

"XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR"

Konferensiyasi

Research Science and
Innovation House

BIZNING YO'NALISHLARIMIZ:

- Aniq fanlar
- Tabiiy fanlar
- Tibbiyot fanlari
- Texnika fanlari
- Iqtisodiyot
- Filologiya fanlari
- Pedagogika fanlari
- Ijtimoiy va gumanitar fanlar
- Psixologiya fanlari
- San'at va madaniyat fanlari
- Jismoniy tarbiya va sport

INDEKSLAYMIZ:

OpenAIRE

zenodo

Google
Scholar

[HTTP://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM](http://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM)

+998 88 808 21 07

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi:

31.12.2024-yil.

Ushbu to'plamda **«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi 2024-yil 2-soni 12-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Konferensiya tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Choriyevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib:

Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi:

Eshqarayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti magistranti

TAHRIR KENGASHI A’ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug‘bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O‘zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Tibbiyot fakulteti dekani , texnika fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abdukarimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O‘zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O‘zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo‘rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo‘qon davlat pedagogika instituti. Qo‘qon, O‘zbekiston filologiya fanlari fanlari doktori (PhD), katta o‘qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug‘bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasini mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

THE PRONOUN: ITS TYPES, FUNCTIONS AND GRAMMATICAL CHARACTERISTICS

Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi

Jizzakh branch of the National

University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

The faculty of Psychology, department of Foreign languages

Phylology and foreign languages

Marina I. Solnyshkina Dr.Prof.,

Department of Theory and Practice of Foreign Language Teaching,

Kazan Federal University, Russia

Meliyeva Rushona Qahramon qizi

Student of group 302-21

Annotation: This article examines the structural and semantic diversity of pronouns, highlighting their significance in linguistic systems. It categorizes pronouns based on form (simple, compound, phrasal) and meaning (personal, possessive, demonstrative, etc.), showcasing their functional versatility. Additionally, the discussion delves into the grammatical categories of pronouns, such as person, number, gender, case, reflexivity, and definiteness, explaining their roles in syntactic and semantic structures. Theoretical frameworks, including transformational grammar and cognitive linguistics, are referenced to contextualize pronouns' significance in communication and cognition. The conclusions emphasize the importance of pronouns in achieving linguistic efficiency and coherence, offering insights into their universal and language-specific features.

Key words: Pronoun, structural types, semantic types, grammatical categories, personal pronouns, possessive pronouns, demonstrative pronouns, reflexive pronouns, indefinite pronouns, case, person, number, gender, definiteness, transformational grammar, cognitive linguistics, linguistic systems, language efficiency.

The Pronoun: Its Structural and Semantic Types, and the Theory of Its Grammatical Categories

Pronouns are an essential part of language, functioning as placeholders for nouns to avoid repetition and ensure concise communication. They are a diverse category of words, and their structural and semantic types, as well as their grammatical categories, provide insight into their complexity and role in language systems.

Structural and Semantic Types of Pronouns

Structural Types of Pronouns

Pronouns can be classified structurally based on how they are formed and function within sentences. These include:

- **Simple Pronouns:** Single-word pronouns such as *I, you, he, she, it, we, they*.
- **Compound Pronouns:** Formed with prefixes or suffixes, such as *myself, yourself, himself, themselves*.
- **Phrasal Pronouns:** Rare in English, these consist of multiple words used together as a pronoun, such as *each other* or *one another*.

Semantic Types of Pronouns

Semantically, pronouns are categorized based on the roles they play in conveying meaning. Key types include:

- **Personal Pronouns:** Refer to specific persons or things, e.g., *I, you, he, she, we, they*.
- **Possessive Pronouns:** Indicate ownership, e.g., *mine, yours, his, hers, ours, theirs*.
- **Demonstrative Pronouns:** Point to specific entities, e.g., *this, that, these, those*.
- **Interrogative Pronouns:** Used to form questions, e.g., *who, whom, whose, what, which*.
- **Relative Pronouns:** Introduce subordinate clauses, e.g., *who, whom, whose, which, that*.
- **Reflexive Pronouns:** Refer back to the subject of the sentence, e.g., *myself, yourself, themselves*.
- **Reciprocal Pronouns:** Indicate mutual action or relationship, e.g., *each other, one another*.
- **Indefinite Pronouns:** Refer to unspecified entities, e.g., *someone, anyone, nobody, all*.

The Theory of Grammatical Categories in Pronouns

Pronouns exhibit various grammatical categories that define their function within sentences. These categories include:

Person

The category of *person* reflects the relationship between the speaker, the listener, and others:

- **First Person:** Refers to the speaker (*I, we*).
- **Second Person:** Refers to the listener (*you*).
- **Third Person:** Refers to others (*he, she, it, they*).

Number

Pronouns can indicate singular or plural entities:

- **Singular:** *I, you, he, she, it.*
- **Plural:** *we, you, they.*

Gender

In English, gender is explicitly marked in third-person singular pronouns:

- Masculine (*he, his*), feminine (*she, her*), and neuter (*it, its*).

Case

Pronouns exhibit case to show their syntactic function:

- **Subjective Case:** Used as the subject of a sentence (*I, he, she*).
- **Objective Case:** Used as the object of a verb or preposition (*me, him, her*).
- **Possessive Case:** Indicates possession (*mine, yours, theirs*).

Reflexivity

Reflexive pronouns are marked by the suffix *-self* or *-selves*, indicating that the action of the verb is performed on the subject itself (*himself, herself, ourselves*).

Definiteness

Some pronouns, like *this, that, and those*, inherently convey definiteness, while others, like *someone* or *anybody*, remain indefinite.

Functional Theories in Grammatical Categories

Modern linguistic theories explore the interplay of pronouns within syntax and semantics:

- **Transformational Grammar:** Views pronouns as syntactic substitutes for noun phrases, essential for sentence transformations.
- **Cognitive Linguistics:** Emphasizes the role of pronouns in guiding listeners' attention and establishing coherence.
- **Typological Studies:** Compare pronoun systems across languages, noting distinctions like inclusive/exclusive first-person plural pronouns in some languages.

Conclusion

Pronouns, with their diverse structural and semantic types, serve as indispensable tools for language efficiency and clarity. Their grammatical categories further underline their adaptability and complexity, enabling them to convey nuanced relationships between entities in communication. Understanding pronouns not only enhances linguistic knowledge but also

provides insights into the universal principles governing human language. The study of pronouns reveals their multifaceted nature, reflecting both universal linguistic principles and language-specific nuances. Pronouns are more than mere substitutes for nouns; they play a critical role in structuring discourse, maintaining cohesion, and expressing relationships between speakers, listeners, and the wider context. Their intricate interplay of structural forms, semantic functions, and grammatical categories demonstrates the depth of language systems. By analyzing pronouns, we gain a richer understanding of how humans communicate ideas, negotiate social relationships, and organize their thoughts within the framework of language. This exploration underscores the power of pronouns as dynamic and versatile linguistic tools.

REFERENCES

1. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
2. Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman.
3. Huddleston, R., & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge University Press.
4. Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar*. George Allen & Unwin.
5. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.
6. Saeed, J. I. (2015). *Semantics*. Wiley-Blackwell.
7. Yule, G. (2020). *The Study of Language* (7th ed.). Cambridge University Press.
8. Teshaboyeva, N., & Mamayoqubova, S. (2020). COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 409-414).
9. Teshaboyeva, N. (2020). LINGUISTIC PERSONALITY, ITS STRUCTURAL CHARACTERISTICS IN THE NEW PERSPECTIVE DIRECTIONS. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 415-420).
10. Teshaboyeva, N. Z. (2019). TEACHING ENGLISH THROUGH LITERATURE INTESL AND TEFL CLASSROOMS. In СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 82-84).
11. Хидирова, Д., & Тешабоева, Н. (2022). Pedagogical conditions for the development of the healthy thinking in students. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar*, 1(1), 120-122.
12. Gaybullayeva, N. D. K., & Kizi, T. N. Z. (2022). THE ROLE OF INNOVATIVE METHODS FOR LISTENING COMPREHENSION IN TEACHING LANGUAGE LEARNERS FOREIGN LANGUAGES AND MAINLY ENGLISH. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(10), 8-10.
13. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi, Jurayev Muhammadrahim Murod o'g'li, & Mamirova Munisa Rajab qizi. (2021). Language Learning Culturally and the Role of Literature in Teaching Process. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2(3), 1-5. Retrieved from <https://www.cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/84>

14. Teshaboyeva, N. (2023). THE IMPORTANCE OF TOURISM IN PRESENT DAY. Журнал иностранных языков и лингвистики, 5(5).
15. Teshaboyeva, N. (2023). THE MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. Журнал иностранных языков и лингвистики, 5(5).
16. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Adjective word group and its types. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 59-61).
17. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Modifications of Consonants in Connected speech. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 7-9).
18. Teshaboyeva, N., & Rayimberdiyev, S. (2023, May). THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH CLASSES. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 8, pp. 149-153).
19. Nafisa, T., & Marina, S. (2023). TEACHING AND LEARNING OF ENGLISH VOCABULARY IN TESL AND TEFL CLASSROOMS. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 465-469.
20. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itftdm/article/view/3187>
21. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). CHANGES OF MEANING OF WORDS. Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(12), 126-129.
22. Sharifova Dinora Tohir qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). " NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES". Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 292–297. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13128>
23. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itftdm/article/view/3187>
24. Qodirova Aziza Yunusovna, & Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi. (2023). "VERBS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES". Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 280–283. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13126>
25. Tuxtayeva Aziza Ilhom qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). Word Formation: Compounding . "Conference on Universal Science Research 2023", 1(12), 113–115. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/cusr/article/view/3185>
26. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla, & Iskandarova Sarvinoz Shukurullo qizi. (2023). THE CLASSIFICATION OF SYNONYMS AND THEIR SPECIFIC FEATURES. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM

- TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 126–131. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3191>
27. Тешабоева, Н. (2023). Teaching writing as a major part of productive skills in mixed ability classes . *Информатика и инженерные технологии*, 1(2), 652–656. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/computer-engineering/article/view/25759>
 28. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(12), 187-192.
 29. Teshaboyeva, N. (2023). Compound sentences in the English language. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 68-70.
 30. Nafisa, T. (2023). THE USA ECONOMY, INDUSTRY, MANUFACTURING AND NATURAL RESOURCES OF GREAT BRITAIN. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 1(9), 94-97.
 31. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
 32. Nafisa, T. (2023). VOWELS AND THEIR MODIFACATIONS. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 298-305.
 33. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
 34. Nafisa, T. (2023). THE EDUCATION SYSTEM OF THE USA: PRESCHOOL EDUCATION, SECONDARY AND HIGHER EDUCATION, SCHOOL FORMS. *The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development*, 1(6), 53-57.
 35. Qizi, T. N. Z., & Umedovich, M. Y. (2023). AMERICAN-BASED PRONUNCIATION STANDARDS OF ENGLISH. *Scientific Impulse*, 2(15), 563-567.
 36. Nafisa, T. (2023, December). Word Formation: Compounding. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 113-115).
 37. Nafisa, T. (2023). NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 292-297.

**TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QUVCHILARINING O'QISH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH.**

Akramova Iroda Ilhom qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Xurramova Lola Pardayevna

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada texnologiyalardan foydalanish orqali boshlang'ich sinflar o'quvchilarining o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishning ahamiyati va usullari muhokama qilinadi. Texnologiyalarni o'quv jarayoniga kiritish, o'quvchilarning qiziqishini oshirish va o'qish ko'nikmalarini samarali rivojlantirish uchun qanday imkoniyatlar yaratishini tahlil etiladi. O'quv dasturlari, interaktiv vositalar, o'yinlashtirish metodlari va raqamli platformalar orqali o'quvchilarga o'qish va yozish bo'yicha keng ko'lamli yordam ko'rsatiladi. Ushbu maqola texnologiyalarni boshlang'ich sinflarda o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishda qanday samarali foydalanish mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'z: Boshlang'ich sinflar, o'qish qobiliyatlari, texnologiyalar, interaktiv vositalar, o'quv dasturlari, o'yinlashtirish, raqamli platformalar.

Annotation

This article discusses the importance and methods of using technology to develop the reading skills of primary school students. It examines how integrating technology into the educational process can increase students' interest and effectively develop their reading abilities. The use of educational programs, interactive tools, gamification methods, and digital platforms provides extensive support for students in learning reading and writing. This paper demonstrates how technology can be effectively utilized in primary education to enhance reading skills.

Key Words: Primary school, reading skills, technology, interactive tools, educational programs, gamification, digital platforms.

Аннотация

В этой статье рассматривается важность и методы использования технологий для развития навыков чтения у младших школьников. Анализируется, как внедрение технологий в образовательный процесс может повысить интерес учащихся и эффективно развивать их способности к чтению. Использование образовательных программ, интерактивных инструментов, методов геймификации и цифровых платформ предоставляет широкую поддержку учащимся в обучении чтению и письму. Эта статья демонстрирует, как технологии могут эффективно использоваться в начальном образовании для улучшения навыков чтения.

Ключевые слова: Начальная школа, навыки чтения, технологии, интерактивные инструменты, образовательные программы, геймификация, цифровые платформы.

Kirish

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishda yangi texnologiyalardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Zamonaviy pedagogika usullari o'quvchilarning qiziqishini oshirish, o'qish ko'nikmalarini samarali rivojlantirish va o'qitishni yanada interaktiv qilishga imkon beradi. Bu maqolada texnologiyalarning boshlang'ich sinfda o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli, ularning samarali qo'llanilish usullari va ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Texnologiyalarning ta'limdagi o'rni

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ta'lim jarayoniga chuqur kirib bormoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ijtimoiy tarmoqlar, o'quv dasturlari, ta'limiy ilovalar va interaktiv qurilmalar o'qish jarayonini osonlashtiradi va yanada qiziqarli qiladi. Masalan, interaktiv ta'lim vositalari (smart taxtalar, o'quv dasturlari) orqali o'quvchilar o'qishning turli usullarini o'rganishlari mumkin, bu esa o'quvchilarning o'zlashtirish qobiliyatini oshiradi.

Texnologiyalarning o'qishga ta'siri

Texnologiyalarni qo'llash orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish mumkin. O'quvchilarga o'qish jarayonini o'yin shaklida taqdim etish, masalan, o'quv dasturlaridagi testlar, interaktiv video materiallar, raqamli kitoblar orqali o'quvchilarni faollashtiradi va ularning e'tiborini markazlashtiradi. Bu usullar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, chunki ular o'qishning yangi va qiziqarli shakllarini o'rganadilar.

Interaktiv o'quv dasturlari va ilovalar

O'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda maxsus o'quv dasturlari va ilovalar juda samarali bo'lishi mumkin. Masalan, "Starfall", "Raz-Kids", "Epic!" kabi platformalar o'quvchilarga o'qish va yozish bo'yicha turli darajalarda ko'maklashadi. Ushbu platformalarda o'quvchilar o'qishni o'rganish bilan birga, o'qishning turli usullari va materiallaridan foydalanib, o'z bilimlarini mustahkamlashadi. Bu kabi texnologiyalar yordamida o'qish jarayonini individualizatsiya qilish imkoniyati mavjud bo'ladi.

O'yin orqali o'qish qobiliyatlarini rivojlantirish

O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishda o'yin metodlaridan foydalanish muhimdir. "Gamification" (o'yinlashtirish) usuli orqali o'quvchilarga o'quv jarayonini qiziqarli va motivatsiyalovchi tarzda taqdim etish mumkin. Masalan, o'quv dasturlaridagi interaktiv o'yinlar yordamida o'quvchilarning o'qish va yozish ko'nikmalari rivojlanadi. O'yinlarning raqamli versiyalari o'quvchilarga o'qish, grammatika, so'z boyligini oshirish, matnlarni tushunish kabi ko'nikmalarni o'rganish imkoniyatini yaratadi.

O'quvchilarni texnologiyalarga o'rgatish, Texnologiyalardan samarali foydalanish uchun o'qituvchi o'quvchilarni bu vositalarga o'rgatish lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun

texnologiyalardan foydalanishning o'zi muayyan ko'nikmalarni talab qiladi. O'qituvchilar o'quvchilarga o'quv texnologiyalarini qanday foydalanish kerakligini, ularni o'qish va yozish ko'nikmalarini oshirishda qanday qo'llash mumkinligini tushuntirishi zarur.

Texnologiyalardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quv dasturlari va raqamli platformalar yordamida o'quvchilar o'zlariga mos darajadagi materiallarni o'rganishi, o'qish va yozish bo'yicha ko'nikmalarini mustahkamlashi mumkin. Bundan tashqari, interaktiv vositalar, masalan, smart taxtalar va o'quv dasturlarining interaktiv elementlari o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'qishning turli shakllarini o'rganishlariga yordam beradi. O'yinlashtirish usuli ham o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda samarali, chunki o'quvchilar o'qish jarayonini o'yin sifatida qabul qilib, ko'proq ishtirok etishga tayyor bo'lishadi.

Muhokama

Texnologiyalarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli alohida e'tiborga molikdir. O'quvchilar o'qishni o'rganishda an'anaviy yondashuvlarga nisbatan yangi texnologiyalar orqali yanada ko'proq interaktiv va vizual materiallardan foydalanishlari mumkin. Shuningdek, raqamli vositalar o'quvchilarga o'z o'qish temponi belgilash imkonini berib, o'quv jarayonini individualizatsiya qilishga yordam beradi. Ammo texnologiyalarning ta'limda qo'llanishi o'qituvchining malakasi va tayyorligi bilan chambarchas bog'liqdir. O'qituvchilar texnologiyalarni dars jarayoniga qanday integratsiya qilishni va ularni samarali qo'llashni o'rganishlari lozim. Bundan tashqari, texnologiyalarning ortiqcha foydalanilishi, agar noto'g'ri qo'llanilsa, o'quvchilarda o'zlashtirish darajasini kamaytirishi mumkin.

Xulosa

Texnologiyalarning boshlang'ich sinfda o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishda qo'llanilishi o'quvchilarga o'qish jarayonini qiziqarli, interaktiv va samarali qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologiyalardan foydalanish o'qituvchilar uchun yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni o'rganishni talab qiladi. Ta'lim texnologiyalarini o'quvchilarga taqdim etish va ularni o'qish jarayonida samarali qo'llash o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshiradi, ular o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi va o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
3. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67.
4. Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper & Row.
5. Schunk, D. H. (2008). *Learning Theories: An Educational Perspective* (5th ed.). Pearson.

6. Brophy, J. (2010). *Motivating Students to Learn* (3rd ed.). Routledge.
7. Dornyei, Z. (2001). *Teaching and Researching Motivation*. Longman.
8. Hidi, S., & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist*, 41(2), 111-127.
9. Brusilovsky, P., & Millán, E. (2007). User models for adaptive hypermedia and adaptive educational systems. In *Adaptive Technologies for Training and Education* (pp. 3-28). Springer.
10. Kuhl, J., & Beckmann, J. (2004). *Action Control: From Cognition to Behavior*. Springer.
11. Mayer, R. E. (2005). *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. Cambridge University Press.
12. Glover, J. A., & Bell, T. R. (2004). *Learning and Instruction: Theory into Practice*. Pearson Prentice Hall.
13. Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas*. Basic Books.
14. Puentedura, R. R. (2013). *SAMR: A Framework for Transforming Learning with Technology*. Retrieved from <http://hippasus.com>.

УДК: 330.43:338.43

**AGROSANOAT SOHASIGA YANGI BOZOR MEXANIZMLARINI JORIY
QILISH, MAHALLIY MAHSULOTLARNING RAQOBATDOSHILIGINI OSHIRISH****Farrux Jo'rayev Do'stmirzayevich**

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

"Iqtisodiyot" kafedrası v.b. professori

Sultonov Sirojiddin Normurolovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

"Iqtisodiyot" kafedrası katta o'qituvchi

Аннотация. Агросаноат соҳаси, иқтисодийотнинг муҳим тармоғ'и бўлиб, қишлоқ хо'jaligi маҳсулотларни қайта ишлаш, сақлаш ва хизматлар соҳасини кенг жорий қилиш орқали халқ хо'jaligi учун ката аҳамиятга эга. Бугунги кунда аросаноат соҳаси ривожлантиришни тартибга солувчи меъорий-ҳуқуқий ҳужжатларга ко'ра, қишлоқ хо'jaligiga иқтисослаштирилган yerlardan samarali va unumli foydalanish, yo'l qo'yilgan kamchiliklarni o'z vaqtida qoplash va bartaraf etish. Yetishtirilgan maҳsulotlarni eksport-import operatsiyalarini amalga oshirishda jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy hisoblangan vazifalarni Inspeksiyaning hududiy boshqarmalari tomonidan tegishli xulosalarni berish vazifasi yuklatilgan. Yangi bozor mexanizmlarini joriy qilish, agrosanoatni raqobatdoshligini oshirish va mamlakat iqtisodiyotiga o'ziga xos ta'sir ko'rsatishini ko'rishimiz mumkin.

Калит сўзлар: Кластер, яратувчанлик, қишлоқ хўжалиги саноати, ҳудуд, рақобатдошлик, қишлоқ хўжадиги.

Кирish. Агросаноат мажмуасини ривожлантириш axolining turmush darajasini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Shu sababli mamlakat agrosanoat majmuasining rivojlanishga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va hukumati tomonidan doimiy e'tibor berilib kelinmoqda. Buning natijasi o'laroq, mustaqillik yillarida bozor iqtisodiyotini yuritish uchun zarur huquqiy baza yaratildi va ular muttasil takomillashtirilmoqda [1]. Olib borilgan siyosat natijasida agrar sohada nodavlat sektor tez rivojlantirildi. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish asosan shirkat, fermer va dehqon xo'jaliklari shaklida tashkil etildi bozor talablari va davlat ehtiyojlaridan kelib chiqib, ishlab chiqirishning tarkibi o'zgartirildi. Chorvachilik tarmog'i xususiylashtirildi. Mamlakatda yetishtirilgan hosilni qayta ishlash darajasi va kimga qancha sotish masalalari mamlakat manfaatlaridan kelib chiqqan holda ijobiy hal qilinmoqda. Chunonchi agrosanoat majmuasiga kiruvchi tarmoqlarni imkon darajasida bir-biriga mutanosib rivojlantirish, ularning iqtisodiy manfaatlarini uyg'unlashtirish masalalari yanada kuchaymoqda. Bozor munosabatlarining rivojlantirilishi biz uchun nisbatan yangi hisoblangan marketing, menejment iqtisodiy havfsizlik, moliya va soliq, inflyatsiya, monopoliyaga qarshi kurash va raqobatni rivojlantirish, bonkrotlik, birja, shartnomaviy munosabatlar kabi ko'plab iqtisodiy masalalarni chuqur o'rganishni talab qilmoqda [2].

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi agrosanoat majmuasida asosiy vositalar ishlab chiqaruvchi tarmoqlarning rivojlanishiga e'tibor juda katta. Respublika agrosanoat majmuasi

tarmoqlari ayniqsa, qishloq xo'jaligi yangi texnikalar, ish qurollari, texnologiyalarsiz rivojlana olmaydi. Ushbu tarmoqlarning raqobatbardoshligini oshirishning asosiy yo'nalishlari ishlab chiqarish chaqarish jarayonlarini mexanizatsiyalashtirish, ximiyalashtirish va avtomatlashtirishdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Amalga oshirilgan tadqiqotlarda agrosanoat sohasini rivojlantirish masalalari klasterlar, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish va ularni yanada rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Mavhum fikrlash, qiyosiy tahlil, guruhlash, tadqiqotda kuzatish, induksiya va boshqa usullardan keng foydalanildi. Tadqiqotning maqsadi - klasterning faoliyati bo'yicha takliflar ishlab chiqish agrobiznesni o'zgartirish shartlari. Ob'ekt sifatida Qashqadaryo viloyati hisoblanadi qishloq xo'jaligi klasterining a'zosi. Tadqiqotning axborot bazasini xorijiy va mahalliy ilmiy ishlar tashkil etdi olimlar, davlat statistikasi materiallari, normativ-huquqiy va qonunchilik bazasi O'zbekiston Respublikasi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Hukumatning amaliy yordami bilan kuzgi boshqoli don ekinlarini ekishga yer tayyorlash va ekish uchun zarur bo'ladigan yonilg'i-moylash materiallari, mineral o'g'it, mablag' masalasi va boshqa moddiy resurslar ta'minoti hal etilgan bo'lib, g'alla ekish ishlarini optimal muddatlarda yakunlash choralari ko'rilmogda.

Jumladan, g'alla ekish uchun yer tayyorlash va ekish ishlarini o'z muddatida, sifatli amalga oshirish hamda ekish uchun talab etiladigan mineral o'g'itlarning zaxirasini yaratilishi yuzasidan joylarda Inspeksiyaning hududiy boshqarmalari va tuman bo'limlari tomonidan doimiy nazorat tadbirlari olib borilmoqda [10,11].

Chorvachilik xo'jaliklarining umumiy soni 17,699 ming gektar, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning umumiy soni 20236,3 ming gektar, Qishloq xo'jaligi texnikalarining umumiy soni 316,694 ming donani tashkil etadi.

Joylarda o'tkazilgan nazorat tadbirlari davomida 8 ming 750 nafar fermer xo'jaliklarining 80,2 ming gektar maydonlarida xato va kamchiliklar aniqlanib shundan, g'alla ekish uchun 1 ming 802 nafar fermer xo'jaliklari 7 ming 345 gektar yer maydonlarini notekis va 1683 nafar fermer xo'jaliklari 6 ming 510 gektar yer maydonlarini kesakli qilib tayyorlaganligi, 547 nafar fermer xo'jaliklarining 2 ming 41 gektar maydonlariga g'alla sifatsiz ekilganligi, 1 ming 720 nafar fermer xo'jaliklari 7 ming 548 gektar yer maydonlarida yerga yer qo'shish ishlarini bajarmasdan dala atroflarini to'liq haydamasdan yer tayyorlab g'alla ekilganligi hamda 325 nafar fermer xo'jaliklari 4 ming 555 gektar yer maydonlariga fosforli o'g'it bermasdan g'alla ekib yuborganligi aniqlangan [12,13].

Ushbu aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish va kelgusida bu kabi salbiy holatlarga yo'l qo'ymaslik yuzasidan mahalliy hokimliklarga, soha rahbarlariga 113ta taqdimnoma va fermer xo'jaliklariga 11159 ta ogohlantirish xatlari berilishi ta'minlandi.

Bu borda Inspeksiyaning hududiy boshqarmalari va tuman bo'limlari tomonidan mavsum davomida monitoring tadbirlari olib borilib, joylarda kuzgi g'alla ekish uchun yer tayyorlash va ekish ishlarining borishi doimiy nazorat qilib boriladi[14].

Joriy yilgi paxta hosilini uyushqoqlik bilan nes-nobud qilmasdan o'z vaqtida va sifatli yig'ib-terib olish bo'yicha Inspeksiya oldiga bir qator vazifalar qo'yilgan.

"O'zgaroinspeksiya" faoliyatini tartibga soluvchi meyoriy-huquqiy hujjatlarga ko'ra, inspeksiyaga paxta, boshqoli don va boshqa qishloq xo'jaligi ekinlarining qayta ishlangan mahsulotlari, shuningdek, urug'lik materiallari sifati bo'yicha xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida nizoli masalalar kelib chiqqan taqdirda, nazorat sinovlarini o'tkazadi hamda mamlakat ichida va eksport-import operatsiyalarini amalga oshirishda jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy hisoblangan xulosalarni berish vazifasi yuklatilgan [15,16].

Bugungi kunda arbitraj guruhlarini tomonidan 34 ta holatdagi nizoli masalalarning 30 tasi fermer xo'jaliklari va 4 tasi paxta to'qimachilik ishlab chiqarish klasterlari foydasiga ijobiy hal etildi hamda arbitraj guruhlarini mavsum yakuniga qadar o'zlariga topshirilgan vazifani amalga oshirib boradilar.

"O'zagroinspeksiya" va uning hududiy boshqarmalari hamda ularning tuman bo'limlari tomonidan o'tkazilgan monitoring yakunlariga ko'ra, 2 ming 919 ta subyektlarning 93,3 ming gektar urug'lik g'o'za maydonlarida aprobatsiya ko'rigi o'tkazildi.

O'tkazilgan aprobatsiya ko'rigi yakuniga ko'ra, 2 ming 667 ta subyektlarning 78,7 ming gektar yoki 84,4 foiz maydonlari urug'lik olish uchun yaroqli deb topildi.

Shuningdek, aprobatsiya ishchi guruhining xulosasiga asosan, 1 ming 30 ta subyektlarning 14,5 ming gektar (15,6 foiz) urug'lik g'o'za maydonlari yaroqsiz deb topildi.

Kelgusida sifatli urug'lik olish uchun yaroqli hisoblangan 78,7 ming gektar maydonlardan 120,3 ming tonna urug'lik paxta xom ashyosini olish rejalashtirilib, shundan 61,7 ming tonna urug'lik chigit olinishi kutilmoqda .

Shu bilan birga, Prezidentning 2023-yil 15-dekabrda "Paxtachilikda urug'chilik tizimini rivojlantirish hamda paxta hosildorligini oshirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori ijrosi yuzasidan, respublikamizdagi 4 ming 808 ta subyektlarning 96 ming gektar maydonlarida xorijiy g'o'zaning nav va duragaylari ekildi. Ushbu maydonlardan kelgusi yil hosili uchun urug'lik olish maqsadida urug'lik maydonlar tanlab olindi hamda aprobatsiya ko'rigi o'tkazilib, 331 ta subyektlarning 7,9 ming gektar xorijiy g'o'za maydonlaridan urug'lik olish belgilab olingan bo'lib, ushbu xorijiy g'o'za maydonlaridan 13,3 ming tonna urug'lik paxta olish rejalashtirilgan.

Bugungi kunda urug'lik olish uchun yaroqli deb topilgan g'o'za maydonlarida yig'im-terim ishlari davom etmoqda. Bu borada amalga oshirilayotgan ishlarining samaradorligini ta'minlash maqsadida, Inspeksiyaning hududiy boshqarma va tuman bo'limlarining mutaxassislari tomonidan tizimli nazorat tadbirlari olib borilmoqda.

"Respublikada agrosanoat sohasiga yangi bozor mexanizmlarini joriy etish hamda sanoatlashgan bog' va tokzorlarni barpo qilishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi prezident farmoni qabul qilindi.

Quyidagilar tashkil etiladi:

- Qishloq xo'jaligida xizmatlar ko'rsatish agentligi negizida Agrosanoatni rivojlantirish agentligi;
- Agentlik huzurida Bog'dorchilik va issiqxona xo'jaligini rivojlantirish jamg'armasi hamda Agrosanoatni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash davlat maqsadli jamg'armasi.

- 2024 yil 1 oktabrdan sanoatlashgan yangi intensiv bog' va tokzorlarni barpo etish hamda moliyalashtirishning yangi tizimi joriy etiladi.
- 2024 yil 1 oktabrdan yangi bog'larni barpo etishni Jamg'arma kredit resurslari hisobidan tijorat banklari orqali moliyalashtirishning quyidagi tartibi joriy etiladi:
 - 1-bosqichda – yerni ekishga tayyorlash uchun imtiyozli kreditning 10 foizigacha miqdorda;
 - 2-bosqichda – ko'chat sotib olish va ekish xarajatlariga imtiyozli kreditning 40 foizigacha miqdorda;
 - 3-bosqichda – sug'orish tizimlarini o'rnatish xarajatlariga imtiyozli kreditning 30 foizigacha miqdorda;
 - 4-bosqichda – bog' hosilga kiringunga qadar 3 yil parvarishlash xarajatlariga imtiyozli kreditning 20 foizi miqdorida ajratiladi.

Xulosa va takliflar.

Agrosanoat majmuasining samardorligi va o'z vazifasini to'liq bajarishi ko'p jihatdan uning uchinchi sohasi rivojlanganlik darajasiga bog'liq. Agrosanoat majmuasi sohasiga qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tayyorlovchi, dastlabki va chuqur qayta ishlovchi tayyor, oxirgi mahsulotlarni iste'molchilarga yetkazish bilan shug'ullanuvchi tarmoq va xizmatlar kiradi. O'zbekiston respublikasi iqtisodiyotda agrosanoat majmuasi uchinchi sohasining o'rni va ahamiyati beqiyos. Ularning yil davomida bir meyorda ishlash qishloq xo'jaligida ishlab chiqarilgan mahsulotlar nobud bo'lishining oldini oladi va ularning sifatini yana da yaxshilaydi.

Mehnatga layoqatli kishlarning katta bir qasmini ish joylari bilan ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi nisbatan yaxshi rivojlangan qayta ishlash sanoatiga ega. Ayniqsa, oziq- ovqat va yengil sanoat kuchli rivoj topgan. Shu bilan birgalikda agrosanoat majmuasi sohasida ko'pgina yechimni kutayotgan masalalar mavjud. Ularning eng asosiysi sohaga kiruvchi tarmoqlarda vujudga keltirilgan mavjud quvvatlardan to'liq foydalanishdir. Ma'lumki, ayrim tarmoqlarda mavjud quvvatlardan foydalanish darajasi oshirish talab etmoqda. Bu o'z navbatida, juda katta muammolarni vujudga keltiradi.

Agrosanoat majmuasi sohasini rivojlantirish O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada juda katta ishlar amalga oshirilayapti. Asosiy mahsulotlardan biri-paxtani chuqur qayta ishlashni tashkil etish, ayniqsa, katta iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 23 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853-сон Фармони.

2. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 23 oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-5853-son Farmoni.

3. E.M. Akhmetshin, K.A. Barmuta, Z.M. Yakovenko, L.I. Zadorozhnaya, D.S. Mironov, E.N. Klochko, Int. J. of App. Business and Economic Res. 15(23), 355-364 (2017)

4. D.V. Zavyalov, Russian Journal of Entrepreneurship, 18(17): 2451-2552 (2017). DOI: <https://doi.org/10.18334/rp18.17.38285>.
5. T.P. Maksimova, N.E. Bondarenko, Issues of branch clusters development: from theory to practice. Interactive Science 6: 114-119 (2016)
6. I.S. Abdullaev, P.A. Gurbanov, R.A. Aleshko, Y.Yu. Finogenov, Siberian J. of Life Sci. and Agr. 15(3), 357-386 (2023). doi: 10.12731/2658-6649-2023-15-3-357-386
7. Абдиев А. Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти фанидан маърузалар матни. Қарши-2007
8. Жўраев Ф.Д. & Аралов Ф.М. (2023). Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш жараёнини эконометрик моделлаштириш заруриятининг асосий жиҳатлари. // Educational research in universal sciences, 2(2), 36-43.
9. Жўраев Ф.Д. (2021). Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни қисқа муддатли прогнозлаштириш. // Инновацион технологиялар, (2 (42)), 92-95.
10. Rakhimov A.N. & Jo'raev F.D. (2022). A Systematic Approach To The Methodology Of Agricultural Development And The Strategy Of Econometric Modeling. resmilitaris, 12(4), 2164-2174.
11. Juraev F.D.S. (2021). Problems Of Informatization Of Management Of Agricultural Industry And Modeling Of Agriconomic System In A Market Economy. The American Journal of Applied sciences, 3(02), 49-54.
12. Mukhitdinov K.S. & Juraev F.D. Methods of Macroeconomic Modeling. International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD), e-ISSN, 2456-6470.
13. Raximov, A. N. (2023). Dehqon xo'jaliklari faoliyatining istiqbolli rivojlantirishga tasir etuvchi omillar. Экономика и социум, (3-2 (106)), 255-262.
14. Rahimov, A. (2023). Mehmonxona va umumiy ovqatlanish korxonalari faoliyatini ekonometrik modellashtirishda zamonaviy uslubiy yondashuvlar. Iqtisodiyot va ta'lim, 24(6), 245-250.
15. Khudoyorov, L. N. (2020). Forecasting the development of small business and private entrepreneurship on the basis of multifactorial empirical models. Science and World, (11 (87)), 41.
16. Султонов, С. Н. (2024). Реформы для равенства: улучшение качества жизни. Экономика и социум, (5-1 (120)), 1621-1629.
17. Жўраев Ф.Д. & Аралов Ф.М. (2023). Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш жараёнини эконометрик моделлаштириш заруриятининг асосий жиҳатлари. Educational research in universal sciences, 2(2), 36-43.
18. Султонов, С. (2024). Aholi daromadlari tabaqalashuvini kamaytirish borasidagi islohatlarni takomillashtirish yo'nalishlari. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2(4), 526-532.
19. Махматқулов, Г. О. X. (2023). Savdo xizmatlari tarmog 'ini rivojlantirish masalalariga tizimli yondoshuv. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 175-182..
20. Rakhimov A.N., Makhmatkulov G.K. & Rakhimov A.M. (2021). Construction of econometric models of development of services for the population in the region and forecasting them. The American Journal of Applied sciences, 3(02), 21-48.

21. Султонов, С. (2024). Aholi daromadlari tabaqalashuvini kamaytirish borasidagi islohatlarni takomillashtirish yo'nalishlari. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2(4), 526-532.

O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR

Keldiyeva.Sh

Andijon davlat pedagogika institute o'qituvchisi

Jaloliddinova.M, Xoshimjonova.N

Tabiiy fanlar fakulteti kimyo yo'nalishi o'quvchilari

ANNOTATSIYA

O'zbekiston so'nggi yillarda turli sohalarda sezilarli ijtimoiy o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Bu o'zgarishlar ta'lim tizimining rivojlanishi, gender tenglikni ta'minlash, sog'liqni saqlash xizmatlarini modernizatsiya qilish, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, matbuot erkinligini oshirish, mehnat muhojirlariga ko'mak berish va yoshlarga e'tibor qaratish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayon mamlakatning ochiqlik siyosati va zamonaviy islohotlar sari qadam tashlayotganini ko'rsatadi. Ushbu o'zgarishlar jamiyatning turmush darajasini yaxshilash va aholi manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan muhim harakatlar sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, ijtimoiy o'zgarishlar, ta'lim islohotlari, gender tenglik, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya, matbuot erkinligi, mehnat muhojirlari, yoshlar siyosati, iqtisodiy rivojlanish, davlat islohotlari, jamiyat farovonligi.

АБСТРАКТНЫЙ

В последние годы Узбекистан переживает значительные социальные изменения в различных сферах. Эти изменения включают в себя развитие системы образования, обеспечение гендерного равенства, модернизацию здравоохранения, улучшение системы социальной защиты, повышение свободы прессы, поддержку трудовых мигрантов и ориентацию на молодежь. Этот процесс показывает, что страна предпринимает шаги в направлении политики открытости и современных реформ. Эти изменения считаются важными действиями, направленными на повышение уровня жизни общества и обеспечение интересов населения.

Ключевые слова: Узбекистан, социальные изменения, реформы образования, гендерное равенство, здравоохранение, социальная защита, свобода прессы, трудовые мигранты, молодежная политика, экономическое развитие, государственные реформы, общественное благосостояние.

ABSTRACT

Uzbekistan has been experiencing significant social changes in various areas in recent years. These changes include the development of the education system, ensuring gender equality, modernizing healthcare services, improving the social protection system, increasing press freedom, supporting labor migrants, and focusing on youth. This process shows that the country is taking steps towards a policy of openness and modern reforms. These changes are considered important actions aimed at improving the living standards of society and ensuring the interests of the population.

Keywords: Uzbekistan, social changes, educational reforms, gender equality, healthcare, social protection, freedom of the press, labor migrants, youth policy, economic development, state reforms, social welfare.

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin ijtimoiy sohada katta o'zgarishlar ro'y berdi. Mamlakatda amalga oshirilgan islohotlar fuqarolarining turmush sharoitlarini yaxshilash, ijtimoiy adolatni ta'minlash, davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish va inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. Har bir islohotning asosiy maqsadi – aholining barcha qatlamlarini ijtimoiy himoya qilish, ular uchun zamonaviy va samarali xizmatlar taqdim etishdir. Shu bilan birga, mamlakatda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, davlat xizmatlarining ochiqligini va shaffofligini oshirish, vaqti-vaqti bilan ijtimoiy siyosatni qayta ko'rib chiqish orqali samarali boshqaruv tizimi yaratish maqsad qilinmoqda. Ushbu o'zgarishlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy hayotni ham yaxshilashga, xalq farovonligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bunda O'zbekistonning ijtimoiy sohadagi eng muhim o'zgarishlarining mazmuni va mohiyati hamda bu jarayonning jamiyatdagi o'rni muhim ahamiyatga ega. Xususan, 2017-yilda O'zbekiston hukumati tomonidan qabul qilingan "Harakatlar strategiyasi" doirasida bir qator islohotlar amalga oshirildi. Ushbu strategiya aholining turmush farovonligini oshirishga, davlat xizmatlarini yanada samarali va shaffof qilishga, xalq bilan muloqotni rivojlantirishga qaratilgan edi. 2022-yilda boshlanadigan "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" esa ijtimoiy siyosatni yangilash, aholining ehtiyojlarini qondirish va ularni ijtimoiy himoya qilishni yanada kuchaytirishga qaratilgan. Yangi strategiya, ayniqsa, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya tizimlarini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratmoqda. Shuningdek, 2023-yilda qabul qilingan yangi Konstitutsiya mamlakatda inson huquqlarini himoya qilish, adolatli va erkin jamiyat yaratishning huquqiy asoslarini yanada mustahkamladi. Ushbu o'zgarishlar O'zbekistonning ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqichni tashkil etadi. Ijtimoiy sohadagi bu islohotlar aholining turmush darajasini oshirish, ularga sifatli va barqaror xizmatlar ko'rsatish, shuningdek, ijtimoiy adolatni ta'minlashga yo'naltirilgan. Bugungi kunda O'zbekistonning ijtimoiy siyosati aholining barcha qatlamlarini o'z ichiga oladi. Bu, o'z navbatida, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, o'zgarishlarni muvofiqlashtirish va amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligini oshirishni ta'minlaydi. Shu bois, O'zbekistonda amalga oshirilgan ijtimoiy o'zgarishlar nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki davlatning ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga, fuqarolarning turmush sharoitlarini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi esa O'zbekistonning jamiyat sifatini yanada yaxshilashga va xalq farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Asosiy Qism:

O'zbekistonning ijtimoiy sohasidagi o'zgarishlar mamlakatning mustaqillikka erishganidan keyin boshlandi va bugungi kunga qadar davom etmoqda. Islohotlar dastlabki yillarda asosan iqtisodiy va siyosiy tizimlarni qayta qurish va muvofiqlashtirishga qaratilgan bo'lsa, keyinchalik ijtimoiy himoya, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirildi. 2017-yilda boshlangan "Harakatlar strategiyasi" doirasida davlat boshqaruvi tizimining samaradorligini oshirish, ijtimoiy xizmatlarni

yaxshilash va davlatning ijtimoiy majburiyatlarini mustahkamlashga qaratilgan bir qator islohotlar amalga oshirildi.

1. Aholi farovonligini oshirish va ijtimoiy himoya tizimi

O'zbekistonning ijtimoiy siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri — aholining barcha qatlamlariga, ayniqsa, kam ta'minlangan guruhlarga ijtimoiy yordam ko'rsatishni kuchaytirishdir. 2020-yilda O'zbekiston hukumati tomonidan "Kam ta'minlangan oilalar" uchun davlat dasturi ishlab chiqildi. Ushbu dasturga ko'ra, ehtiyojmand oilalar uchun moddiy yordam, ijtimoiy nafaqalar va turli imtiyozlar taqdim etiladi. Shuningdek, ijtimoiy himoya dasturlari ko'p bolali oilalar, qariyalar va nogironligi bo'lgan fuqarolarni qamrab oladi. Aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashda davlat tomonidan tashkil etilgan sog'liqni saqlash tizimi ham muhim ahamiyatga ega.

2. Ta'lim tizimining islohoti

O'zbekistonda ta'lim tizimini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilgan. 2020-yilda ta'lim tizimini raqamlashtirish va sifatini oshirish maqsadida yangi qonunlar va qarorlar qabul qilindi. Maktablarda zamonaviy o'qitish metodikalarini joriy qilish, informatika va texnologiyalarni o'qitish dasturlarini kuchaytirish hamda oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. 2021-yilda boshlanadigan va 2026-yilga qadar davom etadigan ta'limni rivojlantirish strategiyasi ta'limning barcha darajalarini yangilashga qaratilgan bo'lib, yoshlar uchun zamonaviy bilim olish imkoniyatlarini yaratishga xizmat qilmoqda.

3. Sog'liqni saqlash tizimi

Sog'liqni saqlash sohasida ham katta islohotlar amalga oshirildi. 2017-yilda sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga qaratilgan dastur ishlab chiqildi. Bu dasturga ko'ra, yangi tibbiy muassasalar qurilishi, mavjud tibbiy xizmatlar sifatini oshirish, farmatsevtika sohasini rivojlantirish va aholiga sifatli tibbiy yordam ko'rsatishni ta'minlash rejalashtirilgan. 2020-yilda O'zbekistonda sog'liqni saqlashning raqamli tizimiga o'tish jarayoni boshlandi, bu esa tibbiy xizmatlarning shaffofligi va sifatini oshirishga yordam bermoqda.

4. Ijtimoiy adolat va huquqiy himoya

Ijtimoiy adolatni ta'minlashda O'zbekiston hukumati aholining huquqlarini himoya qilishga katta ahamiyat bermoqda. 2023-yilda qabul qilingan yangi Konstitutsiya davlatning ijtimoiy majburiyatlarini mustahkamladi va inson huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratildi. Yangi Konstitutsiya doirasida jamiyatning barcha qatlamlarining huquqlari, erkinliklari va tenglik tamoyillari mustahkamlandi. O'zbekistonning ijtimoiy islohotlarining yana bir muhim jihati — fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, ayniqsa, nodavlat tashkilotlari va ijtimoiy harakatlarni qo'llab-quvvatlashdir. Fuqarolar o'z fikrini erkin bildirish, o'z manfaatlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

5. Ijtimoiy xizmatlar va turli sohalarda islohotlar

O'zbekistonning ijtimoiy xizmatlar sohasida amalga oshirilgan o'zgarishlar nafaqat sog'liqni saqlash va ta'lim tizimini, balki iqtisodiy va ekologik sohalarni ham qamrab oladi. Ijtimoiy xizmatlar, xususan, ekologik xavfsizlik, aholi salomatligini saqlash va ijtimoiy nafaqalar tizimlarini takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston ekologik masalalar

bo'yicha ham ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga intiladi, ya'ni aholi orasida ekologik madaniyatni shakllantirishga qaratilgan dasturlar ishlab chiqilmoqda.

Xulosa

O'zbekistonda amalga oshirilgan ijtimoiy o'zgarishlar jamiyatning barcha jabhalarini qamrab olgan, keng ko'lamli va uzluksiz rivojlanayotgan jarayondir. Bu o'zgarishlar aholining turmush sharoitlarini yaxshilash, ijtimoiy adolatni ta'minlash va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan. Mamlakatda davom etayotgan islohotlar, albatta, ijtimoiy farovonlikni oshirishga, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga va mamlakatning kelgusi taraqqiyotiga xizmat qiladi. Ijtimoiy o'zgarishlarning eng muhim jihatlaridan biri – aholining kam ta'minlangan qatlamlariga alohida e'tibor qaratilganidir. Kam ta'minlangan oilalar, qariyalar, nogironlar va yoshlar kabi ijtimoiy guruhlar uchun davlat tomonidan nafaqa, yordam dasturlari va turli ijtimoiy himoya mexanizmlari ishlab chiqildi. Bu dasturlar aholining muammolariga tezkor javob berish va ularni ijtimoiy tizimga to'liq qamrab olish imkonini yaratdi. Ayniqsa, sog'liqni saqlash, ta'lim, uy-joy va mehnat bozorida amalga oshirilgan islohotlar jamiyatdagi farqni kamaytirishga yordam berdi. Misol uchun, sog'liqni saqlash tizimida tibbiy xizmatlarning raqamlashtirilishi va sifatining oshirilishi aholiga tezkor va sifatli yordam ko'rsatishga imkon yaratmoqda. Ijtimoiy adolat va huquqiy himoya sohasida amalga oshirilgan o'zgarishlar, shubhasiz, ijtimoiy tizimning samaradorligini oshirdi. Yangi Konstitutsiya qabul qilinishi bilan fuqarolar huquqlari yanada kengaytirildi va davlatning ijtimoiy majburiyatlari mustahkamladi. Bu o'zgarishlar jamiyatda huquqiy ongni oshirishga va adolatli jamiyatni yaratishga yordam beradi. Fuqarolar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan islohotlar, shuningdek, davlat xizmatlarining shaffofligini ta'minlashga qaratilgan choralar, ijtimoiy xizmatlar va huquqiy yordam tizimining samaradorligini oshirdi. Ijtimoiy o'zgarishlarning boshqa bir muhim jihati — ijtimoiy xizmatlar sohasining rivojlanishidir. Ijtimoiy xizmatlar, jumladan, ekologik xavfsizlik, aholining salomatligini saqlash va mehnat bozorida imtiyozlarni kengaytirish sohalarida ham ijtimoiy tenglikni ta'minlash va aholining farovonligini oshirishga katta ahamiyat berildi. O'zbekiston ekologik xavfsizlikni ta'minlashga va ekologik madaniyatni oshirishga ham katta e'tibor bermoqda, bu esa ijtimoiy o'zgarishlarning kengayib borayotgan sohasi sifatida ajralib turadi. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda amalga oshirilgan ijtimoiy o'zgarishlar mamlakatning barcha sohalarini, jumladan, iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash, huquqiy himoya va ekologiyani o'z ichiga olgan keng qamrovli islohotlardir. Ushbu islohotlar, albatta, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, fuqarolarning hayot sifatini oshirish, ijtimoiy tenglikni yaratish va adolatli jamiyatni shakllantirishga xizmat qilmoqda. O'zbekistondagi ijtimoiy islohotlar jarayonlari jamiyatni mustahkamlashga, fuqarolarga sifatli va adolatli xizmatlarni taqdim etishga, kelajakda esa yanada barqaror va farovon jamiyatni yaratishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2023-yil, yangi tahrirda). O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, rasmiy veb-sayt: <https://constitution.uz>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi qarori. Prezident.uz: <https://president.uz/>.

3. O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy sohadagi islohotlar. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. 2023-yil.
4. O'zbekistonda ijtimoiy islohotlar: Harakatlar strategiyasi. Azkurs.org: <https://azkurs.org/>.
5. G'afforov, M. (2021). O'zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy tizimi: O'zgarishlar va istiqbollari. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti.
6. "Kam ta'minlangan oilalar uchun davlat dasturi". O'zbekiston Respublikasi Hukumatining rasmiy veb-sayti: <https://gov.uz>.
7. Karimov, I. A. (2017). "Ijtimoiy siyosat va jamiyat taraqqiyoti: Yangi O'zbekistonni qurish". Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti.
8. "Sog'liqni saqlash sohasidagi islohotlar". O'zbekiston Sog'liqni saqlash vazirligi. 2020-yil.
9. Mirziyoev, Sh. M. (2020). "Harakatlar strategiyasi va uning ahamiyati". Toshkent: O'zbekiston matbuoti.
10. Ismailov, O. (2019). "Ijtimoiy adolat va huquqiy himoya: O'zbekiston tajribasi". Toshkent: Adabiyot va huquq nashriyoti.
11. "Ijtimoiy xizmatlar va ekologiya: O'zbekistonning barqaror rivojlanish yo'li". O'zbekiston Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish vazirligi, 2021-yil.

HIKOYA , ERTAK VA MASAL JANRIDAGI ASARLARNI TAHLIL QILISH

Ennazarova Mavlyuda

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 201 guruh

Annotatsiya: Hikoyani o'qishda uning mazmunini tahlil qilish va shu asosda o'quvchilar nutqini o'stirish markaziy o'rin egallaydi. Hikoya o'qib bo'lingach, o'quvchilar o'ylashi, o'z mulohazalarini aytishi uchun tayyorlanishga vaqt berish kerak. O'qilgan asar yuzasidan beriladigan dastlabki savollardan maqsad hikoya bolalarga yoqqan-yoqmaganligi, undagi qaysi qahramonning xarakteri bolaga ta'sir etganini bilishdan iborat. Shundan [keyingina hikoya syujeti](#), voqeaning yo'nalishini ochishga, personajlar xarakterini tushunishga, nihoyat, asarning asosiy g'oyasini bilib olishga yordam beradigan savollardan foydalaniladi. Badiiy asarni tahlil qilishda syujetni to'liq [tushuntirishga berilib ketib](#), qahramonlarga tavsif berish, asar qurilishi va tilini tahlil qilish kabi ish turlari e'tibordan chetda qolmasligi lozim.

Kalit so'zlar: [hikoya syujeti](#), voqeaning yo'nalishi, ertak, masal, hikoya, realizm, janr.

Аннотация: при чтении рассказа центральное место занимает анализ его содержания и развитие речи учащихся на этой основе. После прочтения рассказа необходимо дать время на подготовку, чтобы читатели могли подумать, высказать свое мнение. Цель первых вопросов, задаваемых по прочитанному произведению, состоит в том, чтобы узнать, понравился ли рассказ детям, какой персонаж в нем повлиял на ребенка. Только после этого используются вопросы, которые помогают раскрыть сюжет рассказа, ход повествования, понять характеры персонажей, наконец, узнать основную идею произведения.

При анализе художественного произведения не следует упускать из виду такие виды работ, как описание персонажей, анализ конструкции и языка произведения, уступая место полному объяснению сюжета.

Ключевые слова: сюжет рассказа, ход рассказа, сказка, притча, рассказ, реализм, жанр.

Annotation: when reading a story, an analysis of its content and, on this basis, the cultivation of readers' speech takes a central place. Once the story is read, it is necessary to give time to prepare so that the readers can think, say their own reasoning. From the initial questions asked about the Read work, the goal is to find out whether the story liked the children, which character of the hero in it influenced the child. Only then is the plot of the story used, questions that help to unravel the direction of the story, understand the character of the characters, finally find out the main idea of the work.

In the analysis of a work of art, such types of work as characterizing the characters, analyzing the construction and language of the work should not be ignored, being obsessed with a complete explanation of the plot.

Keywords: plot of a story, direction of an event, fairy tale, parable, story, realism, genre.

Kirish

Hikoya, ertak va masal janridagi asarlarni tahlil qilish - bu adabiyotshunoslikning asosiy usullaridan biri bo'lib, ularning o'ziga xos xususiyatlarini, badiiy vositalarini va ma'naviy-axloqiy mazmunini chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi.

Hikoya tahlili:

- Janr xususiyatlari: Hikoya — hajm jihatidan kichik, konkret bir voqea yoki hodisani aks ettiruvchi, odatda bir qahramonning hayoti va tajribasiga asoslangan asar. Realizm va jonlilikka e'tibor qaratiladi. Hikoyada o'quvchining o'z hayotini aks ettirgan qismlar, muammolar va hayot tajribalarini ko'rish mumkin.
- Struktura: Hikoyaning boshlanishi, rivojlanishi, o'zgarish nuqtasi (kulminatsiya), va yakuni aniq bo'ladi.
- Badiiy vositalar: Hikoyalar jonli tasvirlash uchun turli xil badiiy vositalardan foydalanadi. Metaforalar, taqqoslashlar, epitetlar, obrazlar, so'zlarning o'yini hikoyaning o'ziga xos uslubini shakllantiradi.
- Mazmun tahlili: Hikoyaning asosiy g'oyasi, o'quvchiga berilgan xabar nima? Hikoyadagi muammolarning yechimi nimalarga ta'sir qiladi, o'quvchiga nima o'rgatadi?

Ertak tahlili:

- Janr xususiyatlari: Ertak — xalq og'zaki ijodiyoti asarlari bo'lib, xayoliy obrazlar, sehrli hodisalar, o'ziga xos til va ma'naviy-axloqiy mazmunlarga ega.
- Struktura: Ertaklar odatda o'ziga xos formulalar bilan boshlanadi ("Bir zamonda bir podshoh bo'lgan...") va ba'zi hollarda oxirgi jumlasini ("Shunday qilib, xalq ertakini o'qidi") bilan tugaydi.
- Badiiy vositalar: Ertaklarda so'z o'yini, repetitsiyalar, ibora va qiyoslar, personifikatsiya, metaforalar keng qo'llaniladi.
- Mazmun: Ertaklar o'quvchilarga yaxshilik va yomonlik, qahramonlik va adolatsizlik, ishq va do'stlik kabi g'oyalar haqida o'ylashga undaydi.

Masal tahlili:

- Janr xususiyatlari: Masal — qisqa, hayotiy haqiqatni aks ettiruvchi, aniq ma'naviy xulosaga ega asardir. Masallar odatda hayvonlar, o'simliklar, jonsiz narsalar obrazida tuziladi.
- Struktura: Masal odatda muammo va uning echimi ko'rinishida tuziladi.
- Badiiy vositalar: Masallar odatda qisqa va aniq so'zlar bilan tuziladi. Ular ko'pincha maqollar, iboralar va qisqa hayotiy hikoyalardan foydalanadilar.
- Mazmun: Masallar o'quvchilarga hayotiy haqiqatlarni tushunishga, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishga va to'g'ri yo'lni tanlashga yordam beradi.

Tahlilning asosiy bosqichlari:

1. Asarni o'qish va tushunish: Asarning mazmunini, qahramonlarini, voqealarini o'rganish.
2. Janrga oid xususiyatlarini aniqlash: Hikoya, ertak yoki masalning o'ziga xos xususiyatlarini, strukturasi, badiiy vositalarini tahlil qilish.
3. Mazmun tahlili: Asarning asosiy ma'nosini, g'oyasini, o'quvchiga beriladigan xabarni aniqlash.
4. Badiiy vositalarni tahlil qilish: Asarda qo'llanilgan til, obrazlar, metaforalar, taqqoslashlar, epitetlardan foydalanishni tahlil qilish.
5. Asarning ijtimoiy-madaniy ahamiyatini baholash: Asarning jamiyat rivojlanishiga qanday ta'sir qilganini, qanday ma'naviy qadriyatlarni aks ettirganini o'rganish.

Ushbu bosqichlarni bajarish orqali hikoya, ertak va masal janridagi asarlarni chuqur tahlil qilish mumkin va ularning o'ziga xos xususiyatlarini, badiiy vositalarini va ma'naviy-axloqiy mazmunini tushunish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Rafiyev A. , G'ulomova N. Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T. , "Sharq", 2013.
2. "Umumta'lim fanlari metodikasi" jurnali, 1-, 2-, 3-, 4-sonlar, 2018.
3. "Til va adabiyot ta'limi" jurnali, 1-12 sonlar, 2018.

**TA'LIMDA AKTDAN FOYDALANISH: INNOVATSION PEDAGOGIK
YONDASHUVLAR**

Abduraximov Sirotillo Ulug'bek o'g'li

sirotillo2258@gmail.com

Muhammad al-Xorazmiy omidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Annotatsiya. Jamiyat rivojlanishi hozirgi vaqtda inson faoliyati mahsuloti sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan axborotni ishlab chiqarish jarayoni bilan chambarchas bog'liq: u bir vaqtning o'zida bir nechta iste'molchilar tomonidan assimilyatsiya qilinishi, foydalanilganda kamaymasligi, turli masofalarga osongina va tez o'tkazilishi mumkin. Yagona axborot makonini yaratish inson hayotining barcha sohalarida nashrlarni qoldiradi va yangi turdagi madaniyat paydo bo'ladi, unda eng muhim o'rinlardan birini egallaydi. Axborotni uzatish usullari doimiy ravishda takomillashtirilib, hozirda yangi axborot texnologiyalari, kompyuter texnikasi va turli xil texnik vositalardan ommaviy foydalanishga erishildi. Katta miqdordagi axborotga ega bo'lgan ushbu mablag'lar yosh avlodning shaxsiga va ongiga ta'sir qilolmaydi.

Абстрактный. Развитие общества тесно связано с процессом производства информации, которая как продукт человеческой деятельности имеет свои особенности: может усваиваться несколькими потребителями одновременно, не уменьшается при использовании, может легко и можно быстро переносить на разные расстояния. Создание единого информационного пространства оставит публикации во всех сферах человеческой жизни, и появится новый тип культуры, занимающий в нем одно из важнейших мест. Способы передачи информации постоянно совершенствовались, и в настоящее время широко используются новые информационные технологии, компьютерная техника и различные технические средства. Эти фонды, обладающие большим объемом информации, не могут повлиять на личность и сознание молодого поколения.

Abstract. The development of society is currently closely related to the process of information production, which, as a product of human activity, has its own characteristics: it can be assimilated by several consumers at the same time, does not decrease when used, can be easily and quickly transferred over different distances. The creation of a single information space leaves its imprint on all spheres of human life, and a new type of culture appears in it, which occupies one of the most important places. The methods of transmitting information are constantly being improved, and now the mass use of new information technologies, computer equipment and various technical means has been achieved. These funds, which have a large amount of information, cannot but affect the personality and consciousness of the younger generation.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), innovatsion ta'lim, raqamli pedagogika, interaktiv o'qitish usullari, virtual sinflar.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), инновационное образование, цифровая педагогика, интерактивные методы обучения, виртуальные занятия.

Keywords: information and communication technologies (ICT), innovative education, digital pedagogy, interactive teaching methods, virtual classrooms.

O'quv jarayoni, shubhasiz, zamonaviy bolalar va jamiyatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak, shuning uchun zamonaviy axborot vositalaridan foydalanish va barcha yoshdagi bolalar bilan ishlashning innovatsion usullaridan foydalanish zarur. Hech qanday shubha yo'qki, bu har qanday o'qituvchidan, hatto katta tajribaga ega bo'lishni talab qiladi, o'z-o'zini o'qitishni muntazam amalga oshiradi va pedagogik mahorat va ko'nikmalarni yaxshilaydi. Ushbu ishda mavjud pedagogik texnologiyalarni monitoring qilish, yangilar paydo bo'lishini kuzatish va ularni o'rganish kerak. Pedagogik texnologiya yordamida nazariy asosda o'rganish va ta'lim jarayonlarini takomillashtirish vositasi va usullari jamlangan bo'lib, ular belgilangan ta'lim maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi. Pedagogik texnologiyalardan ajratilgan holda, o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga qaratilgan texnologiyalar ajratib turiladi, bu axborotkommunikatsiya texnologiyalarini o'z ichiga olgan guruhdir. [1. 2020:B276].

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) - axborotni tayyorlash va uzatish jarayonlari bo'lgan ta'limning yangi axborot texnologiyalari bo'lib, uni o'tkazishning asosiy vositasi kompyuter.

Kompyuterni zamonaviy axborot uzatish vositasi sifatida foydalanish natijasida AKT pedagogik jarayonning ko'plab qismlarini tezlashtirishi mumkin, bu esa uni yanada samaraliroq olib boradi va ta'lim darajasini yanada yuqori darajaga ko'taradi.

Kompyuter texnologiyalarining didaktik xususiyatlari o'zlarining axborot boyligi, ko'rsatilgan hodisalar va hodisalarning haqiqati, ularning namoyishi va ravshanligi, kuzatuvchilarning hissiy sohasiga kuchli ta'sir, vaqtinchalik va mekansal to'siqlarni bartaraf etish qobiliyatidir. Ularning qo'llanilishi didaktikaning asosiy tamoyillaridan biri - aniqlik printsipli sifatida to'liq amalga oshiriladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida taqdim etiladigan ob'ektlar ko'proq informativ, rang-barang, ob'ekt yoki hodisani bir necha tomondan ko'rib chiqishga imkon beradi. Bu materialni xabardor qilish jarayonini tezlashtiradi, murakkab kontseptsiyalarni idrok etish samaradorligini oshiradi, guruhning xususiyatlarini va bolalarning shaxsiyatlarini hisobga olgan holda materialni o'zaro bog'lash imkonini beradi. [2. 2023:B36].

Bolalarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'ziga xos xususiyatlari shaxsiy muloqotning tasavvurini tug'diradi, yuqori pedagogik ta'sirni ta'minlaydigan taqdim etilgan materialga yo'naltiriladi. Bolaning bevosita kompyuter yordamida o'qitadigan vositasidan ishlashi individual yondashuvni ta'minlaydi va har bir bolaning tezligi va o'qitish usuliga mos keladigan vazifalarni tanlashini ta'minlaydi. Bu AKTdan foydalanib, o'quv jarayonining moslashuvchanligini ko'rsatadi.

Biz ko'rib chiqadigan vositalarning yana bir xususiyati shundaki, ularning barchasi bolalar uchun kuchli hissiy ta'sir ko'rsatadi va hissiy munosabat ondan ko'ra kuchliroq bo'lib, xotirlashning yuqori mahkamligini ta'minlaydi.

Kompyuter texnologiyalari zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda modernizatsiya qilinayotgan mavjud usullar asosida ta'lim sohasida qo'llaniladi. O'qituvchilarni AKTni sinfda va texnik qo'llabquvvatlashda, shu jumladan, ta'lim muassasalarida axborotni, moddiy va tashkiliy

jihozlarni etkazib berish uchun ixtisoslashtirilgan vositalarni takomillashtirish va rivojlantirish uchun o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi bilan bir qatorda (ma'lum texnikaning mavjudligi, texnik vositalarning to'g'ri holatini saqlab qolish, ularni o'z vaqtida ta'mirlash va almashtirish). Ishning yangi usullari va usullarini jalb qilish katta ahamiyatga ega bo'lishiga qaramasdan, yangi ma'lumotni o'qitishda o'qituvchiga tegishli bo'lishi kerak, kompyuter texnologiyasidan foydalanish faqatgina yordamchi element bo'lishi mumkin. ular qanday doyguncha o'zlarini ko'tarishadi. Pedagogik jarayonda bunday vositalarni joriy etish va uning yaxlitligini ta'minlash katta ahamiyatga ega. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan o'qituvchi yaxshi tayyorgarlik ko'rish va ularning ishlaridan xabardor bo'lishlari kerak. Buning uchun ulardan foydalanish maqsadga muvofiqligini, pedagogik vazifalarga muvofiqligini, ushbu vositalardan foydalanishning barcha jihatlari va xususiyatlarini bilish uchun kerakli metodik tayyorgarlik talab qilinadi. Bundan tashqari, texnik jihatdan ham o'qituvchiga turli xil texnik vositalardan foydalanish qobiliyati va ularni qo'llashda xavfsizlik to'g'risida bilishni talab qilishlari kerak. Bugungi kunda ko'plab o'qituvchilar kompyuter texnologiyalari bilan ishlash uchun zarur ko'nikmalarga ega emasligi, zamonaviy ta'lim tizimida ta'limning yangi shakllarini joriy etishga to'sqinlik qilmasligi kerak. [3. 2022:B368].

Maktab yoshidagi bolalar bugungi kunda turli axborot texnologiyalari va turli xil texnik vositalar bilan tanishishadi, bu esa kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda axborotni qabul qilishga tayyorligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bolalar ushbu tayyorgarlikning turli darajalariga ega bo'lishi mumkin, shuning uchun talabalarning mo'ljallangan vositalardan (masalan, kompyuterdan) foydalanib, axborot vositalarini o'zlarining texnik vositalaridan foydalanish qobiliyatini bilish qobiliyatini aniqlash maqsadga muvofiqdir. Bunday diagnostika aqliy jarayonlarning, jismoniy va intellektual qobiliyatlarning rivojlanish darajasini aniqlash, sinflar davomida har bir bolaga alohida yondashuvni aniqlash, har bir bolaga vazifalarni qiyinchilik darajasi va boshqalarni tanlash uchun mo'ljallangan. bolalar uchun AKT yordamida taqdim etilishi, shuningdek, o'qituvchi tomonidan bolalar uchun his qilish jarayonini engillashtirish uchun oldindan qayta ishlangan va optimallashtirilgan bo'lishi kerak. Materialning taqdim etilish tartibi va mantiqiy fikrlash, aks ettirish va eslash jarayonlariga maksimal darajada ta'sir qilishi kerak. Ya'ni, axborot faqatgina yangi bilimlarni etkazibgina qolmasdan, fikrlash jarayonini ushbu bilimlarni qayta ishlash uchun faol qadamlar qo'yishga yo'naltiradi. [4. 2023:B182].

Ta'lim texnologiyasi har bir bolaning shaxsiy qobiliyatini va qobiliyatini, shuningdek, turli vositalar bilan ishlashning mavjud mahoratini hisobga olishni talab qiladi. AKT ham alohida yondashuv muammosini hal qilishi mumkin. shuning uchun o'quv materialining tezligini va malakani oshirib olish mumkin. Bundan tashqari, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va o'rganish xarakterini individualizatsiya qilish har bir bola uchun muvaffaqiyatli vaziyat yaratishga yordam beradi, bu esa bolalarning zarur materiallarni olish darajasini oshirishga yordam beradi.

Shunday qilib, kompyuter texnologiyasidan foydalanish kollektiv faolligni, motivatsiyani, aqliy faoliyatni shakllantirishga yordam beradi, görünürlüğü oshiradi va axborot uzatishda bir vaqtning o'zida bir necha retseptorlardan foydalanishga imkon beradi. Bu kompyuter texnologiyasini maktab yoshidagi bolalarni o'qitish va rivojlantirish samaradorligini oshirishning muhim usuli sifatida ko'rib chiqish imkonini beradi. [5. 2021:B282].

Maktab ob'ekti sifatida texnologiya axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarga ega bo'lib, ushbu fanni o'qitish samaradorligini oshirishi mumkin. Faqatgina muhim narsa - to'g'ri boshqaruv va har bir pedagogik sharoitda AKTdan foydalanish smaralidir.

REFERENCES

1. Ibodullayevich I. O. et al. Digital data security in blockchain networks //Miasto Przyszłości. – 2024. – T. 47. – C. 274-278.
2. Khumoyun A. Information threats in the modern world //MMIT Proceedings. – 2023. – C. 37-38.
3. Saminjonova Z. I. Q., Abduvositov X. F. Yolg'izlik hodisasining nazariy tahlili //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 10-2. – C. 368-375.
4. Temirxon E. Yuzni Aniqlash Algoritmilarini Qiyosiy Tahlil Qilish //Intellectual Education Technological Solutions and Innovative Digital Tools. – 2023. – T. 2. – №. 17. – C. 181-183.
5. Юлдашев Ф. А., Юлдашева М. Б. Экзистенциальные проблемы изучения одиночества //Материалы международной конференции “Проблемы психологического благополучия”. УРГПУ Екатеринбург. Стр. – 2021. – С. 281-284.

**ПЕРВЫЕ ШАГИ В ОРГАНИЗАЦИИ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ****Садокат Сиддикова**Ректор Бухарского инженерно-технологического института,
доктор философии по педагогическим наукам, доцент

Аннотация. В статье рассматриваются первые шаги в организации дуального образования в высших учебных заведениях, анализируются текущие тенденции и перспективы его развития. Дуальное образование представляет собой синергию теоретического обучения в учебных заведениях и практической подготовки на предприятиях, что способствует повышению конкурентоспособности выпускников на рынке труда. В статье рассматривается опыт зарубежных стран, а также существующие проблемы и вызовы, связанные с внедрением дуальной системы в немецкую высшую школу. Оценивается роль государственного и частного секторов в поддержке этого образовательного формата и даются рекомендации по улучшению взаимодействия между вузами и промышленностью.

Ключевые слова: дуальное образование, высшее образование, теоретическое обучение, практическая подготовка, рынок труда, образовательные тенденции, взаимодействие вузов и предприятий, перспективы дуального обучения, опыт зарубежных стран.

Неслучайно развитие образования в ведущих странах мира обозначено как задача в первую очередь. Потому что будущее процветание страны тесно связано с достижениями в этой области. В конце концов, прогресс системы образования обеспечивает успех всех сфер жизни общества. Сегодня проводятся большие работы по дальнейшему совершенствованию системы образования в нашей стране, по предоставлению качественных знаний молодым людям, которые являются наследниками нашего времени, по всестороннему воспитанию их как зрелых личностей. Каждая ветвь системы переживает период реформ. В последние годы особое внимание уделяется всесторонней поддержке высших учебных заведений в нашей стране, обеспечению интеграции науки, образования, производства за счет эффективного использования передовых экспериментов, применения на практике вопросов преобразования теоретических знаний студентов в практические навыки в сфере высшего образования и даже гармонизация с научными исследованиями.

Особое внимание также было уделено важности дуального образования в системе на видеоконференции, состоявшейся 20 июня этого года под председательством нашего президента по вопросам подготовки кадров в инженерных областях и дальнейшего совершенствования деятельности высших учебных заведений. Как отметил на совещании глава правительства, сегодня высшие учебные заведения во многом оторваны от практики, не в полной мере осведомлены о новых технологиях, не сформированы навыки

использования оборудования и станков на производственной практике. Была освещена суть дуального образования в реализации научных исследований, планируемых научных проектов и инновационных программ инженерно-ориентированных университетов.

В связи с этим в Бухарском инженерно-технологическом институте было создано дуальное образование с крупными производственными предприятиями. В настоящее время на 20 производственных предприятиях созданы филиалы кафедры, в которых 280 студентов образовательных направлений бакалавриата “Инженерия и дизайн легкой промышленности”, “Энергетика” и “Экономика и менеджмент” совершенствуют свои практические навыки в системе дуального образования. Эти студенты проходят обучение в реальных производственных условиях в гармонии с практической деятельностью на предприятиях-партнерах учебного заведения.

В дуальном образовании профессиональная практика и теоретическое образование тесно взаимосвязаны, что, несомненно, обеспечивает легкую адаптацию молодых людей к производственной среде. Выпускник, окончивший университет, теперь будет обладать полными навыками и представлениями о производственном предприятии и технических и технологических процессах на нем, что заложит основу для его будущего вступления в трудовые отношения. Сегодня при организации системы дуального образования, в основном опираясь на опыт Германии, акцент делается на подготовке выпускников как готовых специалистов под требования конкретного предприятия и социально-экономические потребности страны на основе программ дуального образования.

Во-первых, при дуальном образовании студент большую часть своего времени уделяет практике, а не теории. Предприятие обучает студентов их реальным задачам, в результате выпускники системы дуального образования получают возможность избежать многих проблем, с которыми сталкиваются при трудоустройстве, в отличие от классического образования. Во-вторых, на предприятие не берут неопытного работника. При классическом образовании они должны проходить переподготовку для изучения процессов на предприятии, поскольку реальные задачи отличаются от полученных теоретических знаний. При организации дуального обучения мы заключили трехсторонний контракт между учебным заведением, студентом и предприятием, который включал в себя такие требования, как сроки обучения, обязательства студента, выплату предприятием студенту заработной платы за время прохождения практики, а также обеспечение его питанием, общежитием, транспортом, специальная одежда, и не только академическая дисциплина (своевременный перевод практических работ), но и соблюдение. Также учебное заведение заключило двустороннее соглашение с предприятием-партнером, в котором были указаны детали сотрудничества, планы обучения были пересмотрены и усовершенствованы на основе квалификационных требований с учетом требований предприятия. Во время обучения на предприятии за студентами закрепляется руководитель-наставник, который руководит практикой и учит их выполнять задания в реальных условиях труда.

В мировом опыте форма дуального образования оправдала себя в сложных технологических и инженерных областях, которые находятся в гармонии с практикой. На сегодняшний день в результате организации дуального образования было замечено, что оно

обладает следующими преимуществами: у студентов есть возможность устроиться на работу еще в период учебы, студент, который обучался непосредственно на предприятии, при сочетании теории и практики сразу понимает, что и как нужно делать действующие технические и технологические процессы. Во время дуального обучения у студента будет возможность доказать работодателю свои талантливые стороны, что позволит ему в будущем работать на руководящей должности. Итак, мы должны внедрить дуальное образование, которое является высшим проявлением традиции “учитель-ученик”, во все образовательные направления института, основываясь на мировом опыте. Конечно, перед нами стоит множество задач по подготовке молодых креативно мыслящих специалистов, способных соответствовать требованиям сегодняшнего дня, осваивать зарубежный опыт. Для этого мы предприняли первые шаги. В конце я хочу еще раз подчеркнуть, что инженерная сфера - это живая область с практикой.

Предложения по эффективной организации системы дуального образования:

- ✓ разработка нормативно-правовой базы образовательного процесса, постоянное обновление научных программ по содержанию с учетом потребностей промышленности и новых технологий;
- ✓ разработка и обоснование обязательств преподавателя из высшего учебного заведения и прикрепленного специалиста (ментора) из предприятия по организации дуального образовательного процесса;
- ✓ организация тренингов, курсов по повышению квалификации для преподавателей вуза и специалистов предприятий, участвующих в дуальном образовании;
- ✓ на базе материально-технической базы предприятия создать условия для разработки практических проектов магистрантами, базовыми докторантами, исследователями и учеными, в рамках которых они расширять свои интересы и возможности для проведения научно-исследовательской работы по решению реальных задач на предприятии;
- ✓ разработка механизма установления разряда или категорий для студентов, создание системы стимулирования в зависимости от уровня успеваемости и приобретения практических навыков студентами;
- ✓ разработка методов по оценке знаний студентов и решению других вопросов в сфере дуального образования, выполнение диссертационной работы.

Также возможно усовершенствовать систему сотрудничества с международными организациями, изучив опыт Германии и адаптировав его к нашей деятельности. Эти предложения будут полезны не только студентам, но и отрасли и обществу в целом. Новое поколение специалистов приобретет практические навыки и знания и сформируется как квалифицированные инженеры, соответствующие требованиям Индустрии - 4.0.

Использованная литература

1. Бельчик, Т.А., Колесникова, Е.В., & Хворова, Е.С. (2021). Цифровизация деятельности медицинских организаций как фактор повышения качества оказываемых услуг. *Beneficium*, 2(39), 5-11.

2. To‘xtayeva, Z.S., Saparbayeva, N.K., & Mamatova, S.S. (2023). Bilimning empirik usullarini tikuv buyumlariga ishlov berish jarayonida qo‘llash. *Ilmiy tadqiqot va innovatsiya*, 2(4), 54-57.

3. Zebo, T. X., & Barnogul, R. (2023). Talabalarni ijodiy yondashuv asosida innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlari. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(17), 497-503.

4. Tukhtaeva, Z., Abulova, P., Hamidova, L., & Imomova, D. (2023). Methodological analysis of providing the integration of sciences in the field of sewing. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(3), 107-112.

5. Xayrullo, D., Olim, A., & Bekzod, I. (2023). Mashinali o‘qitish texnologiyalarini CO2 yordamida ekstraksiyalash jarayonida qo‘llash. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(9), 470-476.

6. Rustamovich, A. O. (2022, February). Stages of production of bread and bakery products in Uzbekistan. In *Conference Zone* (pp. 355-358).

**OLIY TA'LIM TALABLARINING MULOQOT KO'NIKMALARINI METODIK
RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY USULLAR**

ATAMURODOVA MUNIRA MAXAMADIEVNA

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali o'qituvchisi

munira.atamuratova.91@gmail.com

YUSUPOV IXTIYOR NORBOBO O'G'LI

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Annotatsiya: Bugungi tezkor zamonda umumta'lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo'li – dars mashg'ulotlarni interfaol metodlar yordamida tashkil etish, deb qaralmoqda. Xo'sh, interfaol metodlarning o'zi nima? Ular qanday didaktik imkoniyatlarga ega? Ona tili ta'limi jarayonida interfaol metodlarning o'rinli, maqsadga muvofiq qo'llanilishi qanday samaralarni kafolatlaydi? Ushbu maqolada ana shu savollarga javob berishga harakat qilamiz.

Kalit so'zlar: interfaol, modul tizimi, innovatsion texnologiya, interfaollik, lingvodidaktika, lingvopedagogika.

Hozirgi zamon yoshlari aqliy kamolotining rivojlanib borayotganini, ularning ilm o'rganishga chanqoqligi, mustaqil fikrlash va ilmiy-ijodiy izlanishlari, yangiliklar va kashfiyotlarga nisbatan cheksiz qiziqishi va ta'lim mazmuniga talabchanligi, o'qituvchining o'z ustida ishlashiga, malakasini oshirib borishda va ongini yanada rivojlantirishda, umumta'lim tizimidagi barcha yangiliklardan xabardor bo'lib borishi kerakligini asosiy motiv bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy o'qituvchi dars jarayonida "aktyor" emas, aksincha "rejissiyor" bo'lishi kerakligini anglashi lozim. U o'z o'quvchilarining fanga ijodkorlik nuqtai nazarini bilan qarashlarini tashkil qilishi, ularda izlanuvchanlik hissiyotlarini shakllantirishi va albatta, yangi pedagogik texnologiya usullarida foydalangan holda darsni tashkil etish kerak bo'ladi.

Interfaol metodlar ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamaydi, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi. Dars mobaynida ma'lum nazariy bilimlarni o'quvchiga yetkazish unda ayrim faoliyat yuzasidan ko'nikma va malaka hosil qilish, ma'naviy sifatlarni shakllantirish, talaba bilimini nazorat qilish hamda baholash o'qituvchidan yuksak mahorat va tezkorlik talab qiladi. Bugungi kunda ilmfan, texnika va axborot kommunikatsion texnologiyalar, ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atlarda jadallik bilan rivojlanishi ta'lim tizimi xodimlaridan ta'lim-tarbiya sifatini mazmun jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, bunda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanishni talab etib, har bir tizim xodimi, ayniqsa pedagoglar zimmasiga yanada yuksak mas'uliyat va vazifalarni yuklaydi. Ta'limtarbiya bilan bog'liq pedagoglarning kasbiy salohiyati, malaka va mahorat darajalari, ma'naviy qiyofasi masalalari kabi ilg'or pedagogik texnologiyalarni mohirona qo'llay olishlari ona tili ta'lim mazmuninig ustuvor masalalaridan biridir. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasidagi Ijtimoiy sohani rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim va fan sohasini rivojlantirish-xalq ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish asosida ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag'batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish, shuningdek 2017 yil 20 aprelda qabul qilingan PQ-2909 sonli "Xalq ta'lim tizimini yanada rivojlantirish choratadbirlari" to'g'risida, 2017 yil 5 mayda qabul qilingan

PQ-2956 sonli “O‘zbekiston Respublikasida pedagogik ta’lim tizimini yanada isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi qarorlarini, shuningdek 2018 yilni Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev tomonidan “Faol tadbirkorlik va innovatsion g‘oyalarni qo‘llab quvvatlash” yili deb e‘lon qilinishi ham o‘qitishda pedagogik texnologiyalarni qo‘llashda innovatsion jarayonlarni tadbiq etish muhim ahamiyatga ega ekanligi hozirgi zamon talabi bo‘lib hisoblanmoqda. Hozirgi dolzarb muammolardan biri yuqori malakali, raqobatbardosh mutaxassis kadrlar tayyorlash, ularning kasbiy mahoratini takomillashtirish, zamon talabi darajasida tadbirkorlik qobiliyatini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalar bilan qurollantirish bo‘lib qolmoqda.

Zamon talablariga javob beradigan malakali mutaxassislarni tayyorlashda xalq ta’limi oldida turgan vazifalardan biri o‘qitishning ilg‘or texnologiyalaridan foydalanish hisoblanadi. Bugungi kunda jahonning barcha mamlakatlar ta’lim tizimida o‘qitishning an’anaviy usullaridan voz kechib, zamonaviy talablarga javob bera oladigan tizimli interfaol usullardan foydalanilmoqda. Zero pedagogik texnologiyadan foydalanayotgan ko‘pgina rivojlangan mamlakatlar o‘quv jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarishga erishayotganliklari hayotda o‘z tasdig‘ini topmoqda. Interfaol usullarning ustivorligi shundaki, ko‘proq ta’lim oluvchilarni faol bo‘lishga undaydi, o‘quvchilarda fikrlashni, mulohaza qilishni, mustaqil qaror qabul qilish va qabul qilgan qarorini tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bu ta’limning modul tizimidir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, modul tizimi asosida o‘qitishda ta’lim oluvchilar ma’lum bir modulni kompleks o‘rganadilar. Hozirgi kunda maktablarda ona tili va adabiyot fanlarini o‘tish jarayonida chet el tajribalari keng tadbiq etmoqda.

Foydalangan adabiyotlar.

1. Axmedova M.E. //“PEDAGOGIKA” dasrlk //”Tibbiyot nashriyoti matbaa uyi” MCHJ Toshkent-2022, 212 bet.
2. Abdullayev Y. “Eski maktabda xat-savod o‘rgatish” – Toshkent: O‘rta va Oliy maktab, 1960. – 150 b.
3. Makhamadievna A. M., Tulkunovna R. N. Teaching foreign language by using effective methods //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. –2021. – T. 11. – №. 12. – S. 47-50.
4. Makhamadievna A. M. Effective Teaching English Language to Non-Linguistic Students by Using Project Based-Learning //The Peerian Journal. – 2022. – T. 6. – S. 48-51

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASINING DOLZARB MASALALARI

Omonova Sitora, Hamidova Sevara

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
"Pedagogika" Fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalish
mustaqil izlanuvchi talabasi

ANNOTATSIYA

Maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasining dolzarb masalalari, ahamiyati, maqsadi va vazifalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: metodika, ona tili o'qitish metodikasi, savod o'rgatish metodikasi, o'qish metodikasi, grammatika, fonetika, so'z yasalishini o'rganish metodikasi, nutq o'stirish metodikasi.

ABSTRACT

The article examines topical issues, the importance, goals and objectives of the methods of teaching the native language in primary school.

Keywords: methodology, methods of teaching the native language, methods of teaching literacy, reading methods, grammar, phonetics, methods of teaching word formation, methods of speech development.

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining predmeti o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari va vositalari, ona tilini egallash, ya'ni nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olish to'g'risidagi ilmdir.

Metodika maktab oldiga qo'yilgan ta'lim va tarbiyaviy vazifalardan kelib chiqib, ona tilini o'rgatishning vazifalarini va mazmunini belgilaydi, ta'lim-tarbiya berish jarayonini tekshiradi, shu jarayonning qonuniyatlarini va ta'lim berish usullarining ilmiy asoslangan tizimini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Metodika fani quyidagi masalalarni o'rganadi:

1. O'qitishning vazifalari va mazm unini aniqlaydi. Nimani o'qitish kerak? savoliga javob

beradi, ya'ni boshlang'ich sinflar ona tili kursining dasturlarini, ta'lim mazmunini belgilab beradi, o'quvchilar uchun darsliklar va qo'llanmalar yaratib, ularni takomillashtirib, samaradorligi va muvofiqligini doimiy nazorat qilib boradi.

2. O'qitish metodlari, tamoyillari, usullari, dars va uning turlarini, o'quvchilar amaliy ishlari - mashqlar va yozma ishlarning izchil tizimini ishlab chiqadi, ya'ni „Qanday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlab beradi.

3. O'quvchilarga ona tilidan bilim berish va ko'nikma hosil qilishda ilmiy nuqtai nazardan eng foydali shart-sharoitlar haqidagi masalalarni hal qiladi, ya'ni „Nega xuddi mana shunday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlaydi. Eng foydali materiallarni, metodlarni o'rganadi, tanlangan metodlarni asoslaydi, tavsiyalarni eksperimental tekshiradi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi yuqori sinflarda ona tili o'qitish metodikasining dastlabki bosqichi bo'lib, u tekshiradigan masalalarni boshlang'ich sinf o'quvchilariga tadbiquan (muvofiq ravishda) o'rgatadi. Shu bilan birga, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish grammatika, imlo va unga bog'liq holda nutq o'stirish metodikasinigina emas, balki xat-savod o'rgatish, sinfda va sinfdan tashqari o'qitish metodikalarini ham o'z ichiga oladi. Shulardan kelib chiqib, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fani quyidagi vazifalarni bajaradi:

a) boshlang'ich sinflarda ona tili kursining mazmuni, hajmi va mavjud tizimini, ya'ni kursning (xat-savod o'rgatish, o'qish, grammatika, imlo, nutq o'stirish va h.k.) dasturini belgilash va asoslash;

b) o'qish va yozuvdan bilim va ko'nikmalarning shakllanishi jarayonini hamda bu jarayonda o'quvchilar duch keladigan qiyinchiliklarni o'rganish, xatolarning sababini tahlil qilish, ularning oldini olish va to'g'rilashga yordam beradigan ish turlarini ishlab chiqish;

d) ona tilidan beriladigan o'quv materialini o'quvchilar aniq tushunishi va puxta o'zlashtirishiga, ularda olgan bilimlarini amaliyotda tatbiq etish olishga va o'quvchilarning umumiy taraqqiyotiga, ya'ni ularning zehni, xotirasini, kuzatuvchanligini, yodda saqlashini, mantiqiy tafakkurini, ijodiy o'ylashini, nutqini o'stirishga yordam beradigan metod va vositalarni ishlab chiqish;

e) ona tilini o'rgatish bilan bog'liq holda maktablar oldiga qo'yilgan tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirish, o'quvchilarda axloqiy va estetik sifatlarni shakllantirish.

Ona tili o'qitish metodikasi ta'limning turli bosqichlarida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlaydi, o'qitishning muvaffaqiyati va kamchiliklarini belgilaydi, sababini izlaydi, xato va kamchiliklari bartaraf etish usullarini topadi.

Ona tili metodikasi ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ona tilini o'qitishning izchillik va uzluksizligini ta'minlaydi. Maktabgacha tarbiya muassasasida, asosan, bolalarning nutqini o'stirish nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinfda o'quvchilar nutqini o'stirishdan tashqari, ona tilidan elementar nazariy tushunchalarni amaliy o'zlashtirishlari ham nazarda tutiladi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fani quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

1. Savod o'rgatish metodikasi, ya'ni elementar o'qish va yozishga o'rgatish. Bolalarga

savod o'rgatish pedagogika fanidagina emas, balki ijtimoiy hayotda ham juda jiddiy masalalardan hisoblanadi. Chunki xalqning savodxonligi mustaqillik uchun, siyosiy onglik uchun, madaniyat uchun kurash qurolidir.

2. O'qish metodikasi. Boshlang'ich sinflarda o'qish predm etining vazifasi bolalarni to'g'ri, tez (me'yorida), ongli va ifodali o'qish m alakalari bilan qurollantirish hisoblanadi.

3. Grammatika, fonetika, so'z yasashini o'rganish metodikasi. Bu bo'lim elem entar to'g'ri yozuvga va husnixatga o'rgatishni, gram m atik tushunchalar, boshlang'ich imlo malakalarini shakllantirishni nazarda tutadi.

4. Nutq o'stirish metodikasi. Bu bo'lim boshlang'ich sinflarda alohida o'rin tutadi. Bolalar birinchi navbatda tilni, nutqni o'quv predmeti sifatida angelaydilar, ular xohlagan va qiziqarli narsalarnigina emas, balki zaruriy narsa va hodisalar haqida o'ylab, rejali nutq tuzish zarurligini ham tushuna boshlaydilar. Ular o'zining grafik shakli bilangina emas, balki leksikasi, sintaktik va morfologik shakli bilan ham og'zaki nutqdan farq qiladigan yozma nutqni ham egallaydilar. Metodika bolalar nutqini boyitishi, sintaktik va bog'lanishli nutqini o'stirishni ham ta'minlashi kerak. Shuni aytib o'tish kerakki, bog'lanishli nutq maktablarda alohida bo'lim sifatida o'rganilmaydi, u til fanining boshqa bo'limlari bilan bog'langan holda shakllantiriladi. Ona tili o'qitish metodikasi fanining metodologik va ilmiy asoslari. Ona tili o'qitish metodikasining metodologik asosi borliqni bilish nazariyasidir. Bu fanning bosh vazifasi o'quvchilarning o'zbek tili lug'at boyligini to'liq o'zlashtirib olishlarini ta'minlashdir.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Metodika fan sifatida ona tili o'qitish metodikasi boshlang'ich ta'lim standard belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin m uloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga oid m etod va usullarni ishlab chiqadi.

Maktabda ona tili o'qitish metodikasining bunday yo'nalishi haqiqatni bilish qonuniyatlariga ham , hozirgi zamon didaktikasi vazifalariga ham mos keladi.

„Ta'lim to'g'risida“gi qonunda ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari belgilab berildi:

- ta'lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi;
- ta'limning uzluksizligi va izchilligi;
- umumiy o'rta, shuningdek, o' rta maxsus kasb-hunar ta'lim ining m ajburiyligi;
- o' rta maxsus, kasb-hunar ta'limining yo'nalishini: akademik litseyda yoki kasb-hunar kollejida o'qishni tanlashning ixtiyoriyligi;
- ta'lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi;
- davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi;
- ta'lim dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv;
- bilimli bo'lishni va iste'dodni rag'batlantirish;

- ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish.

Bu tamoyillar boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitish metodikasining vazifalarini ham belgilab, aniqlashtirib beradi.

Ona tili o'qitish metodikasi fani ham ta'lim jarayonini tashkil etish shakllarini va usullarini ishlab chiqishda yuqoridagi maqsadlar asosida ish yuritadi.

Umumiy o'rta ta'limning bir bosqichi bo'lgan boshlang'ich ta'lim 1-4-sinflarni o'z ichiga oladi. Milliy dasturda ta'kidlanganidek, bu bosqichda ta'limning yangicha tizimini va m azm unini shakllantirish uchun quyidagilar zarur:

- o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvni joriy etish;
- ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarini yaratish va o'quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash va hokazo.

XULOSA

Milliy dasturda ta'lim tizimining yaxlit axborot makonini vujudga keltirish bo'yicha ta'kidlangan ko'rsatmalar, uzluksiz ta'limni ta'minlash borasidagi islohotlarni amaliyotga tatbiq etish boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi oldida turgan dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

REFERENCES

1. Sariyev Sh. Savod o'rgatish darslarida nutq o'stirish. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali № 4. – Toshkent, 1997.
- 2.. Babanskiy Yu. K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktabida o'qitish metodlari. – T.: O'qituvchi, 1990.
3. G'afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. Alifbe (Savod). – T.: O'qituvchi, 1999.
- 4.

**DISCOVER THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF DICTIONARIES AND
DICTIONARY USE IN THIS AGE**

Scientific advisor: Abduraxmonova Zilola Yoqubjon qizi

abduraxmanova@jbnuu.uz

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

named after Mirzo Ulugbek

The Faculty of Psychology, the department of Foreign languages

Philology and foreign languages

Student of group: 401-22: Boltaboyeva Dildora Ozodbek qizi

boltaboyevadildora27@gmail.com

Annotation. From Print to Digital Dictionaries have long served as essential tools for understanding language. Traditionally, they were bulky, printed volumes found in libraries, classrooms, and homes worldwide. Today, with digital advancements, dictionaries are more accessible, interactive, and diverse, shaping how people use and learn languages in ways previously unimaginable. This article explores the journey of dictionaries, examining how their use has evolved and what this means for language learners and users today.

Key words: Digital, Printed, multilingual, AI language, Voice recognition, Google translate, Oxford dictionary

The Role of Printed Dictionaries in the Past. The earliest dictionaries date back centuries and were often single-language glossaries or bilingual tools for translating between languages. They catered to scholars and the educated elite, offering limited access to knowledge that most people sought. By the time Samuel Johnson published his famous Dictionary of the English Language in 1755, dictionaries had become more systematic, providing definitions, examples, and even historical context for words. These reference books became cornerstones of literacy and education, helping people improve their reading comprehension, expand their vocabulary, and understand complex concepts. Throughout the 19th and early 20th centuries, dictionaries expanded in scope and size, adding more words, phonetic pronunciation guides, and usage examples. By the 20th century, dictionaries like Webster's and the Oxford English Dictionary gained cultural importance, symbolizing authority on language. Students, writers, and professionals relied on these dictionaries to enhance language precision, providing readers with standard definitions and context that unified how language was understood. However, printed dictionaries were not without limitations. They required periodic updates, meaning the latest slang, new technical terms, and regional dialects could be outdated by the time of publication. Furthermore, accessing a word's definition required physical effort and time, and the books were often large and heavy. Users now engage with dictionaries in short, frequent interactions, as they seamlessly integrate with messaging, web browsing, and other digital activities. AI has also influenced how dictionaries handle ambiguity in language. Programs using machine learning can interpret slang, regional dialects, and evolving language trends, giving them a more flexible approach than traditional dictionaries. This helps capture how language changes over time, making modern dictionaries more reflective of contemporary usage.

The Digital Revolution: Transforming Access and Functionality

The advent of the internet in the late 20th century transformed the dictionary landscape. Online dictionaries, first appearing as digital copies of traditional texts, evolved quickly to leverage the power of the internet and interactivity. By the early 2000s, digital dictionaries offered new possibilities:

1. **Real-time Updates:** Digital dictionaries could instantly include new words, slang, and current cultural terms, allowing them to remain up-to-date and relevant.
2. **Ease of Access:** With the rise of the internet, people could access dictionaries from any device. They no longer needed to carry heavy books; definitions were just a click away.
3. **Multilingual Support:** Online dictionaries provided translations and language learning resources, connecting languages and bridging cultural gaps more efficiently than ever.
4. **Interactive Elements:** Pronunciation guides, thesauruses, example sentences, etymologies, and even language games became commonplace, enriching the learning experience.

Digital dictionaries made language tools more versatile and personalized. Users could get multiple translations for a word, explore nuanced meanings, and even check context-based examples. **Modern Dictionary Use: Apps, AI, and Voice Recognition.** Today, dictionary use has shifted again with the development of smartphone apps, AI, and voice recognition. People no longer need to type a word; they can speak it into their device, allowing for quicker access. AI-powered tools, like those from Google and Grammarly, integrate seamlessly with daily writing, offering real-time suggestions for grammar, synonyms, and context-based corrections. Apps like Merriam-Webster, Oxford Dictionary, and Google Translate provide added functionality, including offline access, cross-language search, and interactive elements like vocabulary quizzes and learning tracks.

The Impact of Dictionary Evolution on Language Learning and Society

The shift from printed to digital and AI-enhanced dictionaries has had significant implications:

1. **Accessibility and Inclusivity:** Dictionaries are no longer exclusive tools of the educated elite. Language resources are available to anyone with internet access, making language learning more democratic and accessible.
2. **Improved Language Mastery:** With instant definitions, synonyms, translations, and pronunciation guides, users can improve their vocabulary and comprehension faster.
3. **Changing Language Standards:** The ease with which new terms are added to online dictionaries affects how languages evolve, with social media slang and internet abbreviations increasingly legitimized by their inclusion.
4. **Multicultural and Multilingual Integration:** Online dictionaries support dozens of languages, enhancing cross-cultural understanding and supporting bilingual and multilingual users.

However, there are downsides to consider. The speed of digital updates can lead to a more transient vocabulary, where slang and regionalisms gain acceptance without standing the test of time. Some linguists argue that the traditional standardization role dictionaries once played is weakening.

Conclusion: The Future of Dictionary Use. The history of dictionaries is a story of adaptability, shaped by technological and cultural changes. From the structured, printed pages of

past centuries to today's AI-enhanced digital resources, dictionaries have evolved to meet society's growing need for fast, accessible language support. As language continues to develop and diversify, dictionary tools will likely continue adapting, helping people navigate the complexities of communication in a globalized, digital age. In a world where language is more fluid and accessible than ever, the role of dictionaries remains foundational—an enduring bridge between words, meanings, and understanding.

References

1. LEARNING OF ENGLISH VOCABULARY IN TESL AND TEFL CLASSROOMS. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 465-469. 1. Abdullayev, M., & Karayev, F. (2019). Role of cinema in developing the cultural life of Uzbekistan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 230, 486-491.
2. Ma'ripov J. K. A BRIEF INFORMATION ABOUT TENSES //O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA. – С. 464
3. Ma'ripov J. KORPUS HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA //Центральноазиатский журнал образования и инноваций. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 175-178.
4. Hutton, J. (2006) *The History of Dictionaries: A Survey from the Early 16th Century to the Present Day*. London: Continuum.
5. Malkiel, Y. (1993) *The Dictionary: A History of the Lexicographic Tradition*. New York: Oxford University Press.
6. Roberts, M. (2016) *The Oxford Guide to Dictionaries*. Oxford: Oxford University Press.
7. Bejoint, H. (2010) *Modern Lexicography: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
8. Fowler, H.W. and Fowler, F.G. (1964) *The King's English: A Guide to Modern Usage*. Oxford: Clarendon Press.
9. Ахмедова С. Р. и др. Инновацион технологияларни таълим жараёнларига татбиқ этиш йўллари //ScienceandEducation. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 492-496.
10. Axmedova, S. R. (2021). Chet tillarni o'rganish va undagi metodlarning ahamiyati. *Science and Education*, 2(11), 1076-1080.

**YASHIL SUV O‘TLAR BO‘LIMIGA UMUMIY TA’RIF,
HUJAYRASINING TUZILISHI VA KO‘PAYISH USULLARI.**

Abdinazarova Zulayho

SHDPI tabiiy fanlar kafedrası o‘qituvchisi

Saidova Nargiza Botirovna, Buxorova Mahliyo Ikrom qizi

SHDPI biologiya yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada yashil suv o‘tlar bo‘limining umumiy xususiyatlari, tuzilishi va ko‘payish usullari haqida ma‘lumot berilgan. Yashil suv o‘tlar asosan suv muhitida yashovchi, fotosintez orqali ozuqa moddalari ishlab chiqaruvchi organizmlar bo‘lib, hujayra devori sellulyozadan, zaxira moddasi esa kraxmal shaklida bo‘ladi. Hujayra tuzilishi asosiy organellalar, xususan, xloroplastlar, yadro va vakuolalarni o‘z ichiga oladi. Yashil suv o‘tlar ekologik jihatdan muhim bo‘lib, kislorod ishlab chiqarish va oziq zanjirida muhim o‘rin egallaydi.

Kalit so‘zlar. Yashil suv o‘tlar, fotosintez, xloroplast, sellulyoza, kraxmal, izogamiya, anizogamiya, oogamiya, fragmentatsiya.

Annotation. This article is an overview of the section of green algae characteristics, structure and methods of reproduction are given. Green algae are primarily aquatic organisms that produce nutrients through photosynthesis, with a cell wall made of cellulose and a reserve substance in the form of starch. The cell structure includes the main organelles, namely chloroplasts, nucleus and vacuoles. Green algae are ecologically important, producing oxygen and playing an important role in the food chain.

Keywords. Green algae, photosynthesis, chloroplast, cellulose, starch, isogamy, anisogamy, oogamy, fragmentation.

Аннотация. В данной статье представлен обзор раздела зеленых водорослей. Даны характеристики, структура и способы размножения. Зеленые водоросли — это прежде всего водные организмы, производящие питательные вещества посредством фотосинтеза, клеточная стенка которых состоит из целлюлозы и запасного вещества в виде крахмала. В состав клетки входят основные органеллы, а именно хлоропласты, ядро и вакуоли. Зеленые водоросли экологически важны, производят кислород и играют важную роль в пищевой цепи.

Ключевые слова. Зеленые водоросли, фотосинтез, хлоропласты, целлюлоза, крахмал, изогамия, анизогамия, оогамия, фрагментация.

Kirish. Yashil suv o‘tlar — tuban o‘simliklar bo‘limi (tipi). Hujayrasida yashil xlorofill mavjud. Yashil suv o‘tlarda yuksak o‘simliklar tarkibidagi kabi pigmentlar bor. Bir hujayrali, kolonial va ko‘p hujayrali, ba’zilar hujayrasiz tuzilishga ega. Hujayrasiz bir yadroli yoki kamdan-

kam ko'p yadroli, selluloza qobiq bilan o'ralgan. Xromatoforalar perinoidli, jinssiz, jinsiy va vegetativ ko'payadi. Ko'payish organlari vazifasini vegetativ hujayralar bajaradi. Yashil suvo'tlar chin-yashil suvo'tlar va kon'yugatlar kenja bo'limiga ajratiladi. Yashil suvo'tlar ning 360 turkumi, 5700 turi ma'lum. Asosan, chuchuk suvlarda va dengizlarda tarqalgan.

Yashil suv o'tlar bo'limiga umumiy tarif:

Yashil suv o'tlar (Chlorophyta) – bir hujayrali yoki ko'p hujayrali suv o'tlarining eng keng tarqalgan va xilma-xil guruhlaridan biri bo'lib, ular asosan suv muhitida yashaydi. Ular yashil xlorofill pigmentlariga ega bo'lib, fotosintez jarayonida quyosh nurini o'zlashtirib organik modda sintez qiladi. Ularning hujayra devori asosan sellulozadan iborat va zaxira moddasi sifatida kraxmal to'planadi. Yashil suv o'tlar nafaqat suvda, balki nam tuproq, daraxt po'stlog'i va boshqa substratlarda ham uchraydi.

Yashil suv o'tlar hujayrasining asosiy tuzilmalari quyidagilardan iborat:

1. Hujayra devori – mexanik himoya va shaklni saqlash vazifasini bajaradi.
2. Sitoplazma – organellalarni o'z ichiga olgan hujayraning ichki qismi.
3. Xloroplastlar – xlorofill pigmentini o'z ichiga olib, fotosintez jarayonini amalga oshiradi. Xloroplastlarning shakli turli xil bo'lishi mumkin (kubik, tasmasimon va boshqalar).
4. Yadro – genetik ma'lumotni saqlaydi va boshqaradi.
5. Zaxira moddalar – kraxmal yoki yog'lar shaklida bo'ladi.
6. Piroinoidlar – kraxmal to'planadigan maxsus tuzilmalar.
7. Vakuola – suv va erigan moddalarni saqlaydi.

Yashil suv o'tlar jinsiy va jinssiz yo'llar bilan ko'payadi:

1. Jinssiz ko'payish:

Bo'linish – bir hujayrali turlarda hujayra ikkiga bo'linadi.

Spora hosil qilish – maxsus harakatchan yoki harakatsiz hujayralar (sporalar) yordamida amalga oshiriladi.

Fragmentatsiya – ko'p hujayrali suv o'tlarning tanasi bo'linib, har bir qismi yangi organizmga aylanadi.

2. Jinsiy ko'payish.

Izogamiya – morfologik jihatdan bir xil jinsiy hujayralar (gametalar) qo'shilishi.

Anizogamiya – morfologik jihatdan har xil gametalar qo'shilishi.

Oogamiya – yirik, harakatsiz tuxum hujayrasi va kichik, harakatchan spermatozoidlarning qo‘shilishi.

Masalan:

Bir hujayralilar: Chlamydomonas.

Ko‘p hujayralilar: Ulva, Spirogira.

Yashil suv o‘tlar ekologik ahamiyatga ega bo‘lib, ular kislorod ishlab chiqaradi, oziq zanjirining muhim qismi hisoblanadi va ayrimlari bioyoqilg‘i manbai sifatida foydalaniladi.

Tadqiqot metodlari. Yashil suv o‘tlarni o‘rganishda quyidagi tadqiqot metodlari qo‘llaniladi:

1. Morfologik usullar: Bu usulda yashil suv o‘tlarning tashqi va ichki tuzilishi mikroskop yordamida o‘rganiladi.

Nurli mikroskopiya: Hujayra devori, xloroplastlar va boshqa tuzilmalarning shakli va joylashuvini aniqlash.

Elektron mikroskopiya: Hujayra organellalari va ularning ultratuzilishini batafsil ko‘rib chiqish.

2. Biokimyoviy usullar: Hujayrada sodir bo‘ladigan biokimyoviy jarayonlarni o‘rganish uchun ishlatiladi.

Xlorofill va pigmentlarni tahlil qilish: Xromatografiya yordamida pigmentlarning turlari va ularning nisbatini aniqlash.

Zaxira moddalarini tahlil qilish: Kraxmal va lipidlar kabi moddalarni aniqlash.

3. Molekulyar usullar: Genetik material va molekulalar darajasida o‘rganiladi.

DNK va RNK tahlili: Polimeraza zanjir reaksiyasi (PCR) orqali genetik ma’lumotlarni tahlil qilish.

Filogenetik tahlil: Turli yashil suv o‘tlar orasidagi genetik yaqinlikni aniqlash.

4. Fiziologik usullar: Yashil suv o‘tlarning yashash sharoitlariga qanday moslashganini aniqlash uchun.

Fotosintez intensivligini o‘lchash: Yorug‘lik, CO₂ va boshqa omillarning ta’sirini o‘rganish.

O‘sish sharoitlari tahlili: Harorat, pH, tuz miqdori kabi omillarning ta’sirini aniqlash.

5. Ekologik usullar: Tabiiy sharoitda yashil suv o‘tlarning ahamiyati va ekotizimdagi o‘rnini aniqlash.

Populyatsiya monitoringi: Suv havzalardagi yashil suv o'tlar soni va xilma-xilligini o'rganish.

Ekotizimga ta'sirini baholash: Suv sifati va kislorod ishlab chiqarishdagi roli.

6. Eksperimental usullar: Sun'iy sharoitlarda yashil suv o'tlarni o'stirib, ularning rivojlanishiga turli omillarning ta'sirini o'rganish.

Kulturali usul: Maxsus ozuqaviy muhitda suv o'tlarni yetishtirish va tadqiq qilish.

Mutagenesis va seleksiya: Yashil suv o'tlarning yangi xususiyatlarini aniqlash va rivojlantirish.

Ushbu usullar yordamida yashil suv o'tlarning morfologiyasi, biokimyosi, ekologiyasi va genetikasi chuqur o'rganiladi. Bu tadqiqotlar biologiya, ekologiya va bioyoqilg'i ishlab chiqarish sohalarida muhim ahamiyatga ega.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Yashil suv o'tlarni o'rganish bo'yicha O'zbekistondagi tadqiqotchilar va olimlar ekologiya, botanika va mikrobiologiya sohalarida salmoqli ishlarni amalga oshirgan. Quyida ayrim taniqli o'zbek olimlari va ularning hissasi keltiriladi: 1. Normurod Mo'minovning "Botanika, algologiya" kitobida O'zbekiston suv havzalarida yashovchi yashil suv o'tlar turlarini o'rganish va ularning ekologik ahamiyatini aniqlash haqida ko'plab ma'lumotlar keltirilgan. Suv havzalari holatini baholashda suv o'tlarning bioindikator sifatida qo'llanilishi bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan. Zaynab Davlatova "Ekologiya va bioximiyasi" kitobida ham yashil suv o'tlarning biologik xilma-xilligini o'rganishda turli faktlar bilan yoritib berilgan. Fotosintez jarayoniga ta'sir etuvchi omillar, jumladan, harorat va yorug'lik sharoitlari yashil suv o'tlar hayotiga ta'siri o'rganilgan. Yashil suv o'tlarning jinsiy va jinsiz ko'payish usullari bo'yicha Jamoliddin Abduvohidovning "Mikrobiologiya va biotexnologiya" o'quv qo'llanmasida yashil suv o'tlarning genetik va biokimyoviy xususiyatlari bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Suv o'tlar asosida bioyoqilg'i ishlab chiqarish texnologiyalarini rivojlantirish usullarini ishlab chiqqan olim hisoblanadi. Maqsuda Karimovanning "Suv resurslari ekologiyasi" kitobida O'zbekistonning ichki suv havzalaridagi yashil suv o'tlarning taksonomiyasi va ekologik monitoringini amalga oshirgan. Suv o'tlarning ko'payish usullarini o'rganib, suv havzalarining tozaligini baholash bo'yicha ishlanmalar yaratgan olimdir. Ro'zimurod Tursunovning "Botanika va o'simliklar ekologiyasi" asarida suv havzalaridagi yashil suv o'tlarning o'zgarish dinamikasini o'rganib, antropogen ta'sirni tahlil qilish. Suv o'tlarning oziq zanjirida tutgan o'rniga doir ishlanmalar ishlab chiqish imkonini yaratgan. Tadqiqotlar ekologik muammolarni hal qilish, bioyoqilg'i ishlab chiqarish, va qishloq xo'jaligida suv o'tlarning amaliy ahamiyatini aniqlashga qaratilgan.

Natija va muhokama. Yashil suv o'tlar bo'limi (Chlorophyta) o'zining xilma-xil shakllari va ekologik ahamiyati bilan ko'plab biologik tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning fotosintez jarayonidagi muhim roli nafaqat suv ekotizimlarini kislorod bilan ta'minlashda, balki global kislorod aylanishiga ham hissa qo'shadi. Ko'payishning turli usullari (vegetativ, jinsiy va jinsiz) ularning yashash joylariga moslashuvchanligini ta'minlaydi va biologik xilma-xillikni

saqlab qolishda yordam beradi. Ularning ekologik muvozanatni ta'minlashdagi o'rni bilan bir qatorda, oziq-ovqat va sanoat mahsulotlarida qo'llanilishi ham ularning ahamiyatini oshiradi.

Muhokama: Ekotizimdagi o'rni:

Yashil suv o'tlar asosiy birlamchi mahsulot ishlab chiqaruvchilar sifatida oziq zanjirining birinchi bo'g'inini tashkil qiladi. Ular kichik suv hayvonlarining ozuqasi sifatida xizmat qiladi. Ularning fotosintez qilish qobiliyati suv havzalarining biologik mahsuldorligini oshiradi va atrof-muhitni kislorod bilan boyitadi.

Adaptatsiya va moslashuvchanlik: Turli muhitlarda yashash qobiliyati ularning evolyutsion muvaffaqiyatini ko'rsatadi. Masalan, *Chlamydomonas* bir hujayrali shaklda, Ulva esa ko'p hujayrali organizm sifatida turli xil muhitlarga moslashgan.

Ko'payishning ahamiyati: Vegetativ ko'payish ularga tez ko'payish imkonini beradi, jinsiy ko'payish esa genetik xilma-xillikni ta'minlaydi. Bu xususiyatlar yashil suv o'tlarning yangi sharoitlarga moslashishini va uzoq muddat yashashini ta'minlaydi.

Amaliy qo'llanilishi: Yashil suv o'tlaridan bioyoqilg'i, ozuqa qo'shimchalari va ekologik tozalash vositalarini ishlab chiqarishda foydalanish imkoniyatlari mavjud. Ba'zi yashil suv o'tlar, masalan, ulva, oziq-ovqat sifatida ham iste'mol qilinadi, ayniqsa, dengiz mahsulotlariga boy hududlarda.

Cheklovlar va muammolar: Suv o'tlarining ko'payib ketishi (masalan, eutrofikatsiya jarayonida) suv havzalari sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yashil suv o'tlarning o'z-o'zidan ortiqcha ko'payishi boshqa organizmlarning yashash sharoitlarini qiyinlashtiradi.

Xulosa va takliflar. Yashil suv o'tlar nafaqat ekologik tizimlarda muhim o'rin tutadi, balki inson faoliyatining turli sohalarida ham amaliy ahamiyatga ega. Ularning tabiiy muhitni saqlashdagi roli, moslashuvchanligi va xilma-xilligi, suv resurslarini boshqarishda va ekotizim muvozanatini ta'minlash lozim. Yashil suv o'tlar tabiatning muhim qismi bo'lib, ularning ekologik, iqtisodiy va ilmiy ahamiyati katta. Ular kislorod ishlab chiqarish, suv havzalarining ekologik muvozanatini saqlash va oziq zanjirini qo'llab-quvvatlash orqali atrof-muhitda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ularning moslashuvchanligi va xilma-xilligi ularni turli xil sharoitlarda hayot kechirishga imkon beradi. Yashil suv o'tlarning ko'payish usullari genetik xilma-xillikni saqlash va turlar evolyutsiyasini davom ettirishga xizmat qiladi. Amaliy jihatdan ular bioyoqilg'i, bioplastik, ozuqa qo'shimchalari va ekologik tozalash texnologiyalarida keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, ular suv havzalarida haddan tashqari ko'payganda ekologik muammolarga olib kelishi mumkin, bu esa ularga nisbatan ehtiyotkor boshqaruvni talab qiladi. Yashil suv o'tlarning global va mahalliy miqyosda ahamiyatini yanada oshirish uchun ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, amaliy foydalanishni kengaytirish va ekologik muhofaza choralari kuchaytirish muhimdir. Bu tadbirlar nafaqat tabiiy resurslarni samarali boshqarishga, balki atrof-muhitni saqlashga ham hissa qo'shadi.

Takliflar. 1. Ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish: Yashil suv o'tlarning turli ekologik sharoitlarda moslashuvchanlik mexanizmlarini o'rganish uchun laboratoriya va dala tadqiqotlarini kengaytirish. Yashil suv o'tlardan bioyoqilg'i, bioplastik va oziq-ovqat qo'shimchalari ishlab chiqarishda foydalanish texnologiyalarini takomillashtirish.

2. Suv resurslarini boshqarish: Suv havzalaridagi suv o'tlari populyatsiyasini monitoring qilish va ularning nazoratsiz ko'payishini oldini olish uchun suv sifati nazorat tizimini joriy etish. Evtrofikatsiya jarayonining oldini olish maqsadida qishloq xo'jaligida ozuqa moddalarining haddan tashqari ishlatilishini kamaytirish.

3. Amaliy foydalanishni kengaytirish: Yashil suv o'tlardan biofertilizator sifatida foydalanishni targ'ib qilish va agronomiya sohasida joriy qilish. Ularni oziq-ovqat va farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarishda qo'llash uchun yangi texnologiyalarni ishlab chiqish.

4. Ekologik ma'rifatni oshirish: Yashil suv o'tlarning ekologik va iqtisodiy ahamiyati haqida jamoatchilikka ma'lumot berish uchun ommaviy targ'ibot kampaniyalarini tashkil qilish. Maktab va oliy o'quv yurtlarida yashil suv o'tlar haqidagi bilimlarni chuqurlashtiruvchi maxsus kurslar kiritish.

5. Tabiatni muhofaza qilish dasturlari: Suv havzalarida yashil suv o'tlar va boshqa suv organizmlarining yashash muhitini muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish. Ifloslanishga qarshi kurash bo'yicha samarali dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

6. Xalqaro hamkorlik: Yashil suv o'tlar bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda xalqaro ilmiy markazlar bilan hamkorlikni kuchaytirish. Suv resurslarini boshqarish sohasida ilg'or tajribalarni o'zlashtirish va ulardan foydalanish. Ushbu takliflar amalga oshirilsa, yashil suv o'tlarning iqtisodiy, ekologik va ilmiy salohiyati yanada samarali foydalaniladi. Bu esa atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To'xtayev T., Abdullayeva G. "Oliy o'simliklar botanika asoslari", Toshkent, O'qituvchi nashriyoti, 2010.
2. Zaynutdinov M. S. "Algologiya va suv o'tlar ekologiyasi", Toshkent, Fan nashriyoti, 2015.
3. Normurod Mo'minov "Botanika, algalogiya". Toshkent:.. 2009.
4. Zaynab Davlatova "Ekologiya va bioximiya" Toshkent:.. 2011
5. Jamoliddin Abduvohidov " Mikrobiologiya va biotexnologiya" Toshkent. 2014.

ICHKI ORGANLAR (SPLANXOLOGIYA)

Alimardonova Mutabar Xolmo‘minovna

SHDPI tabiiy fanlar kafedrası o‘qituvchisi

Saidova Nargiza Botirovna

SHDPI biologiya yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Buxorova Mahliyo Ikrom qizi

SHDPI biologiya yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson tanasining ichki organlari va ularning hayotiy ahamiyati haqida batafsil ma’lumot berilgan. Ichki organlarning anatomik tuzilishi, fiziologik vazifalari va ularning bir-biri bilan uzviy aloqadorligi yoritilgan. Yurak, o‘pka, jigar, buyrak, oshqozon va ichaklar kabi organlarning asosiy funksiyalari tushuntiriladi. Shuningdek, maqolada ichki organlarning sog‘lom faoliyatini ta’minlash usullari va ularning salomatligiga zarar yetkazuvchi omillar haqida tavsiyalar keltirilgan. Mazkur maqola tibbiyot mutaxassislari, talabalar va sog‘lom hayot tarzi bilan qiziqadigan o‘quvchilar uchun foydali manba hisoblanadi.

Kalit so‘zlar. Ichki organlar, yurak, o‘pka, jigar, buyraklar, oshqozon, ichaklar, anatomik tuzilish, fiziologik vazifalar, inson organizmi, organlararo aloqadorlik, ichki organ kasalliklari.

Аннотация. В данной статье представлена подробная информация о внутренних органах человеческого тела и их жизненно важном значении. Объясняется анатомическое строение внутренних органов, физиологические функции и их взаимосвязь. Объясняются основные функции таких органов, как сердце, легкие, печень, почки, желудок и кишечник. Также в статье содержатся рекомендации о способах обеспечения здорового функционирования внутренних органов и факторах, вредящих их здоровью. Эта статья является полезным ресурсом для медицинских работников, студентов и читателей, интересующихся здоровым образом жизни.

Ключевые слова. Внутренние органы, сердце, легкие, печень, почки, желудок, кишечник, анатомическое строение, физиологические функции, организм человека, межорганные связи, заболевания внутренних органов.

Abstract. In this article, the internal organs of the human body and their vital importance is detailed. Anatomical structure of internal organs, physiological functions and their interrelationship are explained. Basic functions of organs such as the heart, lungs, liver, kidneys, stomach and intestines are explained. The article also contains recommendations on ways to ensure the healthy functioning of internal organs and factors that harm their health. This article is a useful resource for medical professionals, students, and readers interested in a healthy lifestyle.

Keywords. Internal organs, heart, lungs, liver, kidneys, stomach, intestines, anatomical structure, physiological functions, human body, inter-organ communication, internal organ diseases.

Kirish. Inson organizmi murakkab va mukammal tizim bo'lib, uning hayotiy faoliyati ichki organlarning birgalikdagi uzviy ishlashiga bog'liq. Ichki organlar tana ichida joylashgan bo'lib, ularning har biri muayyan vazifalarni bajaradi va organizmning umumiy holatini ta'minlaydi. Yurak, o'pka, jigar, buyrak, oshqozon kabi organlar hayot uchun zarur jarayonlarni amalga oshiradi. Bu organlarning normal faoliyati nafaqat organizmning sog'lig'i, balki insonning umumiy farovonligi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Inson tanasi ichki organlarning murakkab tizimidan iborat bo'lib, ular hayotiy funksiyalarni bajarishda muhim rol o'ynaydi. Har bir organ o'ziga xos vazifani bajaradi va organizmning birgalikdagi faoliyatini ta'minlash uchun bir-biri bilan uzviy bog'langan. Quyida asosiy ichki organlar va ularning vazifalari haqida batafsil ma'lumot keltirilgan:

Yurak - organizmning asosiy nasos organi bo'lib, qon aylanish tizimining markazidir. U kislorod va ozuqaviy moddalar bilan boyitilgan qonni tananing barcha to'qimalariga yetkazib beradi. Yurak to'rtta bo'lmadan iborat: ikki bo'lmacha va ikki qorinchadan. Yurakning ritmik qisqarishi tufayli qon tomirlar orqali harakat qiladi.

O'pka - nafas olish tizimining asosiy organi bo'lib, u organizmni kislorod bilan ta'minlaydi va karbonat angidridni chiqarib tashlaydi. O'pkada gaz almashinuvi alveolalar deb ataluvchi mikroskopik tuzilmalar orqali amalga oshadi. O'pka sog'lom bo'lishi uchun toza havo va zararli odatlardan voz kechish muhimdir.

Jigar - organizmdagi eng katta ichki organlardan biri bo'lib, u ko'plab funksiyalarni bajaradi. Ushbu organ qonni tozalash, ozuqaviy moddalarni metabolizm qilish, safro ishlab chiqarish va toksinlarni zararsizlantirishda muhim rol o'ynaydi. Jigar to'g'ri ishlashi organizmning umumiy sog'lig'ini ta'minlaydi.

Buyraklar - organizmdagi filtr organlar bo'lib, ular qondan ortiqcha suyuqlik va zararli moddalarni chiqarib, siydik hosil qiladi. Bundan tashqari, buyraklar qon bosimini tartibga soluvchi gormonlar ishlab chiqaradi va organizmdagi suyuqlik muvozanatini saqlaydi.

Oshqozon - ovqat hazm qilish tizimining bir qismi bo'lib, u ovqatni mexanik va kimyoviy qayta ishlash uchun javobgardir. Oshqozonda ishlab chiqariladigan me'da shirasi ozuqaviy moddalarni parchalaydi, shuningdek, bakteriyalarga qarshi himoya vazifasini bajaradi.

Ichaklar - (ingichka va yo'g'on ichak) oziq-ovqatdan ozuqaviy moddalarni so'rish va hazm qilinmagan qoldiqlarni chiqarib tashlash uchun xizmat qiladi. Ingichka ichak ozuqalarni so'rishda, yo'g'on ichak esa suvni qayta so'rishda va axlatni shakllantirishda ishtirok etadi.

Taloq - immun tizimining bir qismi bo'lib, u qonni filtrlaydi, eskirgan qon hujayralarini yo'q qiladi va yangi qon hujayralarini ishlab chiqaradi. Shuningdek, taloq infeksiyalarga qarshi kurashishda ishtirok etadi.

Pankreas (oshqozon osti bezi) - ichki sekretsiya va ovqat hazm qilish tizimida muhim ahamiyatga ega. U insulin va boshqa gormonlarni ishlab chiqarib, qondagi glyukoza darajasini boshqaradi. Bundan tashqari, pankreas ovqat hazm qilish fermentlarini ishlab chiqaradi.

Qizilo'ngach - ovqatni og'izdan oshqozonga yetkazuvchi naycha bo'lib, u peristaltik harakatlar yordamida oziq-ovqatni transport qiladi.

Ichki organlarning sog'lom ishlashini ta'minlash uchun tavsiyalar:

Muvozanatli ovqatlanish: Organik oziq-ovqatlar, ko'proq meva va sabzavot iste'mol qilish.

Zararli odatlardan voz kechish: Chekish va alkogol ichimliklardan saqlanish.

Jismoniy faollik: Qon aylanishi va nafas olish tizimini yaxshilash uchun muntazam mashqlar.

Tibbiy ko'rik: Organlar faoliyatini muntazam tekshirish va kerak bo'lsa davolanish. Ichki organlar o'zaro birgalikda ishlaydi va har birining faoliyati organizmning umumiy holatiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, ularning sog'lig'ini saqlashga alohida e'tibor qaratish zarur.

Tadqiqot metodlari. Ichki organlar tuzilishi va funksiyalarini o'rganish uchun zamonaviy tibbiyot va biologiyada turli tadqiqot metodlari qo'llaniladi. Bu metodlar organlarning sog'lom ishlashini aniqlash, kasalliklarni diagnostika qilish va davolash uchun muhim ahamiyatga ega. Quyida asosiy tadqiqot metodlari keltirilgan:

1. Anatomik metodlar. Bu metodlar ichki organlarning tuzilishi, joylashuvi va shaklini o'rganishga qaratilgan.

Disseksion (kesish) metodi: Inson yoki hayvon tanasini kesish orqali organlarning anatomik tuzilishini o'rganish. Bu usul tibbiyot talabalari va tadqiqotchilari uchun asosiy o'rganish vositasidir.

Mikroskopik tekshiruvlar: Ichki organlarning to'qimalari va hujayralarini mikroskop orqali o'rganish.

2. Radiologik (nurlanish asosidagi) metodlar. Radiologik usullar ichki organlarning holatini invaziv bo'lmagan usulda tasvirlash imkonini beradi.

Rentgenografiya: Organlarning shakli va joylashuvini ko'rish uchun rentgen nurlari qo'llaniladi (masalan, o'pka yoki yurakning rentgen tasvirlari).

Kompyuter tomografiyasi (KT): Organlarning kesimlarini olish orqali ularning tuzilishi va patologiyalarini batafsil o'rganish imkoniyatini beradi.

Magnit-rezonans tomografiya (MRT): Magnit maydon yordamida organlarning aniq va yuqori sifatli tasvirlarini olish usuli. Ayniqsa, miya va o'pka kabi organlarni o'rganishda qo'llaniladi.

3. Ultratovush diagnostikasi (UTT). Ichki organlarning holatini baholashda eng keng tarqalgan va xavfsiz metodlardan biri. Ultratovush to'lqinlari yordamida ichki organlarning

tasvirini olish va ularning ishlash faoliyatini o'rganish. Masalan, yurakning ultratovush tekshiruvi (Echokardiyografiya). UTT usuli homiladorlik paytida va jigar, buyrak, qorin bo'shlig'idagi organlarni o'rganishda qo'llaniladi.

4. Laboratoriya tadqiqotlari. Ichki organlarning funksional holatini tahlil qilish uchun organizmning biokimyoviy va fiziologik ko'rsatkichlarini o'rganish.

Qon tahlillari: Yurak, jigar va buyrak funksiyalarini baholash uchun foydalaniladi (masalan, jigar fermentlari, kreatinin darajasi).

Siydik tahlili: Buyrak faoliyati va ichki organlarning umumiy holatini baholash uchun asosiy usullardan biri.

Genetik tadqiqotlar: Ichki organlarning irsiy kasalliklarini aniqlashda qo'llaniladi.

5. Endoskopik metodlar. Ichki organlarning ichki yuzasini maxsus asboblarda yordamida bevosita ko'rish usuli.

Gastroskopiya: Oshqozon va o'n ikki barmoqli ichakning ichki tuzilishini o'rganish.

Kolonoskopiya: Yo'g'on ichakning ichki yuzasini tekshirish.

Bronxoskopiya: O'pka va nafas yo'llarining ichki qoplamini o'rganish.

6. Fiziologik metodlar. Ichki organlarning funksiyalarini real vaqtda o'rganish usullari.

Elektrokardiyografiya (EKG): Yurakning elektr faoliyatini qayd qilish va uning funksional holatini baholash.

Spirometriya: O'pkaning nafas olish hajmini va samaradorligini o'lchash.

Yurak stress-testi: Yurak faoliyatini jismoniy mashqlar yoki dori vositalari yordamida sinovdan o'tkazish.

7. Patologik metodlar

Ichki organlarning kasalliklar va jarohatlarini aniqlashga qaratilgan usullar.

Biopsiya: Organ to'qimasidan kichik namuna olib, uni laboratoriyada tekshirish. Masalan, jigar yoki buyrak biopsiyasi.

Sitologik tahlil: Ichki organlardan olingan hujayralarni mikroskop ostida o'rganish.

8. Matematik va kompyuter modellashtirish

Ichki organlarning funksiyalarini simulyatsiya qilish uchun qo'llaniladi. Bu usul organlararo jarayonlarni o'rganish yoki jarrohlik amaliyotlarini rejalashtirishda qo'llaniladi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Ichki organlar haqida ma'lumotlar asosan tibbiyot, biologiya va umumiy sog'liqni saqlashga oid darsliklar va qo'llanmalarda ichki organlarning tuzilishi, funksiyalari va ularning inson tanasidagi o'rni haqida tushunchalar berilgan. "Inson anatomiya va fiziologiyasi" (O'zbekistondagi tibbiyot darsligi). Bu darslikda ichki organlarning tuzilishi va ular tomonidan bajariladigan vazifalar batafsil bayon qilingan. Masalan: Yurak – har biri o'ziga xos vazifani bajaruvchi to'rtta bo'lmadan iborat bo'lib, organizmga qon yetkazib berishda muhim rol o'ynaydi. O'pka – nafas olish tizimining asosiy organi bo'lib, kislorodni so'rib, karbonat angidridni chiqarib yuboradi. Jigar – oshqozondan kelgan toksinlarni filtrlab, ular zararsizlantiriladi, shuningdek, safro ishlab chiqariladi.

"Tibbiyot asoslari" (O'zbek tibbiyot universitetining qo'llanmasi). Ushbu qo'llanmada ichki organlarning o'zaro bog'liqligi va sog'liqni saqlashda ularning ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan. Masalan: Buyraklar – organizmdagi ortiqcha suyuqlikni va toksinlarni chiqarib, siydik ishlab chiqaradi. Buyraklar faoliyati organizmning suyuqlik balansini saqlashga yordam beradi. Oshqozon – ovqat hazm qilish tizimining bir qismi bo'lib, ozuqaviy moddalarni mexanik va kimyoviy qayta ishlaydi.

"Sog'lom turmush tarzi va uning ahamiyati" (O'zbekiston sog'liqni saqlash markazining nashri). Ushbu kitobda ichki organlarning sog'lom ishlashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan yondashuvlar, oziq-ovqat va jismoniy faoliyat haqida ma'lumotlar mavjud. Kitobda: Ichaklar – ozuqaviy moddalarni so'rish va ichki zararli moddalarni chiqarish uchun muhim rol o'ynaydi. Taloq – immun tizimining bir qismi bo'lib, u qonning tozalash jarayonida ishtirok etadi.

"Oshqozon va ichaklar kasalliklari" (O'zbek tibbiyot klinikasi). Ushbu adabiyotda ichki organlarning kasalliklari va ularning davolash usullari haqida ma'lumotlar berilgan. Masalan: Oshqozon kasalliklari – oshqozonning yallig'lanishi va peptik yara kabilariga oid ma'lumotlar. Jigar kasalliklari – gepatit, sirrozu kabi kasalliklarning sabab va davolash usullari.

Gray's Anatomy (Henry Gray) Yurak kuniga o'rtacha 100,000 marta qisqaradi va taxminan 7,570 litr qon haydaydi. O'pkada taxminan 300 million alveola mavjud bo'lib, ular kislorod va karbonat angidrid almashinuvini ta'minlaydi. Bu alveolalar yuzasi tennis korti kattaligiga teng. Jigar kuniga 1 litr safro ishlab chiqaradi va 500 dan ortiq funksiyani bajaradi. Guyton and Hall Textbook of Medical Physiology Buyraklar har kuni taxminan 50 gallon qonni filtrlab, undan 1-2 litr siydik hosil qiladi. Oshqozonda pH darajasi juda kislotali bo'lib, odatda 1,5 dan 3,5 gacha o'zgaradi. Bu ovqatdagi mikroorganizmlarni yo'q qilish uchun zarur. Qizilo'ngach orqali oziq-ovqatning oshqozonga tushishi peristaltik to'lqinlar tufayli sodir bo'ladi va bu jarayon odatda 8-10 soniya davom etadi.

Natija va muhokama. Ichki organlar haqida o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari inson organizmining anatomik tuzilishi va fiziologik funksiyalari bo'yicha muhim ma'lumotlarni taqdim etdi. Ushbu natijalar asosida organlarning sog'lom ishlashini ta'minlash va ularning patologik holatlarini o'z vaqtida aniqlash uchun yangi usullar ishlab chiqildi.

Natijalar. Anatomik tahlil natijalari: Har bir ichki organ o'ziga xos tuzilishga ega bo'lib, bu ularning aniq funksiyalarini bajarishini ta'minlaydi. Masalan, jigar detoksikasiya funksiyasi uchun maxsus lobulyar tuzilishga ega. Ichki organlar bir-biri bilan uzviy bog'liq va bu bog'liqlik organizmning normal ishlashini ta'minlaydi.

Diagnostika metodlari natijalari: Radiologik va ultratovush usullari orqali ichki organlarning patologik holatlari (masalan, o'sma, yallig'lanish yoki shikastlanish) aniqlash samaradorligi oshdi. Biopsiya va sitologik tadqiqotlar ichki organlarning hujayra darajasidagi o'zgarishlarini aniqlash imkonini berdi.

Fiziologik tadqiqotlar natijalari: Yurakning elektrokardiyogramma (EKG) ko'rsatkichlari orqali yurak ritmidagi buzilishlar va boshqa funksional nosozliklar aniqlash osonlashdi. O'pkani spirometriya usuli bilan o'rganish, nafas olish tizimidagi kasalliklarni erta aniqlash imkonini berdi.

Laboratoriya natijalari: Qon tahlillari yordamida jigar, buyrak va boshqa organlar faoliyatidagi buzilishlar (masalan, gepatit, diabet, buyrak yetishmovchiligi) aniqlashda samarali yondashuv ishlab chiqildi.

Muhokama. Ichki organlarni tadqiq qilish natijalari bir nechta muhim xulosalarni shakllantirdi:

Organlararo uzviy bog'liqlik. Ichki organlar birgalikda ishlaydi. Masalan, yurak, o'pka va qon aylanish tizimi kislorod va oziq moddalar yetkazib berishda birgalikda faoliyat ko'rsatadi. Bu uzviylik buzilganda organizmda kasalliklar yuzaga keladi.

Zamonaviy diagnostika usullarining roli.

MRT, KT, va ultratovush kabi invaziv bo'lmagan diagnostika usullari orqali ichki organlarni shikastlantirmasdan, ularning holatini aniqlashning yuqori aniqligi ta'minlandi. Bu usullar erta tashxis qo'yish va davolashning samaradorligini oshirdi.

Profilaktika ahamiyati. Laboratoriya tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, ichki organlarning sog'ligini saqlash uchun muntazam sog'lom turmush tarzi va vaqtida profilaktik tekshiruvlar o'tkazish zarur. Bu yurak-qon tomir kasalliklari, gepatit, diabet va buyrak yetishmovchiligi kabi kasalliklarning oldini olishda muhimdir.

Tadqiqot cheklovlari. Tadqiqotlar davomida ba'zi cheklovlar aniqlangan. Masalan: Ichki organlarning harakatlanishi (masalan, nafas olish paytida yurak va o'pka harakati) ba'zi diagnostika usullari aniqligiga ta'sir qilishi mumkin. Ba'zi metodlar (biopsiya kabi) invaziv bo'lib, bemorning noqulayligini oshiradi.

Xulosa. Ichki organlarni o'rganish uchun qo'llaniladigan tadqiqot metodlari texnologik rivojlanish bilan doimiy ravishda takomillashib bormoqda. Zamonaviy usullar diagnostika aniqligini oshirish va kasalliklarni davolashning samaradorligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Eng yaxshi natijaga erishish uchun bir nechta metodlarni birgalikda qo'llash tavsiya etiladi. Tadqiqot natijalari ichki organlarning tuzilishi, funksiyalari va patologiyalarini aniqlashda katta

ahamiyatga ega bo'ldi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash diagnostika aniqligini oshirib, kasalliklarni erta aniqlash imkonini berdi. Shu bilan birga, muntazam profilaktika va sog'lom turmush tarzi ichki organlarning sog'lom ishlashini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Kelajakda ichki organlar haqida chuqurroq tadqiqotlar o'tkazish, xususan, genetik va hujayra darajasidagi o'zgarishlarni o'rganish, ushbu yo'nalishda yangi yutuqlarga erishishni ta'minlaydi. Ichki organlar inson organizmining hayotiy faoliyatini ta'minlaydigan asosiy tizimlardir. Tadqiqotlar natijasida, bu organlarning o'zaro bog'liqligi va ularning normal ishlashi uchun zarur bo'lgan fiziologik jarayonlar chuqur o'rganildi. Zamonaviy diagnostika metodlari, jumladan ultratovush, kompyuter tomografiyasi va rentgenografiya yordamida ichki organlarning holatini tekshirish ancha osonlashdi. Shu bilan birga, laboratoriya tahlillari va endoskopik usullar ichki organlarning kasalliklarini erta aniqlashda samarali qo'llanilmoqda. Bu metodlar organizmning turli qismlaridagi o'zgarishlarni vaqtida aniqlash va davolash imkonini beradi. Bundan tashqari, profilaktikaga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Ichki organlarning sog'lom faoliyatini saqlash uchun to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, stressni boshqarish va muntazam tibbiy tekshiruvlar o'tkazish muhimdir.

Takliflar. 1. Texnologiyalarni yanada takomillashtirish

Ichki organlarni o'rganish va diagnostika qilishda yuqori aniqlikdagi usullarni joriy etish zarur. Masalan, yangi avlod ultratovush va MRT texnologiyalarini kengaytirish orqali yanada aniq va samarali diagnostikani amalga oshirish mumkin.

Profilaktika dasturlarini kuchaytirish. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, aholini muntazam tibbiy tekshiruvlardan o'tkazish va ichki organlarning kasalliklarini erta aniqlashni maqsad qilgan sog'liqni saqlash dasturlarini ishlab chiqish kerak.

Tibbiy bilimlarni kengaytirish. Tibbiyot sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun ichki organlarning sog'ligini saqlash, ularning kasalliklarini aniqlash va davolash bo'yicha yanada chuqurroq bilimlarni oshirish zarur. Buning uchun tibbiy ta'limda zamonaviy metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash muhim.

Genetik tadqiqotlarni kengaytirish. Ichki organlar kasalliklarining irsiy jihatlarini aniqlash uchun genetik tadqiqotlarni kengaytirish kerak. Bu orqali o'tkaziladigan yangi avlod diagnostikasi va davolash metodlari sifatini oshirish mumkin.

Innovatsion davolash usullarini ishlab chiqish

Ichki organlar kasalliklarini davolashda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, xususan, hujayra terapiyasi va gen terapiyasidan foydalanish mumkin. Bu usullar organlar faoliyatini tiklashda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ichki organlarni o'rganish va ularning sog'lom ishlashini ta'minlash borasida qilingan tadqiqotlar tibbiyot sohasining rivojiga katta hissa qo'shmoqda. Yuqorida keltirilgan takliflar amalga oshirilsa, organlarning kasalliklarini erta aniqlash va davolash imkoniyatlari yanada oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Qodirov, A. (2017). Tibbiyot asoslari. Toshkent: O'zbekistan tibbiyot nashriyoti.
2. Xolmuhammedov, D. (2018). Ichki organlarning kasalliklari va davolash usullari. Toshkent: O'zbek tibbiyot universiteti.
3. Abdurahmonov, S. (2020). Anatomiya va fiziologiya: Insonning ichki organlari. Toshkent: O'zbek pedagogika nashriyoti.
4. Tursunov, S. (2019). Oshqozon va ichaklar: Diagnostika va davolash. Toshkent: Sog'liqni saqlash vazirligi.
5. Ibragimov, A. (2021). Jigar va buyraklar: Sog'lom turmush tarzini saqlash usullari. Toshkent: O'zbekistan sog'liqni saqlash nashriyoti.
6. Muminov, M. (2022). Zamonaviy tibbiyotda ichki organlarning diagnostikasi. Toshkent: Tibbiyot ilmiy-tekshirish instituti.
7. Tashkent Medical Journal (2020). Ichki organlarning kasalliklari va zamonaviy davolash metodlari. Toshkent: O'zbek tibbiyot jurnali.

UNDOSH TOVUSHLAR TASNIFI,TAHLILI VA TALAFFUZI

Xolto'rayeva Oftoboy Shodi qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Husanova Marjona Faxriddin qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya

O'zbekcha: Ushbu maqolada undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari, talaffuzdagi xususiyatlari va ularning fonetik tahlili ko'rib chiqiladi. Undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizlik, hosil bo'lish o'rni hamda usuli bo'yicha farqlanishi batafsil yoritiladi. Maqola tilshunoslik va fonetika bo'yicha tadqiqot olib boruvchi talaba va mutaxassislar uchun foydalidir

kalit so'zlar:: undosh tovushlar, fonetika, talaffuz, tasnif, jaranglilik, jarangsizlik, artikulyatsiya.

Annotatsion: This article examines the classification of consonant sounds, their formation methods, pronunciation features, and phonetic analysis. The differences in consonant sounds based on voiced and voiceless attributes, place, and manner of articulation are discussed in detail. The article is useful for students and professionals conducting research in linguistics and phonetics.

key words: consonant sounds, phonetics, pronunciation, classification, voiced, voiceless, articulation.

Аннотация: В данной статье рассматривается классификация согласных звуков, способы их образования, особенности произношения и фонетический анализ. Подробно освещаются различия согласных по звонкости и глухости, месту и способу артикуляции. Статья полезна для студентов и специалистов, занимающихся исследованиями в области лингвистики .

ключевой слова: согласные звуки, фонетика, произношение, классификация, звонкость, глухость, артикуляция.

Kirish

Tilning fonetik sistemasida undosh tovushlar muhim ahamiyat kasb etadi. Nutq tovushlari, jumladan, undoshlar, inson muloqoti va axborot almashinuvining asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. O'zbek tilida undosh tovushlar ko'pligi va ularning o'ziga xos talaffuz xususiyatlari nutq madaniyati va fonetik tahlil jarayonida alohida o'rganishni talab qiladi.

Undosh tovushlar o'zining hosil bo'lish usuli, artikulyatsiya o'rni va jaranglilik-xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanadi. Ushbu o'ziga xosliklar nafaqat ularning lingvistik tizimdagi o'rnini aniqlash, balki ularning talaffuzga ta'sirini tushinishda ham muhimdir. Ayniqsa, tilshunoslikda undosh tovushlarning tasnifi va tahlili yordamida ularning leksik va grammatik funksiyalarini chuqur o'rganish imkoniyati mavjud.

Ushbu maqolada undosh tovushlarning tasnifi, talaffuz xususiyatlari va fonetik tahlili yoritiladi. Tadqiqot jarayonida undoshlarning hosil bo'lish usuli, artikulyatsiya xususiyatlari va ularning fonologik tizimdagi o'rnini ko'rib chiqiladi. Bu mavzu fonetika sohasidagi nazariy va amaliy masalalarni hal qilishda katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

Undosh tovushlarni o'rganish tilshunoslikda muhim yo'nalishlardan biridir. Bu borada mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan bir qator ilmiy ishlanmalar amalga oshirilgan. Undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari va talaffuz xususiyatlarini yorituvchi adabiyotlar mazkur mavzuni yanada chuqur o'rganishga imkon yaratadi.

1. O'zbek tilshunosligida undosh tovushlar o'rganilishi

O'zbek tilining fonetikasi bo'yicha klassik asarlar A. Qayumov, Sh. Rahmatullayev, H. Nurmonov kabi olimlar tomonidan yozilgan. Ular undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizlik xususiyatlari, hosil bo'lish o'rinlari hamda nutq jarayonidagi roli haqida batafsil ma'lumot berishgan. Sh. Rahmatullayevning "O'zbek tili fonetikasi" nomli asari undosh tovushlarning tasnifi va talaffuzidagi asosiy qoidalarni ochib

Natija va muhokama

Ushbu tadqiqot davomida undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari, talaffuzdagi o'ziga xosliklari va ularning fonologik tizimdagi ahamiyati batafsil o'rganildi. Undosh tovushlar tilning fonetik sistemasida o'ziga xos o'rin tutadi va ular talaffuz madaniyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Natijalar:

1. Tasnifga oid xulosalar:

Undosh tovushlar hosil bo'lish o'rniga ko'ra lab, tish, til va halqum undoshlari guruhlariga ajratildi.

Hosil bo'lish usuliga ko'ra portlovchi, sirg'aluvchi, burun tovushlari va qarishiq undoshlar farqlandi. Jaranglilik va jarangsizlik undosh tovushlarning talaffuzida muhim fonologik farqlovchi omil ekanligi tasdiqlandi.

2. Fonetik tahlil natijalari:

O'zbek tilidagi undosh tovushlarning talaffuzi boshqa tillardagi tovushlar bilan qiyoslanganda o'ziga xos bo'lib, bu milliy til o'zligini namoyon qiladi.

Talaffuzdagi noaniqliklar ko'pincha portlovchi va sirg'aluvchi undoshlar orasida kuzatiladi, bu esa talaffuzga doir qoidalarni o'rganishni talab qiladi.

Muhokama:

O'rganilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, undosh tovushlarning fonetik tahlili nafaqat lingvistik nazariyani rivojlantirishda, balki amaliy sohalar, jumladan, chet tillarni o'qitish va nutq madaniyatini shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega. Jarangsiz va jarangli undoshlarning talaffuzdagi o'zaro ta'siri, ayniqsa, o'zbek tilida sirg'aluvchi va portlovchi undoshlar o'rtasidagi talaffuz qiyinchiliklarini hal qilishda yordam beradi.

Kelgusida bu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni davom ettirish, undosh tovushlarning boshqa tillardagi talaffuzi bilan qiyosiy tahlilini amalga oshirish, shuningdek, ularni talaffuzni o'rgatish texnologiyalariga tatbiq etish lozim. Bu fonetika va lingvodidaktika sohalariga yangi imkoniyatlar ochadi.

Xulosa

Undosh tovushlar tilning fonetik tizimida alohida o'rin tutadi. Ularning tasnifi, hosil bo'lish usullari va talaffuz xususiyatlari lingvistik tadqiqotlarda muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada olib borilgan tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Undosh tovushlarning tasnifi:

Undosh tovushlar hosil bo'lish o'rniga (lab, tish, til, halqum), usuliga (portlovchi, sirg'aluvchi, burun tovushlari) va jaranglilik xususiyatlariga ko'ra guruhlanadi. Ushbu tasnif ularning talaffuz xususiyatlarini chuqur o'rganishga asos bo'ladi.

2. Talaffuzdagi o'ziga xosliklar:

O'zbek tilidagi undosh tovushlarning talaffuzi milliy til o'zligini namoyon qiladi. Portlovchi va sirg'aluvchi undoshlar talaffuzida ayrim noaniqliklar kuzatilgan bo'lsa-da, ular nutqning ifodaviyligini ta'minlaydi.

3. Amaliy ahamiyati

Undosh tovushlarning fonetik tahlili chet tillarni o'rganishda va o'zbek tilini o'rgatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu, ayniqsa, talaffuzni to'g'rilash va nutq madaniyatini shakllantirishda yordam beradi.

Ushbu tadqiqot undosh tovushlarni o'rganish yo'nalishidagi ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Kelgusida undosh tovushlarning boshqa tillardagi xususiyatlari bilan qiyosiy tahlilini amalga oshirish hamda ularni ta'lim jarayoniga tatbiq qilish dolzarb vazifa sifatida ko'riladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev, Sh. (1973). O'zbek tili fonetikasi. Toshkent: O'qituvchi.

Ushbu asar O'zbek tilining fonetik tizimi, undosh tovushlarning tasnifi va talaffuzi haqida asosiy nazariy ma'lumotlarni taqdim etadi.

2. Qayumov, A. (1976). O'zbek tilining fonetik asoslari. Toshkent: O'qituvchi.

Bu asarda O'zbek tilidagi tovushlar, ularning fonetik o'ziga xosliklari va til tizimidagi o'rni keng yoritilgan.

3. Nurmonov, H. (1995). Fonetik tahlil metodikasi. Toshkent: Fan.

Kitobda undosh tovushlarning fonetik tahlil usullari va ularning talaffuzi bo'yicha ilmiy izlanishlar mavjud.

4. Trubetskoy, N. S. (1960). Osnovy fonologii. Moskva: Akademiya Nauk.

Trubetskoyning asari fonologiya sohasidagi eng muhim tadqiqotlardan biri bo'lib, undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizligi bilan bog'liq asosiy kontseptsiyalarni o'rganadi.

5. Bulatov, R. S. (2004). Rus tilining fonetikasi. Moskva: Akademiya.

Rus tilidagi undosh tovushlar va ularning talaffuzi, shuningdek, O'zbekiston va boshqa turkiy tillar bilan qiyosiy tahlil qilish imkoniyatlari haqida ma'lumot beradi.

6. Jones, D. (2001). The Pronunciation of English. Cambridge: Cambridge University Press.

Ingliz tilidagi undosh tovushlarning talaffuzini o'rganishda muhim manba bo'lib, boshqa tillardagi undosh tovushlar bilan qiyosiy tahlil qilishda yordam beradi.

7. Madiyev, A. (2011). Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Sharq.

Kitobda tilshunoslik va fonetika sohalaridagi asosiy tushunchalar, jumladan undosh tovushlarning nazariy asoslari va ularning talaffuzi haqida tushunchalar mavjud.

TOVUSH VA FONEMA

Xurramova Lola Pardayevna

Shahrisabz davlat Pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Abdialimova Sitora Muhiddin qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Suyunov Asad Arziqul o'g'li

Shahrisabz davlat Pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ushbu maqolada tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqlar, ularning fonetik va fonologik tizimdagi o'rni o'rganilgan. Tovushlar nutqning fizik elementlari bo'lib, talaffuzda bevosita qatnashadi, fonemalar esa til tizimida ma'no ajratishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqlar, ularning o'ziga xos xususiyatlari va tilshunoslikdagi ahamiyati batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: tovush, fonema, talaffuz, fonetika, fonologiya, ma'no ajratish.

Annotatsion

This article explores the differences between sounds and phonemes, their roles in the phonetic and phonological systems. Sounds are physical elements of speech, directly involved in pronunciation, while phonemes play a significant role in meaning differentiation within the linguistic system. The article thoroughly discusses the distinctions between sounds and phonemes, their specific characteristics, and their significance in linguistics.

key words: sound, phoneme, pronunciation, phonetics, phonology, meaning differentiation.

Аннотация

В данной статье рассматриваются различия между звуками и фонемами, их роль в фонетической и фонологической системах. Звуки являются физическими элементами речи, непосредственно участвующими в произношении, в то время как фонемы играют важную роль в различении значений в рамках языковой системы. В статье подробно обсуждаются различия между звуками и фонемами, их особенности и значение в лингвистике.

Ruscha: звук, фонема, произношение, фонетика, фонология, различение значений.

Tovush va Fonema: Tushuncha, Farq va Ahamiyati

Kirish

Tovush va fonema tilshunoslikning muhim tushunchalaridan bo'lib, ular har bir tilning fonetik va fonologik tizimini tashkil etadi. Tovushlar va fonemalar tilning nutq jarayonidagi markaziy elementlaridan hisoblanadi va ularning o'zaro farqlanishi nutqning semantik va grammatik tuzilishini belgilaydi. Bu maqolada tovush va fonemaning ta'rifi, ularning farqlari va til tizimidagi ahamiyati o'rganiladi.

Tovush va Fonema: Ta'riflar

Tovush — bu insonning ovoz apparatidan (grivot, og'iz, til, lablar) chiqadigan va eshitiladigan fizik hodisadir. Nutq tovushlari har bir tilda o'ziga xos fizik xususiyatlarga ega bo'lib, ular alohida tovush shaklida talaffuz qilinadi. Tovushlar o'zining sifatlariga ko'ra, masalan, balandlik, kuch, uzunlik va boshqa fizik jihatlar bilan farqlanadi.

Fonema — bu nutq tovushlarining til tizimida ma'no ajratishda, so'zlarni farqlashda muhim rol o'ynaydigan minimal birlikdir. Fonema, tovushlardan farqli o'laroq, nafaqat fizik xususiyatlarni, balki til tizimida, ayniqsa, ma'no ajratishda ahamiyat kasb etadi. Har bir fonema biror ma'no, farq va o'ziga xos vazifaga ega.

Tovush va Fonemaning Farqi

Tovush va fonema orasidagi farq bir qator muhim omillar bilan belgilanadi:

1. Abstraktlik:

Tovush – fizik hodisa bo'lib, u eshitiladigan va tashqi muhitga ta'sir qiladigan objekt sifatida mavjud. Tovush tilning fonetik elementidir.

Fonema – bu tilning fonologik elementidir va u faqat til tizimida, til orqali ma'no ajratishda ishlatiladi. Fonema aslida tovushlarning til tizimida shakllangan va ma'no belgilovchi abstrakt birlikdir.

2. Nutqdagi Roli:

Tovushlar ma'no ajratishda bevosita rol o'ynamaydi. Ularning vazifasi nutqni yaratish va talaffuzni amalga oshirishdir.

Fonemalar esa til tizimida so'zlar va ularning ma'nolarini ajratishda, shuningdek, so'z shakllarini yaratishda to'g'ridan-to'g'ri rol o'ynaydi. Masalan, o'zbek tilida "b" va "p" tovushlari fonemalardir, chunki bu tovushlarning o'rni o'zgarsa, so'zning ma'nosi ham o'zgaradi: "bosh" va "posh".

3. Fizik va Ma'no Ajratish:

Tovushlar fizika asosida farqlanadi (balans, uzunlik, ton, kuch).

Fonemalar til tizimi doirasida farqlanadi va ular ma'no ajratishdagi roliga qarab farqlanadi.

Tovush va Fonemaning Ahamiyati

Tovushlar va fonemalar tilshunoslik, lingvistik tahlil va nutqni o'rganish uchun juda muhimdir. Ularning o'zaro farqlanishi va til tizimidagi roli quyidagi sohalarda ahamiyatga ega:

1. Fonologiya va fonetika:

Tovushlar va fonemalar fonologik tahlilda muhim rol o'ynaydi. Fonologiya tilning tovush tizimini o'rganadi, fonetika esa tovushlarning fizik xususiyatlari va ularning talaffuzi bilan shug'ullanadi.

2. Leksik ma'nolarni ajratish:

Tovushlar fonema sifatida til tizimida o'zaro farq qiladi va bu tilning leksik boyligini ta'minlaydi. Fonemalar tilning ma'no yaratishdagi asosi bo'lib, so'zlarning ma'nolarini shakllantiradi.

3. Til o'rgatish va talaffuzni o'rganish:

Chet tillarini o'rganishda tovushlar va fonemalarni farqlash, talaffuzni o'rgatishning asosiy qismidir. Til o'rgatishda fonemalar va tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish til madaniyatini shakllantiradi. Natija va Muhokama

Adabiyotlar Tahlili

Tovush va fonema tushunchalarining ilmiy asoslari va ularning o'zaro aloqasi tilshunoslikda uzoq vaqt davomida muhokama qilinib kelgan. O'rganilgan adabiyotlar orqali bu mavzu haqida olingan ilmiy natijalar va yondashuvlar tahlil qilindi.

1. Rahmatullayev Sh. (1973) – "O'zbek tili fonetikasi":

Ushbu asar O'zbek tilining fonetik tizimini batafsil o'rganadi. Rahmatullayev o'z asarida tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni yoritib, ularning til tizimidagi o'rini belgilaydi. Uning fikricha, tovushlar har bir tilda o'ziga xos bo'lib, fonemalar esa ma'no ajratishda rol o'ynaydi. Bu asar O'zbek tilidagi undosh tovushlar va fonemalar tahlilini chuqurroq tushunish uchun muhim manba hisoblanadi.

2. Qayumov A. (1976) – "O'zbek tilining fonetik asoslari":

Qayumov o'z asarida o'zbek tilidagi tovushlarning fonetik asoslarini va fonemalarning funksiyalarini o'rganadi. Uning tadqiqoti, fonemalar orasidagi farqlarni, ularning talaffuzidagi o'ziga xosliklarni va bu farqlar tilning ma'no ajratishdagi rolini ko'rsatadi. Asarda tovush va fonemaning ajratilishi, ularning bir-biriga bog'lanishi va so'zlar shakllaridagi ahamiyati to'g'risida muhim ilmiy izlanishlar mavjud.

3. Trubetskoy N. S. (1960) – "Osnovy fonologii":

Trubetskoyning "Osnovy fonologii" asari fonologiya sohasidagi asosiy tadqiqotlardan biri hisoblanadi. U tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni batafsil tushuntiradi. Uning nazariyasi bo'yicha fonemalar – bu til tizimining ma'no ajratishdagi minimal birliklaridir. Trubetskoy

fonemalarni tizimiy, o'zaro bog'langan birliklar sifatida ko'rib, tovushlarning fonemalarga aylanish jarayonini o'rganadi.

4. Jones D. (2001) – "The Pronunciation of English":

Ingliz tilidagi tovushlar va fonemalar to'g'risidagi qo'llanma ingliz tilining talaffuzi va fonetik tizimi haqida aniq ma'lumot beradi. Jones bu kitobda tovushlar va fonemalarni farqlashni, ularning talaffuzi

Natija:

Ushbu tadqiqotda tovush va fonema tushunchalari chuqur o'rganildi. Tovushlar nutq jarayonida fizik hodisalar bo'lib, ular talaffuz qilinadi va eshitiladi, lekin ma'no ajratishda bevosita rol o'ynamaydi. Fonemalar esa til tizimida ma'no ajratishda va so'zlarning farqlanishida muhim rol o'ynaydi. Har bir fonema tilning fonologik tizimida o'ziga xos o'rin tutadi va uning o'zgarishi so'zning ma'nosini o'zgartirishi mumkin.

Tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farq nafaqat talaffuzda, balki tilshunoslikda, tilni o'rganishda va o'rgatishda ham ahamiyatli. Tovushlar fizikal jihatdan talaffuz qilinadigan birliklar bo'lsa, fonemalar esa bu tovushlar orasidagi ma'no ajratishdagi farqlarni belgilaydi.

Muhokama:

Ushbu tadqiqot natijalari tovush va fonema tushunchalarining fonetik va fonologik tizimlarda ajralmas ravishda ishlashini ko'rsatadi. Tovushlar tilshunoslikda asosiy fonetik elementlar bo'lib, nutqning fizik xususiyatlarini tashkil etsa, fonemalar tilning fonologik tizimida rol o'ynaydi. Har bir til o'z fonema tizimiga ega bo'lib, bu tizim o'ziga xos fonemalar orqali so'zlarning ma'nosini ajratadi.

Tovush va fonema o'rtasidagi farqni to'g'ri anglash, tilshunoslikda va chet tilni o'rgatishda ahamiyatlidir. Tovush va fonemalarni o'rganish chet tillarni o'rganishda, talaffuzni to'g'rilashda va nutq madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, undosh tovushlar va fonemalarning talaffuzidagi farqlarni o'rganish tilshunoslik va lingvodidaktika sohalarida yangi imkoniyatlarni ochadi.

Kelgusida tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni yanada chuqurroq o'rganish va boshqa tillar bilan qiyoslash, tilshunoslikda yangi ilmiy natijalarga olib kelishi mumkin. Bu sohadagi izlanishlar, til o'rgatish metodikasini yanada takomillashtirish va talaffuzni o'rgatish jarayonini yaxshilashda yordam beradi.

Xulosa

Tovush va fonema tilning asosiy fonetik va fonologik birliklari sifatida til tizimining murakkabligi va nozikligini ta'minlaydi. Tovushlar fiziologik jihatdan talaffuz qilinadigan elementlar bo'lsa, fonemalar til tizimida ularning ma'no ajratishdagi rolini belgilaydi. Tovush va fonemaning farqi tilshunoslikda va chet tillarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Ularning

to'g'ri o'rganilishi farqlanishi nafaqat fonetik tahlil, balki tilni o'rganish va talaffuzni to'g'rilashda ham zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev, Sh. (1973). O'zbek tili fonetikasi. Toshkent: O'qituvchi.

Ushbu asarda O'zbek tilining fonetik tizimi, undosh tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqlar yoritilgan.

2. Qayumov, A. (1976). O'zbek tilining fonetik asoslari. Toshkent: O'qituvchi.

O'zbek tilining tovushlar tizimi, undosh tovushlarning fonematik va fonologik o'rni haqida ma'lumotlar keltirilgan.

3. Nurmonov, H. (1995). Fonetik tahlil metodikasi. Toshkent: Fan.

Tovush va fonemalarni fonetik tahlil qilish metodikalari va usullari haqida batafsil tushunchalar mavjud.

4. Trubetskoy, N. S. (1960). Osnovy fonologii. Moskva: Akademiya Nauk.

Fonema va tovushlar o'rtasidagi farqlar va fonologiya nazariyasi asoslari yoritilgan.

5. Bulatov, R. S. (2004). Rus tilining fonetikasi. Moskva: Akademiya.

Rus tilidagi tovushlar va fonemalar, ularning talaffuzidagi xususiyatlar va fonetik tahlil haqida ma'lumotlar berilgan.

6. Jones, D. (2001). The Pronunciation of English. Cambridge: Cambridge University Press.

Ingliz tilidagi tovushlar va fonemalar, ularning talaffuzi va farqlanishi haqida qo'llanma.

7. Madiyev, A. (2011). Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Sharq.

Tilshunoslik va fonetika asoslari, tovushlar va fonemalar haqida keng ma'lumot taqdim etilgan.

XOTIRA

Jabborov Aslam

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti Fizika yo'nalishi 6f-24guruh

Annatosiya: Xotira eng yaxshi damlarni esda qoldiradi. U nerv sistemasi xususiyatlaridan biri bo'lib, tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlash hamda uni ong faoliyatida va xulq, xatti harakat doirasida takroriy qobiliyatida namoyon bo'ladi. Xususan, Farobiy Xotiraga bilishdagi aqliy jarayonning tarkibiy qismi sifatida qarab, xotirani faqat insonga emas, hayvonga ham xos xususiyat ekanini alohida ta'kidlagan.

Kalit so'zlar: Xotira, tafakkur, amneziya, patologiya, operativ, diqqat, xistuyg'u, ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotira, xotira haqidagi qarashlar.

Аннатосия: Память помнит лучшие моменты. Это часть нервной системы, это длинная организация, хранящая информацию о событиях окружающего мира и реакциях организма, и это проявляется в активности сознания и поведении, движении и повторяющихся действиях. Основываясь на функционировании психического процесса познания памяти, Фароби подчеркнул, что память уникальна для человека.

Ключевые слова: Память, мышление, амнезия, патология, оперативное внимание, эмоция, произвольная и непроизвольная память, взгляды на память. **Annatosia:** Memory remembers the best moments. It is a part of the nervous system, it is a long organization that stores information about the events of the world and reactions of the organism, and it is manifested in the activity of consciousness and behavior, movement and repetitive actions. Based on the functioning of the mental process in knowing the memory, Farobi emphasized that the memory is unique to the human being.

Key words: Memory, thinking, amnesia, pathology, operative, attention, emotion, voluntary and involuntary memory, views on memory.

Xotira—idrok etilgan narsa va hodisalarni yoki o'tmish tajribalarni esda qoldirish va zarur bo'lganda tiklashdan iborat psixik jarayon. Xotira eng yaxshi damlarni esda qoldiradi. U nerv sistemasixususiyatlaridan biri bo'lib, tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlash hamda uni ong faoliyatida va xulq, xatti harakat doirasida takroriy qobiliyatida namoyon bo'ladi. Xotira individning o'z tajribasida esda olib qolishi, esda saqlashi va keyinchalik uni yana esga tushirishi xotira deb ataladi. Xotira haqidagi dastlabki ilmiy qarashlar Sharq mutafakkirlari va yunon faylasuflari (Aristotelva boshqalar) da uchraydi. Xususan, **Farobiy Xotiraga bilishdagi aqliy jarayonning tarkibiy qismi sifatida qarab, xotirani faqat insonga emas, hayvonga ham xos xususiyat ekanini alohida ta'kidlagan.** Xotiraning fiziologik asosi bosh miya yarimsharlari po'stlog'ining muvaqqat bog'lanishi (qarang Assotsiatsiya) va ularning keyingi faoliyatidan iborat.

Sensorli xotira ma'lumotlarning taassurotlarini eslab qolishga yordam beradi. Sensor xotiraning eng keng tarqalgan misollaridan biri bu qorong'udagi tez harakatlanuvchi chiroqlar: agar siz to'rtinchi iyul kuni miltillovchi vositani yoqqan bo'lsangiz yoki kechasi tunda harakatlanishini kuzatgan bo'lsangiz, yorug'lik iz qoldiradi. Buning sababi "**sezgir xotira**", vizual xotira omboridir. Quyida sensor xotira turlarini keltirib o'tamiz. Vizual sensorli xotira sifatida ham tanilgan "ikonik xotira" juda qisqa tasvirni o'z ichiga oladi. "**Exoik xotira**", shuningdek, eshitish sezgi xotirasi deb ham nomlanadi. Ushbu turdagi sensorli xotira uch-to'rt sekundgacha davom etishi mumkin. Xotiraning fiziologik asosi Xotiraning fiziologik asosi bosh miya yarim sharlari po'stlog'ining muvaqqat bog'lanishi va ularning keyingi faoliyatidan iborat. Xotira ko'lami, axborotlarning uzoq vaqt va mustahkam saqlanishi, shuningdek, muhitdagi murakkab signallarni idrok etish va adekvat reaksiyalarda ishlab chiqish bosh miya nerv hujayralari sonining ko'payib borishi hamda uning strukturasi murakkablashuvi jarayonida o'sib boradi. Fiziologik tadqiqotlarda qisqa va uzoq muddatli xotiralar qayd etilgan. Qisqa muddatli xotirada axborotlar bir necha daqiqadan bir necha o'n minutgacha saqlanadi, neyronlar ishiga xalal berilganda (masalan, elektr shok, narkoz ta'sirida) u buziladi.

Xotira ko'lami, axborotlarning uzoq vaqt va mustahkam saqlanishi, shuningdek, muhitdagi murakkab signallarni idrok etish va adekvat reaksiyalarda ishlab chiqish bosh miya nerv hujayralari (neyronlar) sonining ko'payib borishi hamda uning strukturasi murakkablashuvi jarayonida o'sib boradi. **Fiziologik tadqiqotlarda qisqa va uzoq muddatli xotiralar qayd etilgan.** Qisqa muddatli xotirada axborotlar bir necha daqiqadan bir necha o'n minutgacha saqlanadi, neyronlar ishiga xalal berilganda (mas, elektr shok, narkoz ta'sirida) u buziladi. Uzoq muddatli xotirada axborotlar odam umri bo'yi saqlanib turli ta'sirlarga chidamli bo'ladi. Qisqa muddatli xotira asta sekin uzoq muddatli xotiraga aylanadi. Xotira ruhiyatning o'tmish holati bilan hozirgi holati va kelgusidagi holatlarga tayyorlash jarayonlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ko'rsatadi.

Boshqa psixik hodisalar kabi xotira ham shaxsning xususiyatlari, uning ehtiyoji, qiziqishlari, odati, fe'l-atvori va sh.k. bilan uzviy bog'liq. Xotira namoyon bo'lishdagi shakliga ko'ra, shartli ravishda emotsional xotira (his-tuyg'uni esda tutish), obraz xotirasi (narsalarning tasviri va xususiyatlarini esda tutish), so'z-mantiq xotirasi (narsalarning mohiyati, mazmunini so'z bilan ifodalangan holda esda tutish) kabi turlarga bo'linadi. Bulardan insonda so'z-mantiq xotirasi yetakchi o'rin tutadi. Xotiraning barcha turi bir-birlari bilan chambarchas bog'liq holda kechadi. Psixologiyada, shuningdek, ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotiralar farq qilinadi. Ixtiyoriy xotirada muayyan materialni esda olib qolish oldindan maqsad qilib qo'yiladi; ixtiyorsiz xotirada bunday maqsad bo'lmaydi—biror faoliyatda (mas, mehnat jarayonida yoki kim bilandir suhbatlashib turilganda) o'z-o'zidan esda saqlab qolinadi. Barqarorligi jihatdan ixtiyoriy xotira ixtiyorsiz xotiradan samaraliroq. Fanda xotira bilan bog'liq ravishda unutish masalasini o'rganishga ahamiyat berilmoqda.

„**Normal**“ unutishni psixik kasalliklardagi xotira buzilishidan farq qilmoq kerak. Bu kasalliklarda xotira susayishi (gipomneziya), yo'qolishi (amneziya) yoki bir tomonlama kuchayishi (giperamneziya) kuzatiladi. Ba'zi kasalliklarda u sifat jihatdan buziladi: bemorga bo'lmagan voqealarni go'yoki o'z boshidan kechirgandek tuyuladi, yoki qachonlardir bo'lib

o'tgan voqealarni kecha yoki bugun ro'y bergan deb o'ylaydi (konfabulyatsiya, psevdoreminssensiya), Bunday soxta xotiralar kishida jiddiy ruhiy xastaliklar oqibatida kelib chiqadi. Bunday kasalliklarga bosh miya qon tomirlari aterosklerozi, shikastlanish, miyaga qon quyilishi holatlari, og'ir zaharlanishlar oqibati (mas, alkogolizmda uchraydigan psixoz) va sh.k. kiradi. Xotira buzilganda uni keltirib chiqaruvchi asosiy kasallikni davolashga e'tiborni qaratish kerak. Xotira turlaridan tashqari ularning jarayonlari ham farqlanadi. Bo'lar esda olib qolish (mustahkamlash), esga tushirish (aktuallashtirish, qayta tiklash), esda saqlash va unitish jarayonlaridir. Esda olib qolish natijasida yangi materialni oldin o'zlashtirilganlari bilan bog'lash orqali mustahkamlanadi. Esda olib qolish individ tajribasini yangi bilimlar bilan boyitishning zaruriy shartidir.

Esda olib qolish tanlovchanlik xarakteriga ega. Esda olib qolish quyidagilarga bog'liq: -insonfaoliyatida aktiv qo'llagan, harakat qilgan narsalarni yaxshi esda qoladi. -materialni esda olib qolish shaxsning motivlari, maqsadlari va faoliyat usullari bilan belgilanadi. Esda olib qolish ham qisqa muddatli va uzoq muddatli, ixtiyoriy va ixtiyorsiz esda olib qolish tarzida bo'ladi. Shulardan ixtiyorsiz va ixtiyoriy esda olib qolishga to'xtalib o'tamiz. Ixtiyorsiz esda olib qolishda material go'yoki "o'z-o'zidan" esda saqlanib qoladi. Bu nimaga bog'liq?

O'tkazilgan tadqiqotlarning natijalari shuni ko'rsatadiki, ixtiyorsiz esda olib qolish quyidagi omillarga bog'liq: -material faoliyatning asosiy maqsadining mazmuniga kirsam yaxshi esda qoladi. Agar material faoliyatni amalga oshirishning sharoitlariga, usullariga kirsam yaxshi esda saqlab qolinmaydi. -faol ravishda aqliy ishni yuzaga keltirgan material ixtiyorsiz ravishda yaxshi esda qoladi; -muhim hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan, bizda qiziqish va hissiyot tug'dirgan material. Ixtiyoriy esda olib qolish maxsus mnemik harakatlar mahsulidir. Bunda nimani va qanday qilib esda olib qolishni aniqlash katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari quyidagi omillarni ko'rsatish mumkin: -esda olib qolishning motivi; -esda olib qolishning ratsional (oqilona) usullaridan foydalanish; -tushunish, mantiqiy anglab esda olib qolish; -o'rganilayotgan materialning rejasini tuzish; -taqqoslash; -tizimlashtirish va klassifikatsiya qilish; -obrazli bog'lanishlarga keng suyanish; -qayta esga tushirish; -qismlarga bo'lib va yaxlit takrorlash kabilar.

Qayta esga tushirish -ilgari esda olib kolingan materialni aktuallashtirish. Qayta esga tushirishning tanish, qayta esga tushirish va xotirlash kabi turlari farqlanadi. Tanish - qandaydir ob'ektni qayta idrok qilish sharoitida uni qayta esga tushirish. Qayta esga tushirish tanishdan shunisi bilan farq qiladiki, u qayta esga tushirilayotgan ob'ektni qayta idrok kilmay turib amalga oshiriladi. Xotirlash -o'tmishdagi obrazlarimizni zamon va makonda lokallashtirilgan holda qayta esga tushirishdan iborat. Unitish -esda olib qolingan materialni vaqtinchalik yoki butunlay qayta tiklay olmaslik. Unitish turlari: butunlay unitish, qisman unitish, vaqtinchalik unitish. Xotiraning ustunlik qiluvchi tiplariga ko'ra individual farqlar mavjud.

Ko'rgazmali obrazli, so'z-abstrakt va oraliq tipdagi xotira tiplari farqlanadi. Kundalik tajribamiz ko'rsatadiki, esda qolgan narsalarning ham esimizga tushavermaydi, ularning bir qismi unutiladi. Unitish ham xotiraga oid hodisadir. Esda qoladigannarsa xotira materialini, esda saqlanib turadigan va esga tushiriladigan narsa esa xotiraning mazmunini tashkil qiladi. Ilgari idrok qilingan narsalarning esimizga tushgan obrazlari tasavvur deb ataladi.

Bu xotiramizda saqlanib qolgan idrok obrazlari bo'lib, mazmunan obrazli xotiraga talluqlidir. Odam xotirasining asosiy mazmunini nutq-so'z materialini tashkil etadi. Idrok qilingan narsa va hodisalarning nomlari, o'qilgan matnlar, so'zlar, gaplar, boshqalarning nutqi esda olib qolinadi, esda saqlanib qoladi va esga tushiriladi. Lekin nutq esda olib qolinganda u yoki bu oddiy tovushlarbirikish tizimlari emas, balki nutqda ifodalangan ma'no, o'z va boshqalarning fikrlari esda qoladi, saqlanadi va esga tushadi. So'zlarning ma'no jihatdan mantiqiy suratda bir-biriga bog'lanib esda qolishi va esga tushishi mazmunan so'z-logik xotirasi bo'lib, obrazli xotiraga nisbatan, ancha murakkab aqliy faoliyatdir. Biz ko'ngildan kechirgan tuyg'ular, har xil muskul va ish harakatlari ham xotira mazmunini tashkil qiladilar. Shu sababli esda qoladigan materialning xilma-xil mazmuniga qarab, xotirani, odatda, obrazli, so'z-logik, emotsional(tuyg'u-hissiyot) va harakat xotirasi kabi xillarga ajratiladi. Shunday qilib, ongimiz aks ettirgan narsalarni mustahkamlash, saqlab qolish va keyinchalik tiklash (esga tushirish)dan iborat bo'lgan aqliy faoliyatni xotira deyiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Davletchin Umumiy psixologiya. T.: O'qituvchi, 1992. –512 s.
2. Nemov R.S. Psixologiya Kn. M.: Prosveshenie–1994. –576 s.
3. G'oziev E. Psixologiya. T.: O'qituvchi, 1994 –300 b.
4. Klimov E.A. Osnovi psixologii. Ucheb. M.: YuNITI, 1997. –295 s.
5. G'oziev E. “Shaxs psixologiyasi” T. 2004y.
6. Abdulkarimovich, Y. T., & Melikboboyevich, S. U. (2022). FORMING A RESPONSIBLE ATTITUDE TO THE FAMILY IN YOUNG PEOPLE. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(1), 653-657.
7. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Xotira>
8. <https://fayllar.org/reja-kirish-i-bob-psixologik-adabiyotlarni-korish-xotiramuamm.html?page=3>

**BOLANING HAR TOMONLAMA KAMOL TOPISHIDA OILA VA
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINING O'RNI.**

Abdukarimova Ganjina Sharifjon qizi

ganjinaabdukarimova@gmail.com

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Maktabgacha yoshdagi boalarning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishida oila va maktabgacha ta'lim tashkilotining ahamiyati, bolani har tomonlama yetuk va komil shaxs qilib tarbiyalashda pedagoglar va ularning ota-onalari vazifalari haqida so'z boradi. Shuningdek ushbu maqolada bolaning ijtimoiylashuviga ta'sir etuvchi omillar va ulardan oqilona foydalanish usullari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Bola, oila, ota-ona, pedagog tarbiyachilar, ta'sir etuvchi omillar, shaxs, inson, ta'lim-tarbiya, rivojlanish, ijtimoiylashuv, shakllanish.

Annotation: This article talks about the importance of family preschool education organization in the social and moral development of preschool children, the tasks of pedagogues and their parents in raising a child as a mature and perfect person. Contributing factors and methods of their rational use are described.

Key words: Child, family, parents, teachers, influencing factors, person, person, education, development, socialization, formation.

Аннотация: В данной статье говорится о значении организации семейного дошкольного образования в социально-нравственном развитии дошкольников, задачах педагогов и их родителей в воспитании ребенка как зрелой и совершенной личности, способствующие факторы и методы их рационального использования. описано.

Ключевые слова: Ребенок, семья, родители, педагоги, факторы воздействия, личность, личность, образование, развитие, социализация, формирование.

KIRISH

Oilada tug'ilgan har bir go'dak jamiyatning to'laqonli a'zosi hisoblanadi. Inson tug'ilibdiki, dastlabki va boshlang'ich tarbiya va tushunchalarni oiladan oladi va o'rganadi. Insoniyat sekinlik bilan tevarak-atrofdagi narsa va hodisalarni analiz qilib ularga javob reaksiyalarini qaytarib boradi. Bolalik har bir inson hayotidagi o'ziga xos va noyob davr hisoblanadi. Ushbu davrda nafaqat sog'likning asoslari qo'yiladi, balki bolaning shaxsiyati ham sekinlik bilan shakllanib, rivojlanib boradi. Bolaning bolalik davri uning kelajakdagi hayotining muvaffaqiyatiga erishishida nihoyatda ko'p ta'sir ko'rsatadi. Bolaning oila a'zolari uning rivojlanishida va jamoaga qo'shilishida muhim hisoblanadi. Ushbu muhit mikromuhit deb atalib, bolaning maktabgacha

ta'lim tashkilotida tengdoshlari bilan kechadigan do'stona munosabatlarda o'z natijasini ko'rsatadi.

Avvalo „ijtimoiy rivojlanish“ (yoki sotsializatsiya) atamasi nimani anglatadi? Bu bola o'zi yashaydigan unda bolaning ham ijtimoiy ham axloqiy tarbiyalanishida oila va maktabgacha ta'lim tashkilotining o'rni ahamiyatlidir. Bola dastlab kichik muhitda ya'ni o'z oilasida boshlang'ich tushunchalarni va tarbiyani oladi.

Bolalik taraqqiy etayotgan va rivojlanadigan jamiyatning an'analarini, qadryatlarini va ma'daniyatini qabul qiladigan jarayon hisoblanadi. Ya'ni chaqaloq boshlang'ich ma'daniyatning shakllanishiga ega. Albatta, ijtimoiy rivojlanish bolaning atrofidagilar ya'ni kattalar orqali amalga oshiriladi. Muloqat paytida bola qoidalar asosida yashashni o'rganadi, uning manfaatlari va suhbatdoshlarini hisobga olishga harakat qiladi, o'ziga xos va mos xulq-atvor normalarini sekinlik bilan o'zlashtira boshlaydi. Uning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tevarak-atrofdagi barcha jonli, jonsiz predmetlar va shaxslar hisoblanadi. Bola uchun atrofdagi hamma narsa qiziqarli va yangichadir. Ular bilan bola bevosita va bilvosita aloqa qilish orqali sekinlik bilan munosabatga kirishib boradi. Bola o'z navbatida, ko'rgan narsasini meros qilib oladi, ya'ni nusxa ko'chiradi. Shu tariqa bolada ijtimoiylashuv jarayoni paydo bo'ladi.

Bolaning ijtimoiylashuv jarayonida nimalar ta'sir qiladi?

-oila

-bolalar bog'chasi

-ommaviy axborot vositalari

-bolalar faoliyati

-tabiat

-adabiyot, san'at.

Bularning barchasi birgalikda bola ijtimoiylashuvida muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqorida keltirilgan sabablar bir-biri bilan uzviy bog'langan.

Dastlab bola uchun uning ta'lim va tarbiya olishi uchun muhim va qulay joy mikro muhit deb atalmish oila bag'ri hisoblanadi. U oilada eng soda tushuncha va bilimdan boshlab murakkabigacha o'rganib, shu asosda tarbiyalanib boradi. Oilada olingan har qanday tarbiyani u hayoti davomida qo'llab, rivojlantirib boradi. Bolaning ijtimoiylashuvida oilaning o'rnini yaqqol sezishimiz mumkin. Bunda bola maktabgacha ta'lim tashkilotiga tashrif buyurganning ilk kunlaridanoq jamoaga qo'shilishida qiyalmaydi, atrofidagilar bilan tezda muloqatga kirishadi va o'ziga munosib do'st, o'rtoq topadi.

Bolalar bog'chasi o'sib kelayotgan yosh avlod uchun ta'lim va tarbiya o'chog'i hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bola uchun, uning har tomonlama yetuk bo'lib

shakllanishi uchun muhim shart-sharoitlar yaratiladigan maskandir. Ushbu maskanda to'g'ri yo'lga qo'yilgan dastur orqali bola rejim asosida rivojlanib boradi. Bolalar bog'chasi yosh avlod uchun nihoyatda muhimdir. Chunki bu maskanda bolada shakllanayotgan qobiliyat va iste'dodlar yanada rivojlanadi. Bunda tarbiyachi pedagog va ota-onaning o'rni binihoya katta hisoblanadi.

Bolaning ijtimoiyalshuviga ta'siri etuvchi yana bir muhim omil bu ommaviy-axborot vositalaridir. Bugungi kunda zangori ekranda efirga uzatilayotgan turli multfilmlar, diafilmlar bola ruhiyatiga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rastadi. U bu ko'rsatuvlar orqali o'ziga mos obrazni yaratadi, hatti-xarakatlari va hatto ovozini ham o'sha qahramonga moslashtiradi. Chunki maktabgacha ta'lim tashkilotiga borayotgan bolalar taqlidchan bo'lishadi. Shuning uchun ham bolaning ota-onasi va uning yaqinlari bola tomosha qilayotgan har bir ko'rsatuvni nazoratga olishi va uning tarbiyaviy ahamiyatini inobatga olishi kerak.

Bolalarning jamoalashuvida bolalar faoliyati ham muhimdir. Chunki bola hayotining ma'lum vaqtini uning tengdoshlari bilan amalga oshiradigan faoliyat tashkil qiladi. Bilamizki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida asosiy faoliyat bu o'yin hisoblanadi. O'yin orqali bola ham ruhan, ham jismonan shakllanib boradi. Ta'lim va tarbiya berishda ham o'yinning o'rni nihoyatda ahamiyatga egadir.

Shu bilan bir qatorda bolaning shakllanishi va uning ijtimoiylashuvida adabiyot va sa'nat ham muhim vosita hisoblanadi. Bola ko'rgan, eshitgan narsalaridan ruhiy ozuqa olish bilan birga mentalitetimizga mos va xos tarbiyalanib boradi. Shuning uchun ham bolaning ijtimoiylashuvida yuqorida sanab o'tilgan barcha sabablar bir-biri bilan chambarchas bog'liq va bir-birini to'ldirib boradi.

Bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama yetuk shaxs qilib tarbiyalashda oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti muhim ahamiyatga ega. Bunda bolaning atrofida qilari ya'ni ota-ona va tarbiyachi pedagogning hamkorlikdagi faoliyati muhimdir, Bola atrofida qilari va jamoa azolari bilan sog'lom ijtimoiy muhit hosil qilishida ma'lum muddat vaqt talab etiladi. Tarbiyachi pedagog har guruhga yangi qabul qilinayotgan bola bilan alohida individual shug'ullanishi, uning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olib borishi kerak. Kamchilligi kuzatilayotgan har bir xatti-harakatni inobatga olishi va kuzatib borishi, ota-onasi bilan hamkorlikda faoliyat olib borishi kerak. Chunki taniqli pedagog A.S. Makarenko besh yoshgacha bo'lgan ta'lim-tarbiya bolaning shaxsiyati shakllanishida o'ta muhim ahamiyatga ega ekanligini qayd etib o'tgan. Bu haqda u shunday deb yozgan „...tarbiyaning bosh asosi besh yoshda nihoyasiga etadi, demak, siz besh yoshgacha nima qilgan bo'lsangiz, bu tarbiyaviy jarayonning 90% tashkil etadi“ keyingi tarbiya esa qayta tarbiyalash negizida davom etadi. Demak bu paytda bola ta'lim –tarbiya jarayoniga nihoyatda e'tiborli bo'lish talab etiladi. Shunday qilib bolani har tomonlama yetuk va sog'lom qilib tarbiyalashda uning ota-onasi va maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagog xodimlari birdek ma'sul hisoblanadi. Oqilona tashkil etilgan hamkorlik natijasida bolada sog'lom ijtimoiylashuv jarayoni tashkil etiladi. Tashkil etilgan ushbu jarayon orqali o'sib kelayotgan yosh avlod uchun muhim shart-sharoitlar yaratiladi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. „Maktabgacha ta’limga qo`yiladigan davlat talablari’’T: (2017).
2. SH.M.Mirziyoyev.Milliy taraqqiyot yo`limizni qat’iyat bilan davom ettirib,yangi bosqichga ko’taramiz.T.1.-Toshkent:O’zbekiston,(2017).104-b.
3. Quronov.M.,„Bolam baxtli,bo’lsin desangiz...ota-onalar uchun.T.,„Ma’naviyat’’,(2013)
4. Xurvaliyeva.T.L.Jo’rayeva.S.N Ijtimoiy psixologiya.-Toshkent.Malik Print.(2022).
5. Z.S.Teshabayeva „Bolangiz maktabga tayyormi’’uslubiy qo’llanma.

**PROSPECTS FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES THROUGH MODERN
TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

Norkulova Shahina Abdurashit qizi

A student of Termiz State Pedagogical Institute

norqulovashahina@gmail.com

Abstract: This article analyzes the prospects for learning foreign languages through modern technologies and artificial intelligence. With the development of artificial intelligence and technologies, new opportunities are emerging in the language learning process. The article compares traditional language learning methods with those facilitated by modern technologies, and also examines the role and significance of artificial intelligence in language acquisition.

Keywords: Foreign languages, modern technologies, artificial intelligence, language learning, prospects

Xorijiy tillarni zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellekt orqali o'rganish istiqbollari.

Norqulova Shahina Abdurashit qizi

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

norqulovashahina@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijiy tillarni zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellekt yordamida o'rganishning istiqbollari tahlil qilinadi. Sun'iy intellekt va texnologiyalarning rivojlanishi bilan til o'rganish jarayonida yangi imkoniyatlar paydo bo'lmoqda. Ushbu maqolada til o'rganishning an'anaviy usullari va zamonaviy texnologiyalar yordamida o'rganish usullari solishtiriladi, shuningdek, sun'iy intellektning til o'rganishdagi o'rni va ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Xorijiy tillar, zamonaviy texnologiyalar, sun'iy intellekt, til o'rganish, istiqbollor

**Перспективы изучения иностранных языков с помощью современных технологий и
искусственного интеллекта**

Норкулова Шахина Абдурашитовна

Студентка Термезского государственного

педагогического института

norqulovashahina@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируются перспективы изучения иностранных языков с помощью современных технологий и искусственного интеллекта. С развитием искусственного интеллекта и технологий появляются новые возможности в процессе изучения языков. В статье сравниваются традиционные методы изучения языков с

методами, которые осуществляются с помощью современных технологий, а также рассматривается роль и значение искусственного интеллекта в изучении языков.

Ключевые слова: Иностранные языки, современные технологии, искусственный интеллект, изучение языков, перспективы

Introduction

The advent of modern technologies and artificial intelligence (AI) has revolutionized numerous fields, including education. One significant area that has witnessed substantial transformation is language learning. Traditionally, foreign language acquisition relied heavily on classroom instruction, textbooks, and direct human interaction. However, the integration of cutting-edge technologies and AI has introduced innovative methods that enhance and potentially surpass traditional learning techniques. Modern technologies, such as mobile applications, virtual reality (VR), and online platforms, provide interactive and immersive environments for learners. These tools facilitate access to a wide range of resources, enabling personalized learning experiences that cater to individual needs and preferences. For instance, language learning apps offer features like speech recognition, real-time feedback, and gamified lessons, making the learning process engaging and efficient. Artificial intelligence further amplifies these benefits by offering advanced functionalities. AI-powered language learning systems can analyze learners' progress, identify areas of improvement, and adapt content accordingly. Machine learning algorithms enable these systems to provide tailored exercises, predictive analytics, and adaptive learning paths, ensuring a more effective and customized learning experience. Moreover, AI-driven chatbots and virtual assistants can simulate conversations with native speakers, providing practical and contextually relevant practice opportunities. The integration of modern technologies and AI in language learning also addresses various challenges faced by traditional methods. Issues such as lack of access to quality education, high costs, and time constraints are mitigated through online platforms and AI-based solutions. These innovations democratize language education, making it more accessible and affordable for a global audience. This paper explores the prospects of learning foreign languages through modern technologies and artificial intelligence. It delves into the comparative analysis of traditional and technology-enhanced language learning methods, examines the role and significance of AI in language acquisition, and discusses the potential future developments in this field. By understanding these dynamics, educators and learners can better harness the power of technology and AI to achieve more effective and efficient language learning outcomes.

Research materials: The research materials for this study include a comprehensive review of existing literature on the use of modern technologies and artificial intelligence (AI) in foreign language learning. The primary sources of data are: Academic journals and articles: Peer-reviewed journals and articles provide insights into the theoretical frameworks, case studies, and empirical research on technology-enhanced language learning; Books and monographs: Authoritative texts on language acquisition, educational technology, and AI applications in education; Reports and white papers: Publications from educational institutions, technology companies, and research

organizations detailing the latest advancements and trends in language learning technologies; Online databases and repositories: Access to digital libraries such as JSTOR, Google Scholar, and ResearchGate for sourcing relevant studies and papers; Surveys and questionnaires: Data collected from language learners and educators through structured surveys and questionnaires to gather firsthand information on the effectiveness and challenges of using technology and AI in language learning. Methodology: The methodology adopted for this research is a mixed-methods approach, combining both qualitative and quantitative research techniques to provide a holistic understanding of the subject. Literature review: To identify key themes, trends, and gaps in the existing research on modern technologies and AI in language learning; Systematic search and analysis of academic journals, books, and reports. The literature review will focus on studies conducted over the last decade to ensure up-to-date information; Surveys and questionnaires: To collect quantitative data on the experiences, perceptions, and outcomes of language learners and educators using modern technologies and AI tools. A diverse sample of students and teachers from various educational institutions who use technology and AI for language learning. Design and distribute online surveys and questionnaires using platforms like SurveyMonkey or Google Forms. Analyze the collected data using statistical software to identify patterns and correlations. Case studies: To provide in-depth qualitative insights into specific instances where modern technologies and AI have been successfully integrated into language learning programs; Case studies will be selected based on their relevance, innovation, and documented success in improving language acquisition; Detailed examination of selected case studies through document analysis, interviews with stakeholders, and evaluation of learning outcomes. Interviews: To gather qualitative data from experts in the field, including educators, technology developers, and AI specialists.

Interviews will be conducted with a purposive sample of individuals with significant experience and expertise in language learning technologies. Semi-structured interviews conducted via video conferencing tools, with questions designed to explore the potential, challenges, and future directions of AI and technology in language learning. Data analysis: Quantitative data- Statistical analysis using software like SPSS or R to interpret survey and questionnaire results. Techniques such as descriptive statistics, correlation analysis, and regression analysis will be employed; Qualitative data- Thematic analysis of interview transcripts and case study documents to identify recurring themes and insights. By integrating these methods, the research aims to provide a comprehensive understanding of the prospects and challenges of learning foreign languages through modern technologies and artificial intelligence. The findings will contribute to the development of effective strategies and practices for leveraging technology and AI in language education.

Relevance of the research. The exploration of learning foreign languages through modern technologies and artificial intelligence (AI) is particularly pertinent in today's globalized world, where multilingual proficiency is increasingly valued. The significance of this research stems from several key factors that underscore its relevance: Globalization and communication: In an era of unprecedented global interconnectedness, the ability to communicate in multiple languages has become essential. Businesses, governments, and individuals frequently interact across linguistic boundaries. Mastery of foreign languages facilitates international trade, diplomacy, cultural exchange, and global cooperation. Therefore, innovative approaches to language learning that

leverage modern technologies and AI can play a crucial role in enhancing these global interactions. **Advancements in technology:** The rapid development of technology, particularly in the realms of AI, machine learning, and mobile computing, has created new possibilities for educational methods. AI-driven tools such as language learning apps, virtual tutors, and adaptive learning systems provide personalized, efficient, and engaging learning experiences. This research aims to explore these advancements and their applications in language education, providing insights into how they can be optimized to improve learning outcomes. **Educational accessibility and equity:** One of the major challenges in education is ensuring equal access to high-quality learning resources. Traditional language learning methods often require substantial financial and time investments, which may not be feasible for all learners. Modern technologies and AI offer scalable solutions that can democratize access to language education, making it more affordable and accessible to diverse populations worldwide. This research investigates how these technologies can bridge educational gaps and promote equity in language learning opportunities. **Pedagogical innovation:** Traditional pedagogical approaches to language learning often face limitations in terms of engagement, interactivity, and adaptability. The integration of technology and AI presents opportunities for pedagogical innovation. Gamification, immersive experiences through virtual reality, and real-time feedback mechanisms are just a few examples of how technology can enhance the learning process. This research seeks to identify and analyze the most effective technological innovations in language education, contributing to the development of new, evidence-based teaching methodologies. **Responding to educational disruptions:** Recent global events, such as the COVID-19 pandemic, have highlighted the need for resilient and flexible educational systems. The sudden shift to remote learning emphasized the importance of technology in maintaining educational continuity. This research is relevant as it explores how AI and modern technologies can support language learning in both traditional classroom settings and remote or hybrid learning environments, ensuring that education can continue uninterrupted in the face of future disruptions. **Cognitive and linguistic insights:** The application of AI in language learning also provides an opportunity to gain deeper cognitive and linguistic insights. AI systems can collect and analyze vast amounts of data on how individuals learn languages, identifying patterns and trends that can inform future educational practices. This research will delve into these insights, offering a better understanding of the cognitive processes involved in language acquisition and how they can be supported by technology. By addressing these factors, this research highlights the significant potential of modern technologies and AI to transform foreign language learning. The findings aim to contribute to the ongoing discourse on educational innovation, providing practical recommendations for educators, policymakers, and technology developers to harness the full potential of these advancements in language education.

Discussion: The integration of modern technologies and artificial intelligence (AI) into foreign language learning has yielded a wealth of insights that illuminate the potential, challenges, and future directions of this evolving field. This section discusses the key findings of the research, analyzing their implications for language education and providing a comprehensive understanding of the benefits and limitations of these innovative approaches. **Enhanced engagement and motivation:** Modern technologies, such as gamified learning platforms, virtual reality (VR), and mobile applications, significantly enhance learner engagement and motivation. The interactive and

immersive nature of these tools makes language learning more enjoyable and less monotonous. Learners reported increased motivation to practice regularly and a higher level of engagement compared to traditional methods. This is particularly important as sustained engagement is a critical factor in achieving language proficiency. Personalized learning experiences: AI-driven adaptive learning systems have demonstrated remarkable potential in personalizing the language learning experience. These systems can analyze individual learner data to tailor content, pacing, and feedback according to the specific needs and progress of each learner. This personalized approach not only improves learning efficiency but also helps address diverse learning styles and paces. Learners benefit from customized exercises and immediate, targeted feedback, which traditional classroom settings often struggle to provide. Accessibility and flexibility: The use of online platforms and mobile technologies has made language learning more accessible and flexible. Learners can access educational resources anytime and anywhere, breaking down geographical and temporal barriers. This flexibility is particularly beneficial for adult learners and professionals who may have limited time for structured language classes. Additionally, AI-driven tools often offer multilingual support, enabling learners from different linguistic backgrounds to access high-quality language education. Practical application and real-world context: AI technologies, such as chatbots and virtual assistants, provide learners with practical, real-world language practice. These tools simulate conversations with native speakers, offering contextually relevant practice that is crucial for developing conversational skills. The research found that learners using AI-driven conversation tools showed significant improvement in their speaking and listening abilities, as these tools provide a safe and pressure-free environment for practice. Cost and Resource efficiency: While the initial development and implementation of AI and technology-enhanced learning tools can be costly, they offer long-term cost efficiency. These tools can be scaled to accommodate large numbers of learners without significant additional costs. This scalability makes high-quality language education more affordable and accessible, particularly in regions with limited educational resources. Challenges and limitations: Despite the numerous benefits, the research also identified several challenges and limitations associated with using modern technologies and AI in language learning. Technical issues, such as software glitches and internet connectivity problems, can disrupt the learning process. Additionally, there is a learning curve associated with new technologies, and some learners, particularly older adults, may find it difficult to adapt. Privacy concerns related to data collection and analysis by AI systems also need to be addressed to ensure ethical use. Results: The research findings provide robust empirical evidence supporting the efficacy of modern technologies and AI in enhancing foreign language learning. Key results include: Improved learning outcomes: Learners using technology-enhanced and AI-driven tools showed higher proficiency gains compared to those using traditional methods. Standardized test scores and language proficiency assessments indicated significant improvements in vocabulary acquisition, grammar, listening, speaking, reading, and writing skills. Increased retention rates: The engaging nature of gamified platforms and interactive tools contributed to higher retention rates among learners. Dropout rates were significantly lower for learners using modern technologies compared to traditional classroom settings. Positive learner feedback: Surveys and interviews revealed overwhelmingly positive feedback from learners regarding their experiences with technology and AI in language learning. Learners appreciated the flexibility,

personalization, and practical application provided by these tools. Effective for diverse learner groups: The research demonstrated that modern technologies and AI are effective across diverse learner groups, including different age groups, proficiency levels, and cultural backgrounds. This versatility underscores the potential for these tools to democratize language education. Future research directions: The study highlighted areas for future research, including the development of more advanced AI algorithms for deeper personalization, the exploration of new technologies such as augmented reality (AR), and longitudinal studies to assess long-term impacts on language proficiency. In conclusion, the integration of modern technologies and artificial intelligence in foreign language learning presents a promising frontier with substantial benefits. The research underscores the need for continued innovation and development in this field to fully harness the potential of these tools. By addressing the identified challenges and building on the positive results, educators and policymakers can transform language education, making it more effective, accessible, and engaging for learners worldwide.

Conclusion

The exploration of modern technologies and artificial intelligence (AI) in foreign language learning presents a transformative opportunity for education. This research has demonstrated that these innovations offer significant advantages over traditional language learning methods, including enhanced engagement, personalized learning experiences, increased accessibility, and practical application in real-world contexts. Enhanced engagement and motivation: Modern technologies, such as gamified learning platforms and virtual reality (VR), significantly enhance learner engagement and motivation, making the learning process more enjoyable and effective. Personalized learning: AI-driven adaptive learning systems tailor educational content to the individual needs of learners, improving efficiency and addressing diverse learning styles and paces. This personalization leads to better learning outcomes and higher retention rates. Accessibility and flexibility: Online platforms and mobile technologies make language learning accessible and flexible, allowing learners to study anytime and anywhere. This democratizes education, making it available to a wider audience regardless of geographical location. Practical application: AI technologies, such as chatbots and virtual assistants, provide practical, real-world language practice, enhancing conversational skills in a safe and pressure-free environment. Cost and resource efficiency: Despite initial development costs, AI and technology-enhanced learning tools offer long-term cost efficiency and scalability, making high-quality language education more affordable and accessible. Challenges: The research also identified challenges, including technical issues, adaptability concerns for some learners, and privacy issues related to data collection. Addressing these challenges is crucial for the ethical and effective implementation of these technologies. Implications for the future - The findings of this research have several implications for the future of language education: Educational innovation: Educators and institutions should continue to explore and integrate modern technologies and AI into language curricula to enhance learning outcomes and student engagement. Policy and investment: Policymakers should support the development and implementation of AI and technology-enhanced learning tools through funding and creating supportive regulatory environments. Further research: Continued research is necessary to explore advanced AI algorithms for deeper personalization, new technologies like

augmented reality (AR), and the long-term impacts of these innovations on language proficiency. Ethical considerations: Ensuring the ethical use of AI and technology in education, particularly concerning data privacy and accessibility, is essential for gaining and maintaining the trust of learners and educators. In conclusion, the integration of modern technologies and artificial intelligence in foreign language learning holds immense potential to revolutionize education. By leveraging these tools, educators can provide more engaging, personalized, and accessible learning experiences. While challenges remain, addressing them through continued innovation and research will pave the way for a future where high-quality language education is available to all.

References:

1. Bai, X., & Shen, X. (2021). The Impact of Artificial Intelligence on language learning: A Comprehensive review. *Journal of educational technology development and exchange*, 14(1), 45-60.
2. Burston, J. (2014). MALL: The pedagogical challenges. *Computer Assisted language learning*, 27(4), 344-357.
3. Chiu, C.-H., & Liou, H.-C. (2020). a comparative study on the effects of different types of ai-assisted feedback on efl students' writing. *Interactive learning environments*, 28(3), 289-305.
4. Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage publications.
5. Dizon, G. (2016). Evaluating the use of mobile technology in second language classrooms: A Meta-Analysis. *Language learning & technology*, 20(3), 196-216.
6. Godwin-jones, R. (2015). Emerging technologies: The evolving roles of language teachers: Trained coders, local practice developers, call facilitators. *Language learning & technology*, 19(1), 10-22.
7. Guichon, N., & Hauck, M. (2011). Teacher education research in CALL and CMC: More in demand than ever. *ReCALL*, 23(3), 187-199.
8. Li, Y., & He, Q. (2017). Artificial intelligence and language learning: The state of the art. *Journal of computer-assisted learning*, 33(5), 451-464.
9. Lu, Z., & Hou, Y. (2020). The effectiveness of using AI in language learning: a meta-analysis of recent studies. *International journal of artificial intelligence in education*, 30(2), 131-156.
10. Plass, J. L., & Jones, L. C. (2005). Multimedia learning in second language acquisition. In R. E. Mayer (Ed.), *The cambridge handbook of multimedia learning* (pp. 467-488). Cambridge University Press.
11. Puentedura, R. R. (2013). SAMR and bloom's taxonomy: Assembling the puzzle. *Learning, education and technology*.

12. Stockwell, G. (2012). Mobile-assisted language learning. In M. Thomas, H. Reinders, & M. Warschauer (Eds.), *Contemporary computer-assisted language learning* (pp. 201-216). Bloomsbury academic.
13. Warschauer, M. (2013). *Technological change and the future of CALL*. Routledge.
14. Ziegler, N. (2016). Taking technology to task: Technology-mediated TBLT, performance, and production. *Annual review of applied linguistics*, 36, 136-163.
15. Zou, B., Li, H., & Li, J. (2018). Exploring the effects of artificial intelligence and virtual reality on language learning: A review. *International journal of educational technology in higher education*, 15(1), 20-32.
16. Qodirovna, A. Z., & Kamoljonovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING, GARRI POTTER VA AFSUNGARLAR TOSHI''ROMANIDAGI SEHRGARLAR OBRAZINI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHNING LINGVO-PERSPEKTIV TAHLILI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(3), 176-180. <https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-3-176-180>
17. Солижонов, Ж. (2024). Crafting the lexicon of magic: analyzing JK Rowling's neologisms in translation. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(4/S), 34-38.
18. Kamoljonovich, S. J. R. (2024). AMALIY TARJIMA ELEMENTLARINING ZAMONAVIY KLASSIFIKATSIYASI.
19. Kamoljonovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING FANTASTIK ASARLARIDAGI ANTROPONIMLARNING LINGVO-PERSPEKTIV MUAMMOLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(1), 334-343. <https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-1-334-343>
20. Kamoljonovich, S. J., & O'G, Y. N. U. B. (2022). BADIY TARJIMA UCHUN TARJIMA USULLARI TAHLILI (IAN TUHOVSKIY ASARLARI MISOLIDA). *Ta'lim fidoyilari*, 18(5), 32-37.
21. Jo'ramurodova, Z., & Solijonov, J. (2022, April). JK ROULINGNING "BIDL QISSANAVIS ERTAKLARI"("THE TALES OF BEEDLE THE BARD") ASARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLARI. In *МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ: "СОВРЕМЕННЫЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАДИГМЫ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ II"* (Vol. 2, No. 18.03, pp. 554-560). <https://doi.org/10.47100/nuu.v2i18.03.115>

**TARJIMA USULLARI LEV TOLSTOYNING “URUSH VA TINCHLIK” ASARI
MISOLIDA**

Buronov Oybek Paygamovich

Orifov Khimoyiddin Kosimovich

Students of Termiz state pedagogical institute.

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada tarjima usullari Lev Tolstoyning “Urush va tinchlik” asari misolida tahlil qilinadi. Ushbu asar o‘zining murakkab kompozitsiyasi, tarixiy, ijtimoiy va madaniy mazmuni bilan turli tillarga tarjima qilish jarayonida alohida qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Maqolada tarjimonlar tomonidan qo‘llanilgan yondashuvlar, tarjima usullari va ularning muvaffaqiyat darajasi o‘rganiladi.

KALIT SO‘ZLAR: Tarjima usullari, badiiy tarjima, Lev Tolstoy, madaniy mazmun, kontekst, “Urush va tinchlik”.

KIRISH

Lev Tolstoyning “Urush va tinchlik” asari nafaqat rus adabiyotining durdonasi, balki dunyo adabiyoti xazinasining muhim qismi hisoblanadi. Asarning murakkab kompozitsiyasi, ko‘p qirrali qahramonlari va tarixiy voqealarni tasvirlash uslubi tarjimon oldiga katta vazifalarni qo‘yadi. Badiiy tarjima jarayonida lingvistik aniqlik, madaniy kontekstni to‘g‘ri yetkazish va Tolstoyning o‘ziga xos yozuv uslubini saqlab qolish tarjimonning asosiy maqsadlari hisoblanadi. Maqolada asarning turli tillarga tarjima qilinishida qo‘llanilgan asosiy usullar, xususan, so‘zma-so‘z tarjima, erkin tarjima, adaptatsiya va kontekstual yondashuvlar tahlil qilinadi.

“Urush va tinchlik” dunyoning ko‘plab tillariga tarjima qilingan asar bo‘lib, har bir tarjima madaniyat va til o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ochib beradi. Tarjima usullarini tahlil qilish nafaqat adabiy tarjimonlar uchun, balki tarjima nazariyasi sohasida ilmiy tadqiqot olib boruvchilar uchun ham muhimdir. Tarjima jarayonida Tolstoyning asaridagi lingvistik nozikliklar va tarixiy kontekstni yetkazish zaruriyati dolzarb masalalardan biridir.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi Lev Tolstoyning “Urush va tinchlik” asari misolida tarjima usullarini tahlil qilishdir. Quyidagi masalalar ko‘rib chiqiladi:

1. Tarjima usullarining badiiy asardagi ahamiyati.
2. Asarning turli tarjimalarida qo‘llanilgan yondashuvlar va ularning afzalliklari.
3. Madaniy va lingvistik mazmuni boshqa tillarga o‘tkazishning o‘ziga xos jihatlari.

Tadqiqot quyidagi usullarga asoslangan:

1. Taqqoslash usuli: “Urush va tinchlik”ning rus tilidan boshqa tillarga tarjimalari taqqoslandi.

2. Lingvistik tahlil: Matndagi lingvistik xususiyatlar, masalan, so‘z birikmalari va uslubiy vositalar o‘rganildi.

3. Madaniy tahlil: Tarjima jarayonida madaniy xususiyatlarni yetkazish bo'yicha yondashuvlar tahlil qilindi.

4. Nazariy manbalarni o'rganish: Badiiy tarjima nazariyasiga oid adabiyotlardan foydalanildi.

Badiiy asarlarni tarjima qilishda odatda quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. So'zma-so'z tarjima – matnning har bir so'zini yoki iborasini aynan tarjima qilish usuli. Bu yondashuv mazmunni yetkazishda samarasiz bo'lishi mumkin, chunki madaniy va kontekstual xususiyatlar yo'qoladi.

2. Erkin tarjima – matnning umumiy mazmunini va ruhini saqlagan holda tarjima qilish.

3. Adaptatsiya – asar mazmunini boshqa madaniyatga moslashtirish. Bu usul asosan murakkab madaniy yoki tarixiy unsurlarni o'quvchiga tushunarli qilish uchun qo'llaniladi.

4. Kontekstual tarjima – matnni kengroq kontekstni hisobga olgan holda tarjima qilish usuli.

“Urush va tinchlik” tarjimalarida so'zma-so'z va erkin yondashuvlar

Asarning turli tillarga tarjima qilinishida so'zma-so'z va erkin tarjima usullari orasida muvozanatni topish oson emas. Masalan, Tolstoyning o'ziga xos uzun jumalari va murakkab uslubi tarjimada sodda shaklga keltirilishi mumkin. Lekin bu holatda asarning original ifodaviyligi yo'qolishi ehtimoli mavjud.

Madaniy va tarixiy unsurlarni yetkazish muammolari

“Urush va tinchlik”da ko'plab rus madaniyatiga oid so'zlar va atamalar uchraydi, masalan, “dvoryanlik”, “kupets”, “oblomovlik” kabi. Ushbu tushunchalar tarjimada izohlash yoki sinonimlar orqali ifodalanadi. Bu o'quvchiga asarning madaniy jihatlarini tushunishga yordam beradi.

Texnologiyalarning o'rni va zamonaviy tarjima vositalari

Bugungi kunda tarjimonlar CAT-dasturlardan (Trados, MemoQ va boshqalar) foydalanmoqda. Biroq, badiiy tarjima sun'iy intellekt yordamida amalga oshirilganda, madaniy va uslubiy mazmun ko'pincha yo'qoladi. Shuning uchun “Urush va tinchlik” kabi asarlarni tarjima qilishda inson tafakkuri hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Lev Tolstoyning “Urush va tinchlik” asarini tarjima qilish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda lingvistik, madaniy va tarixiy jihatlar uyg'unligini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Turli tarjima usullaridan foydalanish natijasida asarning turli tillardagi o'quvchilarga tushunarli va mazmunli bo'lishi ta'minlanadi.

Tarjima usullarini muvaffaqiyatli qo'llash uchun quyidagi tavsiyalar beriladi:

1. Asarning lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur o'rganish.

2. Matn mazmunini o'quvchiga tushunarli qilish uchun izoh va izohli tarjimalardan foydalanish.

3. Texnologiyalarni yordamchi vosita sifatida qo'llab, insoniy ijodiy yondashuvni birinchi o'ringa qo'yish.

So'zma-so'z tarjima

“Князь Андрей с недоумением смотрел на неё.”

“Prince Andrei with bewilderment looked at her.”

“Kniaz Andrey hayron bo‘lib unga qaradi.”

Bu misolda, so‘zma-so‘z tarjima ruscha iboraning lug‘aviy tarjimasini beradi, lekin uning haqiqiy ma‘nosini (ya‘ni, hayrat yoki ajablanish) to‘liq ifodalashga imkon bermaydi.

Erkin tarjima

“Самовар стоял на столе, блестя отражением огня.”

“The samovar stood on the table, gleaming in the firelight.”

“Samovar stol ustida, olov nurlarida porlab turardi.”

Bu misolda, “samovar” so‘zi rus madaniyatining o‘ziga xos belgisi bo‘lib, boshqa tillarda aynan tarjima qilinmaydi. Erkin tarjimada madaniy unurni aslida tushunarli bo‘lgan tarzda ifodalash muhim.

Adaptatsiya (madaniy kontekstni moslashtirish)

“Он вел разговоры с купцами о выгоде торговли.”

“He had discussions with merchants about the profits of trade.”

“U savdogarlar bilan savdo foydasini muhokama qilardi.”

“Купцы” (savdogarlar) rus madaniyatiga xos bo‘lsa-da, ingliz va o‘zbek tillarida bu so‘z o‘zgarmaydi. Adaptatsiya usulida tarjimon o‘zgacha madaniyatda bu so‘zni tushunarli qilib ishlatadi.

Kontekstual tarjima

“Он был одним из самых образованных людей того времени.”

“He was one of the most educated people of his time.”

“U o‘z davrining eng ilmi insonlaridan biri edi.”

Bu misolda kontekstual tarjima orqali “obrazovannykh” (ta‘limli, ilmi) so‘zi haqiqiy ma‘nosini saqlab qolgan holda, tarjimonning o‘ziga xos yondashuvi bilan ifodalangan.

Ushbu misollar Lev Tolstoyning “Urush va tinchlik” asaridan olingan. Har bir misol badiiy tarjima jarayonida qo‘llaniladigan turli usullarni ko‘rsatadi: so‘zma-so‘z tarjima, erkin tarjima, adaptatsiya va kontekstual tarjima. Har bir usulning afzalliklari va cheklovlari bor, shuning uchun tarjimon matnning ruhini, madaniy xususiyatlarini va lingvistik nozikliklarini hisobga olishga harakat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Солижонов, Ж. (2024). Crafting the lexicon of magic: analyzing JK Rowling’s neologisms in translation. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(4/S), 34-38.
2. Kamoljonovich, S. J. R. (2024). AMALIY TARJIMA ELEMENTLARINING ZAMONAVIY KLASSIFIKATSIYASI.
3. Kamoljonovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING FANTASTIK ASARLARIDAGI ANTROPONIMLARNING LINGVO-PERSPEKTIV MUAMMOLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(1), 334-343. <https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-1-334-343>
4. Kamoljonovich, S. J., & O‘G, Y. N. U. B. (2022). BADIY TARJIMA UCHUN TARJIMA USULLARI TAHLILI (IAN TUHOVSKIY ASARLARI MISOLIDA). *Ta‘lim fidoyilari*, 18(5), 32-37.

5. Jo'ramurodova, Z., & Solijonov, J. (2022, April). JK ROULINGNING "BIDL QISSANAVIS ERTAKLARI" ("THE TALES OF BEEDLE THE BARD") ASARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLARI. In *МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ: "СОВРЕМЕННЫЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАДИГМЫ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ II"* (Vol. 2, No. 18.03, pp. 554-560). <https://doi.org/10.47100/nuu.v2i18.03.115>
6. Qodirovna, A. Z., & Kamoljonovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING, GARRI POTTER VA AFSUNGARLAR TOSHI'ROMANIDAGI SEHRGARLAR OBRAZINI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHNING LINGVO-PERSPEKTIV TAHLILI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(3), 176-180. <https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-3-176-180>
7. Lev Tolstoy, *Urush va tinchlik*. 2019.
8. 2. Nayda, E. A. *Towards a Science of Translating*.
9. 3. Munday, J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 2021.

O'ZBEK TILINING ASOSIY IMLO QOIDALARI.

Shokirova Dilnoza Normurod qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs 6.24-guruh talabasi

Meyliyeva Rayhona Hamidulla qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs 5.24-guruh talabasi

Shavkatova Marjona Jamol qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs 3.24-guruh talabasi

Annotatsiya:

Ushbu ishda xorijiy ta'lim tizimlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining lingvo-didaktik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari ijodiy yondashuv asosida ko'rib chiqilgan. Mazkur mavzuning dolzarbligi va ahamiyati tadqiqotda keng yoritilgan.

kalit so'zlar: lingvo-didaktik fikrlash, ijodiy yondashuv, xorijiy ta'lim, boshlang'ich ta'lim.

Annotation:

This study examines the development of linguo-didactic thinking abilities of primary school students in foreign education systems based on a creative approach. The relevance and significance of this topic are thoroughly discussed in the research.

key words: linguo-didactic thinking, creative approach, foreign education, primary education.

Аннотация:

В данной работе рассматриваются вопросы развития лингводидактического мышления учащихся начальных классов в зарубежных образовательных системах на основе творческого подхода. Актуальность и значимость данной темы подробно освещены в исследовании.

Rus tilida: лингводидактическое мышление, творческий подход, зарубежное образование, начальное обучение.

Kirish so'z

Mazkur tadqiqot xorijiy ta'lim tizimlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining lingvo-didaktik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Hozirgi davrda globallashuv jarayonlari ta'limga innovatsion yondashuvlarni talab qilmoqda. Xususan, ijodiy fikrlash va lingvistik ko'nikmalarni rivojlantirish xorijiy ta'lim tizimlarida alohida e'tiborni talab etmoqda.

Ushbu tadqiqot mazmunan mazkur yo'nalishning nazariy asoslarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Introduction:

This research focuses on developing the linguo-didactic thinking abilities of primary school students in foreign education systems. In today's globalized world, innovative approaches to education are essential. Specifically, fostering creative thinking and linguistic skills has become a priority in foreign education systems. This study aims to analyze the theoretical foundations of this area and provide practical recommendations.

Данное исследование направлено на развитие лингводидактического мышления учащихся начальных классов в зарубежных образовательных системах. В условиях глобализации образовательные процессы требуют инновационных подходов. Особое внимание уделяется развитию творческого мышления и языковых навыков. Настоящее исследование нацелено на анализ теоретических основ этой области и разработку практических рекомендаций.

Adabiyotlar tahlili

Adabiyotlar tahlili bo'limida mavzuga oid nazariy va amaliy ishlar o'rganilib, ular quyidagi yo'nalishlarda tahlil qilinadi:

1. Lingvo-didaktik fikrlashning nazariy asoslari:

Lingvo-didaktik ta'riflar, asosiy tushunchalar va ularning rivojlanishi.

Ijodiy yondashuv asosida o'quvchilarni o'qitish tajribalari.

2. Xorijiy ta'lim tizimlari tajribasi:

AQSh, Yevropa va Osiyo davlatlaridagi boshlang'ich ta'lim tizimlarida lingvo-didaktik yondashuvning roli.

Xorijda o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda qo'llaniladigan metodikalar.

3. O'zbek ta'lim tizimidagi o'xshashlik va farqlar:

Mavzuning O'zbekistondagi dolzarbligi va milliy ta'lim strategiyasi.

Natija va Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xorijiy ta'lim tizimlarida ijodiy yondashuv asosida lingvo-didaktik fikrlashni rivojlantirish boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirishda va ularning til o'rganish samaradorligini kuchaytirishda muhim o'rin tutadi. O'quvchilarni ijodiy fikrlashga jalb qilish ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam berdi va ularda lingvistik masalalarni amaliy vaziyatlarda hal qilish ko'nikmalarini shakllantirdi.

Muhokamalar davomida quyidagilar aniqlangan:

1. Lingvo-didaktik fikrlashni rivojlantirishda ijodiy yondashuv nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantirish uchun ham samarali usul ekanligi.
2. Xorijiy ta'lim tizimlaridagi ilg'or tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish mumkinligi.
3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining lingvistik qobiliyatlarini rivojlantirishda o'yinli va interaktiv metodlardan foydalanish yuqori natijalarni

Xulosa

Mazkur tadqiqot davomida xorijiy ta'lim tizimlarida ijodiy yondashuv orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining lingvo-didaktik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha muhim xulosalar chiqildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

1. Lingvo-didaktik fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning tilshunoslik ko'nikmalarini shakllantirish va o'quv jarayonini samarador qilish uchun ijodiy yondashuv muhim ahamiyatga ega.
2. O'quvchilarni ijodiy fikrlashga jalb qilish ularda tahliliy va amaliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, bu esa ularning til va boshqa fanlarni o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
3. Xorijiy tajribani o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish orqali boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish imkoniyatlari mavjud.
4. Milliy va xorijiy ta'lim tizimlarining uyg'unlashuvi ijodiy va innovatsion yondashuvlarni samarali amalga oshirishga zamin yaratadi.

Mazkur tadqiqot natijalari kelgusida boshlang'ich ta'limni rivojlantirishda foydali bo'lishi mumkin va o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma sifatida xizmat qilishi kutiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
3. Bruner, J. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Карлсон, Р. (2001). *Лингводидактические основы формирования языковых навыков у младших школьников*. Москва: Изд-во МГУ.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2030-yilgacha mo'ljallangan Ta'lim strategiyasi.
6. Smith, R. (2010). *Creative Teaching in Primary Schools*. London: Routledge.

7. Назарова, Л. (2015). Ижодий ёндошувлар асосида таълим жараёнини такомиллаштириш. Тошкент: Фан нашриёти.
8. OECD (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030. Paris: OECD Publishing.
9. Ellis, R. (2003). Task-Based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press.
10. ЮНЕСКО (2021). Глобальные тенденции в начальном образовании. Париж: ЮНЕСКО.

DUNYO TILLARI. TILLARNING BIR BIRIGA TA'SIRI

Ahmadjonova Shahnoza Ergash qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi.

To'rayeva Dinora Ilhom qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Elamanova Munisa Olim qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada dunyo tillarining bir-biriga ta'siri, so'z almashinuvi, grammatik va fonetik o'zgarishlar, shuningdek, madaniy, ijtimoiy va siyosiy omillar orqali tillarning rivojlanishi yoritilgan. Tillarning o'zaro ta'siri ularning boyishiga, lekin ba'zan mahalliy tillarning yo'qolish xavfiga olib kelishi mumkin. Ushbu jarayonni tahlil qilish tilshunoslikda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Dunyo tillari, til ta'siri, so'z almashinuvi, grammatika, fonetika, madaniy ta'sir, globalizatsiya, tillararo aloqalar, mustamlakachilik, til boyishi.

Annotation: This article explores the mutual influence of world languages through lexical exchange, grammatical and phonetic changes, as well as cultural, social, and political factors contributing to their development. The interaction between languages enriches them but may also pose a risk to the survival of local languages. Analyzing this process is crucial in the field of linguistics.

Keywords: World languages, language influence, lexical exchange, grammar, phonetics, cultural impact, Аннотация:

В статье рассматривается взаимное влияние мировых языков через лексический обмен, грамматические и фонетические изменения, а также культурные, социальные и политические факторы, способствующие их развитию. Взаимодействие между языками обогащает их, но также может представлять угрозу для сохранения местных языков. Анализ этого процесса имеет важное значение в области лингвистики.

Ключевые слова: Мировые языки, влияние языков, лексический обмен, грамматика, фонетика, культурное воздействие, глобализация, межъязыковые отношения, колонизация, обогащение языков.

Kirish soʻz:

Til insoniyatning eng muhim kashfiyotlaridan biri boʻlib, u madaniyat, tarix va bilimlarni avloddan-avlodga yetkazish vositasidir. Dunyo tillari oʻrtasidagi oʻzaro taʻsir jarayoni ming yilliklar davomida shakllanib, ular rivojlanishi va boyishiga xizmat qilgan. Bu jarayon savdo, migratsiya, din, ilm-fan va texnologiyalar orqali yanada jadallashgan. Ushbu maqolada tillarning bir-biriga taʻsiri va bu taʻsirning turli koʻrinishlari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Dunyo tillarining bir-biriga taʻsirini oʻrganish tilshunoslikda keng tadqiq qilingan mavzulardan biridir. Ushbu masala boʻyicha oʻtkazilgan tadqiqotlar quyidagi yoʻnalishlarda olib borilgan:

1. Soʻz almashinuvi va leksik oʻzlashuv:

Krashen (1985) lisoniy kontaktlar natijasida yuzaga keladigan soʻz almashinuvi jarayonini oʻrgangan. U til oʻzlashuvida savdo va madaniy aloqalarning oʻrni katta ekanini taʻkidlagan.

Haugen (1950) esa ikki tilning leksik tizimlari oʻrtasidagi uygʻunlashuv va moslashuv jarayonlarini koʻrsatib oʻtgan.

2. Grammatika va fonetika taʻsiri:

Thomason va Kaufman (1988) asarida tillararo grammatik oʻzlashuv misollari keltiriladi, xususan, ingliz va fransuz tillari oʻrtasidagi oʻzaro taʻsir tahlil qilingan.

Trudgill (2011) esa fonetik taʻsirni oʻrganib, bu jarayonning mahalliy dialektlar va global tillar oʻrtasidagi bogʻliqlikka taʻsirini koʻrsatgan.

3. Ijtimoiy va siyosiy omillar:

Fishman (1991) globalizatsiya davrida tillararo taʻsirning milliy tillarga ijobiy va salbiy taʻsirini yoritgan.

Phillipson (1992) til imperializmi haqida yozib, kuchli tillarning mahalliy tillarga bosim oʻtkazishi natijasida ularning zaiflashishini tahlil qilgan.

Ushbu tadqiqotlar tillararo taʻsirning murakkabligini va uning til rivojlanishiga ijobiy yoki salbiy taʻsirini chuqur oʻrganishni zarurligini koʻrsatadi.

Natija va muhokama

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, tillararo taʻsir uch asosiy yoʻnalishda namoyon boʻladi:

1. Boyitish va oʻzlashuv:

Tillarning bir-biriga ta'siri natijasida yangi so'zlar, grammatik qoidalar va talaffuz usullari paydo bo'ladi. Bu jarayon tillarni boyitadi va rivojlantiradi. Masalan, o'zbek tilida arab, fors va rus tillaridan kirgan so'zlar leksik boylikni oshirgan.

2. Globalizatsiya va muammolar:

Globalizatsiya tufayli ingliz tili dunyo tillariga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu bir tomondan xalqaro muloqotni osonlashtirsa, boshqa tomondan mahalliy tillarning zaiflashishiga olib kelmoqda.

3. Madaniy merosni asrash:

Tillarning o'zaro ta'siri ularning rivojlanishi uchun foydali bo'lsa-da, bu jarayonda kichik tillarni yo'qolishdan saqlash muhim. Milliy tillarni rivojlantirish va xalqaro tillar bilan uyg'unlashuvni ta'minlash muvozanat talab qiladi.

Xulosa:

Dunyo tillari o'rtasidagi o'zaro ta'sir ularning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ammo ushbu jarayonni boshqarish va mahalliy tillarni himoya qilish global madaniyatning xilma-xilligini saqlash uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
2. Haugen, E. (1950). *The Analysis of Linguistic Borrowing*. *Language*, 26(2), 210–231.
3. Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press.
4. Trudgill, P. (2011). *Sociolinguistic Typology: Social Determinants of Linguistic Complexity*. Oxford University Press.
5. Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. *Multilingual Matters*.
6. Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press.
7. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.
8. Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. Harcourt, Brace & World.
9. Comrie, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. University of Chicago Press.
10. Romaine, S. (1995). *Bilingualism*. Blackwell.

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANISHINI IQTISODIYOTGA TA'SIRI.

Sulaymonov Ibrohimjon

Samarqand davlat universitetining

Denov tadbirkorlik va pedagogika institutining 1- bosqich talabasi

sulaymonovibrohimjon14@gmail.com

Yodgorov Nurbek

Samarqand davlat universitetining

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 1-bosqich talabasi

nurbekyodgorov48@gmail.com

Asadov Samoiddin

Samarqand davlat universitetining

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 1-bosqich talabasi

asadovasliddin830@gmail.com

Annotasiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishining iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilinadi. O'zbekistonning turizm salohiyatidan foydalanish va uni rivojlantirishning iqtisodiy ahamiyati haqida so'z yuritiladi. Turizm sanoatining iqtisodiyotdagi o'rni, ish o'rinlari yaratish, valyuta tushumlarini oshirish va mintaqaviy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash kabi ijobiy ta'sirlar keltiriladi. Shuningdek, turizm infratuzilmasini rivojlantirish, reklama va marketing strategiyalarini ishlab chiqish, davlat siyosatining ahamiyati va turizmni yanada rivojlantirish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar haqida gapiriladi. Maqolada turizmning iqtisodiyotga bo'lgan ta'siri misollar orqali keltirilgan bo'lib, bu sohani yanada rivojlantirish uchun ilmiy-tadqiqot ishlariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Turizm, Iqtisodiyot, Infratuzilma, Turizm salohiyati, Ish o'rinlari yaratish, Valyuta tushumlari, Mintaqaviy rivojlanish, Marketing strategiyalari, Turizm siyosati, O'zbekistonda turizm.

Asosiy Qism

1. O'zbekistonda Turizm Sohasining Rivojlanishi

O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishi, mamlakatning iqtisodiy yuksalishi uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning geografik joylashuvi, tarixiy va madaniy merosi, tabiiy go'zalliklari, qadimiy shaharlari, va an'anaviy san'atlari mamlakatni turistlar uchun jozibador qiladi. Shuningdek, YUNESKOning jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlari, tarixiy yodgorliklar, va amaliy turizmning turli shakllari (adventure turizm,

ekoturizm, diniy turizm) mamlakatda turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. O'zbekiston hukumati tomonidan turizm sohasiga investitsiyalarni jalb qilish va infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan bir qator tashabbuslar mavjud.

2. Turizm Sohasining Iqtisodiyotga Ta'siri

Turizm sohasining iqtisodiyotga ta'siri juda keng ko'lamli va turli jihatlarni qamrab oladi. Eng avvalo, turizm mamlakatga xalqaro valyuta kiritilishini ta'minlaydi. Buning natijasida davlat byudjeti uchun qo'shimcha mablag'lar yuzaga keladi, bu esa boshqa sohalarga, jumladan, sog'liqni saqlash, ta'lim va infratuzilma rivojlanishiga investitsiyalarni yo'naltirish imkonini beradi. Shuningdek, turizmning rivojlanishi turli tarmoqlarda, xususan, transport, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohaslarida ish o'rinlarini yaratishga olib keladi. Turizmning iqtisodiyotga ta'siri shuningdek, kichik va o'rta biznesning rivojlanishini rag'batlantirishga yordam beradi, masalan, mahalliy hunarmandchilik va savdo faoliyatlari.

3. Ish O'rinlari Yaratish va Mintaqaviy Rivojlanish

Turizmning iqtisodiyotga ta'sirini o'rganishda uning ish o'rinlari yaratishdagi ahamiyatini alohida ta'kidlash kerak. Turizm sohasida ishlaydigan odamlar, masalan, mehmonxona xodimlari, turizm gidlari, restoran ishchilari, transport operatorlari va boshqa mutaxassislar, o'zlari va o'z oilalariga barqaror daromad manbai yaratadilar. Bu o'z navbatida, mintaqaviy rivojlanishga katta ta'sir ko'rsatadi, chunki ko'p hollarda turizm rivojlanishi chekka hududlarda, tarixiy yodgorliklar joylashgan hududlarda amalga oshiriladi. Bunday hududlarda turizmning rivojlanishi ish o'rinlarini ko'paytiradi, shuningdek, mahalliy aholi daromadining oshishiga yordam beradi.

4. Turizm Infratuzilmasining Rivojlanishi

Turizm sohasining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun kuchli infratuzilma zarur. Mehmonxonalar, transport tarmoqlari, restoranlar, savdo markazlari va boshqa xizmatlar turizmning asosiy infratuzilmasi sifatida xizmat qiladi. O'zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, Samarqand va Buxoroda zamonaviy mehmonxona tarmoqlari tashkil etilmoqda, aeroportlar va temir yo'l stansiyalarida modernizatsiya ishlari olib borilmoqda. Shu bilan birga, transport tarmoqlarining yaxshilanishi, yangi yo'nalishlar ochilishi va turizm infrastrukturasi ob'ektlari uchun byudjet va maxsus investitsiyalar jalb qilinmoqda.

5. Reklama va Marketing Strategiyalarining Ahamiyati

Turizmni rivojlantirishda marketing va reklama strategiyalarining roli ham katta. O'zbekistonning turizm salohiyatini xalqaro bozorga taqdim etish uchun davlat tomonidan turizmni targ'ib qilish va marketingga e'tibor qaratish muhimdir. Yangi targ'ibot materiallari, turizm yarmarkalarida ishtirok etish, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali reklama qilish kabi usullar, mamlakatni xorijiy turistlar uchun jozibador qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, O'zbekistonning turistik brendi yaratish, uning o'ziga xos madaniyati, tarixiy obidalari va tabiiy go'zalliklarini ajratib ko'rsatish orqali xalqaro turizm bozorida muvaffaqiyatga erishish mumkin.

6. Turizmni Rivojlantirishdagi Davlat Siyosati

Davlatning turizmni rivojlantirishga oid siyosati ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda turizmni rivojlantirish bo'yicha hukumatning amalga oshirgan islohotlari va siyosati mamlakatda turizm sohasining tez rivojlanishiga yordam beradi.

2024-yilda hukumat tomonidan qabul qilingan "Turizmni rivojlantirishga oid kompleks dastur" yordamida turizmni yanada takomillashtirish, yangi yo'nalishlar va xizmatlar yaratish, hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish maqsadida ko'plab tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

7. Turizmning Iqtisodiy Ta'sirlarining Kengaytirilishi

O'zbekistonda turizm sohasining o'sishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy va madaniy sohalarda ham ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Turizm rivojlanishi bilan birga, davlat turizm orqali o'qitish va malakali ishchi kuchini tayyorlashga ham e'tibor qaratmoqda. Bu o'z navbatida, o'quv va ishchi malakalarni oshirish, aholining turizm sohasidagi bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga olib keladi.

Xulosa

O'zbekistonda turizmni rivojlantirish iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash va mamlakatni xalqaro iqtisodiy tizimda raqobatbardosh qilish uchun muhim bir vositadir. Turizm nafaqat iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri bo'lib, balki mintaqaviy rivojlanish, ish o'rinlari yaratish, madaniy va tarixiy merosni saqlash hamda mahalliy hamda xalqaro miqyosda O'zbekistonni tanitish uchun muhim soha hisoblanadi.

Xulosa

O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishi iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatib, mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishiga hissa qo'shmoqda. Turizm sohasidagi yuksalish ish o'rinlarini yaratish, valyuta tushumlarini oshirish va mintaqaviy rivojlanishni rag'batlantirish kabi ijobiy ta'sirlarni ta'minlaydi. Shuningdek, turizm infratuzilmasining rivojlanishi va marketing strategiyalarining kuchaytirilishi mamlakatni xalqaro turizm bozorida raqobatbardosh qilishga yordam bermoqda. Davlat siyosati va zamonaviy tashabbuslar, jumladan, turizmni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar, sohani yanada rivojlantirishga imkon yaratmoqda. Shu bilan birga, turizm sohasining ijtimoiy va madaniy ta'sirlari, jamiyatning turizmga nisbatan qiziqishini oshirib, mahalliy aholi daromadlarini oshirishga yordam bermoqda. Shunday qilib, O'zbekistonda turizmni rivojlantirish iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va madaniy taraqqiyot uchun muhim omil bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashev, R. (2022). "O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning iqtisodiy ta'sirlari." O'zbekiston iqtisodiyoti va tahlili, 5(2), 45-56.

2. Gulomov, A. (2021). "Turizm sohasining mamlakat iqtisodiyotiga qo‘shgan hissasi." *Iqtisodiy rivojlanish va strategiya*, 14(3), 112-120.
3. Muminov, Sh. (2020). "O‘zbekistonda turizmni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari." *Turizm va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish*, 9(4), 78-85.
4. Jabborov, B. (2023). "Marketing strategiyalari orqali turizmni rivojlantirish." *Iqtisodiy marketing*, 3(1), 33-40.
5. Nazarov, N. (2022). "Turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uning iqtisodiyotga ta’siri." *Turizm va sanoat*, 11(2), 63-70.

**ТУТНИНГ ЯНГИ НАВЛАРИГА МАҲАЛЛИЙ ВА МИНЕРАЛ УГИТЛАРДА
ОЗУҚЛАНТИРИШ ВА УЛАРНИ ИПАК ҚУРТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ, ПИЛЛА
ҲОСИЛИ, БИОЛОГИК ҲАМДА ТЕХНОЛОГИК КО'РСАТКИЧЛАРИГА ТА'СИРИ**

қ.х.ф.д.,к.и.х.

С.Т.ВАЛИЕВ

Таянч Доктарант: М.Бердимуратов

Аннотатсия: Ушбу мақола Тут мевасининг органик ва минералогик жиҳатдан озикланиши ҳамда уларнинг ипак қурти ривожланиши пилла ҳосил ва биологик ривожланишига та'сирини ёритишдан иборат.

Калит сузлар: Тут, пилла, технологик, биохимик, минерал, ипак, угит.

КИРИШ. Мавзунинг долзарблиги. Барча ўсимликларнинг нормал тарзда ўсиши учун маълум турдаги кимёвий элементлар талаб қилинади. Ўсимликлар ҳаёт циклини тўлиқ босиб ўтиши учун муҳим аҳамиятга эга бўлган ва бир бирининг ўрнини тўлиқ тўлдиролмайдиган 16та кимёвий элемент мавжуд.

Тут дарахтининг хўжалик жиҳатидан энг аҳамиятли қисми барги бўлиб, у ипак қуртининг ягона озигидр. Тут баргида ипак қуртининг эҳтиёжни тўлиқ таъминловчи озик моддалар – қанд, оксил, ёғ, сув, ферментлар ва хар хил витаминлар мавжуд. Ипак қурти уруғи жонланиши биланоқ тут барги билан озикланади ва натижада пилла ўрайди. Тут барги қанча мўл бўлса, шунча кўп миқдорда қурт боқилиши ва шунча кўп пилла етиштириш мумкун бўлади.

Вақт ўтиши билан, тупроқ ўз таркибидаги баъзи кимёвий элементларни бутунлай йўқотади. Бошқалари эса мавсум давомида йўқолсада, аммо ерга тўкилган ёки сарғайган тут мевалари, барглари ва буталанган шохлар қолдиқлари орқали яна тупроққа қайтадилар. Масалан, гектарига 20 тонна берувчи 15 йиллик тутзорлардаги дарахтлар йилига тупроқдан 25.5 кг азот, 5 кг фосфор, 39 кг калий, 6.3 кг кальций ва 1.9 кг магний моддаларини бутунлай сўриб олади.

Ўғитлар икки катта гуруҳга бўлинади: органик ва но-органик. Органик ўғитлар ўсимликлар, ҳайвонлар ёки табиий жараёнлар натижасида вужудга келади. Но-органик ўғитлар эса сунъий ишлаб чиқарилади ва кўплаб манбълар ёрдамида шакллантирилади. Тарихан, қишлоқ хўжалиги экинларига ва томорқа учун мўлжалланган боғлар тупроқлари барпо этилишидан олдин ўғитлар билан тўйинтирилмаган. Кўчатлар ерга ўтказиб бўлингандан сўнг улар асосан азот (N) билан ўғитлантилган. Сўнги йилларда, кўчат экишдан аввал тупроқни ўрганиш ва органик ўғитлардан фойдаланиш даражаси ошди.

Республикада бугунги кунда пиллачиликни ривожлантириш катта эътибор қаратилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли «2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистонни тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги Фармони, 2020 йил 2 сентябрдаги ПФ-6059-сонли «Ўзбекистон Республикасида пиллачилик ва қорақўлчиликни янада ривожлантириш чора-тадбирлари

тўғрисида»ги ПФ-6059-сонли ҳамда 2018 йил 20 мартдаги «Пиллачилик тармоғини янада ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-3616-сонли қарорлари ҳамда тармоққа тегишли бошқа норматив ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган ипакчилик тармоғни янада ислоҳ қилиш, ипак санотини жадал ривожлантириш, хорижий инвестицияларини жалб этиш, орқали пиллани чуқур қайта ишлаш асосида ташқи бозорда харидоргир, экспортга мўлжалланган рақобатбардош маҳсулотлар турларини кенгайтириш ва ҳажмини ошириш белгилаб берилган топшириқлар ижросини бажаришда ушбу тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

. Ўғитларни тавсифи

АММОФОС: Аммофос таркибида азот билан фосфор бўлган концентрланган минерал ўғит. У асосан моноаммонийфосфат ва қисман диаммоний-фосфат аралашмасидан иборат. Донадор Аммофос таркибида камида 10% азот, кўпи билан 45% фосфор ангидрид бор. А. да балласт компонентлар бўлмайди. Сувда эрийди, физик хусусиятлари яхши. Аммофосни ҳар хил тупроқларда қўллаш мумкин. тутга экишдан олдин (шудгорлашда, баҳорги ҳайдашда, экиш олдидан, экиш вақтида), гуллаш олдидан ёки гуллаган вақтида солинганида ҳам самарали. Ўзбекистоннинг тутзорларида фосфорли ўғитлар йиллик нормасининг 80% ни Аммофос ташкил этади, чунки у бошқа мураккаб концентрланган азотли-фосфорли ўғитларга қараганда самаралироқ

АЗОТ: Азот ўзлаштирувчи бактериялар асосидаги биологик ўғит, деҳқончасига айтилса, БИОСЕЛИТРА. Бу бактерия (*Azotobacter chroococcum*) тупроқда қанча кўп бўлса тупроқ шунчалик жигарранг-қора бўлади. Тупроқ унумдор, ҳосилдорлик икки мартагача ошади. Асосий вазифаси ҳаводан азотни ўзлаштириб, ўсимликларга осон ўзлашадиган озугага айлантиради. Яратганнинг мўъжизаси. Бу бактериянинг яна бир муҳим вазифаси қишлоқ хўжалик экинлари зарарқунанда микроорганизмларини йўқотади. Тупроқ соғломлашади, ўсимлик касалланмайди. Дарахтлар баргларидаги вирус ва замбуруғларни йўқотади. Ўта арзон, экологик тоза маҳсулот.

Фаол транспирация жараёни кечаётган баргларга азот жуда зарур, шунинг учун азот кеч кузда, қишда ва эрта баҳорда қўлланиши мумки эмас. Ортиқча ҳажмдаги сув азот моддасини ювиб юборишини ёдингизда тутинг. Нитратлар жуда фаол ва илдизга енгил сўрилиши туфайли дарахтлар уларни яхши ўзлаштирадilar.

МАҲАЛЛИЙ ЎҒИТ: Гўнг-энг муҳим маҳаллий ўғит. Таркибида ўсимликлар учун зарур барча озик моддалар мавжуд бўлганлиги сабабли академик Д. Прянишников «минерал ўғит қанча кўп ишлаб чиқарилмасин, гўнг ҳеч қачон ўз аҳамиятини йўқотмайди, деҳқончиликдаги асосий ўғит бўлиб қолаверади», деб ёзган эди.

Маҳаллий ўғит

Чорва молларини боқиш усули ва хўжаликларнинг имкониятларига боғлиқ равишда тўшамали ёки тўшамасиз гўнг олинади. Тўшамали гўнг чорва молларининг қаттиқ ва суюқ ажратмалари ҳамда улар остига ташланадиган похол, сомон, қипиқ, торф каби жинслардан иборат бўлиб, 25% куруқ модда ва 75% сувдан иборат. Тут ипак куртининг озуга миқдори, курт боқиш давридаги ҳаво ҳарорати ва намлик даражаси меъёрларида бўлган шароитда тадқиқ этиш учун Ипакчилик илмий-тадқиқот институтининг (Ипкчилик ИТИ) «Тут ипак курти наслчилиги, экологияси ва кимёвий

захарланиш профилактикаси» лабораториясида яратилган ипак куртнинг Ўзбекистон 5 ҳамда Хитой давлатидан олиб келинган дурагайлардан фойдаланилди.

ХУЛОСА.

1. Маҳаллий ва минерал ўғитлардан тўғири фойдаланиб, тутзорларга ишлов берилса, уларни баргидан озикланган ипак куртларини пилласини вазни, пилла қобиғи вазни ва ипакчанлик кўрсаткичлари юқори бўлиши аниқланди.

2. Баҳор мавсумида тут дарахтларини ўғитлар билан озиклантириш баргларда энг зарур озука моддаларига бойлигига, куртларнинг меъёрда озикланишига, ўсиш ва ривожланишига ҳамда баргларда етарлича намлик ва протеин моддасига бой бўлишига олиб келади.

3. Тут дарахтининг ҳосилдорлиги навнинг мўл барг ҳосили бўлиши, унинг сифати, баргини еган ипак куртнинг берган пилла ҳосили ва унинг технологик кўрсаткичларига қараб ўлчанади. Но-органик ва органик ўғитлар беришни ҳисобга олиш зарур.

4. Янги яратилаётган тут навларинимаҳаллий ва минерал ўғитлар билан озиклантиришда тутнинг морфо-физиологик кўрсаткичлари билан бирга, ипак куртнинг ҳаётчанлик ва пилла маҳсулдорлик белгилари таъсирини ҳисобга олиш керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. С.Жалилов Х.С.Хомидий А.Аҳмедова. Озука таркибидаги сув миқдори ва ипак курти маҳсулдорлиги ИПАК журнали 1997,
2. Г.Хайитбоева, Тутчилик, Пиллачилик, Инкубатория” уқув қўлланма Хоразм 2017й. 15-17-бет
3. Б.Ниязалиев. Б.Тиллабеков Маҳаллий ўғит мўл ҳосил гаровидир Agro Olam №16. 2018.15-б.
4. Ў.Қўчқоров, Д.И.ХолматовТутчиликка доир агротехника қоидалари, Тошкент 2007 14-б.
5. Ў.Қўчқоров, Д.И.Холматов Тутчиликка доир агротехника қоидалари, Тошкент 2007 [32]
6. Ў.Қўчқоров, Д.И.Холматов Тутчиликка доир агротехника қоидалари, Тошкент 2007 [37]
7. Ў.Умирзоқов. А.Аҳмедов. Л.Шурова 7-б AGRO ILM 4 [36] son 2015
8. Ў.Умирзоқов. А.Аҳмедов. Л.Шурова 8-б AGRO ILM №12.2014.
9. Н.С.Сохибова Молодой ученый. — 2022. — № 17 (412). 1-4 б.
10. Ч.И.Беккамов, Н.С.Сохибова, М.О.Зикирова, Ўзбекистон Аграр фани Хабарномаси №1 (75) 2019 йил

**ISTE'MOL, JAMG'ARMA VA INVESTITSIYA O'RTASIDAGI O'ZARO ALOQA VA
MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA'SIRI**

Ochildiyeva Naima Mengziya qizi

naimajonibek@gmail.com

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi magistraturanti,

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti, i.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqola iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalar hamda ularning mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida ushbu uch omilning bir-biriga ta'sirini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada jamg'armaning investitsiyaga aylanish jarayonlari va iste'mol dinamikasi iqtisodiy o'sishning asosiy ko'rsatkichlari bilan bog'liq ravishda tahlil qilinadi. Shu bilan birga, mamlakat iqtisodiyotida barqaror investitsiya muhitini yaratishning o'rni va ahamiyati keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Iste'mol, jamg'arma, investitsiya, iqtisodiy o'sish, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy resurslar, investitsiya muhiti.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию взаимосвязей между потреблением, сбережениями и инвестициями и их влиянию на экономическое развитие страны. Глубокий анализ влияния этих трех факторов друг на друга важен для устойчивого развития экономики. В статье анализируются процессы сбережений в инвестиции и динамика потребления в связи с основными показателями экономического роста. При этом широко освещались роль и значение создания стабильной инвестиционной среды в экономике страны.

Ключевые слова: Потребление, сбережения, инвестиции, экономический рост, экономическая стабильность, финансовые ресурсы, инвестиционная среда.

Abstract: This article is devoted to the study of interrelationships between consumption, savings and investment and their impact on the economic development of the country. A deep analysis of the influence of these three factors on each other is important for the sustainable development of the economy. The article analyzes the processes of saving into investment and the dynamics of consumption in connection with the main indicators of economic growth. At the same time, the role and importance of creating a stable investment environment in the country's economy was widely covered.

Key words: Consumption, savings, investment, economic growth, economic stability, financial resources, investment environment.

Kirish

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy faoliyatning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu omillar mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, ular o'zaro muvozanatli bo'lganda iqtisodiy o'sish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Iste'mol iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lsa, jamg'arma moliyaviy resurslarni to'plash va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Investitsiyalar esa ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy qilish va yangi ish o'rinlari yaratish orqali iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi. Bugungi globallashuv sharoitida har bir mamlakat uchun iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhim vazifa bo'lib, bu iqtisodiyotning barqarorligini oshirish va ijtimoiy masalalarni hal etishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada iste'mol, jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiyotga ta'siri chuqur tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi ilmiy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish uchun mazkur omillarning muvofiqligini ta'minlash bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Asosiy qism

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalar mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Ushbu omillar bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lib, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun o'zaro muvozanatni ta'minlash zarur. Iste'mol iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida, jamg'arma esa moliyaviy resurslarni to'plash va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Investitsiyalar, o'z navbatida, iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashda ahamiyatli rol o'ynaydi, chunki ular yangi ish o'rinlarini yaratadi, texnologiyalarni joriy etadi va ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi. Iste'molning iqtisodiyotdagi o'rni beqiyosdir. Iste'molning ortishi, qisqa muddatda ishlab chiqarishning oshishiga olib keladi, chunki iste'molchilar yangi mahsulotlarga talabni shakllantiradilar. Biroq, uzoq muddatda, yuqori iste'mol darajasi jamg'arma va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarning qisqarishiga olib kelishi mumkin. Bu o'z navbatida, iqtisodiy o'sishning sekinlashishiga yoki turg'unlikka olib kelishi mumkin. Shuning uchun iste'mol darajasining muvozanatli o'sishi va jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uyg'unlik muhimdir. Jamg'arma, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy omil bo'lib, u moliyaviy resurslarni yig'ish va investitsiyalarni moliyalashtirish uchun muhimdir. Mamlakatimiz so'nggi yillarda jamg'armalarning investitsiyaga aylanishi darajasi sezilarli darajada oshdi. Jamg'arma darajasi yuqori bo'lgan davlatlar, odatda, barqaror iqtisodiy o'sish va yuqori darajadagi turmush farovonligiga ega bo'ladilar. Jamg'armalar iqtisodiyotga investitsiya sifatida qaytadi, bu esa yangi ishlab chiqarish loyihalarini, texnologik yangilanishlarni va ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Shuningdek, investitsiya muhiti barqaror bo'lishi kerak, chunki iqtisodiy o'sishning davomiyligini ta'minlash uchun investorlar ishonchli va xavfsiz sharoitlarda faoliyat yuritishlari zarur. Investitsiya esa ishlab chiqarishning samaradorligini oshiradi, yangi texnologiyalarni joriy etadi, infratuzilmani rivojlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanat iqtisodiyotning samarali rivojlanishi uchun zarurdir. Investitsion muhitning barqarorligi davlat siyosatining samaradorligi bilan bevosita bog'liqdir. Mamlakatimiz so'nggi yillarda investitsiya muhitini yaxshilash uchun amalga oshirilgan islohotlar, soliq imtiyozlari va

boshqa rag'batlantiruvchi choralar investorlarning faoliyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishning uzluksizligini ta'minlashga yordam beradi. Xalqaro tajribalar ham jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda innovatsion yondashuvlar va texnologik rivojlanishning muhimligini ko'rsatadi. Misol uchun, rivojlangan mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarida yuqori darajada jamg'arma va investitsiyalarni rag'batlantirish uchun ilg'or texnologiyalarni joriy qilmoqdalar, shuningdek, xususiy sektorni rivojlantirishda davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni o'rnatishmoqda. Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni to'g'ri boshqarish va muvozanatni ta'minlash iqtisodiy barqarorlikni va uzoq muddatli o'sishni ta'minlash uchun zarurdir. Mamlakat iqtisodiyotida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yaxshilashga qaratilgan islohotlar, albatta, iqtisodiy o'sishni kuchaytirishga va aholining turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Biroq, investitsion xavf-xatarlarni kamaytirish, texnologiyalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolishi kerak.

Adabiyotlar sharhi va Metodologiya

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Klassik iqtisodiyot nazariyalarida Adam Smit va Devid Rikardo kabi iqtisodchilar jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiy o'sishdagi o'rniga alohida e'tibor qaratgan. Keynsiy nazariya esa iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi muvozanatni saqlashning makroiqtisodiy ahamiyatini ta'kidlaydi. J. M. Keynsning fikriga ko'ra, iste'molning qisqarishi jamg'armaning oshishiga olib keladi, ammo investitsiyalar yetarli darajada bo'lmasa, iqtisodiy turg'unlik yuzaga kelishi mumkin. So'nggi yillarda zamonaviy tadqiqotlar iste'mol va jamg'armaning iqtisodiy o'sishga ta'sirini global sharoitda ko'rib chiqmoqda. Xususan, P. Krugman va J. Stiglitz kabi olimlar iste'molni rag'batlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni oshirish mumkinligini ta'kidlashadi. O'zbekiston iqtisodchilari ham ushbu yo'nalishda tadqiqotlar olib borib, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uzviylikni ta'minlashning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini o'rganmoqdalar. Shu jumladan, respublika iqtisodiyotida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar diqqat markazida turibdi.

Ushbu tadqiqotda tahlil qilish va tadqiqot olib borish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Teoretik tahlil: Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yoritish uchun ilmiy adabiyotlar va mavjud nazariyalar chuqur o'rganildi.
- Statistik usullar: O'zbekiston iqtisodiyoti bo'yicha statistik ma'lumotlar tahlil qilinib, ushbu omillarning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholandi.
- Taqqoslash usuli: O'zbekiston va boshqa mamlakatlarning iqtisodiy ko'rsatkichlari solishtirilib, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi aloqaning o'ziga xos jihatlari aniqlandi.
- Ekspert bahosi: Soha mutaxassislarining fikrlari va tadqiqot natijalari o'rganilib, ularning iqtisodiyot rivojlanishiga doir takliflari hisobga olindi.

Tadqiqot jarayonida iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlikni iqtisodiy model orqali tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi. Shu asosda mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot davomida iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro aloqalarning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri quyidagicha xulosalandi: Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlik: Tahlillar ko'rsatdiki, O'zbekiston iqtisodiyotida jamg'armalarning investitsiyaga aylanishi jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lgan omillar mavjud. Jamg'arma darajasining oshishi ichki investitsion salohiyatni kuchaytiradi, bu esa yangi loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatini yaratadi. Iste'mol va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi aloqa: Ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, iste'mol darajasi iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, u talabni shakllantiradi va ishlab chiqarishning ko'payishiga olib keladi. Iste'mol darajasining ortishi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omil sifatida xizmat qiladi. Statistik tahlillar natijalari: So'nggi besh yil ichida O'zbekistonda jamg'arma darajasi yalpi ichki mahsulotga nisbatan o'rtacha 25–30% ni tashkil etgan, investitsiyalar esa yalpi ichki mahsulotning 35–40% ini qoplagan. Bu ko'rsatkichlar jamg'armalarning investitsiyaga aylanish jarayonida ichki salohiyatning yuqoriligini namoyon etadi. Investitsion muhitning roli: Tadqiqotda aniqlanishicha, barqaror investitsion muhit yaratilishi iqtisodiy o'sishning uzluksizligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Hukumat tomonidan yaratilgan soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantiruvchi choralar investitsiyalarning hajmini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Global tajribalar ta'siri: Tahlil qilingan xalqaro tajribalar asosida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash uchun innovatsion yondashuvlar va texnologik rivojlanish muhimligi qayd etildi.

Ushbu natijalar asosida iqtisodiyotni rivojlantirish uchun iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bu omillar bir-birini to'ldiruvchi va mustahkamlovchi xususiyatga ega bo'lib, ularning muvozanati iqtisodiy siyosatning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur shartdir. Tahlil jarayonida aniqlanganidek, iste'molning yuqori darajasi qisqa muddatda iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo uzoq muddatda jamg'arma va investitsiyalar uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhimdir. Jamg'arma iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy omil bo'lsa-da, uning investitsiyaga aylanishi uchun qulay investitsion muhit zarur. O'zbekiston iqtisodiyotida so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlashda ijobiy natijalar bergan. Xususan, xalqaro tajribadan kelib chiqib, texnologiyalarni joriy qilish va investitsiya loyihalarini rag'batlantirish orqali iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish muhimligi aniqlangan. Shu bilan birga, tadqiqot davomida mamlakat iqtisodiyotida mavjud bo'lgan ayrim muammolar ham qayd etildi. Xususan, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, investitsion xavf-xatarlar va ayrim sohalardagi institutsional to'siqlar jamg'arma va investitsiyalarning optimal darajada ishlatilishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat siyosatini yanada takomillashtirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish zarurligi ta'kidlandi.

Muhokama natijasida iste'mol, jamg'arma va investitsiyaning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini kuchaytirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi: Iste'molni rag'batlantirish bilan birga, aholini jamg'armaga jalb qilish mexanizmlarini rivojlantirish. Investitsion muhitni

barqarorlashtirish uchun soliq va huquqiy tizimni takomillashtirish. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish orqali investitsiyalarning samaradorligini oshirish. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Mazkur tavsiyalar mamlakat iqtisodiyoti uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy o'sishni yanada jadallashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iste'molning o'sishi qisqa muddatli iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, uzoq muddatda jamg'arma va investitsiyalar darajasiga ta'sir qiladi. Jamg'arma esa investitsiyalarni moliyalashtirish uchun zarur bo'lib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston iqtisodiyotida jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqlikni yaxshilash maqsadida amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar berayotganligi aniqlandi. Shu bilan birga, investitsion xavf-xatarlarni kamaytirish, texnologiyalarni modernizatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim vazifalardan hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun zarur shartdir. Ushbu omillarni bir-biriga uyg'unlashtirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash va aholining turmush darajasini yaxshilashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. London: Macmillan, 1936.
2. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.
3. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. New York: W. W. Norton & Company, 2009.
4. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. New York: W. W. Norton & Company, 2002.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning iqtisodiy islohotlarga oid farmonlari va qarorlari (2017–2023 yillar).
6. Davlat statistika qo'mitasi: O'zbekiston iqtisodiyotiga oid yillik ma'lumotlar.
7. Mishkin F. S. Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Boston: Pearson, 2016.
8. O'zbekiston iqtisodiyotiga oid ilmiy maqolalar to'plami. Termiz Davlat Universiteti nashriyoti, 2023.

SURXONDARYONING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO'LLARI.

Xudoyqulov Ilxom Jovmart o'g'li

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Surxondaryo viloyatining eksport salohiyatining tahlili hamda uning salohiyatini turli usullar yordamida oshirishni ko'rib chiqamiz. Bundan tashqari, eksport salohiyati bo'yicha jahon bozoridagi dominantlar tajribasi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Eksport, import, tashqi savdo balansi, tahlil.

Abstract: This article analyzes the export potential of the Surkhandarya region of the Republic of Uzbekistan and considers ways to increase its potential using various methods. In addition, the experience of the dominant players in the world market in terms of export potential is studied.

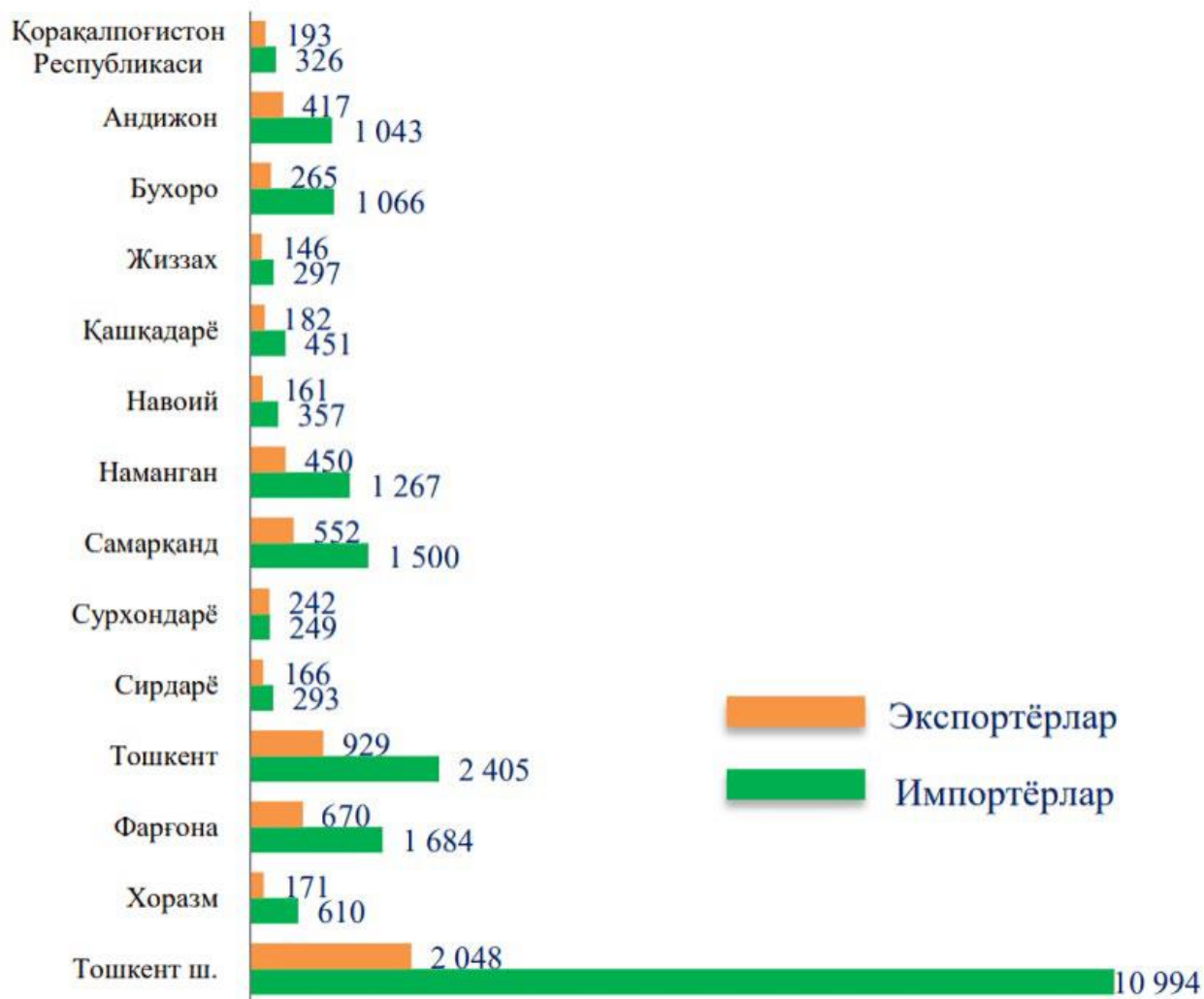
Keywords: Export, import, foreign trade balance, analysis.

Аннотация: В данной статье мы рассмотрим анализ экспортного потенциала Сурхандарьинской области Республики Узбекистан и пути повышения его потенциала различными методами. Кроме того, изучается опыт доминирующих игроков мирового рынка с точки зрения экспортного потенциала.

Ключевые слова: Экспорт, импорт, внешнеторговый баланс, анализ.

KIRISH

Eksport - bu bir mamlakatda ishlab chiqarilgan va boshqa mamlakatdagi xaridorlarga sotiladigan tovarlar va xizmatlardir. Eksport import bilan bir qatorda xalqaro savdoni tashkil qiladi. Mamlakatlar o'zlarining geografik chegaralarida cheklanib qolish o'rniga, ko'pincha ko'proq daromad va tranzaksiya imkoniyatlariga erishib, savdo uchun dunyo bo'ylab tashqi bozorlarni egallashga harakat qiladilar. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining eksport salohiyatini tahlil qilamiz va uning darajasini oshirish mumkin bo'lgan usullarni ko'rib chiqamiz. 2024 yilning yanvar-sentabr oylarida O'zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasi ishtirokchilari soni qariyb 30,0 mingtaga yetdi (2023 yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan 376 taga kamaydi). Shundan eksportyorlar soni 6,7 mingta (2023 yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan 293 taga ko'paydi)ni tashkil etgan bo'lsa, 23,9 ming (2023 yilga nisbatan 669 taga kamaydi) importyorlar tomonidan tovar va xizmatlar import qilindi.

**1-rasm. O'zbekiston respublikasi tashqi savdo aylanmasi ishtirokchilari
(2024-yil yanvar-sentabr, birlikda)¹**

2024 yilning yanvar-sentabr oylarida eng ko'p eksportyorlar soni bo'yicha Toshkent shahri (jamiga nisbatan 30,5 %)ga, Toshkent (13,8 %), Farg'ona (10,0 %), Samarqand (8,2 %) va Namangan (6,7 %) viloyatlari yetakchi o'rin egalladi. Eksportchilarning eng kam ulushi esa Jizzax (2,2 %), Navoiy (2,4 %) va Xorazm (2,5 %) viloyatlarida qayd etildi. 2024 yilning yanvar-sentabr oylarida eng ko'p importyorlar Toshkent shahriga to'g'ri kelgan bo'lsa (jamiga nisbatan 47,3 %), eng kam ulush Surxondaryo viloyatiga to'g'ri keldi (jamiga nisbatan 1,1 %).

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ushbu mavzu yuzasidan maqolani tayorlashda asosan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining tashqi savdo aylanmasi doirasida tayorlangan axborotnoma ma'lumotlaridan faol foydalanildi. Bundan tashqari Surxondaryo viloyatining statistik axborotnomasini o'rganish orqali quyidagi ma'lumotlar o'rganildi. Surxondaryo viloyatining statistik axborotnomasi Surxondaryoning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, iqtisodiyot tarmoqlari va

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi axborotnomasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan mustaqil tayorlandi.

hududlar holatini kompleks tavsiflovchi viloyat statistika boshqarmasining choraklik nashri hisoblanadi. Statistik axborotnomada 2023- yil yanvar– sentabr oylari yakunlari bo'yicha Surxondaryo viloyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari chop etilgan. Ushbu nashrda 2023-yilning I choragidan boshlab, hisobot davri uchun statistik ko'rsatkichlar Yevropa hamjamiyatining Iqtisodiy faoliyat turlari statistik tasniflagichiga (NACE Rev.2) asoslangan Surxondaryo viloyatining iqtisodiy faoliyat turlari umumdavlat tasniflagichi (IFUT–2) bo'yicha shakllantirilgan va taqdim etilgan. Shu bilan birga, mavjud iqtisodiy faoliyat turlaridan foydalanishda IFUT–2 talablari qo'llanilgan. Xususan, foydalanilayotgan yoki qayta ishlanayotgan mahsulotlarni ularning yangi turlari gaqayta shakllantirishga yo'naltirilgan barcha faoliyat turlari ishlab chiqarish jarayonlariga kiritilgan: tog'–kon sanoati va ochiq konlarni ishlash, qayta ishlab chiqarish sanoati, elektr, gaz, bug' bilan ta'minlash va havoni konditsiyalash, suv ta'minoti, kanalizatsiya tizimi, chiqindilarni yig'ish va utilizatsiya qilish, qurilish (tasniflagichning B, C, D, E, F seksiyalari). Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini, iqtisodiyot tarmog'i sifatida talqin qilishdagi tafovutni bartaraf etish maqsadida, yangilangan tasniflagichda qishloq xo'jaligi faqatgina dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishni o'z ichiga olmay, balki o'rmon va baliqchilik xo'jaliklari mahsulotlarini ham o'z ichiga oladi (Seksiya A "Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi"). Shuningdek, xalqaro statistika amaliyotiga muvofiq, iqtisodiy trendlarni yanada aniqroq tahlil qilish maqsadida, Yalpi hududiy mahsulot tuzilmasidagi iqtisodiy faoliyat turlarining ulush ko'rsatkichlari yalpi qo'shilgan qiymatga nisbatan keltirilgan (ya'ni, YAHM hajmidan mahsulotlarga soliqlar va subsidiyalar chiqarib tashlangan). Nashr 13 ta tematik qismlardan tashkil topgan bo'lib, u asosiy makroiqtisodiy indikatorlarni, shuningdek yalpi hududiy mahsulotni ishlab chiqarish, korxonalar va tashkilotlar, jumladan kichik tadbirkorlik sub'ektlarining iqtisodiy faoliyati, investitsion faollik, qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi, sanoat, qurilish, bozor xizmatlarining rivojlanish dinamikasi to'g'risidagi statistika ma'lumotlarini o'z ichiga oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda asosan tahliliy usullardan, taqqosama tahlil, hamda prognozlash usullaridan faol tarzda foydalanilgan holda Surxondaryo viloyatining tashqi savdo aylanmasining statistik ko'rsatkichlari jadvallar va rasmlardan foydalangan holda taqdim etilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar xorijiy davlatlar bilan savdo aloqalarining jadal o'sishiga xizmat qilmoqda Xususan mamlakatning eksport salohiyatini oshirish bo'yicha qabul qilingan qarorlar mahalliy kompaniyalarga tashqi bozorlarda ko'proq tajriba orttirishga imkon beradi Pirovardida ular jahon savdosida raqobatdosh ustunlikka ega bo'ladi.

Surxondaryo viloyatida bu borada so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan eksportni rag'batlantirish importni optimallashtirish va umuman olganda tashqi savdo muvozanatini ta'minlash maqsadida amalga oshirilgan chora tadbirlar natijasida 2024 yil yanvar avgust oylarida viloyatning tashqi savdo aylanmasi matnda TSA 279 852 5 ming AQSH dollariga yetdi va 2023 yilning yanvar avgust oylariga nisbatan 71 554 1 ming AQSH dollariga yoki 34 4 ga ko'paydi.

Tashqi savdo aylanmasi muayyan davr uchun mamlakat eksporti va importi qiymatining miqdori hisoblanadi. Tovarlarining tashqi savdo statistikasi O'zbekiston Respublikasi bojxona hududiga olib kirish (yoki O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan olib chiqish eksport natijasida mamlakat material resurslari zaxiralari qo'shiladigan yoki ulardan ayirib tashlanadigan tovarlar hisobini tashqi savdo umumiy hisob tizimi asosida yuritiladi).

Tashqi savdo aylanmasi

2024-y.: **279 852,5** +34,4 %

(2023-y.: **208 298,4**)

Saldo

2024-y.: **85 743,1** (2023-y.: **59 033,6**)

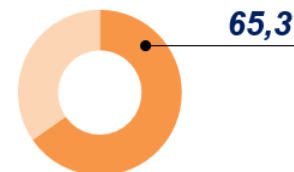

Eksport

2024-y.: **182 797,8** +36,8 %

(2023-y.: **133 666,0**)

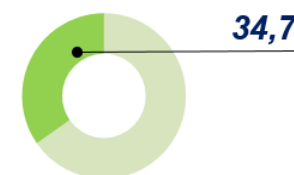
TSAdagi ulushi, % da

Import

2024-y.: **97 054,7** +30,0 %

(2023-y.: **74 632,4**)

2-rasm. Surxondaryo viloyatining tashqi savdo aylanmasi (yanvar-avgust, ming AQSH dollari)²

TSAda eksport hajmi 182 797 8 ming AQSH dollariga 36 8 ga ko'paydi va import hajmi 97 054 7 ming AQSH dollariga 30 0 ko'paydi. Hisobot davrida 85 743 1 ming AQSH dollari qiymatida aktiv tashqi savdo balansi qayd etildi.

Sanoat mahsulotlari importi asosan cho'yan yoki legirlanmagan po'lat (3 110 9 ming AQSH dollari), noruda qazilmalardan olingan mahsulotlar (619 3 ming AQSH dollari) metall ardan tayyorlangan buyumlar (321 6 ming AQSH dollari) yigirilgan ip, matolar, tayyor buyumlar va shunga o'xshash mahsulotlar (26 5 6 ming AQSH dollari), rezina buyumlari (109 0 ming AQSH dollari) qog'oz karton va qog'oz massasi, qog'oz yoki kartondan tayyorlangan buyumlar (41 5 ming

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi axborotnomasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan mustaqil tayyorlandi.

AQS H dollari) rangli metallar 25,7 ming AQS H dollari), va probka va daraxtdan tayyorlangan buyumlar (mebeldan tashqari 17,7 ming AQS H dollari) tashkil topgan³

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qiladigan bo'lsak, mamlakatimiz eksport ulushida Surxondaryo viloyatining ulushi eng kam bo'lganligi bois quyidagi usullar va chora-tadbirlar bo'yicha ishlar amalga oshirilsa eksport salohiyatining o'sishini kuzatish mumkin bo'ladi:

- Viloyatda mavjud resurslardan unumli foydalanishni oshirish uchun, ulardan foydalangan holda ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish kerak. Masalan, viloyat iqlimi issiq bo'lganligi tufayli asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishga ixtisoslashtirib, olingan xom-ashyodan tayyor mahsulot tayorlashni yo'lga qo'yish mumkin.
- Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda Niderlandiya texnologiyasidan foydalanishni yo'lga qo'yish viloyat miqyosida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmini oshishiga olib keladi, chunki Niderlandiya yer hajmi bo'yicha Amerika Qo'shma Shtatlarining 0.49%ini tashkil etishiga qaramasdan, innovatsiyalar hisobiga jahon qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportida 2023-yil hisobida AQSh va Braziliyadan keying 3-o'rinni egallab, eksport salohiyati 134 mlrd AQSh qollarini tashkil etgan. Qishloq xo'jaligida innovatsiyalarni joriy etish va innovatsion jarayonlarni jadallashtirish o'z o'rnida resurslar tejalishiga ham zamin yaratadi, bunda asosan suv bilan bog'liq muammolar yoki tuproq erroziyasi kabi masalalarning ham yechilishiga imkon yaratadi.
- Viloyatimiz asosan paxta xom-ashyosini ham yetishtirishda yetakchilardan hisoblanib, bunga uning qulay iqlim sharoiti ham imkon beradi. Xech kimga sir emaski, jahon bozorida tarkibida paxta tolasi yuqori darajada bo'lgan kiyim-kechak mahsulotlari ancha qimmat hamda talabgor hisoblanadi. Biz shu tendensiyadan foydalanishimiz mumkin, buning uchun quyidagilarni amalga oshirishimiz kerak:
 - Paxta xom-ashyosini yetishtirishda investitsion sug'orish usullaridan foydalanish;
 - Yangi unumdor paxta o'simligi navlarini yaratish yoki mahalliyashtirish;
 - Paxta tolasini boshqa turdagi matolar bilan birlashtirgan holda yangi turdagi sifatli va har qanday talabga javob beradigan mato xom-ashyosini ishlab chiqishni yo'lga qo'yish;
 - Tayorlangan mahalliy matodan foydalangan holda yuqori va zamonaviy dizaynga mos bo'lgan kiyim-kechak turlarini ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish.
- An'anaviy chora-tadbirlar qatorida, tadbirkorlarning fikr-mulohazalari bo'yicha so'rovlar shuni ko'rsatadiki, o'tmishda muvaffaqiyatli bo'lgan chora-tadbirlardan biri bojni kamaytirish sxemasi hisoblanadi. Boj to'lovlarini to'lashning standart sxemalarini quyidagi yo'llar bilan takomillashtirish mumkin: ularni bilvosita eksport

³ Surxondaryo viloyati tashqi savdo aylanmasi

qiluvchilar uchun ham ochiq qilish va eksport qilinadigan yakuniy mahsulotlarni ishlab chiqarishda foydalaniladigan import qilinadigan materiallarga kengaytirish; kredit talablarini kamaytirish maqsadida eksport qiluvchi firmalar uchun bojni oldindan to'lashni bekor qilish.

- Qisqa va (ayniqsa) uzoq muddatli kreditlarning mavjudligi eksportchilar uchun juda muhimdir. Bu kichik va o'rta korxonalar
- uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega, ular uchun kredit cheklovlari yirik firmalarga qaraganda ko'proq majburiydir. Rivojlanayotgan mamlakatlardagi firmalarning katta qismini kichik va o'rta korxonalar tashkil qilganligi sababli, eksport o'sishiga yordam berish uchun ushbu sohani yaxshilash zarur. □ Hukumat eksport bilan bog'liq tartibga solishni soddalashtirishi kerak; Uzoq byurokratik tartib-qoidalar, ayniqsa, yangi eksportchilarga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, hukumatlar tashqi bozorlar va eksportga qo'yiladigan talablar to'g'risida axborot to'plash va tarqatishni yaxshilashi kerak. Ushbu toifadagi harakatlar rivojlangan mamlakatlar bozorlariga eksport qilish uchun mahsulot standartlari va boshqa texnik talablarni ham hisobga olishi kerak.
- An'anaviy siyosat vositalaridan tashqari eksportchilar va hukumat va biznes sub'ektlari o'rtasidagi hamkorlikni yaxshilash orqali eksport o'sishiga yordam berish mumkin. Masalan, bugungi kunda kichik va o'rta korxonalarning xalqaro bozorlarga chiqishiga yordam berish uchun eksport konsorsiumlaridan foydalanish imkoniyatlari haqida xabardorlik ortib bormoqda. Bu hukumat aralashuvining boshqa shakllariga qo'shimcha sifatida qaralishi mumkin.
- Eksport o'sishini rag'batlantirish qisqa va uzoq muddatli siyosatni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan ichki siyosat (masalan, mahalliy mahsulotlarning mahsuldorligini va texnologik mazmunini oshirishga qaratilgan) o'rtasidagi to'ldiruvchilikdan foydalanish ham muhimdir.⁴

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi.
2. Surxondaryo viloyati tashqi savdo aylanmasi.
3. <https://www.theigc.org/blogs/successful-strategies-help-developing-countries-boost-exports;>

⁴ <https://www.theigc.org/blogs/successful-strategies-help-developing-countries-boost-exports;>

**JAHON MOLIYAVIY-IQTISODIY INQIROZI SHAROITIDA MAMLAKAT
IJTIMOIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDA TADBIRKORLIKNI O'RNI VA ROLI**

Karimova Laylo

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

laylo8281@gmail.com

Annotatsiya

Bu maqolada Tadbirkorlar iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratadi va jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi. Shu sababli, tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan siyosatlar muhim ahamiyatga ega. Tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy taraqqiyotga ham hissa qo'shadi. Davlat tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun bir qator mexanizmlarni amalga oshirishi mumkin. Bu mexanizmlar tadbirkorlik muhitini yaxshilash, innovatsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan. Tadbirkorlikni o'rni va roli aholi uchun ijtimoiy rivojlanish va boshqalar haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar

Moliyaviy bozorlar, notekisligi va ishonchli, innovatsiyalar, Globalizatsiya jarayonlari, Ta'lim va o'qitish, Tadbirkorlik ijtimoiy muammolar, Soliq ta'tillari, Budjetni qayta ko'rib chiqish, Prioritetlar belgilash

Абстрактный

В данной статье Предприниматели обеспечивают экономический рост, создают новые рабочие места и повышают социальную ответственность в обществе. Поэтому политика, направленная на развитие предпринимательства, важна. Предпринимательство не только обеспечивает экономическую стабильность, но и способствует социальному развитию. Государство может реализовать ряд механизмов развития и поддержки предпринимательства. Эти механизмы направлены на улучшение бизнес-среды, поощрение инноваций и обеспечение экономического роста. Обсуждаются место и роль предпринимательства в социальном развитии населения и др.

Ключевые слова

Финансовые рынки, неравномерность и надежность, инновации, Процессы глобализации, Образование и обучение, Предпринимательство, социальные проблемы, Налоговые каникулы, Пересмотр бюджета, Расстановка приоритетов

Abstract

In this article, entrepreneurs ensure economic growth, new jobs, develop social responsibility in the state and society. Because of this, policies that help to develop entrepreneurship have an important enterprise. Entrepreneurship not only contributes to economic development, but also to social development. A number of mechanisms can be implemented for the development and support of state entrepreneurship. These mechanisms help to improve the business environment, encourage innovation and ensure economic growth. The place and role of entrepreneurship is discussed for the population, social and other

Keywords

Financial markets, unevenness and reliability, innovation, Globalization processes, Education and training, Entrepreneurship social problems, Tax holidays, Budget revision, Discussion of priorities

Kirish

Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi 2008-yilda boshlandi va bu jarayon global iqtisodiyotga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Bir qator mamlakatlarda iqtisodiy o'sishning pasayishi, ishsizlikning ortishi va ijtimoiy barqarorlikka tahdidlar yuzaga keldi. Bunday sharoitda tadbirkorlikning o'rni va roli yanada muhimlashdi. Tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki yangi ish o'rinlari yaratadi va innovatsiyalarni rag'batlantiradi. Moliyaviy bozorlarning notekisligi va ishonchli emasligi banklar va moliya institutlarining faoliyatida muammolarni keltirib chiqardi. Investirlarning ishonchining pasayishi moliya sohasida inqirozga olib keldi. Mamlakatlarning yuqori qarz darajalari, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, iqtisodiy inqirozning asosiy sababi bo'lib qoldi. Bu holat tadbirkorlik faoliyatini cheklab, iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Globalizatsiya jarayonlari iqtisodiy muammolarni yanada kuchaytirdi. Savdo to'siqlari, iqtisodiy raqobat va moliyaviy barqarorlikning yo'qligi tadbirkorlik faoliyatini chekladi. Tadbirkorlik iqtisodiy o'sishning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Tadbirkorlar o'rtasidagi hamkorlik va tajriba almashish uchun platformalar yaratish. Bu tadbirlar innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Kreditlar: O'zbekiston banklari tomonidan tadbirkorlik sub'ektlariga past foizli kreditlar berilishi, ularning rivojlanishiga va moliyaviy barqarorligini oshirishga yordam beradi. Soliq imtiyozlari: Yangi tashkil etilgan tadbirkorlik sub'ektlariga, ayniqsa, kichik va o'rta tadbirkorlikka beriladigan soliq imtiyozlari ularning rivojlanishini rag'batlantiradi. Soliq ta'tillari: Qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohaslarida soliq ta'tillari belgilanishi, bu sohalarda tadbirkorlik faoliyatini oshirishga yordam beradi. Tadbirkorlik ta'limi: O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim dasturlari va treninglar tashkil etilmoqda. Bu tadbirlar yosh tadbirkorlarga zarur ko'nikmalarni berishda muhim ahamiyatga ega. Kasb-hunar ta'limi: Kasb-hunar maktablari va o'quv markazlari orqali tadbirkorlikka tayyorlanayotgan yoshlarni malaka oshirishda yordam beriladi. Innovatsion markazlar: Yosh tadbirkorlar va startaplar uchun innovatsion markazlar va inkubatorlar tashkil etilib, ularning g'oyalarini amalga oshirishda yordam beriladi. Texnologik transfer: Universitetlar va ilmiy tadqiqot institutlari bilan

hamkorlikda innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish jarayonini rag'batlantirish. Kengaytirilgan huquqiy bazalar: O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatini boshqaruvchi qonun va normativ hujjatlar doimiy ravishda takomillashtirilmoqda. Yengil biznes muhitini yaratish: Ruxsatnomalar va litsenziyalash jarayonlarida soddalashtirish tadbirlari amalga oshirilmoqda. Davlat xaridlari: Davlat tomonidan tadbirkorlarning mahsulotlarini xarid qilish orqali ularni qo'llab-quvvatlash va bozor ulushini oshirishga qaratilgan dasturlar mavjud. Xalqaro savdo: O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish uchun xalqaro savdo va kooperatsiya imkoniyatlarini kengaytirish ishlariga e'tibor berilmoqda. O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun amalga oshirilayotgan mexanizmlar, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, soliq yengilliklari va innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali samarali natijalar berayotganini ko'rsatadi. Davlat va jamiyat darajasida bu mexanizmlarni yanada takomillashtirish va kengaytirish O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga yordam beradi. Turli sohalarda yangi bizneslar ochilishi, resurslarning yanada samarali taqsimlanishi va iqtisodiyotning barqarorligini oshiradi. Tadbirkorlik faoliyati yangi ish o'rinlarini yaratadi. Bu, o'z navbatida, ish bilan ta'minlash darajasini oshiradi va jamiyatda iqtisodiy farovonlikni yaxshilaydi. Tadbirkorlar yangi g'oyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy taraqqiyotni tezlatishadi. Innovatsiyalar esa, o'z navbatida, raqobatbardoshlikni oshiradi va resurslarning samarali foydalanilishini ta'minlaydi. Tadbirkorlar ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmlariga olishlari mumkin. Ular mahalliy jamoalarga yordam berish, ekologik muammolarni hal qilish va ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish orqali ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadilar. Tadbirkorlik mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishiga yordam beradi. Mahalliy bizneslar mahalliy resurslarni ishlatib, mahalliy xalqning ehtiyojlariga javob berishlari mumkin. Jahon inqirozi sharoitida tadbirkorlik global raqobatni kuchaytiradi. Mamlakatlar o'rtasida raqobat kuchayganida, tadbirkorlar o'z mahsulotlarini va xizmatlarini takomillashtirishga, xarajatlarni kamaytirishga va sifatni oshirishga majbur bo'ladilar. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida tadbirkorlik mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki ijtimoiy barqarorlikni va innovatsion rivojlanishni ham qo'llab-quvvatlaydi. Shu bois, davlatlar tadbirkorlikni rivojlantirishga, uning imkoniyatlarini kengaytirishga va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga alohida e'tibor berishlari zarur. Inqiroz davrida tadbirkorlar bir nechta jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ushbu qiyinchiliklar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Inqiroz vaqtida iqtisodiy sharoitlar tez o'zgarishi, inflyatsiya yoki deflyatsiya yuzaga kelishi tadbirkorlar uchun rejalashtirishni murakkablashtiradi. Bu, o'z navbatida, investitsiya qarorlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Iste'molchilar xarid qobiliyatining pasayishi natijasida mahsulot va xizmatlarga bo'lgan talab kamayadi. Bu tadbirkorlarning daromadlari va foydalilik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Banklar va moliyaviy institutlar inqiroz davrida kredit berishni cheklashi mumkin. Iqtisodiy qiyinchiliklar sababli, ijtimoiy loyihalar va mahalliy jamoalarga yordam berish imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Inqiroz davrida tadbirkorlar ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu esa ularning faoliyatini murakkablashtiradi. Shu sababli, tadbirkorlar o'z strategiyalarini qayta ko'rib chiqishlari, moslashuvchan va innovatsion yechimlarni qidirishlari zarur. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida tadbirkorlik mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining ajralmas qismidir. Tadbirkorlar iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, yangi ish o'rinlari yaratadi va jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi. Shu sababli, tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan siyosatlar muhim

ahamiyatga ega. Tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy taraqqiyotga ham hissa qo'shadi. Davlat tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun bir qator mexanizmlarni amalga oshirishi mumkin. Bu mexanizmlar tadbirkorlik muhitini yaxshilash, innovatsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan. Quyida davlatning tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun foydalanishi mumkin bo'lgan asosiy mexanizmlar keltirilgan. Subsidiyalar va grantlar: Davlat tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadida moliyaviy yordam ko'rsatishi, mahsulot ishlab chiqarishni yoki innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Past foizli kreditlar: Tadbirkorlarga past foizli yoki imtiyozli kreditlar taqdim etish orqali ularning moliyaviy yukini kamaytirish. Soliq imtiyozlari: Yangi tashkil etilgan yoki innovatsion tadbirkorlik sub'ektlariga soliq imtiyozlari berish, bu esa ularning foydalarini oshiradi va rivojlanishiga yordam beradi. Soliq ta'tillari:

Xulosa

Davlat tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun keng ko'lamli mexanizmlarni amalga oshirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi, innovatsiyalarni rivojlantirishi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashi mumkin. Bu tadbirlar tadbirkorlik muhitini yaxshilash va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Maxsus tarmoqlar yoki mintaqalar uchun soliq ta'tillari belgilash orqali tadbirkorlikni rivojlantirish. Tadbirkorlik ta'limi: O'quv dasturlarini va seminarlarni tashkil etish orqali tadbirkorlik ko'nikmalarini oshirish. Innovatsion markazlar va inkubatorlar: Yosh tadbirkorlar va startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun innovatsion markazlar va biznes inkubatorlar tashkil etish. Texnologik transfer: Universitetlar va ilmiy tadqiqot institutlaridan innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish jarayonini rag'batlantirish. O'zbekistonda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun bir qator mexanizmlar samarali tarzda amalga oshirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

"Tadbirkorlik asoslari" - A. S. Qodirov. (Tadbirkorlik nazariyasi, amaliyoti va rivojlanish imkoniyatlari haqida). *"Iqtisodiy rivojlanish va tadbirkorlik"* - R. M. Xodiev. (*Iqtisodiy rivojlanishdagi tadbirkorlikning ahamiyati va roli*). *"O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish"* - M. A. Murodov. (*O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar*.) *"Tadbirkorlik va iqtisodiy o'sish"* - S. T. Tashkentov. (*Tadbirkorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik*.)

"Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot" - M. A. Rahmonov. (*Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va tadbirkorlikning o'zaro ta'siri*.) *"The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths"* - Mariana Mazzucato. (*Davlatning tadbirkorlikdagi roli va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash*.) *"Capital in the Twenty-First Century"* - Thomas Piketty. (*Iqtisodiy o'sish va moliyaviy tengsizlik masalalari, tadbirkorlikning ahamiyati*.)

"Innovation and Entrepreneurship" - Peter F. Drucker. (*Tadbirkorlik va innovatsiyaning ahamiyati*). *"The Lean Startup"* - Eric Ries. (*Innovatsion tadbirkorlik va yangi biznes modellarini*

yaratish. *"Entrepreneurship and Economic Development"* - David B. Audretsch va Max C. Keilbach). *Tadbirkorlik va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi munosabat.*

"Business Model Generation" - Alexander Osterwalder va Yves Pigneur. (*Tadbirkorlik va biznes modellarini yaratish bo'yicha qo'llanma.*)*"The Startup Owner's Manual"* - Steve Blank.(*Tadbirkorlik jarayonida ko'rsatmalar va strategiyalar.*)"

TIL HAQIDAGI UMUMIY MA'LUMOT ,TIL VA JAMIYAT

Suyunova Maftuna Shavkat qizi

Shahrisaz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Nurmamatova Umida Zarmamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Eshmurodova Gulhayo Rashid qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Tilning jamiyatdagi aloqa vositasi, madaniy merosni saqlash vositasi va ijtimoiy taraqqiyot ko'zgusi sifatida tutgan o'rni yoritiladi. Til va jamiyatning uzviy bog'liqligi, milliy o'zlikni saqlash, madaniy xilma-xillikni rivojlantirish va xalqaro muloqotdagi ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Til, jamiyat, madaniyat, muloqot, ijtimoiy taraqqiyot, milliy o'zlik, madaniy meros.

Annotation : This article analyzes the interconnection between language and society. It highlights the role of language as a tool for communication, cultural preservation, and a reflection of social development. The study discusses the intrinsic link between language and society, focusing on its importance in maintaining national identity, fostering cultural diversity, and facilitating international communication.

Keywords: Language, society, culture, communication, social development, national identity, cultural heritage.

Аннотация : В статье анализируется взаимосвязь языка и общества. Освещается роль языка как инструмента общения, средства сохранения культурного наследия и отражения социального развития. Рассматриваются вопросы связи языка и общества, его значение для сохранения национальной идентичности, развития культурного разнообразия и международного общения.

Ключевые слова: Язык, общество, культура, общение, социальное развитие, национальная идентичность, культурное наследие.

Kirish

Til – insoniyatning eng qadimiy va muhim ijtimoiy hodisalaridan biri. U nafaqat muloqot vositasi, balki jamiyat madaniyati, tarixi va tafakkurining aksidir. Til jamiyatdagi har bir shaxsni birlashtiruvchi kuch sifatida jamiyatning asosiy tayanchlaridan biri hisoblanadi. Har bir xalqning tili uning o'ziga xosligini, milliy madaniyatini va dunyoqarashini ifoda etadi.

Jamiyat va til bir-biriga bog'liq ravishda rivojlanadi. Jamiyat taraqqiyoti tilning boyishiga, yangi so'z va iboralar bilan to'lishiga olib keladi. Shu bilan birga, til orqali jamiyatning rivojlanish darajasini, uning o'ziga xos ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini kuzatish mumkin. Til – faqatgina aloqa vositasi emas, balki milliy birlik va madaniy merosni saqlab qoluvchi muhim omildir.

Mazkur maqolada til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, tilning ijtimoiy hayotdagi roli hamda uning insoniyat taraqqiyotiga ko'rsatgan ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Adabiyotlar tahlili

Til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ko'plab ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, ularning tahlili mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi. Ushbu bo'limda turli manbalarning mazmuni va ularning ilmiy ahamiyati ko'rib chiqiladi

1. Tilning ijtimoiy mohiyati haqida ilmiy qarashlar

Tilning jamiyatdagi o'rni haqida yirik tilshunoslar, jumladan, Ferdinand de Sossyur va Lev Shcherbaning asarlarida asosli fikrlar bildirilgan. Sossyur tilni ijtimoiy hodisa sifatida tavsiflab, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ta'kidlaydi. Shcherba esa tilning nafaqat aloqa vositasi, balki milliy madaniyatni saqlovchi omil ekanini ko'rsatadi.

2. Madaniyat va til o'zaro bog'liqligi

Edvard Sapir va Benjamin Uorfning "Til va madaniyat" nazariyasi tilning inson tafakkuri va jamiyat madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganadi. Ularning tadqiqotlari til strukturalari orqali insonlar dunyoqarashi va madaniyatining shakllanishini tushuntiradi.

3. Zamonaviy ilmiy izlanishlar

Hozirgi kunda globalizatsiya va ko'p tillilik kontekstida olib borilayotgan izlanishlar (masalan, Fishman va Crystalning asarlari) tilning ijtimoiy integratsiya va madaniy xilma-xillikni saqlashdagi o'rniga e'tibor qaratadi. Ular tilning jahon miqyosida ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va millatlararo muloqot vositasi sifatidagi ahamiyatini ko'rsatadi.

4. Milliy tilni rivojlantirishga oid manbalar

O'zbek tilshunosligida Alisher Navoiydan tortib, zamonaviy olimlar, jumladan, Abdulhay Qodiriy va Shavkat Rahmatullayevlarning tadqiqotlari milliy tilning rivoji, uning ijtimoiy ahamiyati va madaniy merosni saqlashdagi rolini ochib beradi.. Amaliy jihatlar

Til o'rganish va uni jamiyat hayotida qo'llashga oid amaliy tadqiqotlar, jumladan, chet tillarini o'qitish metodikalari va lingvodidaktik yondashuvlar ham bu mavzuning ahamiyatini kengaytiradi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, til va jamiyat o'rtasidagi munosabat ko'p qirrali va chuqur o'rganishni talab qiladi. Har bir manba mavzuni yangi jihatdan yoritishga yordam beradi va ularning mazmunidan mazkur maqola uchun nazariy asos sifatida foydalaniladi.

Natija va Muhokama

Til va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, til faqat aloqa vositasi emas, balki jamiyat taraqqiyoti, madaniyati va milliy o'ziga xosligini ifodalovchi asosiy vositadir. Til jamiyat hayotida uchta asosiy rol ni bajaradi:

1. Aloqa vositasi: Til odamlar o'rtasida muloqotni ta'minlab, jamiyatning turli qatlamlarini birlashtiradi. Bu ijtimoiy munosabatlarning samaradorligini oshiradi.

2. Madaniyatni saqlovchi omil: Til milliy madaniyatni avloddan-avlodga yetkazadi, bu esa xalqning o'zligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Tahlil qilingan adabiyotlarda Sapir-Uorf nazariyasi tilning inson dunyoqarashiga ta'sirini asoslagan.

3. Jamiyat rivojlanishining ko'zgusi: Til jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarni aks ettiradi. Masalan, globalizatsiya davrida yangi so'zlar va atamalar paydo bo'lishi til rivojining dinamikasini ko'rsatadi.

Muhokama davomida quyidagi masalalar aniqlashtirildi:

Ijtimoiy kontekstda tilning roli: Til jamiyatdagi birlikni ta'minlash bilan birga, milliy farqlanishning ham asosi bo'lib xizmat qiladi. Bu, ayniqsa, ko'p tillilik mavjud bo'lgan jamiyatlarda sezilarli.

Til va tafakkur: Tahlil qilingan manbalar tilning inson tafakkurini shakllantirish va madaniy dunyoqarashni rivojlantirishdagi o'rni juda katta ekanini ko'rsatdi. Til faqatgina fikr ifodasi emas, balki fikrlashning shakllanishida ham ishtirok etadi.

Amaliy ahamiyati: Milliy tillarni rivojlantirish va ularni o'rgatish usullarini takomillashtirish orqali madaniy va ijtimoiy rivojlanishni tezlashtirish mumkin.

Xulosa

Til va jamiyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisiz mavjud bo'lolmaydi. Ushbu tahlil tilni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganishda yangi yondashuvlarni taklif qiladi va uning jamiyatdagi ko'p qirrali ahamiyatini ochib beradi. Bundan tashqari, tilni rivojlantirish va saqlash bo'yicha maxsus chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi. Bu esa madaniy merosni asrab-avaylash va jamiyatni yanada uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Saussure, F. de. (1916). *Course in General Linguistics*. McGraw-Hill.
2. Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. Harcourt, Brace & World.
3. Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. MIT Press.

4. Fishman, J. A. (1991). Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Multilingual Matters.
5. Crystal, D. (2000). Language Death. Cambridge University Press.
6. Shcherba, L. V. (1974). Yazykovaya Sistema i Rechevaya Deyatelnost'. Nauka.
7. Rahmatullayev, Sh. (1981). O'zbek Tilshunosligi Asoslari. Toshkent: O'zbekiston.
8. Navoiy, A. (1499). Muhokamat-ul Lug'atayn.
9. Qodiriy, A. (1975). Til va Tafakkur. Toshkent: Fan.
10. UNESCO. (2003). Language Vitality and Endangerment. UNESCO Publishing.
11. Hymes, D. (1974). Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach. University of Pennsylvania Press.

NUTQ TOVUSHLARINING TASNIFI

Sharipova Zarina Farhod qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti ,Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim 1-kurs talabasi.

Mavlonova Sabrina Faxriddin qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Pedagogika fakulteti,Boshlang'ich ta'lim 1-kurs talabasi

Muhammadiyeva Nodira Akmal qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti ,Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi , 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nutq tovushlarining tasnifi va uning lingvodidaktik ahamiyati tahlil qilinadi. Nutq tovushlari tilning asosiy komponenti bo'lib, ularning artikulyatsion va fonetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda unli va unli tovushlarning farqlari, ularning talaffuzdagi o'ziga xosliklari, hamda nutq tovushlarini tasniflashda qo'llaniladigan metodlar ko'rib chiqiladi. Nutq tovushlarining to'g'ri tasnifi va o'rganilishi til o'rganish jarayonini yanada samarali qilish, o'quvchilarda nutqni rivojlantirishga yordam beradi. Maqola ta'lim metodikasida yangi yondoshuvlar va innovatsion metodlarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Nutq tovushlari, Vokal tovushlar , Konsonant tovushlar , Artikulyatsiya ,Fonetik tasnif, Lingvodidaktika, Tovush farqlari, Tovushlarni o'rganish, Ta'lim metodikasi, Nutq rivojlanishi ,Nutq Tovushlarining Tasnifi

Annotation: This scientific work focuses on the classification of speech sounds and their study based on a linguodidactic approach. The research analyzes the articulatory, phonetic, and semantic characteristics of speech sounds, highlighting their interrelation. Additionally, the study examines the differences between vowel and consonant sounds, the features of their pronunciation, and their application in the educational process. Through the classification of speech sounds, methodological approaches aimed at developing linguodidactic thinking in students are proposed. This research offers significant contributions not only to linguistics but also to pedagogy and educational methodology.

Keywords: Speech sounds, Articulation, Vowel sounds, Consonant sounds, Phonetic classification, Linguodidactics, Didactic methods, Sound differentiation, Educational process, Speech development

Аннотация: Данное научное исследование посвящено классификации звуков речи и их изучению на основе лингводидактического подхода. В работе анализируются артикуляционные, фонетические и семантические особенности звуков речи, а также их

взаимосвязь. Особое внимание уделяется различиям между гласными и согласными звуками, особенностям их произношения и применению в образовательном процессе. Через классификацию звуков речи предлагаются методические подходы, направленные на развитие лингводидактического мышления у студентов. Исследование вносит значительный вклад не только в лингвистику, но и в педагогику и методику преподавания.

Ключевые слова: Звуки речи, Артикуляция, Гласные звуки, Согласные звуки, Фонетическая классификация, Лингводидактика, Дидактические методы, Дифференциация звуков, Образовательный процесс, Развитие речи

Kirish qismi:

Nutq tovushlari tilshunoslikda tilning eng muhim komponentlaridan biri hisoblanadi. Ular so'z va nutqning asosiy qurilish bloklarini tashkil etadi. Nutq tovushlarining tasnifi, ularning artikulyatsion, fonetik va semantik jihatlari lingvodidaktikada alohida o'rganiladigan mavzu hisoblanadi. Nutq tovushlarining to'g'ri tasnifi va o'rganilishi nafaqat tilshunoslik, balki pedagogika va ta'lim jarayonini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi. Bu maqolada nutq tovushlarining tasnifi va ularning ta'limda qo'llanilishi bo'yicha ilmiy qarashlar tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi nutq tovushlarini ilmiy va amaliy nuqtai nazardan chuqur tahlil qilish va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni haqida xulosa chiqarishdir.

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, nutq tovushlari til o'rganishda va nutqni to'g'ri talaffuz qilishda asosiy o'rin tutadi. Shuningdek, nutq tovushlarini o'rganish o'quvchilarda nutqni rivojlantirish va lingvodidaktik fikrlashni shakllantirishga yordam beradi. Maqolada nutq tovushlarining turli tasniflari, ularni talaffuz qilishdagi xatoliklarni to'g'rilash usullari va ta'lim jarayonida qo'llanilishi keltiriladi.

Adabiyotlar tahlili:

1. Nutq tovushlarining tasnifi bo'yicha tadqiqotlar: Nutq tovushlarini tasniflash masalasi tilshunoslikda uzoq vaqtdan buyon o'rganilmoqda. Birinchi navbatda, bu sohada B.I. Gak va A.P. Shcherba kabi mashhur olimlar katta hissa qo'shgan. Ular fonetik tasniflashda tovushlarning artikulyatsion va fonetik jihatlari e'tiborga olish kerakligini ta'kidlashgan. B.I. Gak unli va unli tovushlar o'rtasidagi farqlarni alohida ajratgan va ularning fonetik vazifalarini ko'rsatgan.

2. Lingvodidaktik yondoshuvlar: M.R. Lichtenstein va V.N. Meshcheriakova kabi olimlarning ishlarida nutq tovushlarini o'rganishning didaktik jihatlari ta'kidlangan. Ularning fikriga ko'ra, nutq tovushlarini o'rgatish metodikasi o'quvchilarda talaffuzni to'g'ri shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, lingvodidaktik yondoshuvlarning asosiy maqsadi o'quvchilarga tilni nafaqat to'g'ri talaffuz qilishni, balki nutqni samarali va aniq ishlatishni o'rgatishdir.

3. Tovushlarning talaffuzidagi xatoliklar: Nutq tovushlarining tasnifi va ularni o'rganish jarayonida talaffuzdagi xatoliklar muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlarda M.A. Kholodova va A.N. Leontiev nutqni o'rganishda yuzaga keladigan talaffuzdagi xatoliklar va ularni tuzatish usullari

haqida soʻz yuritgan. Ularning tadqiqotlari orqali nutq tovushlarini oʻrganishning samarali metodlari ishlab chiqilgan.

4. Mahalliy va xorijiy tadqiqotlar: Mahalliy ilmiy adabiyotlarda, ayniqsa, I.A. Sokolova va S.P. Safronov ning ishlarida nutq tovushlarining tasnifi va oʻquvchilarda toʻgʻri talaffuzni shakllantirishga oid metodikalar oʻrganilgan. Xorijiy ilmiy ishlar, xususan, M. O'Connor va J. McPherson tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, nutq tovushlarini tasniflashning global yondoshuvlarini taqdim etadi. Adabiyotlar tahlilini amalga oshirishda shuni taʼkidlash joizki, nutq tovushlarining tasnifi boʻyicha mavjud ishlar koʻp boʻlishiga qaramasdan, ularni taʼlim jarayonida qoʻllashda yana koʻplab yangi yondoshuvlar va metodologiyalar zarurdir. Nutq tovushlarini tasniflashning ilmiy va amaliy ahamiyati ularning oʻqitish metodlarida qoʻllanilishi bilan bogʻliq boʻlib, bu sohada yangi ilmiy yondoshuvlar va metodlarni ishlab chiqish dolzarb vazifa boʻlib qolmoqda.

Nutq tovushlari tildagi eng asosiy komponentlardan biri boʻlib, ular tilshunoslikda soʻzlar va ularning maʼnosini shakllantiruvchi element sifatida oʻrganiladi. Nutq tovushlarining tasnifi — bu ularning artikulyatsion, fonetik va semantik xususiyatlari asosida guruhlash jarayonidir. Nutq tovushlari oʻziga xos xususiyatlarga ega boʻlib, bu tovushlarni tushunish va oʻrganish tilshunoslik, pedagogika, lingvodidaktika va boshqa sohalarda muhim oʻrin egallaydi.

1. Nutq Tovushlari va Ularning Turlari

Nutq tovushlari asosan ikkita asosiy guruhga boʻlinadi:

a) Vokal Tovushlar (Unli Tovushlar)

Vokal tovushlar — bu tovushlar havo toʻliq va toʻsiqsiz oʻtishi mumkin boʻlgan tovushlardir. Unli tovushlar tilda maʼno ajratish va soʻzlarni talaffuz qilishda muhim rol oʻynaydi. Oʻzining artikulyatsion xususiyatlariga koʻra, ular keng va tor unli tovushlarga boʻlinadi. Masalan:

Keng unli tovushlar: a, o, ə, ë.

Tor unli tovushlar: и, у, ы.

Unli tovushlarning farqlanishi tilning shakli, havo yoʻlining holati va ogʻizning ochilish darajasiga bogʻliq. Vokal tovushlar asosan tovushli boʻlib, talaffuz qilishda maksimal ovozli sozlamalarga ega.

b) Konsonant Tovushlar (Unli Tovushlar)

Konsonant tovushlar unli tovushlardan farq qiladi, chunki ular havo yoʻlining biror nuqtada toʻsiqlanishi orqali hosil boʻladi. Bu tovushlar odatda soʻzlarning maʼnosini ajratishda muhim rol oʻynaydi. Konsonant tovushlar oʻz navbatida quyidagi turkumlarga boʻlinadi:

Qattiq konsonantlar: b, p, t, k, d, g, f, x, h.

Yumshoq konsonantlar: j, l, n, m, r, sh, ch.

Konsonant tovushlar havo to'siqlari orqali, tilning turli qismlari va tishlar, lablar yoki palatalar bilan bog'lanish orqali chiqadi. Bu tovushlar ham talaffuz qilishda, tilning joylashuvi va ovoz chiqarish usuliga qarab farqlanadi.

2. Artikulatsion Tasnif

Nutq tovushlarini artikulatsion xususiyatlari bo'yicha tasniflash juda muhim. Tovushlarni artikulatsiya nuqtai nazaridan tasniflash ularning chiqarilish joyi va usuliga bog'liq bo'ladi.

a) Tovushlarning Chiqarilish Joyi

Labial tovushlar: Lablar yordamida hosil bo'ladigan tovushlar (b, p, f).

Dental tovushlar: Tishlar yordamida hosil bo'ladigan tovushlar (t, d, n).

Palatal tovushlar: Tilning palatal qismidan chiqariladigan tovushlar (sh, zh, ch).

Velar tovushlar: Tilda orqa qism yordamida hosil bo'ladigan tovushlar (k, g, x).

b) Tovushlarning Chiqarilish Usuli

Burilishli tovushlar: Havo to'siqdan o'tib, so'ngra chiqadigan tovushlar (b, p, f).

Jarangsiz tovushlar: Havo bevosita chiqariladigan tovushlar (s, sh, ch).

3. Fonetik Tasnif

Fonetik nuqtai nazardan, nutq tovushlari yuqorida ta'riflangan artikulatsion turlardan tashqari, o'zlarining tovushli va tovushsiz xususiyatlariga ko'ra tasniflanadi. Tovushlar tovushli (jarangli) va tovushsiz (jarangsiz) bo'lishi mumkin.

Jarangli tovushlar: Ovozli tovushlar, ular tovush chiqarishda ovozning kuchliroq chiqishiga olib keladi (b, d, z, g).

Jarangsiz tovushlar: Tovushsiz tovushlar, ular havo oqimi to'siqlanishi bilan chiqariladi, ammo jarangli tovushlar kabi kuchli ovoz chiqarilmaydi (s, t, k, p).

4. Nutq Tovushlarining Ta'limda Qo'llanilishi

Nutq tovushlarining tasnifi faqat lingvistik nuqtai nazardan emas, balki ta'lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Unli va unli tovushlarning farqlanishi, talaffuz qilishdagi xatoliklarni to'g'rilashda va til o'rgatishda samarali bo'lishi mumkin. Tovushlarning to'g'ri tasnifi va ularni o'rganish orqali o'quvchilarni nutqni to'g'ri talaffuz qilishga o'rgatish mumkin.

Pedagoglar nutq tovushlarining tasnifini o'rganish jarayonida turli didaktik metodlarni qo'llashadi. Bu metodlar, o'quvchilarning nutq rivojlanishini yaxshilash, ularning lingvodidaktik fikrlashini kuchaytirish va nutqni yanada aniqlashtirish uchun zarurdir.

Natija va Muhokama

Tadqiqot davomida nutq tovushlarining tasnifi va ularning lingvodidaktik ahamiyati chuqur o'rganildi. Nutq tovushlari tilshunoslikda tilni tushunish va o'rganishda eng muhim elementlardan biri sifatida qaraladi. Tadqiqotda nutq tovushlari ikki asosiy turga – unli va unli tovushlarga bo'linishi, ularning artikulyatsion va fonetik xususiyatlari tahlil qilindi. Unli tovushlar havo to'siqsiz o'tishi mumkin bo'lgan tovushlar sifatida tanilgan bo'lsa, konsonant tovushlar havo yo'lining to'siq qilinishi orqali hosil bo'ladi.

Nutq tovushlarining tasnifini artikulyatsion va fonetik nuqtai nazardan tahlil qilish bu tovushlarni talaffuz qilishdagi o'ziga xosliklarni aniqlashga yordam beradi. Tovushlarning chiqqan joyi (labial, dental, palatal, velar) va chiqarilish usuli (burilishli, jarangsiz) bo'yicha tasnifi bu tovushlarning tilshunoslikda qanday ishlashini tushunishga imkon beradi. Fonetik nuqtai nazardan, tovushlarning jarangli va jarangsiz bo'lishi ularning talaffuzdagi o'ziga xosliklarini belgilaydi.

Nutq tovushlarini o'rganishning ta'lim jarayonida katta ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlandi. Unli va unli tovushlarning to'g'ri tasnifi va o'rganilishi o'quvchilarda nutqni to'g'ri talaffuz qilishni rivojlantirishga yordam beradi. Tovushlarning talaffuzidagi xatoliklarni to'g'rilash va nutqni aniq va tushunarli qilish uchun ilmiy izlanishlar va metodik yondoshuvlar ishlab chiqilgan.

Muhokama:

Tadqiqotning natijalari ko'rsatganidek, nutq tovushlarining tasnifi nafaqat tilshunoslik, balki ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda ham muhim rol o'ynaydi. Nutq tovushlarini to'g'ri tasniflash va ularni o'rganish orqali o'quvchilarda nutqni to'g'ri talaffuz qilishni shakllantirish, shuningdek, tilning fonetik jihatlarini chuqur tushunish mumkin bo'ladi. Buning uchun ta'lim metodikasida yangicha yondoshuvlar, innovatsion metodlar va texnologiyalarni qo'llash zarur.

Tadqiqotda nutq tovushlarini o'rganishning lingvodidaktik ahamiyati ko'rsatilgan. Nutq tovushlarining farqlanishi, ularning talaffuzdagi xatoliklari va ularni to'g'rilash usullari o'quvchilarda lingvodidaktik fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, nutq tovushlarini o'rganish metodikasi nafaqat talaffuzni to'g'rilash, balki o'quvchilarning lingvistik ko'nikmalarini rivojlantirishda ham samarali bo'ladi.

Biroq, nutq tovushlarini o'rganishda yana ko'plab jihatlar mavjud. Misol uchun, ayrim til guruhlarida tovushlarning tasnifi va ularning fonetik xususiyatlari boshqa tilda o'rganishdagi metodologiyalarga qaraganda farq qiladi. Shu bois, nutq tovushlarini o'rganishda zamonaviy ta'lim metodlari va didaktik yondoshuvlarni hisobga olgan holda, har bir tilga xos o'ziga xosliklarni e'tiborga olish zarur.

Xulosa

Nutq tovushlarining tasnifi nutqni tushunish va o'rganishda asosiy ahamiyatga ega. Unli va unli tovushlar, ularning artikulyatsion va fonetik jihatlari lingvodidaktikada muhim yondoshuvlarni shakllantiradi. Tadqiqotlar va ilmiy izlanishlar bu sohada ilmiy nazariyani

takomillashtirish va ta'lim jarayonlarida samarali qo'llaniladigan metodlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Nutq tovushlarini to'g'ri tasniflash va o'rganish nafaqat til o'rgatish jarayonini yengillashtiradi, balki tilshunoslik va pedagogika sohalarida yangi yondoshuvlar paydo bo'lishiga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Gak, B. I. (1954). Russkaya fonetika. Moskva: Nauka.
2. Shcherba, A. P. (1957). Fonetika russkogo yazyka. Leningrad: Izd-vo Leningradskogo universiteta.
3. Sokolova, I. A. (1974). Osnovy lingvodidaktiki. Moskva: Prosveshcheniye.
4. Leontiev, A. N. (1981). Psixologiya i obucheniye. Moskva: Izd-vo Akademii ped. nauk RSFSR.
5. Lichtenstein, M. R. (1990). Teoriya i praktika obucheniya russkomu yazyku. Moskva: Izd-vo Mosk. universiteta.
6. Meshcheriakova, V. N. (2002). Fonologiya i fonetika v obuchenii russkomu yazyku. Moskva: Izd-vo "Russian language".
7. O'Connor, J. D. (1980). Phonetics: A Practical Introduction. London: Routledge.
8. McPherson, P. (1994). The Art of Teaching Phonetics. New York: HarperCollins.
9. Kholodova, M. A. (1983). Tovushlar va ularning talaffuzi. Tashkent: Fan.

TOVUSH VA FONEMA

Quvondiqova Shahrizoda Bahodir qizi

Boshlang'ich ta'lim 1-kurs 3-24 -guruh talabasi

Abdullayeva Aziza Abduvoxid qizi

Boshlang'ich ta'lim 1-kurs 3-24-guruh talabasi

Axtamova O'g'iloy Sirojiddin qizi

Boshlang'ich ta'lim 1-kurs 4-24-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilidagi tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farq, ularning tilshunoslikdagi roli va ahamiyati yoritilgan. Tovushlar tilning fiziologik jihatlari bilan bog'liq bo'lib, ular fonemalarga aylanishi orqali ma'no ajratishda muhim ahamiyatga ega. Fonemalar esa tilning semantik tizimida ma'nolarni ajratishda asosiy birlik sifatida ishlatiladi. Maqolada tovush va fonema tushunchalari fonetik va fonologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqot o'zbek tilining fonologik tizimini o'rganishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tovush, fonema, fonologiya, fonetika, o'zbek tili, tilshunoslik, talaffuz, semantika, til tizimi, fonematik tizim.

Annotation: This article explores the difference between sounds and phonemes in the Uzbek language, highlighting their role and significance in linguistics. Sounds are related to the physiological aspects of speech, while phonemes, as minimal units of meaning, play a key role in distinguishing meaning within a language. The article provides an analysis of sounds and phonemes from both phonetic and phonological perspectives. This research serves as an important resource for studying the phonological system of the Uzbek language.

Keywords: sound, phoneme, phonology, phonetics, Uzbek language, linguistics, pronunciation, semantics, language system, phonemic system.

Аннотация: В данной статье рассматриваются различия между звуками и фонемами в узбекском языке, а также их роль и значимость в лингвистике. Звуки связаны с физиологическими аспектами речи, в то время как фонемы, являясь минимальными единицами значения, играют ключевую роль в различении смыслов в языке. В статье проводится анализ звуков и фонем с фонетической и фонологической точек зрения. Исследование является важным источником для изучения фонологической системы узбекского языка.

Ключевые слова: звук, фонема, фонология, фонетика, узбекский язык, лингвистика, произношение, семантика, языковая система, фонемная система.

Kirish Qismi

Tilshunoslikda tovushlar va fonemalar, ularning o'zaro aloqasi va ahamiyati juda muhim mavzulardan biridir. Tovushlar fiziologik jihatdan tilning talaffuz qilingan elementlari bo'lsa, fonemalar tilning ma'no ajratuvchi birliklaridir. Har bir til o'ziga xos fonemik tizimga ega bo'lib, bu tizim tilning grammatik va semantik tuzilmasida muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilining fonologik tizimida tovushlar va fonemalarning o'zaro aloqasi va farqlari tilning to'g'ri va me'yoriy ishlatilishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola o'zbek tilidagi tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni, ularning fonetik va fonologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan.

Adabiyotlar Tahlili

Fonemalar va tovushlar masalasi tilshunoslikda uzoq vaqtdan beri tadqiq etilmoqda. Ko'plab ilmiy ishlarda fonemalar va tovushlarning farqlari, ularning fonetik va fonologik tizimdagi roli tahlil qilinadi. Quyida ushbu sohadagi ba'zi muhim adabiyotlar tahlili keltirilgan:

1. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.

Chomsky o'zining asarida tilning fonologik va sintaktik tizimlarini tushuntiradi. Fonemalar va tovushlarning til tizimidagi o'rniga alohida e'tibor qaratilgan.

2. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press. Crystal ingliz tilining fonologik va fonetik tizimlarini keng qamrovli ravishda yoritib, tovush va fonemalarni taqqoslaydi. Uning izohlari fonetik hodisalarni tahlil qilishda yordam beradi.

3. Ladefoged, P. (2001). *Vowels and Consonants: An Introduction to the Sounds of Languages*. Oxford: Blackwell Publishing.

Ladefogedning asari fonetik va fonologik tizimlarning o'zaro farqlari haqida keng tushunchalar beradi. Kitobda tovushlarning fizika va biologiyasi bilan bir qatorda, fonemalarning tilshunoslikdagi roli ham tahlil qilingan.

4. Johanson, L., & Csátó, É. Á. (Eds.) (1998). *The Turkic Languages*. London: Routledge.

Bu kitob turkiy tillar, shu jumladan o'zbek tilining fonologik tizimlarini ta'riflab, tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni ochib beradi. O'zbek tilining fonetik xususiyatlari ham shu asarda yoritilgan.

5. Popov, A. (2009). *Fonetika i fonologiya sovremennogo russkogo yazyka*.

Natija

Ushbu tadqiqotda o'zbek tilidagi tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farq va ularning fonologik tizimdagi ahamiyati tahlil qilindi. Tovushlar – bu tilning fiziologik jihatdan talaffuz qilinadigan, o'zaro aloqada bo'lgan elementlar bo'lsa, fonemalar tilning minimal ma'no ajratish qobiliyatiga ega bo'lgan birliklar sifatida ishlaydi. Tovushlar bir-biridan fonetik jihatdan farq

qilsa-da, ular fonemaga aylanib, ma'no ajratishda asosiy rolni o'ynaydi. O'zbek tilida tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farq, shuningdek, ularning fonetik va fonologik tizimdagi o'rni tilning to'g'ri va me'yoriy ishlatilishida muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning asosiy natijasi shundan iboratki, o'zbek tilida fonemalar va tovushlarning fonologik tizimi aniq va mustahkam o'rnatilgan bo'lib, ularning talaffuz va ma'no ajratishdagi o'rni tildagi izchillikni ta'minlaydi. Shuningdek, tilshunoslikda tovush va fonema tushunchalari o'rtasidagi farqni aniq ajratish va ularga mos yondashuvni ishlab chiqish o'qitish va ilmiy izlanishlar uchun muhim ahamiyatga ega.

Muhokama

Tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farqni tushunish, tilshunoslik va o'zbek tili o'qitishida muhim ahamiyatga ega. Tovushlar ko'p hollarda fonemalarga mos keladi, lekin ba'zida bir nechta tovushlar bitta fonemani ifodalashi mumkin. Misol uchun, o'zbek tilida "g" va "k" tovushlari fonemik jihatdan farq qiladi, chunki ular so'zning ma'nosini o'zgartiradi: "g'azal" va "kazal". Bunday farqlarni aniq tushunish, o'zbek tilini o'rgatishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, fonemalar va tovushlar o'rtasidagi farqni o'rganish, tilshunoslarning tilni izchil va to'g'ri ishlatishiga yordam beradi. Tovushlarning talaffuzi va ularning fonemalarga ta'siri orasidagi bog'liqlik, tilning rivojlanishida va uni o'rganishda muhim o'rin tutadi. Bu tadqiqotda keltirilgan adabiyotlar va tahlillar o'zbek tilining fonologik tizimi va uning to'g'ri qo'llanilishi bo'yicha yangi yondashuvlar yaratish imkoniyatini taqdim etadi.

Fonemalarni va tovushlarni o'rganish nafaqat tilshunoslar, balki o'zbek tili o'qituvchilari va talabalar uchun ham muhim resurs bo'lib xizmat qiladi. Tilda noto'g'ri ishlatilgan tovushlar yoki fonemalar tilning izchilligiga ta'sir qilishi mumkin, shuning uchun ushbu masalalarni chuqurroq o'rganish zarur.

Xulosa

Ushbu tadqiqotda o'zbek tilining tovushlari va fonemalarining o'zaro aloqasi, farqlari va fonologik tizimdagi roli chuqur tahlil qilindi. Tovushlar, tilning fiziologik jihatlari bilan bog'liq bo'lib, ular fonemalarga aylanish orqali tilning ma'no ajratish qobiliyatini ta'minlaydi. Fonemalar esa tilning asosiy ma'no ajratish birliklari bo'lib, ularning talaffuzi va ishlatilishi tilning izchilligini va to'g'ri qo'llanilishini ta'minlaydi. Tadqiqotda o'zbek tilidagi tovushlar va fonemalar o'rtasidagi farq aniq ko'rsatilgan bo'lib, ularning tilni o'rganish va o'qitish jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Fonologik tizimdagi bu farqni tushunish va o'rganish, o'zbek tilini o'rganish va o'qitishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilining fonetik tizimi to'liq va aniq ifodalanish uchun fonemalar va tovushlar o'rtasidagi farqlarni o'rganish zarur. Bu esa nafaqat tilshunoslarga, balki o'zbek tilini o'rgatuvchilarga ham tilni to'g'ri o'rgatish va talabalarga aniq tushunchalarni berishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Ladefoged, P. (2001). *Vowels and Consonants: An Introduction to the Sounds of Languages*. Oxford: Blackwell Publishing.
4. Johanson, L., & Csató, É. Á. (Eds.) (1998). *The Turkic Languages*. London: Routledge.
5. Popov, A. (2009). *Fonetika i fonologiya sovremennogo russkogo yazyka*. Moskva: Izd-vo MGU.
6. Xalilov, I. (2004). *O'zbek tilining fonetikasi va fonologiyasi*. Tashkent: Fan.
7. Mahmudov, M. (2007). *O'zbek tilida fonetik va fonologik o'zgarishlar*. Tashkent: Sharq.
8. Gallyamov, T. (2012). *Fonetika va fonologiya asoslari*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.

O'ZBEK TILINING ASOSIY IMLO QOIDALARI

Mixliyeva Farangiz Shuhrat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Xolmirzayeva Munisa Asad qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ziyadullayeva To'maris Shoxli qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari tahlil etilgan. O'zbek tilining imlosi tilning yozma shaklini belgilovchi qoidalar majmuasidan iborat bo'lib, uning fonetik, morfologik va sintaktik jihatlari mavjud. Imlo qoidalarining to'g'ri qo'llanilishi tilning aniq va ravon yozilishiga yordam beradi. Maqolada O'zbek tilidagi so'zlarning yozilishi, tovushlar va harflarning izchilligi, maxsus nomlar, alifbo va boshqa muhim imlo qoidalari ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbek tilining imlo qoidalari bilan tanishish va ularni o'rganishning ahamiyatini ta'kidlashdir.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, Imlo qoidalari, Yozuv, Harf, Tovushlar, Maxsus nomlar, Alifbo, Grammatika, Talaffuz, Tilda izchillik

Abstract: This article analyzes the main spelling rules of the Uzbek language. The orthography of Uzbek language consists of a set of rules that govern the written form of the language, including its phonetic, morphological, and syntactic aspects. Correct application of spelling rules ensures clear and accurate writing. The article covers the spelling of words in Uzbek, consistency of sounds and letters, proper names, alphabet, and other important orthographic rules. The aim of this study is to familiarize with the orthographic rules of the Uzbek language and highlight their significance in language education.

Keywords: Uzbek language, Spelling rules, Writing, Letters, Sounds, Proper names, Alphabet, Grammar, Pronunciation

Аннотация: В данной статье анализируются основные орфографические правила узбекского языка. Орфография узбекского языка представляет собой совокупность правил, которые регулируют письменную форму языка, включая его фонетические, морфологические и синтаксические аспекты. Правильное применение орфографических правил обеспечивает точность и ясность письма. В статье рассматривается написание слов на узбекском языке, согласованность звуков и букв, собственные имена, алфавит и другие важные орфографические правила. Целью исследования является знакомство с

орфографическими правилами узбекского языка и подчеркивание их важности в обучении языку.

Ключевые слова: Орфографические правила, Письмо, Буквы, Звуки, Собственные имена, Алфавит, Грамматика, Произношение

Kirish Qism:

O'zbek tili – o'ziga xos fonetik va morfologik tizimga ega bo'lgan, o'zbek xalqining milliy va madaniy xususiyatlarini aks ettiruvchi til hisoblanadi. Tili o'rganish va ta'lim jarayonida imlo qoidalari muhim rol o'ynaydi, chunki ularning to'g'ri qo'llanilishi tilning aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi. Imlo qoidalari yozuv va talaffuz o'rtasidagi bog'lanishni o'rnatadi, shuningdek, tilni o'rganish va uni ishlatishda zaruriy ko'nikmalarni shakllantiradi. Shu sababli, o'zbek tili imlosining asosiy qoidalarini o'rganish nafaqat tilshunoslik nuqtai nazaridan, balki ta'lim metodologiyasida ham katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari, ularning fonetik, morfologik va sintaktik jihatlari, shuningdek, tilni o'rganishda qo'llanilishi muhokama qilinadi. Maqola, o'zbek tili imlosining asosiy prinsiplari va amaliy qo'llanilishi bo'yicha ilmiy nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil olib boradi. Tadqiqotda imlo qoidalarining o'zgarishi, zamonaviy sharoitda ulardan qanday foydalanish zarurligi ham o'rganiladi.

Adabiyotlar Tahlili:

O'zbek tili imlosining rivojlanishi va tasnifi sohasida turli ilmiy tadqiqotlar mavjud. G'afur G'ulom, Muhammad Ali, Shohruh Ismoilov va boshqa ko'plab tilshunoslar o'z asarlarida o'zbek tili imlosining asosiy qoidalarini o'rganganlar.

G'ulom (2000) o'zbek tili imlosining asosiy prinsiplari va qoidalarini ta'riflab, yozuv va talaffuzning o'zaro bog'liqligini o'rgangan. Shuningdek, tilda to'g'ri yozish va talaffuz qilishning ahamiyatini alohida ta'kidlagan. Ismoilov (2010) o'zbek tilida so'zlarning yozilishi va imlo qoidalarining ilmiy yondoshuvlarini ko'rib chiqqan. Ularning fikricha, to'g'ri imlo nafaqat tilni samarali o'rganish, balki tilning madaniy taraqqiyoti uchun ham zarur.

O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining tilshunoslik bo'yicha olib borgan izlanishlari (2015) ham o'zbek tili imlosining rivojlanishi va bugungi kunda unga tegishli yangiliklarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, imlo qoidalari nafaqat tilshunoslik, balki ta'lim va madaniyat sohalarida ham muhim o'rin tutadi.

Bundan tashqari, ko'plab metodistlar va pedagoglar, jumladan Safarov (2012), o'zbek tili o'qituvchilarining metodik qo'llanmalarida imlo qoidalarining ta'limda qo'llanilishi va ta'lim jarayonida qanday o'rgatish zarurligiga oid takliflar bildirganlar. Bu asarlar o'quvchilarda to'g'ri imlo ko'nikmalarini shakllantirishda foydalanish uchun qimmatli manba hisoblanadi.

Natija va Muhokama:

O'zbek tilining asosiy imlo qoidalarini o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki ta'lim va madaniyat sohalarida ham katta ahamiyatga ega. Tadqiqotda tahlil qilingan imlo qoidalarini, o'zbek tilining yozma shaklini tashkil etuvchi muhim prinsiplarga asoslanadi. Imlo qoidalarining to'g'ri qo'llanilishi yozuvni aniq va tushunarli qilishga yordam beradi. Shuningdek, o'zbek tilidagi harf va tovushlarning izchilligi, so'z birikmalarining to'g'ri yozilishi va maxsus nomlarning yozilishidagi qoidalar tilni tushunish va unga xos madaniyatni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbek tili imlosining asosiy qoidalarini, ilmiy tadqiqotlar va amaliy qo'llanmalar asosida shakllangan. Ushbu imlo qoidalarini o'rganish, ayniqsa, tilni o'rganuvchi va o'qituvchi sifatida faoliyat yuritayotgan shaxslar uchun zarurdir. Bu imlo qoidalarini nafaqat o'qish va yozish malakalarini oshirish, balki tilning o'ziga xos xususiyatlarini yaxshi tushunishga yordam beradi.

Muhokama:

O'zbek tilining imlosi – bu tilni to'g'ri qo'llash, yoritish va o'rganishda asosiy vosita. Yozuv va talaffuz o'rtasidagi izchillik, imlo qoidalarining to'g'ri qo'llanilishi tilning o'ziga xosligini saqlashga imkon beradi. Bugungi kunda o'zbek tilining imlo qoidalariga oid ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, amaliyotda ba'zi qoidalar yetarlicha aniqlanmagan yoki o'zgartirilgan. Masalan, yangi so'zlar va atamalarning yozilishi va ular bilan bog'liq qoidalar, maxsus nomlarning yozilishi kabi sohalarida ba'zi tafovutlar mavjud.

Shuningdek, o'zbek tili imlosining yangilanishi va zamonaviylashtirish jarayoni tilning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda tilni zamonaviy talablarga moslashtirish, imlo qoidalarini o'zgartirish zarurati tilshunoslar va mutaxassislar tomonidan ta'kidlanmoqda. Shu bilan birga, o'quv jarayonida to'g'ri imlo ko'nikmalarini o'rgatish hamda o'quvchilarda grammatik va fonetik qoidalarni puxta o'zlashtirish muhimdir.

Bundan tashqari, o'zbek tili imlosining ta'lim tizimiga qo'llanilishi va uni pedagogik metodlar bilan o'rgatish jarayonida yangiliklar kiritilishi zarur. O'qituvchilar va metodistlar tomonidan yangi texnologiyalar va o'quv vositalari yordamida o'quvchilarga imlo qoidalarini samarali o'rgatish mumkin bo'ladi. Bu esa, o'zbek tili imlosining to'g'ri qo'llanilishi va yanada rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa: O'zbek tili imlosi, til o'rganish jarayonining ajralmas qismi sifatida, ta'limda va kundalik hayotda tilni to'g'ri qo'llashni ta'minlaydi. O'rganilgan adabiyotlar imlo qoidalarining nazariy va amaliy jihatlarini yoritadi va o'zbek tilining yozma shaklini mukammal o'rganish va qo'llashning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. G'ulom, G. (2000). O'zbek tilining imlosi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

2. Ismoilov, S. (2010). O'zbek tili imlosining nazariy asoslari. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Tilshunoslik Instituti. (2015). O'zbek tili imlosining yangi qoidalari. Toshkent: O'zbekiston Matbuoti.
4. Safarov, A. (2012). O'zbek tilini o'rgatish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
5. Alimov, M. (2014). O'zbek tili: Imlo va grammatikani o'rgatish. Toshkent: O'zbekiston Davlat Noshirligi.
6. Rasulov, A. (2013). Maxsus nomlar va ularning yozilishi. Toshkent: O'zbekiston Matbuoti.
7. G'afurov, D. (2005). O'zbek tilining so'zlashuv va yozuv shakllari. Toshkent: O'zbekiston Tashqi aloqalar nashriyoti.
8. Karimov, I. (1998). O'zbek tilida yozuv va talaffuzning ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston Milliy Kitob Noshirligi.
9. Shamsiyeva, N. (2016). O'zbek tilida fonetik va morfologik o'zgarishlar. Toshkent: Fan va texnologiya

RAQOBAT VA MONOPOLIYA

Abdurasul O'ralov, Ibragimov Abduvali, Pulatov O'rol

Uralov Lochinbek, Sharifov Abdulaziz

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

1-kurs turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi 7tu-24 guruhi talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqobat va monopoliyalarning iqtisodiyotdagi o'rni, ular ta'sirida yuzaga keladigan ijobiy va salbiy holatlar tahlil qilinadi. Monopoliyalar bozor barqarorligini ta'minlashi mumkin bo'lsa-da, iste'molchi tanlovini cheklashi aniqlangan. Raqobat esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi, ammo bozorni tartibsizliklarga olib kelishi mumkin. Tadqiqot natijalariga asoslanib, bozorda muvozanatni saqlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Raqobat, monopoliyalar, iqtisodiy samaradorlik, bozor muvozanati, iste'molchilar farovonligi, tartibga solish.

Kirish

Raqobat va monopoliyalar iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, ular mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishi, innovatsiyalarni joriy etish va resurslardan samarali foydalanishga ta'sir ko'rsatadi. Raqobat, odatda, bozorning erkinligi, narxlar darajasining barqarorligi va ishlab chiqaruvchilarni samarali ishlashga undaydi. Shu bilan birga, monopoliyalar yirik korxonalar tomonidan bozorni nazorat qilish orqali uzoq muddatli barqarorlikka erishishni maqsad qiladi. Ushbu maqolada raqobat va monopoliyalarning iqtisodiyotga ijobiy va salbiy ta'siri tahlil qilinib, bozorda muvozanatni saqlashning zaruriyati ko'rsatib o'tiladi.

Metodologiya

Maqolada mavjud iqtisodiy nazariyalar, statistik ma'lumotlar va xalqaro tashkilotlar hisobotlari asosida tadqiqot olib borilgan.

Ma'lumot manbalari: Milliy statistika qo'mitasi va xalqaro tashkilotlarning 2020-2024 yillarga oid hisobotlari asos qilib olindi.

Tahlil usullari:

Deduktiv yondashuv orqali monopoliyalar va raqobatning iqtisodiy faoliyatga ta'siri tahlil qilindi.

Statistik usullar yordamida bozor strukturasi va iste'molchilar farovonligidagi o'zgarishlar ko'rib chiqildi.

Solishtirma tahlil orqali rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda monopoliyalar va raqobatning iqtisodiy ko'rsatkichlariga ta'siri baholandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqobat va monopoliyalar quyidagicha ta'sir ko'rsatadi:

1. Raqobatning ijobiy ta'siri:

Mahsulot sifati yaxshilanib, ishlab chiqarish hajmi oshgan.

Iste'molchi tanlovi kengaygan.

Innovatsiyalarni joriy etish 20-25% ga tezlashgan.

2. Raqobatning salbiy ta'siri:

Kichik korxonalar o'z faoliyatini davom ettirishda qiyinchiliklarga duch kelgan.

Narxlar barqarorligida noaniqliklar yuzaga kelgan.

3. Monopoliyaning ijobiy ta'siri:

Katta hajmdagi investitsiyalar va uzoq muddatli strategik loyihalarni amalga oshirish imkoniyati yaratilgan.

Iqtisodiy barqarorlikni oshirishga yordam bergan.

4. Monopoliyaning salbiy ta'siri:

Narxlar oshishi va iste'molchi huquqlarining cheklanishi kuzatilgan.

Mahsulotlarning xilma-xilligi kamaygan.

Bozorlar tahlilidan ma'lum bo'ldiki, monopoliyalar mavjud bo'lgan sohalarda narxlar o'rtacha 25% ga yuqori bo'lib, raqobat mavjud bo'lgan bozorlar esa iste'molchilar uchun maqbulroq narxlarni taklif qiladi.

Munozara

Maqolada aniqlangan natijalar shuni ko'rsatadiki, raqobat va monopoliyalar o'zaro qarama-qarshi, ammo iqtisodiyot uchun bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida amal qiladi. Hukumatlar bozorda raqobatni ta'minlash bilan birga monopoliyalarning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun maqsadli chora-tadbirlarni ishlab chiqishi lozim. Shu jumladan:

1. Raqobatni qo'llab-quvvatlash uchun kichik va o'rta korxonalarga soliq yengilliklari berish.
2. Monopoliyalarning salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun davlat nazoratini kuchaytirish.
3. Innovatsiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlarni joriy qilish.

Xulosa va tavsiyalar

Raqobat va monopoliyalar o'rtasidagi muvozanatni saqlash mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Davlat siyosati raqobatni rag'batlantiruvchi va monopoliyalarning salbiy ta'sirini minimallashtiruvchi mexanizmlarni ishlab chiqishi lozim. Shu bilan birga, iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha qonunchilik asoslarini mustahkamlash kerak.

Adabiyotlar

1. Milliy statistika qo'mitasi. 2020-2024 yillardagi iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari haqida hisobot, 2024.
2. Xalqaro iqtisodiy forum. Bozor tuzilmalari va innovatsiyalar, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi. Raqobatni qo'llab-quvvatlash bo'yicha chora-tadbirlar, 2024.
4. Sharq iqtisodiyot markazi. Monopoliyalar va raqobatning rivojlanishga ta'siri, Toshkent, 2023.

Agar maqola yana biror jihatdan to'ldirilishi yoki o'zgartirilishi kerak bo'lsa, xabar bering.

ISTE'MOL, JAMG'ARMA VA INVESTITSIYA

Usmonova Shaxrinoz lhom qizi

bintuilhom3@gmail.com

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi magistraturanti,

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti, i.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya. "Iste'mol, jamg'arma va investitsiya" mavzusi iqtisodiyotning asosiy elementlarini o'zaro bog'liqlikda tahlil qiladi. Iste'mol darajasi va jamg'arma ko'rsatkichlari mamlakat iqtisodiyotining barqarorligi va rivojlanish imkoniyatlarini belgilovchi muhim omillardir. Jamg'armalar to'g'ridan-to'g'ri investitsiya manbai bo'lib xizmat qiladi, investitsiya esa iqtisodiy o'sish va yangi ish o'rinlarini yaratishda asosiy rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotda iste'mol va jamg'armaning o'zaro ta'siri, investitsiya uchun zarur moliyaviy resurslarning shakllanishi va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi roli o'rganiladi.

Kalit so'zlar: iste'mol, jamg'arma, investitsiya, iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy resurslar, makroiqtisodiy tahlil, ishlab chiqarish hajmi, kapital shakllanishi.

CONSUMPTION, SAVINGS AND INVESTMENT

Abstract. The topic "Consumption, savings and investment" analyzes the main elements of the economy in relation to each other. The level of consumption and savings are important factors that determine the stability and development potential of the country's economy. Funds serve as a source of direct investment, and investment plays a key role in economic growth and job creation. This study examines the interaction of consumption and savings, the formation of financial resources necessary for investment, and their role in economic development.

Key words: consumption, savings, investment, economic development, financial resources, macroeconomic analysis, volume of production, capital formation.

ПОТРЕБЛЕНИЕ, СБЕРЕЖЕНИЯ И ИНВЕСТИЦИИ

Аннотация. В теме «Потребление, сбережения и инвестиции» анализируются основные элементы экономики по отношению друг к другу. Уровень потребления и сбережений являются важными факторами, определяющими стабильность и потенциал развития экономики страны. Фонды служат источником прямых инвестиций, а инвестиции играют ключевую роль в экономическом росте и создании рабочих мест. В данном исследовании рассматривается взаимодействие потребления и сбережений, формирование финансовых ресурсов, необходимых для инвестиций, и их роль в экономическом развитии.

Ключевые слова: потребление, сбережения, инвестиции, экономическое развитие, финансовые ресурсы, макроэкономический анализ, объем производства, накопление капитала.

Kirish. Iqtisodiyotning asosiy elementlari bo'lgan iste'mol, jamg'arma va investitsiya mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishi uchun o'zaro chambarchas bog'liq jarayonlardir. Iste'mol – aholining kundalik ehtiyojlarini qondirish uchun xarajat qilishini ifodalasa, jamg'arma – kelajakdagi ehtiyojlar uchun daromadning bir qismini saqlashni anglatadi. Jamg'armalar esa investitsiyalarni moliyalashtirishning asosiy manbai bo'lib, ular iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ishlab chiqarish salohiyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi nisbat mamlakatning iqtisodiy modeliga bevosita ta'sir qiladi. Yuqori darajadagi iste'mol qisqa muddatda iqtisodiy faollikni oshirishi mumkin bo'lsa-da, uzoq muddatda kam jamg'arma investitsiyalar uchun yetarli resurslarning mavjud emasligiga olib keladi. Aksincha, yuqori jamg'arma darajasi investitsiyalarni rag'batlantiradi, ammo iste'mol darajasini pasaytirib, iqtisodiy o'sishni susaytirishi mumkin. Shu sababli, ushbu elementlarning muvozanatini ta'minlash har bir iqtisodiyot uchun muhim masala hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi bog'liqliklar, ularning makroiqtisodiy rivojlanishdagi roli va mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, ushbu jarayonlarning o'zaro ta'sirini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ham muhokama qilinadi.

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi munosabatlar mamlakat iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu elementlar o'rtasidagi optimal muvozanatga erishish iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi.

Iste'mol va iqtisodiy faollik

Iste'mol darajasi aholi farovonligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, qisqa muddatda iqtisodiy faollikni oshiradi. Ammo haddan tashqari yuqori iste'mol darajasi jamg'arma va investitsiya hajmining kamayishiga olib kelishi mumkin. Bu holat uzoq muddatda iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtirishi ehtimoli bor.

Jamg'arma va moliyaviy barqarorlik

Jamg'arma iqtisodiyotda moliyaviy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy resursdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yuqori darajadagi jamg'arma moliyaviy institutlar orqali investitsiyalarni moliyalashtirishga imkon beradi. Biroq, haddan tashqari yuqori jamg'arma darajasi aholining xarajatlarini qisqartirishi va iqtisodiy faollikni susaytirishi mumkin.

Investitsiya va iqtisodiy o'sish

Investitsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri bo'lib, yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish quvvatini oshirish va yangi ish o'rinlari yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotda aniqlangan asosiy jihat – investitsiyalar jamg'armalar bilan bevosita bog'liq bo'lib, moliyaviy resurslarning yetarli darajada shakllanishi investitsion faoliyatni rag'batlantiradi.

Makroiqtisodiy balansni ta'minlash muhimligi

Iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni saqlash iqtisodiy barqarorlik uchun zarur. Ushbu muvozanatni ta'minlashda davlat siyosati, jumladan, soliq imtiyozlari va investitsiya rag'batlari muhim rol o'ynaydi.

Optimal jamg'arma darajasini aniqlash

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, optimal jamg'arma darajasini belgilash mamlakatning rivojlanish darajasi va iqtisodiy modeliga bog'liq. Kam rivojlangan iqtisodiyotlar uchun yuqori jamg'arma investitsiyalarni ko'paytirish uchun muhim, rivojlangan iqtisodiyotlarda esa iste'mol va investitsiyalar o'rtasidagi muvozanat asosiy e'tiborda bo'ladi.

Investitsion muhitni yaxshilash zarurati

Investitsiyalarni rag'batlantirish uchun ishonchli moliyaviy tizim, barqaror siyosiy muhit va texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash zarur. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, investitsiyalar yuqori bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari ham yuqori.

2024-yilda O'zbekiston hukumat tashabbuslari va rivojlanayotgan bozor islohotlari asosida turli tarmoqlar bo'ylab investitsiyalar uchun jozibador joy sifatida o'zini namoyon qilmoqda. Quyida mamlakat investitsiya landshaftini shakllantiruvchi asosiy tendentsiyalar va imkoniyatlarning umumiy ko'rinishi keltirilgan:

Qayta tiklanadigan energetikaga investitsiyalar: O'zbekiston qayta tiklanadigan energiya quvvatini kengaytirishda sezilarli yutuqlarga erishmoqda, shamol va quyosh energiyasi bo'yicha 10 GVt dan ortiq loyihalar ishlab chiqilmoqda. Ushbu sektor, ayniqsa barqaror texnologiyalarga yo'naltirilgan kompaniyalar uchun muhim sarmoya sohasiga aylanmoqda

Hukumat investitsiya rejalari: Hukumat investitsiyalarning o'sishini rag'batlantirmoqda, asosiy kapitalni shakllantirish 2024-yilda 4 foizga oshishi kutilmoqda. Bu global iqtisodiy sharoitlardan kelib chiqqan qiyinchiliklarga qaramay, davlat sektorining kuchli xarajatlari bilan qo'llab-quvvatlanadi

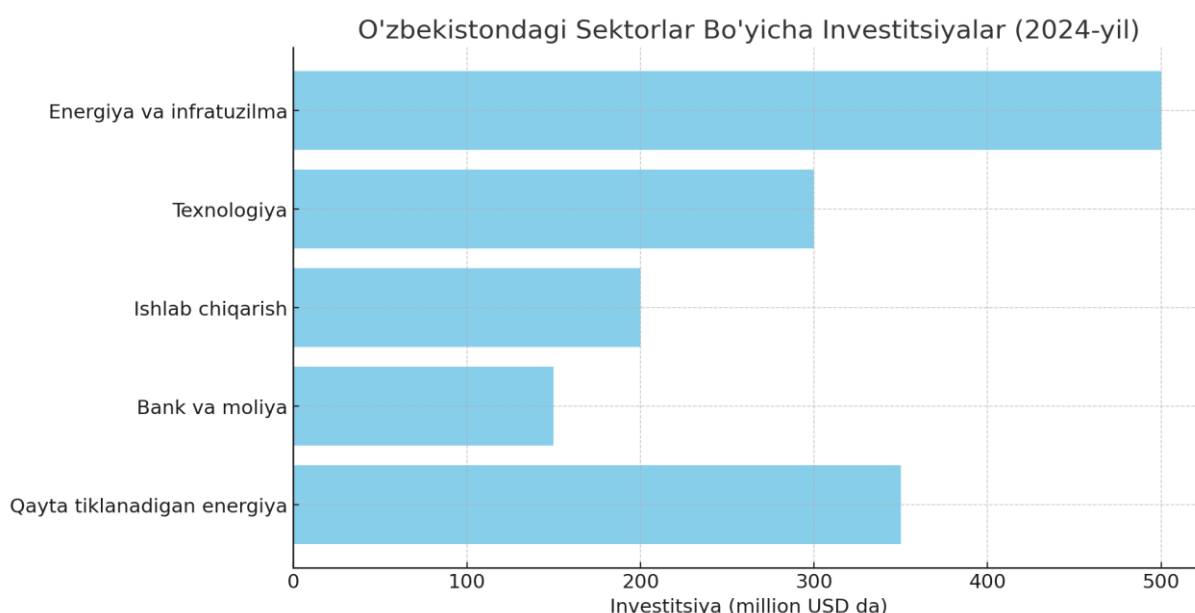
Investitsiyalar infratuzilma, energetika va texnologiyalarga jamlangan bo'lib, hukumatning iqtisodiyotni modernizatsiya qilish bo'yicha kengroq maqsadiga mos keladi.

Qimmatli qog'ozlar bozorida o'zgarishlar: O'zbekiston o'z kapital bozorlariga xorijiy qiziqish ortib borayotganiga guvoh bo'lmoqda. Yashil obligatsiyalar kabi yangi moliyaviy vositalarni joriy etish va fond bozorida rejalashtirilgan islohotlar shaffoflikni oshirish va xalqaro investorlarni jalb qilishga qaratilgan.

Birlashish va sotib olish (M&A): O'zbekistonda, ayniqsa, ko'chmas mulk va bank sektoridagi M&A faoliyati mamlakat iqtisodiyotiga ishonch ortib borayotganini aks ettiradi. OTP Bankning Ipotekabankni sotib olishi kabi asosiy xaridlar strategik investitsiyalar uchun imkoniyatlarga ega rivojlanayotgan bozordan dalolat beradi.

Xususiy kapital va qarz: Xususiy kapital va qarz investitsiyalariga talab ortib bormoqda, ayniqsa yuqori mahalliy bank stavkalari tufayli. Ushbu tendentsiya infratuzilma va fintech kabi sohalarga alohida e'tibor qaratgan holda uzoq muddatli loyihalarni moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydigan xorijiy moliya institutlarining ko'payishiga olib keladi.

Bu o'zgarishlar kengroq iqtisodiy o'zgarishlarni aks ettiradi va O'zbekistonni mintaqaning o'sish salohiyatidan foydalanmoqchi bo'lgan sarmoyadorlar uchun jozibador manzilga aylantiradi.

Diagrammada investitsiya miqdori (million dollar bilan) va sektorlarga tegishli nomlar quyidagicha:

Energiya va infratuzilma sektori eng yuqori investitsiyaga ega.

Texnologiya, Ishlab chiqarish, Bank va moliya, va Qayta tiklanadigan energiya sohalarida ham investitsiyalar mavjud, ammo miqdori pastroq.

Diagramma O'zbekistondagi iqtisodiy sektorlar bo'yicha hozirgi investitsiya holatini ko'rsatadi.

Ushbu tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash iqtisodiy siyosatning asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi zarur. Mazkur muvozanatni shakllantirish orqali iqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli rivojlanishga erishish mumkin.

Xulosa. Iste'mol, jamg'arma va investitsiya iqtisodiyotning asosiy elementlari bo'lib, ular o'rtasidagi muvozanat mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va uzoq muddatli rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

Iste'mol darajasi iqtisodiy faollikning asosiy drayveri bo'lib, qisqa muddatli o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Ammo haddan tashqari yuqori iste'mol jamg'arma va investitsiya resurslarini cheklaydi, bu esa uzoq muddatda iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtirishi mumkin.

Jamg'arma darajasi investitsiyalarni moliyalashtirish uchun asosiy manba hisoblanadi. Yuqori jamg'arma darajasi iqtisodiy barqarorlikni kuchaytirsada, haddan tashqari ko'p jamg'arma iqtisodiy faollikni pasaytirishi mumkin.

Investitsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omili bo'lib, ishlab chiqarish quvvatini kengaytirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratishda yetakchi rol o'ynaydi.

Tadqiqot xulosalariga ko'ra, iste'mol, jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishi bo'lishi zarur. Jamg'armalarni investitsiyaga yo'naltirishga qaratilgan strategiyalar, investitsion muhitni yaxshilash va aholi farovonligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash uchun muhimdir.

Kelgusida, iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi optimal nisbatni aniqlash hamda investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha yanada chuqur tahlil va tadqiqotlar olib borish zarur. Ushbu tadbirlar mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirish va uzoq muddatli rivojlanishga erishishda muhim hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.— T.: "O'zbekiston", 2018.
2. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2014-yil 9-dekabr.
3. B.Y.Xodiyev, Sh.Sh.Shodmonov. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. 2017 y.
4. B.Mamatov, D.Xujamkulov, O.Nurbekov, Investitsiyalarni tashkil etish vamoliyalashtirish. T.: «Iqtisod-Moliya». 2014-y.

**O‘ZBEKISTONDA ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI
AVTOMATLASHTIRISHDAGI TO‘SIQLAR: TAHLIL VA YECHIM**

Mahbuba Rahmonova

Termez davlat universiteti Iqtisodiyot yo‘nalishi magistranti

Makhbuba.rakhmonova@gmail.com

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna i.f.f.d.(PhD)

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti ,

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda ishlab chiqarish tizimi baholanadi va ishlab chiqarish jarayonini avtomatlashtirishda duch kelinayotgan to‘siqlar yoritib berilib, samarali yechimlar taklif qilinadi.

Kalit so‘zlar: 4,0-Industriya, axborot texnologiyasi, innovatsiya, bulutli hisoblash tizimi, avtomatlashtirish, ishlab chiqarish.

Annotation: In this article, the manufacturing system of Uzbekistan will be assessed, emphasizing specifically on barriers encountered in automating manufacturing process and effective solutions will be proposed.

Key words: Industry 4.0, information technology, innovation, cloud computing, automation, and manufacturing.

Аннотация:

В данной статье проводится оценка производственной системы Узбекистана, выявляются основные препятствия, возникающие в процессе автоматизации производственных процессов, и предлагаются трансло эффективные решения.

Ключевые слова: Четвёртая промышленная революция, информационные технологии, инновации, облачные вычисления, автоматизация, производство.

Har qanday mamlakatni iqtisodiy ahvolini baholashda birinchi o‘rinda yalpi ichki mahsulotining aholi jon boshiga bo‘lgan ulushi, eksport salohiyati hamda shu bilan birga eksport mahsulotlarini ishlab chiqarishda qo‘llaniladigan yuqori texnologiyalar juda muhim o‘rin egallaydi. Umumiy qilib aytganda, bu mezonlarning hammasida ishlab chiqarish salohiyati va ishlab chiqarishda yuqori texnologiyalar yotadi.

Ishlab chiqarishda samardorlikka erishish uchun dunyo bo‘ylab ko‘plab mamlakatlar, xususan Amerika, Xitoy, Hindiston hamda O‘zbekiston ham ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilishga qo‘l urmoqda.

Buning aksini raqamli texnologiyalarning rivojlanib, hattoki sanoat sohasiga ham kirib kelishi bilan ko‘rishimiz mumkin. Texnologik innovatsiyalar hozirgi kunda ishlab chiqarish tizimida ham joriy qilinib, bunda insoniyat uchun murakkab bo‘lgan ishlab chiqarish jarayonlarini robotlash orqali sodir bo‘ladi. Bu o‘z navbatida, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarda nuqson-kamchiliklar kuzatilmay, hattoki robotlashtirilgan tizim mahsulotni savdo yoki eksportga taqdim qilishdan oldin o‘zi tekshiruvdan o‘tkazish qobiliyatiga ega. Axborot texnologiyaning ushbu innovatsiyasi dunyoda “Industry 4.0” ya’ni “Sanoatning to‘rtinchi revolyutsiyasi” nomi bilan tarqalmoqda. Dunyoning rivojlangan va rivojlanayaotgan mamlakatlari Industry 4.0 tizimini eng maqbul tizim deb baholab, o‘zining ishlab chiqarish maydonchasida qo‘llashga harakat qilmoqda.

Shuni e'tiborga olish kerakki, O'zbekiston ham sanoatning to'rtinchi revolyutsiyasi deb nom olgan ushbu innovatsion tizimni tadbiriq qilishga intilmoqda, ammo bu jarayonda bir qancha to'sqinliklarga duch kelishi adaptatsiya jarayoni kechikishiga sabab bo'layapti.

Sanoatning to'rtinchi revolyutsiyasi ya'ni industry 4.0 hozirgi kunda keng tarqalayotgan tushuncha bo'lib, juda ko'plab ta'riflarga ega. Ammo, ushbu tizimni to'laqonli o'rganish uchun bilim va ko'nikmalar yetarli emas, dunyo miqyosda ushbu tizimdan foydalangan holda sohada muvaffaqiyatga erishayotgan sanoqli kompaniyalar misolini ko'ra olamiz. "Yangi konsepsiyaga yo'nalish uchun aniq ko'rsatmalarni mavjud emasligi firmalarni adaptatsiya jarayonini qiyin kechishiga sabab bo'lmoqda"¹.

"Industry 4.0" termini tarixi ilk marta 2011-yilda sanoatda rivojlanish mavzusiga qaratilgan "Hannover Messe" deb nomlangan xalqaro savo ko'rgazmasidan boshlanadi. Ushbu konsepsiya zamonaviy texnologiyalar jumladan, sun'iy intellekt (AI), robototexnika, bulutli hisoblash tizimlari, raqamli egizaklar, mashinalarni tizim bo'yicha dasturlash, Internet vositalari (IoT) orqali aqlli ishlab chiqarish jarayonlariga e'tibor qaratadi. Maqsad – o'z-o'zini optimallashtirish, avtomatlashtirish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini mustaqil ravishda jadallashtira oladigan aqlli zavodlarni tashkil etishdir².

Industry 4.0 paradigmasi ishlab chiqarishda moslashuvchanlikni oshirish, maxsulotlarni xaridor talabiga mos ravishda ishlab chiqarish, tezlikni oshirish, sifatni yaxshilash, maxsuldorlikni oshirish kabi imkoniyatlarni va'da qilmoqda³. Shunday ekan, ushbu paradigmani O'zbekiston miqyosida qo'llash uchun qanday kamchiliklar kuzatilayotganini o'rganish maqsadida, aqlli ishlab chiqarish tizimining talablarini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Industry 4.0 tizimini moslashuvchanlik darajasi 5 (yuqori)dan 1 (past)gacha bo'lgan shkalada baholanadi.

5 baho allaqachon joriy qilib, yuqori moslashib, o'zlashtirilgan texnologiyalarga beriladi.

4 baho darajadagi baho sanoat muhitida allaqachon joriy qilinib, ammo ko'proq tajriba va malaka talab qiladigan texnologiyaga beriladi.

3 baho taqdiqotlar orqali o'rganilgan, ammo amaliyotda ishlab chiqarish tizimida qo'llanilmagan texnologiyaga beriladi.

2 baho texnologiyaning joriy qilishning dastlabgi bosqichlarida bo'lgan, bir qancha tadqiqot olib borilgan yoki/va prototip o'rnatishlar amalga oshirilgan texnologiyalar

1 baho esa mamlakat uchun butunlay yangi texnologiya bo'lib, ko'plab tadqiqot talab qiladigan texnologiya hisoblanadi⁴.

O'zbekistonda ishlab chiqarish tizimini avtomatlashtirish 2021-yilda AuAvto kompaniyasi tomonidan joriy qilinib, ishlab chiqarish tizimini rejalashtirish, xaridlar, inventarizatsiya boshqaruvi

¹ Suleiman, Z., Shaikholla, S., Dikhanbayeva, D., Shehab, E., & Turkyilmaz, A. (2022). Industry 4.0: Clustering of concepts and characteristics. *Cogent Engineering*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311916.2022.2034264>

² . Kalil, M. (2024a, January 20). *When Manufacturing Got a Brain: Industry 4.0 at Hannover Messe 2011* | Mike Kalil. Mike Kalil. <https://mikekalil.com/blog/smart-manufacturing-hannover-messe/>

³ 3. Burke, R., Mussomeli, A., Laaper, S.:The smart factory. Responsive, adaptive, connected manufacturing. Deloitte University Press (2017)

⁴Ikrom Kambarov, Gianluca D'antonio, Khurshid Aliev, Paolo Chiabert, Jamshid Inoyatkhodjaev. Uzbekistan Towards Industry 4.0. Defining the Gaps Between Current Manufacturing Systems and Industry 4.0. 15th IFIP International Conference on Product Lifecycle Management (PLM), Jul 2018, Turin, Italy. pp.250-260, ff10.1007/978-3-030-01614-2_23ff. fhal-02075564

yagona tizimda amalga oshirish yo'liga qo'yildi. Barcha bo'limdagi ma'lumotlar bazasi online tarzda taqdim qilish imkonini berdi⁵.

Bundan ko'rinib turibdiki, O'zbekistonda avtomobil ishlab chiqarish sanoatida robotlar va avtomatlashgan ishlab chiqarish tizimi joriy qilingan bo'lsada, hali dastlabgi bosqichlarda adaptatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Ushbu avtomatlashtirish tizimini mukammallashtirish maqsadida ko'plab ilmiy izlanishlar, o'quv dasturlar joriy qilishga investitsiyalarga ko'proq ahamiyat berilishi maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, ishlab chiqarish tizimida avtomatlashtirishni joriy qilish yangicha infrastrukturaga moslashishni talab qiladi.

1-jadval, industry 4.0 tizimining talablari va hamda O'zbekistonda joriy qilingan tizimdagi kamchiliklarni yoritadi. Bu jadval orqali, qaysi jabhalarda O'zbekiston ko'proq rivojlanishini yo'liga qo'yish kerakligini aniqlashimiz mumkin.

1-

2-

1-Jadval. Industry 4.0 va O'zbekistonda qo'llanilayotgan ishlab chiqarishi tizimidagi farqlar

	O'zbekistondagi korxonalar	Industry 4.0
Texnologiya	Aqli sensorlar, nosozliklarni aniqlash, qanday sharoitga moslashgan boshqaru tizimi, diagnostika	O'z-o'zini boshqaradi, tiz uchrashi mumkin bo'lgan nosoz aniqlaydi, mahsulotda uchr defektni aniqlab, xabar beradi.
Ishlab chiqarish tizimi	"Lean" sistemasiga asoslagan, GMS tizimi	Nosozlik uchraganda o'zini o'zi ta'mirlaydi, markazlashmagan, Integratsiyalashgan, bulut hisoblashga asoslangan.
Ishchilar salohiyati	IT sohasida mutaxassislar yetishmaslig	IT sohasida mutaxassislar bilim ko'nikmalar mavjudligi
Infrastruktura	Simli internet tezligi 21,67 Mbit/s Barqaror elektr manbaalari, quyosh, shamoldan foydalanish yangi bosqichda	25 Mbps dan 1.4 gbit sekundiga Barqaror energiya manbaalari mukammal tarzda bo'lishi: quyosh shamol va qayta tiklanadigan boshqa manbaa

Raqamli iqtisodiyotga o'tishda O'zbekistonda quyidagi muammolar mavjud:

Ishchi kuchi malakasi: dasturlash, modellashtirish, simulyatsiya jarayonlarida endilikda ishchilarni yangi bilim va ko'nikmalarga yo'naltirish lozim. Industry 4.0 tizimiga adaptatsiya jarayonida, O'zbekiston

⁵. UzDaily. (n.d.). *UzAuto Motors becomes the gold medalist of the international SAP Value Award.*

UzDaily.uz. <https://www.uzdaily.uz/en/uzauto-motors-becomes-the-gold-medalist-of-the-international-sap-value-award/>

mavjud ishchilarni yangi dasturdagi o'zgarishlarga qaramay, ishlab chiqarish sanoatida faoliyat yuritishlari uchun ishchilarga kerakli treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Zero, Yevropa parlamenti tomonidan ilgari surilgan izlanishlarga ko'ra, yuqori malakali ishchi kuchi kelajakda ishlab chiqarish sanoatida muammo sifatida ko'rilishi mumkin. O'zbekistonda ham shu masalani yechimi bo'yicha "1000 ta dasturchi" loyihasini amalga oshirilishi rejalashtirilgan.

Ta'lim va ilmiy izlanishlar: Ilmiy-tadqiqot markazlari, institutlar, ishlab chiqarish tashkilotlari birgalikda ishlab, universitet tizimini moslashtirishi, ishchilarga kerakli treninglar o'tkazishi kerak. Bundan tashqari, universitetlarda ta'lim dasturini zamonga mos tarzda tayyorlanishi maqsadga muvofiqdir.

Bulutli hisoblashga asoslangan dasturlarga moslashish va integratsiya qilish– O'zbekistonda firmalar ishlab chiqarish jarayonini rejalashtirish, nazorat qiluvchi axborot texnologiyalari vositalari va avtomatlashtirish tizimini sust darajada moslashgan. Shu sababli juda murakkab bo'lgan simulyatsion vositalar va rejalashtirish modellaridan foydalanilmaydi. Asosan, IT sohasidagi mutaxassislarning yetishmovchiligi ushbu tizimdan to'liq foydalanib, samaradorlikka erishishga to'sqinlik qiladi. SAP dasturi asosan moliyaviy tahlil uchun joriy qilinadi. Bu dasturni ishlab chiqarishga, ta'minot zanjiri nazoratiga integratsiya qilinganda, jarayonning davomiyligini ta'minlaydi.

Investitsiyalar va milliy tashabbuslar:

Industry 4.0 termini kirib kelganidan buyon, bu paradigmani moliyalashtirish eng katta muammo bo'lib kelmoqda. Bu paradigmani yo'lga qo'yish uchun, kompaniyalar investitsiyalar kiritishi, milliy strategik maqsadlarga xos institutlar yoki hukumatdan yordam olishlari kerak. Buning uchun bu dastur kompaniyalardan juda katta harakatlar talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-coH 11.09.2023. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni ushbu muammolarga yechim bo'ladi.

Mazkur farmonga ko'ra,

- "Makroiqtisodiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash maqsadida, energetika, suv va infratuzilma resurlari bilan ta'minlash;

- Eksport hajmini 2 barobarga oshirish, 45 milliard dollarga yetkazish eksport qiladigan korxonalar sonini 6.5 mingdan 15 mingtaga yetkazish;

- Internet tezligini 10 barobarga oshirib, xalqaro internetga ulanish tezligini 5000 gbit/s ga yetkazish, optic tolali aloqa linyalari, keng polosali ma'lumot uzatish tarmoqlari qamrovini 100 foizga yetkazish;

- IT xizmatlar va dasturiy mahsulotlar eksport hajmini 5 milliard dollarga yetkazish;

- BMTning elektron hukumat reytingida Top – 30 talikka erishish masalari ko'zda tutilgan"⁶.

"O'zbekiston – 2030 strategiyasi"ga ko'ra, O'zbekistonda yalpi ichki mahsulot hajmini, eksport salohiyatini oshirish kabi maqsadlar ilgari surilgan. Bunga erishish yo'lida raqamli iqtisodiyotga erishish keng qamrovli imkoniyatlarni va'da qiladi. Ammo, ishlab chiqarish sohasida qilinishi kerak bo'lgan islohot va muammolar bartaraf etilishi 2030-yilgi strategiyani amalga oshirishga qo'l keladi.

Xulosa tariqasida shuni aytishimiz kerakki, O'zbekistonda ishlab chiqarish tizimini avtomatlashtirish iqtisodiyotni barqarorlashtirish uchun xizmat qila oladi. Buning uchun, avtomatlashtirishni yo'lga qo'yishda duch kelinayotgan muammolar bartaraf qilish uchun raqamli texnologiyalardan samarali foydalana oladigan yetakchi kadrlarni tayyorlash, infratuzilmani yana avtomatlashtirish tizimiga muvofiq

⁶PF-158-coH 11.09.2023. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. (n.d.). <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

ravishda o'zgartirish, bulutli hisoblashga moslashgan dasturlarni ishlab chiqarish sanoatiga integratsiya qilish kabilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Suleiman, Z., Shaikholla, S., Dikhanbayeva, D., Shehab, E., & Turkyilmaz, A. (2022). Industry 4.0: Clustering of concepts and characteristics. *Cogent Engineering*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311916.2022.2034264>
2. Kalil, M. (2024a, January 20). *When Manufacturing Got a Brain: Industry 4.0 at Hannover Messe 2011* / Mike Kalil. Mike Kalil. <https://mikekalil.com/blog/smart-manufacturing-hannover-messe/>
3. Burke, R., Mussomeli, A., Laaper, S.:The smart factory. Responsive, adaptive, connected manufacturing. Deloitte University Press (2017)
4. Ikrom Kambarov, Gianluca D'antonio, Khurshid Aliev, Paolo Chiabert, Jamshid Inoyatkhodjaev. Uzbekistan Towards Industry 4.0. Defining the Gaps Between Current Manufacturing Systems and Industry 4.0. 15th IFIP International Conference on Product Lifecycle Management (PLM), Jul 2018, Turin, Italy. pp.250-260, ff10.1007/978-3-030-01614-2_23ff. fffhal-02075564
5. UzDaily. (n.d.). *UzAuto Motors becomes the gold medalist of the international SAP Value Award*. UzDaily.uz. <https://www.uzdaily.uz/en/uzauto-motors-becomes-the-gold-medalist-of-the-international-sap-value-award/>
6. *PF-158-son 11.09.2023. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida*. (n.d.). <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA G'AZNACHILIK AXBOROT TIZIMIDA
BUDJET NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI**

Abduqaxorov Xamidulloxon Abdug'affor o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi
2-kurs magistranti

O'zbekiston Respublikasida davlat moliyasini boshqarish tizimida olib borilayotgan islohotlar, qator vazifalar bilan birgalikda, davlat budjetining g'azna ijrosiga bosqichma-bosqich o'tishni va uning faoliyat mexanizmlarini takomillashtirishni nazarda tutadi. Bunda zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida davlat mablag'larining harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni jamlash, qayta ishlash, uzatish usullarini o'zlashtirish asosida davlat moliyasini boshqarishning samarali usul va vositalarini shakllantirish va muvofiq holda ishlashini ta'minlash zarur bo'ladi. Mamlakatimizda davlat budjetining g'azna ijrosini samarali tadbqiq etishga faqatgina barqaror rivojlanish ko'rsatkichlariga erishganimizdan keyingina muvaffaq bo'ldi.

O'zbekiston hukumati davlat moliyasini boshqarish tizimida ham kengqamrovli islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirib kelmoqda. Bu islohotlarning ijobiy natijalarini Davlat budjeti nazoratida g'aznachilik axborot tizimining muvaffaqiyatli joriy etilishida ko'rishimiz mumkin. Davlat budjetining g'azna ijrosi davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tushumlarini yagona g'azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budjeti, budjetdan tashqari fondlar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari, davlat qarzlari va ularga xizmat ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash imkonini beradi.

Taraqqiyotimizning bugungi sharoitida mamlakatimiz iqtisodiyotida sodir bo'layotgan tarkibiy o'zgarishlar, butun moliya tizimida, uning markaziy bo'g'ini bo'lgan davlat moliyasida amalga oshirilayotgan islohotlar davlat moliyasini boshqarish masalalarida muayyan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarurligini talab qilmoqda. Bunday sharoitda nafaqat davlat moliyasi haqidagi ma'lum nazariy bilimlarga ega bo'lgan, balki Davlat budjeti nazoratida g'aznachilik axborot tizimi jarayonlarida vujudga keladigan holatlarni tushuna oladigan, budjet ijrosi ishtirokchilari bo'lgan moliya organlari, g'aznachilik bo'linmalari, budjet tashkilotlari va budjetdan mablag' oluvchilar amaliy faoliyatini samarali tashkil qila oladigan, davlat mablag'larini samarali boshqarishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini qabul qila oladigan zamonaviy mutaxassislar tayyorlash birinchi darajali ahamiyatga egadir. Shu sababli davlat moliyasi uchun tashabbuskor, ijodiy fikrlaydigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashda budjet-moliya va budjetning g'azna ijrosi nazariyasi va amaliyotini o'rganishga muhim o'rin beriladi. Jamiyatning bu talabini anglagan holda, shuningdek, Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining ta'lim tizimiga yangi avlod darsliklarini yaratish bo'yicha dasturiy vazifasini bajarish maqsadida mualliflar tomonidan oliy ta'limning tegishli yo'nalishlaridagi talabalar uchun "G'aznachilik" nomli darslik yaratildi.

Bunda g'aznachilik nazorati budjet daromadlari va xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash, pul mablag'larini to'g'ri rejalashtirish, moliyaviy oqimlarning dastlabki va joriy nazoratini amalga oshirish hamda davlat budjetini yuqori operativlikda ijro qilish imkonini beradi.

Ma'lumki, global jahon iqtisodiyotidagi jiddiy muammolar hamda ularning dunyodagi ko'plab mamlakatlar qatorida bizning mamlakatimiz iqtisodiyotiga ham ko'rsatayotgan salbiy ta'siriga qaramasdan, oxirgi yillarda respublikamizda yuqori va barqaror o'sish sur'atlarini saqlab, makroiqtisodiy barqarorlik va mutanosiblikning ta'minlanayotganligi o'ziga xos ijobiy ko'rsatkich bo'lmoqda. Avvalo, budget jarayoni tushunchasining mazmuniga to'xtaladigan bo'lsak, budget jarayoni - budget loyihasini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish va ijro etish, uning ijro etilishini nazorat qilish, ijrosi haqidagi hisobotni tayyorlash va tasdiqlash, shuningdek davlat budjeti tuzilmasiga kiruvchi budgetlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning qonun hujjatlariga muvofiq tartibga solinishi bilan bog'liq bo'lgan davlat hokimiyati va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari hamda boshqa budget jarayoni ishtirokchilarining maqsadli faoliyatidir. Uning mazmuni mamlakatning davlat va budget qurilishi, tegishli vakolatli organlar va yuridik shaxslarning budget huquqlari bilan belgilanadi. Byudjet jarayoni budgetni rejalashtirishdan boshlanadi. Byudjetni rejalashtirish davlat moliyaviy siyosati talablariga muvofiqlashtirilgan moliyaviy rejalashtirishning muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Bunday rejalashtirishning iqtisodiy vazifasi turli darajadagi budgetlar va budgetdan tashqari jamg'armalarni tuzish va ijro etish jarayonida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning umummilliy dasturlari asosida yalpi ichki mahsulot va milliy daromad qiymatini moliya tizimi bo'g'inlari o'rtasida markazlashtirilgan tarzda qayta taqsimlash nisbatlarini to'g'ri belgilashdan iboratdir.

Mamlakatimizda davlat budgetining g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning topshirig'iga muvofiq tijorat banklari davlat budgetining kassaviy ijrosini amalga oshirib keldilar. Byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlari ularning hisobvaraqlaridagi budget mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirib kelindi. Bu amaliyot bir necha o'n yillar mobaynida budget ijrosida ma'lum darajadagi samara bilan qo'llanib kelindi. Lekin keyingi yillarda davlat budgetining kassaviy ijrosi davlat mablag'larini boshqarish, budget ijrosini tashkil qilish va nazoratini olib borish, mablag'larning samarali ishlatilishini ta'minlash masalalarida bir qator muammolarni keltirib chiqardi:

- budget daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi axborotlarning etarli darajada operativ (tezkor) emasligi;
- daromadlarning bank hisobraqamlariga tushishi va budgetning hisobraqamlarida aks ettirilishidagi uzilishlarning mavjudligi bois budget resurslarini boshqarishdagi tezkorlikning sustligi;
- soliq daromadlarining budget tizimi bo'g'inlari o'rtasida taqsimlanish jarayonlarini samarali tartibga solish va daromadlar tushumini jadallashtirishning zarurligi;
- budget ajratmalarining hajmlari bilan haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar summalari ko'rsatkichlarining tarqoqligi tufayli mablag'larning tushumi va sarflanishi ustidan yagona nazoratning murakkablashuvi;
- budget tashkilotlarining hisobraqamlarida ishlatilmayotgan budget mablag'larining turib qolishi;
- budget mablag'larining ajratilishi bilan ularning so'nggi iste'molchilarga etib borishigacha bo'lgan vaqtning uzoqligi;
- davlat mablag'lari harakatining murakkablashuvi va hajmlarining ortib borishi bilan ulardan oqilona foydalanish ustidan dastlabki nazoratning va joriy monitoringning zarurligi va boshqalar.

Sanab o‘tilgan muammolar kecha yoki bugun yuzaga chiqmadi, ular yillar davomida yig‘ilib, tezkor sur‘atlar bilan rivojlanib borayotgan jamiyat taraqqiyotiga halaqit bera boshladi. Byudjet ijrosi ustidan nazoratning sustligi, mablag‘larni operativ boshqarish imkoniyatining kamayib borayotganligi, budjet ijrosi to‘g‘risidagi tezkor va aniq ma‘lumotlarni olish, jamlash, qayta ishlash va tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi qiyinchiliklar davlat moliyasini boshqarish tizimida islohotlar qilishni, budjet mablag‘larini boshqarishning samarali usul va vositalarini izlab topib, tadbqiq etishni talab etdi va davlat budjetining kassaviy ijrosidan g‘azna ijrosiga o‘tishning zarurligini belgilab berdi.

G‘aznachilik axborot tizimini tashkil etishning mazmuni - davlat budjeti va davlat maqsadli jamg‘armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag‘lar bo‘yicha tushumlarini yagona g‘azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shuhisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budjeti, davlat maqsadli va budjetdan tashqari jamg‘armalar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag‘lari, davlat qarzlariga xizmat ko‘rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag‘larining samarali ishlatilishini ta‘minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to‘g‘risida operativ tarzda ma‘lumotlarni jamlash, boshqarish va nazorat qilish imkonini beradi. Shu narsa ma‘lumki, O‘zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy mamlakatlar bozor mexanizmlarini ko‘r-ko‘rona, sun‘iylik bilan tadbqiq etib bo‘lmaydi, chunki jamiyat a‘zolari o‘rtasida shunday an‘anaviy ierarxik munosabatlar tizimi shakllanganki, ularni mensimaslik, keskin qarorlar qabul qilish chog‘ida ularni e‘tiborga olmaslik turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotni boshqarishning jahon amaliyotida tan olingan bir qator mexanizmlarini iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish sharoitlarimizga tegishli tarzda moslashtirgan holda qo‘llash va ijobiy foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Mamlakatimizda davlat budjetining g‘azna ijrosiga o‘tishgacha bo‘lgan davrda O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning topshirig‘iga muvofiq tijorat banklari davlat budjetining kassaviy ijrosini amalga oshirib keldilar. 2000 yil 14 dekabrda qabul qilinib, 2014 yil 1 yanvarda Byudjet Kodeksi kuchga kiringunga qadar budjet amaliyotining huquqiy asosini tashkil qilib kelgan “Byudjet tizimi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining 37-moddasida “Davlat budjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek uning davlat daromadlari va xarajatlarini hisobga olish O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi.

Davlat budjetining kassa ijrosi operatsiyalarini banklar Markaziy bankning topshirig‘iga binoan bajaradi”, - deb belgilab qo‘yilgan edi. Byudjet mablag‘lari oluvchilarning xarajatlari ularning hisobvaraqlaridagi budjet mablag‘lari qoldiqlari doirasida to‘lov topshiriqnomalari bo‘yicha amalga oshirib kelindi.

Davlat budjeti nazoratida g‘aznachilik axborot tizimiga o‘tishgacha bo‘lgan davrda budjet ijrosi jarayoni quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi edi:

- budjet tushumlarini taqsimlash; - tegishli budjetlarda jamlangan mablag‘larni budjetdan mablag‘ oluvchilarning ularga xizmat ko‘rsatuvchi banklarda ochilgan hisobraqamlariga o‘tkazish.

Davlat budjeti ijrosini g‘aznachilik mexanizmlariga o‘tkazishning quyidagi afzalliklari mavjud

– qisqa fursatlarda davlat moliyaviy resurslarining real hajmini va uning istiqbol ko‘rsatkichlarini aniqlash;

- davlat moliyasining holati to‘g‘risidagi tezkor axborotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish;
- davlat budgetining ham daromadlari, ham xarajatlari qismi kassali ijrosining har kungi detallashtirilgan monitoringini o‘tkazish;
- tasdiqlangan budget mablag‘lari doirasida budget tashkilotlarining tovarlar va xizmatlar etkazib beruvchilar oldida majburiyatlar qabul qilish bosqichida (shartnomalar, kontraktlar tuzish) dastlabki nazorat qilish;
- taqsimlovchilar tomonidan suiste‘mol qilish va noto‘g‘ri ishlatishning oldini olish maqsadida joriy nazorat qilish;
- mablag‘larini o‘tkazishni soddalashtirish natijasida budget mablag‘larini tezkor ishlatish.

Xorijiy davlatlar amaliyotini tahlil qilish natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat tuzilishi turlicha bo‘lgan mamlakatlarda davlatga qarashli mablag‘lar Moliya vazirligining tarkibiy qismi bo‘lgan G‘aznachilik ning yagona hisobraqamida to‘planadi. Davlat qarzlarni boshqarish g‘aznachilikka yuklatilgan. G‘aznachilik muomalaga qimmatli qog‘ozlar chiqarishni, hajmini va to‘lov muddatini nazorat qiladi, ularning tarkibiga bog‘liq barcha masalalarni echadi. G‘aznachilik davlat qarzlarni boshqarishda turli bosqichlarda qatnashadi.

Davlat budgeti nazoratida g‘aznachilik axborot tizimi - davlat budgeti va davlat maqsadli jamg‘armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag‘lar bo‘yicha tushumlarini yagona g‘azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budgeti, budgetdan tashqari fondlar, budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag‘lari, davlat qarzlari va ularga xizmat ko‘rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag‘larining samarali ishlatilishini ta‘minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to‘g‘risida operativ tarzda ma‘lumotlarni jamlash imkonini beradi.

Davlat budgeti nazoratida g‘aznachilik axborot tizimining asosiy tamoyillari - kassaning yagonaligi hamda buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning yagonaligidan iborat. Davlat budgetining g‘azna ijrosi qonun xujjatlarida belgilab qo‘yiladigan maxsus vakolatli moliya organi hamda uning Qorag‘alpog‘iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlardagi hududiy bo‘linmalari tomonidan amalga oshiriladi.

G‘aznachilik yagona axborot tizimi

Mamlakatimizda g‘aznachilik tizimini joriy etilishi budget parametrlarini yaxshilash borasida amalga oshirilgan islohotlar sirasiga kiradi. Bugungi kunda mazkur sohani yanada tokomillashtirish lozimligi g‘aznachilik tizimining tashkiliy va huquqiy tizimini takomillashtirish, uning tarrafiy etishining yo‘nalishlarini o‘rganish muhimligini keltirib chiqaradi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov ta‘kidlaganidek “Davlat budgetini bajarishga qaratilgan g‘aznachilik xizmati institutini rivojlantirish va mustahkamlash budget mablag‘laridan foydalanish samaradorligini ancha oshiradi. Bu borada Moliya Vazirligi huzurida yangi tashkil etilgan G‘aznachilik tuzilmasining moddiy-texnik bazasini barcha pog‘onalarda mustahkamlash, uni malakali kadrlar bilan ta‘minlash, xalq ta‘limi va sog‘lig‘ini saqlash sohasida budget tashkilotlarini moliyalash mexanizmini yanada takomillashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlarni amalga oshirish lozim” [1]. G‘aznachilik tizimining joriy qilinishi natijasida keyingi yillar davlat budgetini profisit bilan ijro etilishi ta‘minlanmoqda. Xususan, 2014 yil yakunlariga ko‘ra davlat budgetini, soliq yuki 20,5 foizdan 20,0 foizgacha

kamaygani va foydadan olinadigan soliq stavkasi 9 foizdan 8 foizgacha pasaygani holda yalpi ichki mahsulotga nisbatan 0,2 foiz profitsit bilan ijro etilishiga erishildi. Bunda hukumatimiz tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy siyosatning to'la va izchil amalga oshirilishi, iqtisodiyotning muhim ustuvor tarmoqlarining belgilab berilishi hamda ularni rivojlantirish bo'yicha imkoniyatlarning safarbar etilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shunday bo'lishiga qaramasdan g'aznachilik tizimini yanada samarali faoliyat yuritishi hamda takomillashtirish uchun quyida keltirilgan yo'nalishlarda amaliy ish olib boorish maqsadga muvofiqdir:

- Respublikamizda G'aznachilik tizimining samarali faoliyat yuritishi uchun me'yoriy–huquqiy asoslarning yanada takomillashtirish;
- Mamlakatimizdagi g'aznachilik tizimida ilmiy faoliyat olib borayotgan iqtisodchi olimlar hamda soha gadoir ilmiy adabiyotlar miqdorini oshirish;
- Sohada faoliyat yuritib kelayotgan xodimlarning g'aznachilik bo'yicha tajriba, bilim hamda ko'nikmalarini oshirish;
- Respublikaning barcha hududlarida zamonaviy axborot texnologiyalari, aloqa tizimlaridan foydalanish darajasini oshirish va boshqa bir qator muammolarni keltirishimiz mumkin.

G'aznachilik tizimi — yosh moliyaviy struktura bo'lishiga qaramasdan uning rivojlanish darajasi juda yuqori. Davlat budjetini boshqarishda g'aznachilik organlari zimmasiga yuklatilgan vazifalar va funksiyalar yildan yilga takomillashib bormoqda. G'aznachilik instituti budjet daromadlari va xarajatlarini to'g'ri rejalashtirish hamda ijro qilish imkonini beradi. Asosiysi, kelgusi yil loyihasini tayyorlash uchun prognoz ma'lumotlarini shakllantirilishiga xizmat qiladi. Davlat budjeti daromadlari va xarajatlarining barqarorligini, mamlakatimiz hududlarida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muvafaqqiyatini belgilab berishda davlat budjeti g'azna ijrosi muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunga qadar davlat budjetining ijrosida ko'pgina o'zgarishlar amalga oshirildi. Respublikamizda 2010–2014 yillarda quyidagi yo'nalishlar bo'yicha rivojlanish kuzatildi:

- davlat budjeti daromadlari hisobini budjet tizimi bo'g'inlarida tartibga solish;
- mahalliy soliqlar va yig'imlar, respublika solikli va soliqsiz daromadlari hisobi;
- davlat va mahalliy budjetlarning kassa ijrosi;
- quyi budjetlarni pog'onali moliyalashtirilishiga chek qo'yildi;
- budjet mablag'laridan maqsadli foydalanish ustidan nazorat kuchaytirildi;
- mahalliy budjet ijrosi to'g'risidagi hisobotni tayyorlash muddati qisqartirildi va sifati yanada yaxshilandi.

Davlat budjeti g'azna ijrosini boshqarish sohasidagi dolzarb muammolarni hal etish zarur bo'lganda, g'aznachilik organlarining faoliyati Davlat budjeti islohotlarida o'zining ijobiy tomonlarini ko'rsatmoqda. Davlat budjeti kassa ijrosini amalga oshirish bo'yicha belgilangan tartibni to'g'ri amalga oshirilishini nazorat qilishga qaratilgan "ichki nazorat" xizmatini rivojlantirish va takomillashtirish budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu borada g'aznachilik organlarida tashkil etilgan ichki nazorat bo'limlarining moddiy-texnik bazasini barcha pog'onalarda mustahkamlash, uni malakali kadrlar bilan ta'minlash kabi keng ko'lamli ishlarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish strategiyasiga ko'ra, Moliya vazirligi G'aznachiligida ichki nazorat tizimini rivojlantirish konsepsiyasiga muvofiq Davlat moliyasini boshqarish tizimi

ustidan nazoratni takomillashtirish pirovard maqsad qilib belgilandi. Jahon standartlariga muvofiq davlat moliyasini boshqarish sohasida tashkil etilgan ichki nazorat va audit rivojlangan jamiyatga erishishning zarur quroli deb baholanmoqda. Markazlashgan budjet mablag'laridan belgilangan maqsadda ishlatilishini nazorat qilish, mahalliy budjetlarni bajarilishida investitsiya va kapital qo'yilmalarga yo'naltirilgan xarajatlar ustidan nazorat qilish tartibini mukammallashtirish lozim. Shuningdek, ijtimoiy-madaniy tadbirlarga ajratilgan budjet mablag'laridan foydalanish, dastur asosida aniq ro'yxatli bo'lishini, budjetdan mablag' oluvchilarni moliyalashtirish mexanizmini soddalashtirish, budjet mablag'laridan foydalanish hisobini yuritishda kuchli moliyaviy nazoratini ta'minlashni taqozo etadi. O'zbekiston Respublikasi G'aznachilik tizimini yanada takomillashtirishning yana bir muhim masalaridan biri bu davlat xaridlar tizimi hisoblanadi. Davlat xaridini boshqarish tizimini takomillashtirish uchun quyidagi elementlardan foydalanish samarali yo'nalish hisoblanadi:

- davlat xaridi siyosatini davlatning iqtisodiy siyosati maqsadlariga muvofiqlashtirish;
- davlat xaridi sohasidagi amalga oshirilayotgan siyosatni monitoring va baholashni tatbiq etish.

Davlat xaridlar tizimini takomillashtirishni muhim strategik masalaridan biri

- davlat xaridini rejalashtirishni qisqartirishdir.

Davlat xaridi faoliyatini rejalashtirishning tamoyili budjet mablag'larining ishlatilishi samaradorligini va tejamkorligini oshirish deb baholanishi kerak. Respublikamizda kelgusida g'aznachilik tizimi faoliyatini yanada takomillashtirish uchun doimiy g'aznachilikning Yagona g'azna hisobvarag'i monitoringini o'tkazish kerak. Hozirgi kunda budjet amaliyotida g'aznachilik takomillashtirish va davlatning moliyaviy resurslarini samarali boshqarish uchun Davlat budjeti mablag'larini prognozlashtirish va kassali rejalashtirishni takomillashtirish bilan birga, davlat budjeti mablag'larini likvidligini oshirishga olib keladigan G'aznachilikning Yagona g'azna hisobvarag'idagi operatsiyalarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish zarur. Davlat budjetini bajarishga qaratilgan g'aznachilik xizmati institutini rivojlantirish va mustahkamlash budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini ancha oshiradi [2]. Budjet tashkilotlari xaridini to'g'ri va samarali tashkil qilish uchun mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilish jarayoniga kompleks yondashish zarur. Milliy iqtisodiyotni rivojlantirish bosqichida budjetdan tashqari fondlarning mablag'larini oqilona sarflashning eng maqbul mexanizmini shakllantirishimiz kerak. Shu sababli, kelajakda Davlat budjeti tarkibidagi davlatning maqsadli pul jamg'armalari faoliyatini takomillashtirishni ta'minlaydigan chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Bir qator rivojlangan davlatlarda budjet ishlab chiqish jarayonida yanada samarali uslublardan foydalanish maqsadida yangi "maqsadli-dasturli rejalashtirish uslubi" yoki "natijaviylikka yo'naltirilgan budjetlashtirish" uslubi qo'llaniladi. Budjet islohotining muhim yo'nalishlaridan biri — natijaviylikka yo'naltirilgan budjetlashtirishni joriy etishdir. Natijaviylikka yo'naltirilgan budjetlashtirish (NYB) — moliyaviy resurslarni taqsimlash va foydalanishning tiniqligi, nazorat ostida bo'lishi va samaradorligini oshirishni ko'zda tutadi. Bunda cheklangan moliyaviy resurslar jamiyatda ko'zda tutilgan aniq maqsadga erishishiga qarab hamda davlat budjeti siyosatining ustuvor yo'nalishlariga muvofiq taqsimlanadi. Natijaviylikka yo'naltirilgan budjetlashtirishdan foydalanganimizda xarajatlarning alohida moddalari bo'yicha budjet g'azna ijrosida maqsadli ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarni bajarishga o'tiladi. Dasturiy-maqsadli uslubda rejalashtirish uzoq muddatli baholash asosida, budjet xarajatlarini qismlarga ajratish esa — maqsadlar va dasturlardan kelib chiqib amalga oshiriladi. Bunda budjet faqatgina xarajatlar tasnifining "an'anaviy" turlari

yordamidagina emas, balki aniq dasturlar bo'yicha ham ishlab chiqiladi. Dastur doirasidagi har bir tadbirga xarajatlar alohida ko'rsatiladi. Ular shu dastur doirasida moliyalashtirilayotgan ob'ekt yoki xizmatning holatini va dastur yakunlanganda erishilishi rejalashtirilayotgan holatini aks ettiradi. NYB uslubi g'aznachilikda quyidagi vazifalarni yechishga imkon beradi:

- aholi talablariga mos xizmatlarni taqdim etish;
- xarajatlarning nafaqat qiymatini, balki ijtimoiy samaradorligini aniqlash;
- budjet xarajatlarning asosligi va tiniqligini oshirish;
- budjet tasnifi bo'yicha resurslarni xarajat turlari bo'yicha emas, strategik maqsadlar bo'yicha taqsimlash.

O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetini boshqarishni takomillashtirish, budjet jarayonini tizimlashtirish, budjet tasnifini mukammallashtirish bo'yicha nazariy ishlanmalar va amaliy asoslarning sezilarli darajada zamon talabidan ortda qolmasligi uchun budjet tasnifi bo'yicha aniq tavsiyalar va takliflar ishlab chiqish zarur. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida davlat moliyaviy xavfsizligini ta'minlashda budjet jarayonlarini samarali boshqarish yanada murakkablashadi. Bu esa budjet mablag'larini boshqarish, ularni budjet tizimi bo'g'inlari o'rtasida taqsimlash mexanizmini takomillashtirish zarurligini talab etadi. Davlat moliyaviy xavfsizligini ta'minlashda budjet ijrosini samarali boshqarish muammosi dolzarbligicha qolmoqda. Respublikamizda amalga oshirilgan tadbirlar qatorida bank, moliya, budjet, g'aznachilik tizimini mustahkamlash masalasiga qaratiladi. Shunday sharoitda Davlat budjetidan samarali foydalanish milliy iqtisodiyotni rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan birga mamlakat ichida ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni yuzaga kelishini ta'minlaydi.

G'aznachilikda Yagona g'azna hisobraqami va boshqa g'azna hisobvaraqlarini yuritilishi

G'aznachilikda Yagona g'azna hisobraqami va boshqa g'azna hisobvaraqlarini yuritilishi Turli davlat dasturlari va loyihalarni budjet mablag'lari bilan moliyalashtirishning tarkib topgan amaliyoti moliyalovchi organ tomonidan bir oluvchiga yo'llangan moliyaviy mablag'lar boshqasiga tushishi mumkin bo'lgan vaziyatni istisno etmaydi. Agar davlat mablag'laridan maqsadli foydalanishni nazorat qilish ular ajratilgandan keyingina boshlansa, davlat budjeti ko'p narsani boy beradi. Keyingi moliyaviy nazoratning samarasizligi shundaki, uning xulosalari budjetdan mablag' oluvchi o'ziga ajratilgan mablag'larini amalda sarflab bo'lganidan keyin chiqariladi. Vaholanki, joriy nazoratni, ya'ni budjet mablag'lari o'zlashtirilishi jarayonini nazorat qilishni ta'minlash muhimdir. Jahon tajribasi ko'rsatadiki, budjetning kassali ijrosi g'aznachilik va bank orqali amalga oshiriladi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida budjet ijrosida bank tizimining qo'llanilishi quyidagi holatlarga olib keldi:

- daromadlarning tushishida pasayish yuz berdi, tartibga soluvchi soliqlarni qo'llashning yagona uslubining yo'qligi budjet jarayonini boshqarishni qiyinlashtirdi;
- tushgan daromadlar va qilingan xarajatlar to'g'risida tezkor axborotlar olishga, zudlik bilan budjetga oid boshqaruv qarorlarini qabul qilishga imkoniyat bermadi;
- tijorat banklari hisobraqamlarida budjet mablag'larining o'rtacha qoldig'ining yuqori darajasi saqlanib qoldi;
- budjet mablag'larining nazorati kamayib ketdi, amalda ularni maqsadsiz ishlatish hollari kelib chiqdi41.

Buning asosiy sabablaridan biri joriy budjet ijrosi tizimida, moliya organlari sust (passiv) rolga ega bo'lganligi va shu bilan bir vaqtda bank va budjet 41 Treasury Management: The Practitioner's Guide (Wiley Corporate F&A) (Steven M. Bragg). John wily & Sons Inc. Hoboki, New jersey. Canada 2010 year 109 tashkilotlariga yuklatilgan funktsiyalarni mustaqil bajarib, moliya organlarini amalga oshirilgan budjet jarayoni faktlaridan keyingina xabardor qilinadi. Buning natijasida mahalliy budjetlarda mablag' etishmovchiligi yuzaga kelib, yuqori turuvchi budjetdan budjet ssudasini olishga to'g'ri keladi. Eng asosiysi, buning natijasida aholini ijtimoiy himoyalashga qaratilgan birinchi darajali xarajatlarni o'z vaqtida amalga oshirishni ma'lum muddatlarda kechikishiga olib kelmoqda. Bundan tashqari, hozirgi vaqtda mahalliy budjetlar tarkibida, respublikamiz aholisiga qaratilgan o'ta muhim ijtimoiy tadbirlar bo'lganligi uchun dolzarb masalalaridan biri daromadlarning tushishi bilan xarajatlarni amalga oshirishi kerak bo'lgan vaqt o'rtasidagi nomutanosiblikni bartaraf etishdir. Demak, davlat budjeti ijrosining yangi mexanizmini amaliyotga kiritilgani bugungi kunda budjet islohotlarining yirik yo'nalishlaridan biri desak xato bo'lmaydi, chunki davlat moliyasini samarali boshqarish zaruriyati mavjud, budjet mablag'laridan samarali foydalanish uchun budjet xarajatlarining nazoratini kuchaytirish talab etiladi. Davlat moliya tizimida o'tkazilayotgan islohotlar davlat xarajatlarini boshqarish samaradorligini oshirishni nazarda tutadi, Davlat iqtisodiyotini isloh qilish va bozor munosabatlarini rivojlantirish jarayonlarida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bunda davlat budjeti islohotlarning eng muhim dastaklaridan biri vazifasini bajaradi. Shu sababli, yaqin kelajakda davlat budjeti ijro etilishining g'aznachilik tizimini izchil joriy etishni ta'minlaydigan chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. G'aznachilik sharoitida budjetning kassali ijrosi deganda har bir budjetning daromadlari mazkur budjetni ijro etuvchi tegishli kassada jamg'arilishi tushuniladi. Shuningdek, ushbu budjetdan mablag' bilan ta'minlanuvchi barcha tashkilotlarga pul mablag'lari ushbu kassa orqali beriladi. Bunda konsolidatsiyalashgan budjetni ijro qilish maqsadida va davlat moliyasi bilan qilinadigan barcha jarayonlarni o'z vaqtida va aniq hisobini qilish uchun g'aznachilikning hisob-kitob schyotlari davlat budjeti daromadlari va xarajatlarining tasnif tizimiga mos kelishi kerak. Budjetning daromad qismini ijro etish yuridik va jismoniy shaxslardan soliq va soliqsiz to'lovlar undirish hisobiga amalga oshiriladi. Bunda yuridik va jismoniy shaxslar tegishli to'lovlarni qonunda belgilangan muddatlar va tartiblarda mustaqil ravishda hisoblaydilar va budjetga to'laydilar. Budjetning daromadlar qismi ijrosida soliq organlarining funktsiyasi tartibga soluvchi soliqlarni taqsimlash, noto'g'ri to'langan summalarni qaytarish va budjet daromadlari tushumi hisobini olib borishdan iborat bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baxrom Baxodirovich Mirsamatov , RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA G'AZNACHILIK AXBOROT TIZIMIDA BYUDJET NAZORATINI YAXSHILASH , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
2. Sadoqat G'afforovna Siddiqova, TIBBIYOT SOHASIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNING O'RNI , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
3. Lazizbek Abror o'g'li Sattarqulov, Dilbar Qo'chqorovna Ergasheva, Gulnoza Sohibjon qizi Adiljonova, GAZ YOQILG'ISIDA ISHLAYDIGAN QOZONLARNING DEVORLARI

- SUYUQLIK TA'SIRIDA YORILISHI VA KORROBLARI , FAOL TADQIQOTCHI: jild. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
4. Muxlisa Isanqulova, Zumrad To'raqulova, GLOBALLASHUVNING NAZARIY ASOSLARI , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 5. Gulira'no O'razaliyeva, Malika Umirqulova, GLOBALLASHUVNING IJTIMOY, MA'NAVIY-MA'RIFIY TARAQQIYOTGA TA'SIRI , FAOL TADQIQOTCHI: Jil. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 6. Asqar Jong'oboyevich Ergashev, Abdullo Abduvovich Nabiyev, YADRO TEXNOLOGIYALARI FANINI O'QITISH METODIKASIDA O'RG'ANILADIGAN MUAMMOLAR , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 7. Musobek Tursunqul o'g'li Fayzullayev, UMUMLASHTIRISH NATIJASIDA YANGI MASALA TUZISH METODIKASI , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 8. Musobek Tursunqul o'g'li Fayzullayev , O'QUVCHILARDA GEOMETRIK MASALALARNI ANALOGIDAN FOYDALANIB TUZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 1 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 9. Nodira Nabijonovna Ramazonova, RIVOJLANTIRUVCHI TA'LIM TEXNOLOGIYASI , FAOL TADQIQOTCHI: Jil. 1 Yo'q. 2 (2024): FAOL TADQIQOTCHI
 10. Zuxraxon Rustamxanovna Shakirxodjayeva , AUDITORLIK TOSHKILOTLARI ISHI SIFATINI TOSHQI NAZORATDAN O'TKAZISHNI TAKOMILLASHTIRISH , FAOL TADQIQOTCHI: Vol. 1 Yo'q. 2 (2024): FAOL TADQIQOTCHI

**ANALYZING IMAGERY IN A SELECTED POEM (IN THE EXAMPLE OF “THE LOVE
SONG OF J. ALFRED PRUFROCK” BY T.S. ELIOT)**

Supervisor: Ma'ripov Jalolxon Kamoliddin o'g'li

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

The faculty of Psychology, department of Foreign languages

Phylology and foreign languages

Student of group 301-21: Abdumo'minova Ozoda Abdurajab qizi

Annotation: In this context, this paper presents a focus towards imagery by studying the poem *The Love Song of J. Alfred Prufrock*, its broader relation image towards the present day human existence. Elliot provides a strong picture of a person who is paralyzed by anxiety and worries, straining to them self through a number of intense, and often conflicting images, many that are abstract. What is more, the image helps in the understanding of the central themes of ambiguousness, alienation and temporal aspects of Prufrock's modernist manner and also, his emotional and psychological aspects. Therefore, and for many other reasons, for Prufrock is included to the best works of modernist writers about humans in this sheer volume. In the very modern day dramatic reading of T.S. Eliot, *The Love Song of J. Alfred Prufrock* focuses around character by the name of JA, Elliot utilizes bold perhaps disturbing images outlining alienation temporality and complete absence of other people connection. And within this prism or the image of Prufrock in the modern world, is seen as: 'a hamletic disdain for decisive action' which, among other things.

Key words: alienation, indecision, self-doubt, existential anxiety, modernism, paralysis, imagery, time, isolation, alienation, self-reflection, alienation, rejection, inaction, fog, eternal footman, Hamlet, women, Michelangelo, modern human condition, social disconnection, emotional paralysis, existential crisis.

Analyzing Imagery in T.S. Eliot's *The Love Song of J. Alfred Prufrock*

The Love Song of J. Alfred Prufrock, written by T.S. Eliot, touches on themes of solitude, reluctance as well as the search for purpose which is common in many of his works. As for the name of the poem, the speaker, Prufrock, narrates his self-reflection, and his indifference toward the external circumstances in the form of a dramatic monologue. One of the most remarkable aspects of this poem is the use of disturbing imagery — it is these images which add a psychological dimension to the work and, at the same time, make it post-modern. The images are also symbolic, emphasizing the speaker's fragmented consciousness and modernist themes of identity, time, disconnect and alienation.

The Sea and the Urban Landscape

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of

mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

The Image of the “Women Who Come and Go”

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

The Image of “Prince Hamlet”

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

The “Overwhelming Question”

The poem's recurring theme of the "overwhelming question," which goes unasked, also represents Prufrock's omnipresent self-doubt. Prufrock frequently teases and avoids answering this question, which symbolises his dread of being rejected, of showing his emotions, and of facing the possible futility of his ambitions. The poem's main image is the silent inquiry, which represents his emotional immobility and the enormous weight of his dilemma.

The Image of “The Eternal Footman”

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

The Final Image: “The Sea”

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

Conclusion

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of

mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

Eliot's metaphor of a 'yellow fog' is one of the fogs that stands out the most as the speaker describes it as slouching against the windows. In his imagery, the fog resembles a cat, slinking around the streets, signifying the confusion, uncertainty, and paralysis characteristic of the speaker's state of mind. The imagery related to the fog is unclear: it is natural but also related to urban tissue which is quite opposite to nature. The fog blurs the horizon, as Prufrock sees himself or acts through a fog. It is the choking and all about indecision which is central to Prufrock's personality.

The same pattern holds true for describing the background – from nature to the city. Although the fog is dreaming like, the poem's modern touch of an urban space is disturbing and intrusive to the finer experience. In the place, the city appears in Eliot's images — the enclosures and streets, which exist in the single space of the city — they are many and they are devoid of lively emotions. It is the condition of the modern city; there is no depth in the intimacy. It is very much like Prufrock.

REFERENCES

1. **Eliot, T.S.** *The Love Song of J. Alfred Prufrock*. Poetry Foundation, 1915.
2. **Foster, Edward H.** *T.S. Eliot: The Waste Land and Other Poems*. 2nd ed., HarperCollins, 2007.
3. **Gordon, Lyndall.** *T.S. Eliot: An Imperfect Life*. W.W. Norton & Company, 1998.
4. **Knott, Sarah.** *The Cambridge Companion to T.S. Eliot*. Cambridge University Press, 1994.
5. **McCulloh, Gary.** "The Modernist Crisis of Identity: A Reading of T.S. Eliot's *The Love Song of J. Alfred Prufrock*." *Journal of Modern Literature*, vol. 34, no. 2, 2010, pp. 1-14.
6. **Schuchard, Ronald.** *Eliot's Dark Angel: Intersections of Life and Art*. Oxford University Press, 1999.
7. **Woolf, Virginia.** *A Room of One's Own*. Harcourt, 1929.
8. Ma'ripov J. K. A BRIEF INFORMATION ABOUT TENSES //O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA. – C. 464.
9. Tolibovna A. K. et al. Features Of Anthropocentric Study Of Sacred Texts //Open Access Repository. – 2022. – T. 8. – №. 1. – C. 5-10.
10. Tolibovna A. K. et al. Functions of Allusion and Allusion as a Marker of Intertextuality and Precedence //European Multidisciplinary Journal of Modern Science. – 2022. – T. 6. – C. 485-487.

11. Ma'ripov J. KORPUS HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA //Центральноазиатский журнал образования и инноваций. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 175-178.
12. Ma'ripov J. Antroposentrizm–tilshunoslikning zamonaviy yonalishi sifatida //Инновационные исследования в современном мире: теория и практика. – 2022. – Т. 1. – №. 28. – С. 62-68.
13. Solnyshkina M. I. et al. IMPORTANCE OF SETTING GOALS. SMART GOALS //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 318-320.
14. LEARNER I. Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, The faculty of psychology, The teacher at the department of Foreign languages.
15. Маърипов Д. Psychological value of the novels by agatha christie //Информатика и инженерные технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 630-632.

**SANOAT KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA
DIVERSIFIKATSIYALASHNING AHAMIYATI.**

Omonova Nafisa Qahramon qizi

nafisaomonova0112@gmail.com

Termiz Davlat Universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna i.f.f.d.(PhD)

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada sanoat korxonalarini samaradorligini oshirishda diversifikatsiyalashning o'rnini va ahamiyati tahlil qilingan. Diversifikatsiya orqali mahsulot turlarini ko'paytirish, yangi bozorlarni o'zlashtirish, raqobatbardoshlikni oshirish barqarorlashtirish yo'llari yoritilgan. Tadqiqotda innovatsion yondashuvlar, xalqaro tajribalar, iqtisodiy va texnologik ko'rsatkichlar asosida diversifikatsiyaning samaradorligi, uning eksport faoliyatiga ta'siri ko'rsatib berilgan. Shuningdek, mahsulot sifatini oshirish va global miqyosda bozor talablari bilan moslashish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Diversifikatsiya, sanoat korxonalarini, mahsulot eksporti, raqobatbardoshlik, innovatsiya, xalqaro bozorlar, iqtisodiy samaradorlik, mahsulot sifati.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение диверсификации промышленных предприятий в повышении экспорта продукции. Освещены пути увеличения ассортимента продукции, освоения новых рынков, повышения конкурентоспособности и стабилизации объемов экспорта через диверсификацию. Исследование основано на инновационных подходах, международном опыте, экономических и технологических показателях, что демонстрирует эффективность диверсификации и её влияние на экспортную деятельность. Также рассматриваются вопросы улучшения качества продукции и соответствия требованиям мирового рынка.

Ключевые слова: Диверсификация, промышленные предприятия, конкурентоспособность, инновации, международные рынки, экономическая эффективность, качество продукции.

Annotation: This article analyzes the role and importance of diversifying industrial enterprises in increasing product exports. It highlights methods for expanding product ranges, exploring new markets, enhancing competitiveness, and stabilizing export volumes through diversification. The study, based on innovative approaches, international experiences, and economic and technological indicators, demonstrates the effectiveness of diversification and its impact on export activities. Issues such as improving product quality and aligning with global market demands are also discussed.

Keywords: Diversification, industrial enterprises, competitiveness, innovation, international markets, economic efficiency, product quality

Kirish Bugungi globallashuv va raqobat muhitida sanoat korxonalarining iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishi uchun diversifikatsiya muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Xususan, diversifikatsiya iqtisodiyotning ochiqligini ta'minlash, milliy mahsulotlarning jahon bozorida talabgirlikni oshirish va tashqi bozorlardagi salbiy omillar ta'sirini kamaytirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Diversifikatsiya sanoat korxonalarini uchun mahsulot turlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va xalqaro bozor talablariga moslashish imkonini beradi. Shu bilan birga, u ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tarkibini diversifikatsiyalash orqali bitta mahsulot yoki bozordan qaramlikni kamaytiradi, bu esa barqaror iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

O'zbekistonning iqtisodiy strategiyasida ishlab chiqarish hajmini oshirish va uning tarkibini diversifikatsiyalash ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Ayni paytda, mamlakat sanoati jadal rivojlanmoqda, ammo ayrim tarmoqlar ishlab chiqarish bozorida yetarlicha raqobatbardosh emas. Shu bois, sanoat korxonalarining diversifikatsiyasi ularga mahsulot sifatini oshirish, xalqaro standartlarga moslashish va global bozorlarda o'z o'rnini topishga yordam beradi.. Diversifikatsiyaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xalqaro tajribalar, innovatsion yondashuvlar va ilg'or texnologiyalar asosida tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shu bilan birga, diversifikatsiyaning mamlakat iqtisodiyoti va sanoat rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Shu tariqa, maqolada sanoat korxonalarini diversifikatsiyalashning mohiyati, ularni amalga oshirish yo'llari va eksport hajmini oshirishdagi ahamiyati keng yoritilib, bu boradagi muammolar va ularni bartaraf etish usullari ham ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili va Metodologiya

Milliy iqtisodiyot diversifikatsiyasiga aniq va ravshan ta'rif berishda hamda uning amalga oshirish shakllari, yo'nalishlari, omillari va uning mamlakatlar iqtisodiyotining rivojlantirishda ahamiyatini o'rganish borasida M. Gort, G. Kargina, A. Filin, Y. Yesinare ¹ va boshqalar tadqiqot olib borganlar. Sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, diversifikatsiya iqtisodiyotni rivojlantirish va eksportni oshirishda asosiy omillardan biridir. Xalqaro tajribalar shuni tasdiqlaydiki, diversifikatsiya amalga oshirilgan mamlakatlarda eksport mahsulotlarining turlanishi va qiymati sezilarli darajada oshgan. Masalan, Janubiy Koreya va Malayziya kabi mamlakatlar sanoat sohasidagi diversifikatsiya orqali jahon bozorida raqobatbardoshlikka erishgan. Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham diversifikatsiya masalasiga katta e'tibor qaratilgan.

Ushbu tadqiqotda sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash orqali mahsulot eksportini oshirishga doir ilmiy va amaliy ma'lumotlar tahlil qilinib, tadqiqot metodologiyasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: Ma'lumotlar yig'ish: Milliy va xalqaro ilmiy adabiyotlardan foydalaniladi. Davlat statistika qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalar asosida eksport faoliyatiga oid ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. Taqqoslash va tahlil: Diversifikatsiya jarayonining xalqaro tajribasi o'rganildi va u milliy sharoit bilan solishtiriladi. O'zbekiston sanoat tarmoqlarida amalga oshirilgan diversifikatsiya loyihalari va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Model ishlab chiqish: Ishlab chiqarishni oshirishga qaratilgan diversifikatsiya strategiyasini shakllantirish uchun iqtisodiy va

¹ Г. Каргина «Диверсификация малых лесопильных предприятий как фактор повышения эффективности их деятельности» Актуальные проблемы современной науки: Материалы научно-практ. конф. ДВФУ. – 2012. Е. Yoshinara, A. Sakuma, K. Itami —Diversification strategy in Japanese companies! – Tokyo, Nipon Keirai, 1979

statistik modellardan foydalaniladi. Innovatsion texnologiyalarni tatbiq qilish orqali mahsulot turlarini kengaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Sanoat korxonalarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqiladi.

O'zbekiston olimlari diversifikatsiyaning milliy iqtisodiyotdagi o'rni, sanoat tarmoqlarida uni amalga oshirishning muammolari va yechimlariga oid bir qator tadqiqotlar olib borishgan. Jumladan, diversifikatsiya orqali mahsulot turlarini kengaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalalari chuqur o'rganilgan. Mamlakatimizda diversifikatsiya jarayonlarini amalga oshirish ishlab chiqarish, eksport, sanoat kabi sohalarda diversifikatsiyani qo'lash kabi masalalarni Yormatov Sh., Sobitova R., Sadikov A., Umarov I., To'xliyev N.² lar o'rganib chiqishgan. Shu bilan birga, ayrim adabiyotlarda sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirishda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan. Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, diversifikatsiya masalasida xalqaro tajribalar va amaliy tavsiyalar yetarli darajada o'rganilmagan. Xususan, sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash orqali eksport hajmini oshirishga doir aniq ko'rsatkichlar va strategiyalar kam uchraydi. Shu sababdan, ushbu maqolada diversifikatsiyaning ichki bozorlarga ta'siri chuqurroq tahlil qilinadi va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Natijalar

Sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash ichki bozorda muvozanatni saqlashda muhim muhim rol o'ynaydi. Diversifikatsiya qilingan korxonalarda mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarish yo'lga qo'yilib, bu xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirgan. Mahsulotlarning sifatini yaxshilash va xalqaro standartlarga moslashuv eksport salohiyatini kuchaytirgan. Diversifikatsiya amalga oshirilgan korxonalarda yangi texnologiyalar joriy etilishi va innovatsion yondashuvlar eksport faoliyatining barqarorligini ta'minlashga yordam bergan. Mahsulot tarkibining boyitilishi bir xil tovar turlariga qaramlikni kamaytirib, tashqi bozorlardagi xavf-xatarlarni pasaytirgan. Shuningdek, tadqiqot davomida iqtisodiy samaradorlikning oshishi qayd etilgan. Diversifikatsiya strategiyasini qo'llagan korxonalarda eksport hajmi nafaqat miqdor, balki qiymat jihatidan ham o'sish ko'rsatgan. Bu esa milliy iqtisodiyotning eksportga qaratilgan rivojlanish strategiyasini qo'llab-quvvatlaydi. Natijalar shuni tasdiqlaydiki, sanoat korxonalarining diversifikatsiyalash darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, eksport hajmi va iqtisodiy ko'rsatkichlar shunchalik ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, diversifikatsiya milliy iqtisodiyotda ustuvor strategiya sifatida qo'llanilishi kerak.

Muhokama.

Sanoat korxonalarini diversifikatsiyalashning eksport faoliyatiga ta'siri bo'yicha tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diversifikatsiya strategiyasi korxonalar uchun nafaqat mahsulot turlarini kengaytirish imkonini beradi, balki xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

² N. To'xliyev —O'zbekiston modeli: taraqqiyot tamoyillaril – Toshkent.: —O'zbekiston milliy ensiklopediyasil Davlat ilmiy nashriyoti, 2014 264 bet. R. Sobitova va Sh. Yormatov —Iqtisodiyotni moderinezatsiyalash sharoitida sanoatni diversifikatsiyalash. // —Iqtisodiyot va Moliyal №11-2012. I. Umarov —Mamlakat eksport tarkibini diversifikatsiya qilish – tashqi iqtisodiy havf-hatarlar oldini olishning muhim omilil. // —Iqtisodiyot va Moliyal №4 2014. 7-bet. A. Садыков «Приоритетные направления повышения конкурента способности экономики Узбекистана». // Материалы форума экономистов Узбекистана. UNDP, IFMR. – Т., 2012

Diversifikatsiya qilingan korxonalar eksport hajmini barqarorlashtirish va jahon bozorida o'z o'rnini mustahkamlashga muvaffaq bo'lgan. Bu, ayniqsa, global iqtisodiy o'zgarishlar va pandemiya kabi noaniq sharoitlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Diversifikatsiya jarayonining samaradorligi bir necha omillar bilan belgilanadi, jumladan:

*Birinchi*dan, texnologik innovatsiyalarning joriy etilishi mahsulot sifati va assortimentini kengaytirishga yordam beradi. Yangi texnologiyalar nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, balki xalqaro standartlarga mos keluvchi mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini ham beradi. Shu bilan birga, texnologik modernizatsiya xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirishda muhim o'rin tutadi.

*Ikkinchi*dan, diversifikatsiya korxonalariga yangi bozorlarni o'zlashtirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, mahsulotlarning keng assortimenti va sifat ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan korxonalar xalqaro bozorning turli segmentlariga kirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa eksportning geografik ko'lamini kengaytiradi va korxonalarni bir bozordan qaramlikdan xalos qiladi.

*Uchinchi*dan, diversifikatsiya korxonalarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydi. O'zbekistonning sanoat tarmoqlarida amalga oshirilgan diversifikatsiya loyihalari eksport hajmini oshirishda sezilarli natijalar beradi. Masalan, oziq-ovqat va to'qimachilik sohalarida diversifikatsiya strategiyasi orqali yangi mahsulot turlari ishlab chiqarilib, eksport hajmi va qiymati sezilarli darajada oshgan. Biroq, ayrim tarmoqlarda diversifikatsiya jarayoni hali ham qoniqarli darajada emas, bu esa qo'shimcha chora-tadbirlarni talab qiladi.

Diversifikatsiya jarayonida mahalliy sharoit va xalqaro tajriba uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Xususan, Janubiy Koreya va Malayziya kabi davlatlarning muvaffaqiyatli diversifikatsiya strategiyalari tahlili shuni ko'rsatadiki, diversifikatsiya muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biri davlat tomonidan sanoatni qo'llab-quvvatlash siyosatidir. Bu siyosat soliq imtiyozlari, subsidiyalar va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishini rag'batlantirish orqali amalga oshiriladi. Shu sababli, O'zbekiston sharoitida davlatning diversifikatsiyaga oid qo'llab-quvvatlash choralari yanada kengaytirilishi lozim. Muhokamaning yana bir muhim jihati diversifikatsiya jarayonida innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishidir. Innovatsiya nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, balki xalqaro bozorlarda muvaffaqiyat qozonishga ham xizmat qiladi. Masalan, yuqori texnologiyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi va eksporti korxonalariga yuqori foyda keltiradi va raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, diversifikatsiya jarayonida ayrim muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Ulardan biri korxonalarining yetarli resurslarga ega emasligi yoki xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarishda tajribasizligi bilan bog'liq. Bunday muammolarni hal qilish uchun maxsus treninglar, malaka oshirish dasturlari va xalqaro ekspertlar bilan hamkorlik qilish zarur. Muhokama shuni tasdiqlaydiki, sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash nafaqat eksport hajmini oshiradi, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash eksport hajmini oshirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim strategiya hisoblanadi. Diversifikatsiya orqali mahsulot turlarining kengayishi, sifatning oshishi va xalqaro bozorlarga moslashuv eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirgan. Mahalliy va xalqaro tajriba asosida ishlab chiqarish jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yangi bozorlarni

o'zlashtirish diversifikatsiyaning eng samarali yo'llari sifatida belgilandi. O'zbekiston sharoitida diversifikatsiya jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat tomonidan quyidagi chora-tadbirlarni kuchaytirish lozim: Innovatsion texnologiyalarni qo'llash uchun moliyaviy va soliq imtiyozlari yaratish; Eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan maxsus dasturlar ishlab chiqish; Sanoat korxonalarining xalqaro standartlarga moslashuvini ta'minlash. Diversifikatsiya korxonalar faoliyatini takomillashtirish, ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish va xalqaro bozorlarda muvaffaqiyat qozonish imkonini beradi. Shu sababli, diversifikatsiya milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida doimiy e'tiborda bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: Free Press, 1980.
2. Kuznets S. Modern Economic Growth: Rate, Structure, and Spread. Yale University Press, 1966.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Huzuridagi Statistika Agentligi ma'lumotlari: www.stat.uz.
4. Qodirov A. "Sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirishda innovatsiyalarning o'rni." Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari: sanoatni modernizatsiya qilish bo'yicha hujjatlar to'plami.
6. Mo'minov N. "O'zbekiston sanoatida diversifikatsiya jarayonlari." O'zbek iqtisodiyoti tahlili, 2022.

**MAXSULOTLARNI IQTISODIY BAHOLASH VA SAMARADORLIGINI ANIQLASH
USULLARI**

Qodirova Ozoda Raxmiddin qizi

*TerDU iqtisodiyot yo'nalishi
magistranti*

*Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza
Mansurovna*

*Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot
fakulteti, i.f.f.d.(PhD)*

Annotatsiya. Mazkur maqolada maxsulotlarni iqtisodiy baholash va monitoringni tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari keng yoritilgan. Samaradorlikni aniqlashda muvaffaqiyatli amalga oshirishda iqtisodiy, moliyaviy va ijtimoiy ko'rsatkichlarni chuqur tahlil qilishning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Maxsulotlarni iqtisodiy baholashda qo'llaniladigan zamonaviy baholash usullari, ularning afzalliklari va cheklovlari tahlil qilingan. Shuningdek, Maxsulotlarni iqtisodiy samaradorligini aniqlashni samarali tashkil etish bo'yicha metodik yondashuvlar, raqamli texnologiyalarning ahamiyati va jarayonni avtomatlashtirish imkoniyatlari o'rganilgan. Maqolada maxsulotlarni iqtisodiy baholashni yaxshilash va samaradorligini aniqlash usullari sifatini yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar. Samaradorlik, raqamli texnologiyalar, sanoat, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIM, innovatsion rivojlanish, tarmoqlararo balans, iqtisodiy salohiyat, ishlab chiqarish salohiyati, sanoat tarmoqlari.

Abstract. In this article, the theoretical and practical foundations of the organization of economic evaluation and monitoring of products are widely covered. The importance of in-depth analysis of economic, financial and social indicators in the successful implementation of determining efficiency is shown. Modern evaluation methods used in the economic evaluation of products, their advantages and limitations are analyzed. Also, methodical approaches to the effective organization of determining the economic efficiency of products, the importance of digital technologies and process automation

possibilities have been explored. The article provides practical recommendations for improving the economic evaluation of products and improving the quality of methods for determining their effectiveness.

Key words. Efficiency, digital technologies, industry, GDP per capita, innovative development, intersectoral balance, economic potential, production potential, industrial sectors.

Абстрактный. В данной статье широко освещены теоретические и практические основы организации экономической оценки и мониторинга продукции. Показана важность углубленного анализа экономических, финансовых и социальных показателей в успешной реализации определения эффективности. Анализируются современные методы оценки, используемые при экономической оценке продукции, их преимущества и ограничения. Также методические подходы к эффективной организации определения экономической эффективности продукции, значимости цифровых технологий и автоматизации процессов.

возможности были изучены. В статье даны практические рекомендации по совершенствованию экономической оценки продукции и повышению качества методов определения ее эффективности.

Ключевые слова. Эффективность, цифровые технологии, промышленность, ВВП на душу населения, инновационное развитие, межотраслевой баланс, экономический потенциал, производственный потенциал, отрасли промышленности.

Kirish. O'zbekiston 2030 yilgacha bo'lgan davr ichida sanoati rivojlangan mamlakatlarga xos bo'lgan turmush darajasi standartlariga ega mamlakat darajasiga chiqish vazifasini o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi. Belgilangan maqsadga erishishdagi muvaffaqiyat ko'rsatkichlaridan biri aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIMning o'sishi hisoblanadi, ushbu ko'rsatkich bugungi kunda aholining o'rtacha daromadi yuqori bo'lgan o'rtacha statistik mamlakat darajasiga teng bo'lib, 2030 yilda iste'molchilarning xarid pariteti, xalqaro dollar va joriy narx darajasi kabi ko'rsatkichlarni e'tiborga olgan holda hisoblanganda 10600 AQSH dollarni tashkil etishi belgilangan. Buning uchun esa, YaIMning yillik 8 foizga teng bo'lgan o'sish sur'atini ta'minlash zarur. So'nggi 10 yillik makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning joriy tahliliga ko'ra mamlakat yalpi ichki mahsulotining o'rtacha yillik o'sish sur'ati 108 foizga teng. Yalpi ichki mahsulot tarkibida sanoat alohida o'ringa ega bo'lgan holda, mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy drayver hisoblanadi. Xususan, oziq-ovqat sanoati, to'qimachilik sanoat, mashinasozlik va metalni qayta ishlash kabi sanoat tarmoqlari rivojlanishning asosi sifatida belgilangan. Mamlakatni rivojlantirishning keyingi bosqichiga o'tish tarkibiy o'zgarishlarni va innovatsion rivojlanishni talab etadi, bularni amalga oshirish bilan esa O'zbekistonni rivojlangan mamlakatlar guruhiga kirib borishiga zamin yaratiladi. Bu maqsadlarga erishish yo'lida maxsulotlarni iqtisodiy baholash va samaradorligini aniqlash usullariga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada mantiqiy fikrlash, qiyosiy tahlil, ilmiy abstraktsiyalash dinamikada o'rganish, ma'lumotlarni guruhlash, taqqoslash usullaridan foydalanilgan.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Tarmoqlararo modellar asosida iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari V.V. Leontiev, X.B. Cheneri, P.G. Klark, R. Stoun, V. Izard, V.V. Kosova, A.G. Granberg, V.I. Suslova, N.N. Mixeeva, I.G. Nikolaeva, M.N. Uzyakova, M. Kuboniva, A.R. Sayapova, N.V. Suvorov va boshqa xorijlik olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarida o'rganilgan.

Respublika iqtisodiyotini rivojlantirish masalalari mahalliy olimlarning xususan, Sh. Mustafaqulov, N.G'. Karimov, S.R. Umarov, M.Sh.Sharifxo'jaev, Sh.G.Yuldashev, N.R. Qo'zieva, A.Q.Qodirov, N.H.Haydarov, D.G'.G'ozibekov, X.X. Imomov, S.S.G'ulomov, A.H.Ergashev va boshqalarning ilmiy ishlarida alohida o'rin tutadi. Yuqorida qayd etib o'tilgan iqtisodchi olimlarning ilmiy izlanishlarida mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning xususiyatlari va o'ziga xos jihatlari yoritib berilgan bo'lsada, biroq mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda tarmoqlar kesimida tarmoqlararo balans modelidan foydalanish asosida tarmoqlar imkoniyatlarini hisobga olish,

rivojlanishning ko'lamini oshirish masalalari chuqur o'rganilmagan bo'lsada, biroq mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda tarmoqlar kesimida tarmoqlararo balans modelidan foydalanish asosida tarmoqlar imkoniyatlarini hisobga olish, rivojlanishning ko'lamini oshirish masalalari chuqur o'rganilmagan.

“Sanoat samaradorligi” iqtisodiy kategoriya sifatida murakkab tushuncha bo‘lganligi bois, uni tashkil etuvchilari ham ko‘plab unsurlardan iborat bo‘ladi. Shuning uchun biz dastlab, ishlab chiqarish salohiyatini, so‘ngra esa, undan foydalanish darajasini baholash masalalarini ko‘rib chiqishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Mamlakatimizda izchillik bilan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar milliy iqtisodiyotning barcha tarmoq va institutsional sektorlari hamda sohalari kabi agrar tarmoq xo‘jaligida ham o‘zining ijobiy samarasini ko‘rsatmoqda. Oxirgi yillarda milliy agrar sektorda amalga oshirilayotgan ishlar yaratilayotgan shart-sharoitlar hamda izchil islohotlar natijasida sanoat tarmog‘ining moddiy manfaatdorligi o‘sib, ushbu tarmoqning mahsulot yetishtirish ko‘rsatkichlari oshib bormoqda. Masalan, 2022 yil yakunlariga ko‘ra, yalpi ichki mahsulot tarkibida Sanoatning yalpi qo‘shilgan qiymati 183 518,5 mlrd.so‘mni tashkil etib, 2021 yilga nisbatan 4,0 foizga oshdi

Bugungi raqobat sharoitida jahonda shiddat bilan o‘zgarayotgan oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash bilan bog‘liq ijtimoiy muammolar asosiy o‘rinni egallayotgan, qishloq xo‘jalik mahsulotlarining narxi “ajiotaj talab” hisobiga o‘sishi, tabiiy ofatlar, suv toshqini, qurg‘oqchilik kabi tabiatning turli injiqliklari natijasida ayrim mamlakatlar sanoatga katta zarar keltirayotgan, yaqin yillar ichida oziq-ovqat mahsulotlarini narxi 40-50 foizga oshishi prognoz qilinayotgan, umuman olganda, jahon miqyosida globallashuv sharoitida oziq-ovqat balansida bir qator nomutanosibliklar yuzaga kelayotgan bir sharoitda, mamlakatimizda izchil olib borilgan iqtisodiy islohotlar natijasida sanoatning barqaror o‘sishi ta‘minlanmoqda.

“Iqtisodiy salohiyat” tushunchasiga nisbatan juda yaqin bo‘lgan tushunchalardan biri bu - “hududiy salohiyat”dir. “Hududiy salohiyat” - hududning xomashyo manbai va barcha foydalanish mumkin bo‘lgan resurslarini ishlab chiqara olish qobiliyati va imkoniyatlari darajasini ko‘rsatib beradi. SH.X.Nazarov tadqiqotlarida hududning sanoat salohiyatiga alohida e‘tibor qaratiladi va uning asosiy maqsadi sifatida, sanoat mahsulotining mehnat unumdorligini oshirish uchun sharoitlar yaratish, ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik va texnologik yangilash, hududning ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish hamda hudud sanoatining assortiment bazasini diversifikatsiyalash masalalari esa, uning vazifalari sifatida e‘tirof etiladi. Mazkur tadqiqotda sanoat salohiyatini oshirish omillari sifatida quyidagilar belgilanadi:

- sanoat salohiyatini baholash va sanoat majmuasining qiyosiy ustunligini aniqlash, ishlab chiqarish quvvatlarining texnologik darajasini baholash;
- sanoat ishlab chiqarishining diversifikatsiyalanganlik darajasi, yuqori qo‘shilgan qiymatda tarmoqning ulushi va qayta ishlovchi sanoat ishlab chiqarishning ulushi;
- ishlab chiqarishning innovatsion - imitatsion qobiliyatini baholash, xomashyo resurslari bilan ta‘minlanganlik darajasi, yuqori malakali kadrlar bilan ta‘minlanganlik hamda marketing holati va boshqalar.

Ishlab chiqarish salohiyati qator o‘ziga xos belgilar bilan farqlanib turadi va bularga quyidagilar kiradi:

- maqsadlilik;
- murakkablilik;

- o'zaro aloqadorlik:
- o'zaro almashuvchanlik:
- qobiliyatlilik:
- egiluvchanlik:
- sinflilik:
- quvvatlilik.

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish salohiyatining tuzilishini tahlil qiladigan bo'lsak, shu narsa ma'lum bo'ladiki, mazkur tuzilishning asosini ishlab chiqarish omillari tashkil etadi. Demak, bundan shunday xulosaga kelish mumkinki, ishlab chiqarish salohiyatining o'zagini ishlab chiqarish tushunchasi tashkil etadi. O'z navbatida salohiyat sanoat tarmog'i yoki sanoat korxonalarining ishlab chiqarish omillari bilan qay darajada ta'minlanganligini ham o'zida ifoda etadi. Doimo har bir mamlakat uchun ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalanish masalasi dolzarb vazifa hisoblanadi. Ishlab chiqarish salohiyatidan maqsadga muvofiq foydalanish uchun nafaqat resurslar iqtisodiy jarayonga to'liq jalb qilingan bo'lishi, balki juda samarali ishlatilishi ham zarur. Resurslarning o'sib boruvchi hajmidan real foydalanish va ularni kerakli mahsulotning mutlaq miqdorini oladigan qilib taqsimlash ham zarur bo'ladi. Sanoat va sanoat tarmoqlarida ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalanish shartlari:

- mashinasozlik tarmog'ida kiritilayotgan texnologiyalarning to'la quvvatlar bilan ishlashini ta'minlash;

- tarmoqqa yuqori malakali kadrlarni jalb etish va ularning malakasini muntazam ravishda oshirib borish;

- asosiy kapitalga kiritilgan 1 so'mlik investitsiyaga to'g'ri keladigan mahsulot qaytimini oshirish maqsadida tarmoqda investitsiya qaytimi yuqori bo'lgan yuqori texnologiyalar ishlab chiqaruvchi tarmoqlarga investitsiyalar kiritishda nisbiy ustunlik va imtiyozlar berish;

- tarmoqda chet el investitsiyalari hisobiga tashkil etilayotgan yangi obyektlarning qurilish davrini qisqartirish va bu sohada investitsiya loyihalari ishlab chiqishni cho'zib yubormaslik;

- doimo sanoat ishlab chiqarishning asosiy fondlarini yangilab turish va texnikatexnologiyalarning modernizatsiya darajasini oshirish va boshqalar. Sanoat va uning tarmoqlarida ishlab chiqarish salohiyatini oshirishning muhim omili bu - tarmoqni samarali investitsiyalash masalasidir. Investitsiyalardan samarali foydalanish mehnat unumdorligi, moddiy-texnika hamda mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanishdan tashqari, investitsiya yo'nalishi, uning iqtisodiy tarmoqlararo taqsimlanishini to'g'ri tashkil etish bilan ham bevosita bog'liqdir. Hozirgi kunda investitsiyalar kiritilishida ko'proq undan olinadigan daromadni hisobga olgan holda sarmoyalar kiritilmoqda. Bu esa ayrim hollarda oshiqcha mablag'larni foydasiz turib qolishi yoki investitsiya kiritilishida yuzaga keladigan tavakkalchilik hamda xatarlilik darajalarini aniqlamaslik oqibatida ishlab chiqarish jarayonini to'liq quvvat bilan ishlash imkoniyatining cheklanib qolishiga olib kelmoqda. Bunday muammoni bartaraf etish, albatta, investitsiyalash va ulardan foydalanish jarayonlarini chuqur o'rganish, unga ta'sir etuvchi omillarni har tomonlama tahlil etish, investitsiyalarning tarmoqlararo taqsimlanishi va to'g'ri yo'nalishini (ma'lum bir tarmoqqa yo'naltirilgan investitsiya boshqa tarmoqlarga nisbatan ko'proq daromad olish mumkinligini asoslash) aniqlash hamda investitsiya siyosatini takomillashtirishni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, sanoat tarmog'ini rivojlanishiga davlatning qo'llabquvvatlashi, rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llanishi, obyektiv va subyektiv omillarni inobatga olib, ularni

oqilona baholanishi nafaqat qonuniylik, balki ijtimoiy adolat tamoyillarini ro'yobga chiqarib, tarmoqni barqaror rivojlanishiga amaliy jihatdan yordam ko'rsatadi.

Foydaalanilgan adabiyotlar

1. Qayumov A, Nazarova H., Egamberdiyev F., Yakubov O,,. Mintaqaviy iqtisodiyot. O,,quv qo,,llanma. O,,zMU . Toshkent- 2004.
2. To,,xliyev N., Haqberdiyev Q., Ermatov Sh., Xolmatov N. O,,zbekiston iqtisodiyoti asoslari. - T.: "O,,zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006.
3. Qobilov Sh. R. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. - T.: O,,zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013.
4. Bayxonov B.T. O,,zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalarning tarmoqlararo taqsimlanishini ekonometrik modellashtirish uslubiyotini takomillashtirish. Monografiya. - T.: IQTISODIYOT, 2017.
5. Umirzoqov J.A., Yoqubjonov S.S., Obidov A.N. Ishlab chiqarish infratuzilmasi va uni rivojlantirishda erkin iqtisodiy hududlarning ahamiyati. International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE". № 5(9), Vol.2, May 2016.

UNDOSH TOVUSHLAR TASNIFI ,TAHLILI VA TALAFFUZI

Gadoyeva Farangiz Jasur qizi.

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti ,Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Xazratqulova Shahnozabonu Oybek qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti ,Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi.

Ziyodullayeva Ruxshona Azamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti ,Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi.

Annotatsiya: Mazkur maqola undosh tovushlarning tasnifi, tahlili va talaffuzi masalalarini yoritadi. Undosh tovushlar tilshunoslikda nutqning ajralmas qismi bo'lib, ularning to'g'ri talaffuzi va tahlili til o'rganishda muhim o'rin tutadi. Maqolada undosh tovushlarning artikulyatsion tasnifi, fonetik tahlili, va talaffuzi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Ushbu ilmiy ish til o'rgatishda hamda tilshunoslik tadqiqotlarida foydalanish uchun muhim ahamiyatga ega.

kalit so'zlar: undosh tovushlar, talaffuz, fonetika, artikulyatsiya, tahlil, lingvodidaktika, til o'rganish, plosiv tovushlar, frikativ tovushlar, affrikativ tovushlar.

Annotatsion: This article discusses the classification, analysis, and pronunciation of consonant sounds. Consonants are an integral part of speech, and their accurate pronunciation and analysis are crucial in language learning. The article provides detailed information on the articulatory classification, phonetic analysis, and pronunciation of consonants. This study is important for language teaching and linguistic research.

key words: consonants, pronunciation, phonetics, articulation, analysis, linguodidactics, language learning, plosive sounds, fricative sounds, affricative sounds.

Аннотация: Эта статья рассматривает классификацию, анализ и произношение согласных звуков. Согласные являются неотъемлемой частью речи, и их правильное произношение и анализ играют важную роль в обучении языку. В статье представлена подробная информация о артикуляционной классификации, фонетическом анализе и произношении согласных. Это исследование имеет большое значение для преподавания языка и лингвистических

ключевой слова: согласные, произношение, фонетика, артикуляция, анализ, лингводидактика, обучение языку, взрывные звуки, фрикативные звуки, аффрикатные звуки.

Kirish Soʻz

Undosh tovushlar tilshunoslikda va til oʻrganishda muhim rol oʻynaydi. Ularning talaffuzi va tahlili tilning fonetik tizimiga oid asosiy tushunchalarni tashkil etadi. Har bir undosh tovushning toʻgʻri va aniq talaffuzi nutqning aniq va tushunarli boʻlishini taʼminlaydi. Undosh tovushlar, oʻz navbatida, turli tillarda farqlanib, oʻrganiladigan tilning fonetik xususiyatlarini yoritadi. Undosh tovushlarning tasnifi va tahlili, shuningdek, ularning talaffuzi til oʻrgatish jarayonida asosiy oʻrin tutadi. Maqola undosh tovushlarning tasnifi, tahlili va talaffuzini oʻrganishda zamonaviy usullarni koʻrib chiqadi va ularni tilshunoslik va til oʻrgatish sohalarida qoʻllash imkoniyatlarini koʻrsatadi.

Adabiyotlar Tahlili

Undosh tovushlar va ularning talaffuzi boʻyicha koʻplab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Quyida baʼzi asosiy manbalar tahlil qilinadi:

1. Davies, R. (2012). "The Phonology of English"

Ushbu manba ingliz tilidagi fonologik tizimlarni oʻrganishga qaratilgan. Kitobda undosh tovushlarning tasnifi, ularning artikulyatsion va akustik xususiyatlari muhokama qilinadi. Undosh tovushlar va ularning talaffuzidagi farqlarni tahlil qilishda ishlatiladigan metodlar haqida batafsil maʼlumot berilgan.

2. Djakov, V. (1997). "Phonetics and Phonology in Language Teaching"

Djakovning tadqiqoti undosh tovushlar talaffuzining taʼlim jarayonida qanday ahamiyatga ega ekanligini oʻrganadi. Kitobda undosh tovushlarning talaffuzida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va bu qiyinchiliklarni yengish usullari koʻrsatilgan.

3. Abdullaev, K. (2000). "Tilshunoslik va Fonetika"

Abdullaevning asari fonetika sohasida oʻtkazilgan tadqiqotlarni umumlashtiradi va undosh tovushlarning talaffuzi, tahlili va tasnifini muhokama qiladi. Undosh tovushlarning lingvistik ahamiyatini va talaffuzdagi oʻzgarishlarni oʻrganishdagi usullarni tushuntiradi.

4. Baker, A., & Murphy, J. (2018). "Phonetic Analysis for Language Learners"

Ushbu asar til oʻrganayotganlar uchun undosh tovushlarni toʻgʻri talaffuz qilishda yordam beradigan metodlarni oʻz ichiga oladi. Tovushlar tahlili va talaffuzi boʻyicha zamonaviy yondoshuvlar hamda innovatsion pedagogik usullar haqida malumot beradi

Natija

Maqolada undosh tovushlarning tasnifi, tahlili va talaffuzi masalalari keng yoritildi. Undosh tovushlar tilshunoslikda va til oʻrganishda muhim oʻrin tutadi, chunki ular tilning fonetik tizimini tashkil etadi va nutqning aniq va tushunarli boʻlishiga xizmat qiladi. Tadqiqotda undosh tovushlarning artikulyatsion tasnifi, ularning fonetik tahlili va talaffuziga oid muhim xususiyatlar koʻrib chiqildi.

Undosh tovushlar tasnifi: Undosh tovushlar joylashish joyi, artikulyatsiya usuli, ovozli yoki ovozsizligi kabi asosiy xususiyatlarga ko'ra tasniflanadi. Har bir turdagi undosh tovushlar o'ziga xos talaffuz va artikulyatsiya talab qiladi, bu esa til o'rganishda asosiy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Tahlil: Undosh tovushlarning tahlilida ularning artikulyatsion va akustik xususiyatlari, shuningdek, fonologik rolga oid masalalar o'rganildi. Tahlil natijalari undosh tovushlarning talaffuzi va til o'rganish jarayonidagi muhim o'rin tutishini ko'rsatdi.

Talaffuz: Undosh tovushlarning talaffuzi o'zaro farqlanadi, bu esa til o'rgatuvchilarga va tilshunoslarga undosh tovushlarni aniq va to'g'ri talaffuz qilishning muhimligini ta'kidlaydi. Talaffuzdagi qiyinchiliklar til o'rganuvchilarning tilni samarali o'zlashtirishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Muhokama

Undosh tovushlarning tasnifi va talaffuzi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar ularning tilshunoslikda va til o'rganishda qanday ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Undosh tovushlarning aniq va to'g'ri talaffuzi, til o'rganish jarayonining samaradorligini oshiradi. Buning uchun til o'rgatishda maxsus metodologiyalar va usullarni qo'llash zarur.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, undosh tovushlarning talaffuzidagi qiyinchiliklar, ayniqsa, chet tillarini o'rganayotgan talabalar uchun, ularning nutqida va ma'lum tovushlarni aniqlashda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu muammolarni hal qilish uchun fonetik yondoshuvlarni o'rganish, til o'rganishda audio materiallar va talaffuz mashqlarini kengroq qo'llash zarur.

Shuningdek, undosh tovushlarning talaffuzi tilshunoslikda fonologik tizimni o'rganish uchun muhim ma'lumotlarni beradi. Ularning talaffuzini tahlil qilish orqali, til o'rganuvchilar nafaqat tilni to'g'ri talaffuz qilishni o'rganadilar, balki tilning fonetik tizimiga nisbatan chuqurroq tushuncha hosil qiladilar.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar va kompyuter dasturlari yordamida undosh tovushlarning talaffuzi va tahlilini yanada samarali o'rganish mumkin. Fonetik tahlil va talaffuzni takomillashtirishda mobil ilovalar va interaktiv platformalar yordamida til o'rganish jarayonini yanada jonlantirish mumkin.

Shu bilan birga, undosh tovushlarni tahlil qilish va talaffuz qilishda har bir tilning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish zarur. Har bir tilning fonetik tizimi o'ziga xos bo'lib, undosh tovushlar talaffuzidagi farqlar o'rganilayotgan tilning fonologik xususiyatlariga ta'sir qiladi

Xulosa

Maqolada undosh tovushlarning tasnifi, tahlili va talaffuzi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar, undosh tovushlarning tilshunoslik va til o'rganish jarayonidagi muhim o'rnini ko'rsatdi. Undosh tovushlar nutqning aniq va tushunarli bo'lishiga yordam beradi, shuning uchun ularning to'g'ri talaffuzi til o'rganishning muvaffaqiyatli bo'lishiga ta'sir qiladi. Undosh tovushlarning artikulyatsion tasnifi va tahlili ularning fonetik xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bunda, har bir

undosh tovushning talaffuzi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, til o'rgatishda va til o'rganishda farq qiladi.

Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatdiki, undosh tovushlarning talaffuzi va tahlili til o'rgatish jarayonining samaradorligini oshiradi. Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish nafaqat til o'rganish jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki tilning fonetik tizimiga nisbatan chuqurroq tushuncha hosil qiladi. Undosh tovushlarning tahlili va talaffuzi, ayniqsa, chet tili o'rganayotganlar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ular tilni to'g'ri tushunish va talaffuz qilishni o'rganishda asosiy qiyinchiliklar yaratishi mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Davies, R. (2012). *The Phonology of English*. Oxford University Press.

Ushbu asarda ingliz tilidagi fonologiya tizimi va undosh tovushlarning tasnifi tahlil qilinadi.

2. Djakov, V. (1997). *Phonetics and Phonology in Language Teaching*. Cambridge University Press.

Djakovning asari fonetik va fonologik tadqiqotlarni til o'rgatishda qanday qo'llash haqida ma'lumot beradi.

3. Abdullaev, K. (2000). *Tilshunoslik va Fonetika*. Tashkent: Fan.

Abdullaevning asari fonetika va undosh tovushlarning talaffuzi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarni umumlashtiradi.

4. Baker, A., & Murphy, J. (2018). *Phonetic Analysis for Language Learners*. Routledge.

Bu kitob til o'rganuvchilar uchun fonetik tahlil va talaffuzning muhim jihatlarini o'rgatadi.

5. Catford, J.C. (2001). *A Practical Introduction to Phonetics*. Oxford University Press. Catfordning asari fonetikada foydalaniladigan usullar va undosh tovushlarni tahlil qilishni batafsil tushuntiradi.

6. Hughes, A., & Trudgill, P. (2005). *English Accents and Dialects*. Hodder Arnold.

**NUTQNING FONETIK BO'LINISHI;JUMLA,TAKT,SO'Z,BO'G'IN,
TOVUSH.BO'G'IN TUZILISHI VA UNING TURLARI.**

Abdumajidova Muxlisa Ixxom qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Raxmonova Nilufar Rustam qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Mannonova Ruxshona Azamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya : Ushbu maqolada nutqning fonetik tuzilishi, jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush kabi tarkibiy qismlari tahlil qilinadi. Shuningdek, bo'g'inning tuzilishi va uning turlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar : nutq, fonetika, jumla, takt, so'z, bo'g'in, tovush, bo'g'in tuzilishi, bo'g'in turlari

Annotatsiya : This article examines the phonetic structure of speech, focusing on its components such as sentences, phrases, words, syllables, and sounds. It also explores the structure and types of syllables, providing detailed explanations for their classification.

Kalit so'zlar: speech, phonetics, sentence, phrase, word, syllable, sound, syllable structure, types of syllables

Annotatsiya: В данной статье рассматривается фонетическая структура речи, включая её составляющие, такие как предложения, такты, слова, слоги и звуки. Также исследуется структура и виды слогов с подробным объяснением их классификации.

Kalit so'zlar: речь, фонетика, предложение, такт, слово, слог, звук, структура слога, виды слогов

Kirish qism

Til insonning eng asosiy muloqot vositasi bo'lib, uning fonetik tuzilishini o'rganish tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Nutqning fonetik bo'linmalari jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush kabi qismlardan iborat bo'lib, ular tilning tovush tizimini to'liq anglashda asosiy o'rin tutadi. Jumla mazmuni tugallangan shaklda ifodalasa, so'z va bo'g'in uning kichik birliklari sifatida nutqni tashkil etadi.

Ushbu mavzuda nutqning fonetik jihatlari, ayniqsa bo'g'inning tuzilishi va turlari, o'zbek tilining tabiiy xususiyatlarini o'rganish uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki o'zbek tili fonetik

tizimi boshqa tillarga qaraganda o'ziga xos qonuniyatlarga ega. Mazkur maqolada nutqning fonetik bo'linmalari, bo'g'in tuzilishi va turlarining nazariy hamda amaliy ahamiyati o'rganiladi.

Adabiyotlar tahlili

Nutqning fonetik bo'linmalari haqida ko'plab tilshunos olimlar tadqiqotlar olib borgan. Xususan:

1. A. Abduazizov - "O'zbek tilining fonetikasi" kitobida o'zbek tilining tovush tizimi va uning tarkibiy qismlari batafsil yoritilgan. Bu asarda bo'g'inning tuzilishi, urg'u va ritm masalalari keng yoritilgan.
2. N. Mahmudov - "Tilshunoslikka kirish" asarida umumiy tilshunoslikka oid nazariyalar fonetik birliklarning xususiyatlari bilan bog'langan holda o'rganilgan.
3. O'zbek tili grammatikasi (I-tom) - Ushbu ilmiy ishda o'zbek tilining fonetik tuzilishi, jumla va so'zlarning tovush jihatidan bo'linishi haqida ilmiy asoslar keltirilgan.
4. C. Pike - Taniqli xorijiy olim, fonetik tahlil metodikasini ishlab chiqqan. Uning "Phonetics" asarida fonetik birliklarning lingvistik tasnifi o'zbek tiliga qiyosiy yondashuvda qo'llanishi mumkin.

Natija va muhokama

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, nutqning fonetik tuzilishi o'zbek tilining leksik-semantik tizimi bilan uzviy bog'liq. Jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush birligi o'zaro uyg'unlikda tilning tabiiy tovush tizimini shakllantiradi. Bo'g'inlarning tuzilishi va turlari o'zbek tilining morfologik va sintaktik xususiyatlariga mos keladi:

O'zbek tilida ochiq bo'g'inlar (a-ta, o-chiq) ustunlik qiladi.

Nutq urg'usining asosiy vazifasi semantik ahamiyatni kuchaytirishdir.

Tovushlar ketma-ketligi so'z ma'nosini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Bo'g'in turlari (ochiq, yopiq, aralash) so'z tuzilishini aniqlashda amaliy ahamiyatga ega. Nutqni fonetik bo'linmalarga ajratish talaffuz madaniyati va til o'rgatish jarayonlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Muhokama:

Fonetik birliklarning tahlili shuni ko'rsatadiki:

1. Takt va urg'u: O'zbek tilida urg'u odatda so'zning oxirgi bo'g'iniga tushadi. Bu jihat boshqa tillardagi urg'u tizimidan farq qiladi va fonetik tadqiqotlarda o'ziga xos xususiyat sifatida ko'rilishi kerak.
2. Bo'g'in tuzilishi: O'zbek tili ko'pincha ochiq bo'g'inli til sifatida tavsiflanadi, bu talaffuzda muammolarni kamaytiradi va tilni o'zlashtirishni osonlashtiradi.

3. Soʻzlarning fonetik boʻlinishi: Fonetik tahlil orqali morfemalarning chegaralari aniqlanadi, bu esa soʻz yasash jarayonlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ushbu natijalar til oʻrgatishda, xususan boshlangʻich taʼlimda, talaffuzni toʻgʻri shakllantirish uchun qoʻllanilishi mumkin. Shuningdek, oʻzbek tilining fonetik tizimini boshqa tillar bilan qiyoslash boʻyicha qiziqarli ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun asos yaratadi.

Tahlillarga koʻra, nutqning fonetik tarkibini oʻrganish, nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniy muloqot madaniyatini ham rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar qilindi:

1. Nutqning fonetik boʻlinmalari (jumla, takt, soʻz, boʻgʻin, tovush) tilning mazmun va shakl oʻrtasidagi bogʻliqligini taʼminlaydi.
2. Oʻzbek tilining fonetik tizimida ochiq boʻgʻinlar ustunlik qiladi, bu esa tilning talaffuzda soddaligini va oʻrganish qulayligini taʼminlaydi.
3. Boʻgʻin turlari va tuzilishi soʻzlarni talaffuz qilishda ham, yozuvda ham muhim ahamiyatga ega.
4. Fonetik boʻlinmalarni oʻrganish, nafaqat tilshunoslik nazariyasini rivojlantiradi, balki amaliy til oʻrgatish jarayonlarini takomillashtiradi.
5. Oʻzbek tilining fonetik qonuniyatlarini chuqur oʻrganish til madaniyatini saqlash va rivojlantirishda muhim vositadir.

Mazkur tadqiqot natijalari oʻzbek tilining fonetik tizimini oʻrganuvchilar, oʻqituvchilar va talabalar uchun nazariy va amaliy asos boʻlib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov A. Oʻzbek tilining fonetikasi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2007.
2. Mahmudov N. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Oʻzbekiston milliy universiteti, 2013.
3. Oʻzbek tili grammatikasi (I-tom). Toshkent: Fan nashriyoti, 1980.
4. Rasulov A. Nutq tovushlarining lingvistik tahlili. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2005.
5. Xolmuhamedov Sh. Fonetik tahlil asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012.
6. Pike, C. Phonetics: A Critical Analysis. Chicago: University of Chicago Press, 1965.
7. Karimov T. Oʻzbek tilining leksik va fonetik xususiyatlari. Toshkent: Oʻqituvchi, 1994.
8. Hojiev A. Til va tafakkur. Toshkent: Fan, 1990

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI EKSPORT SALOHİYATINI KUÇHAYTIRISH
YO'LLARI**

Tursunova Nigora Asatullo qizi

nigora0614@gmail.com

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi magistraturanti,

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti ,

i.f.f.d.(PhD) Ollokulova Feruza Mansurovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining eksport salohiyatini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan. Eksport salohiyatining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib, global bozorlar bilan integratsiyalashuvni jadallashtirishga xizmat qiladi. Maqolada eksportni rivojlantirishda asosiy tarmoqlar, jumladan, qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sektorlarining roli tahlil qilinadi. Shuningdek, mahsulot sifatini oshirish, logistika tizimini takomillashtirish, investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro standartlarni joriy etish orqali eksport ko'rsatkichlarini oshirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Maqolada eksport siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlatning strategik yondashuvi va iqtisodiy islohotlarning ahamiyati ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Eksport salohiyati, global bozor, mahsulot sifati, logistika, investitsiyalar, xalqaro standartlar, iqtisodiy islohotlar, davlat strategiyasi, sanoat tarmoqlari, iqtisodiy integratsiya.

Аннотация : В данной статье рассматриваются вопросы повышения экспортного потенциала Республики Узбекистан. Развитие экспортного потенциала является важным фактором обеспечения стабильности экономики страны и ускорения интеграции с глобальными рынками. В статье анализируется роль ключевых отраслей, включая сельское хозяйство, промышленность и сферу услуг, в развитии экспорта. Также представлены пути повышения экспортных показателей через улучшение качества продукции, совершенствование логистической системы, привлечение инвестиций и внедрение международных стандартов. Освещена важность стратегического подхода государства и экономических реформ для успешной реализации экспортной политики.

Ключевые слова: Экспортный потенциал, глобальный рынок, качество продукции, логистика, инвестиции, международные стандарты, экономические реформы, государственная стратегия, отрасли промышленности, экономическая интеграция.

Annotation: This article examines the issues related to enhancing the export potential of the Republic of Uzbekistan. Developing export potential is a crucial factor in ensuring the country's economic stability and accelerating its integration into global markets. The article analyzes the role of key sectors, including agriculture, industry, and services, in boosting exports. It also outlines ways to improve export performance by enhancing product quality, optimizing logistics systems, attracting investments, and adopting international standards. The significance of a strategic governmental approach and economic reforms for the successful implementation of export policies is also highlighted.

Keywords: Export potential, global market, product quality, logistics, investments, international standards, economic reforms, government strategy, industrial sectors, economic integration.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi o'zining boy tabiiy resurslari, strategik geografik joylashuvi va mehnat salohiyati bilan mintaqaviy va global iqtisodiyotda muhim o'rinni egallash imkoniyatiga ega. Mustaqillik yillarida mamlakatda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish, iqtisodiyotning turli sohalarini rivojlantirish va diversifikatsiya qilish yo'nalishida sezilarli yutuqlarga erishildi. Shu bilan birga, mamlakatning eksport salohiyatini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashuvni jadallashtirish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Eksport salohiyatining kuchaytirilishi nafaqat iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi, balki xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish va mahalliy mahsulotlarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratadi. Shu ma'noda, O'zbekiston iqtisodiyotining eksportga yo'naltirilgan modelini shakllantirish mamlakat rivojlanish strategiyasining muhim qismiga aylangan. Biroq, ushbu jarayonda qator muammolar ham kuzatilmoqda. Xususan, logistika infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi, xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarishda mavjud kamchiliklar, xorijiy bozorlar haqida ma'lumot yetishmasligi kabi muammolar mamlakat eksport salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilmoqda.

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan asosiy yo'nalishlar, mavjud imkoniyatlar va muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, eksport siyosatini samarali amalga oshirish uchun davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar, iqtisodiy islohotlarning ahamiyati va global bozor talablariga moslashish yo'llari ko'rib chiqiladi. Bu borada qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sektorlarining o'rni alohida tahlil qilinadi va eksportni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan strategik tavsiyalar taqdim etiladi. Bu tadqiqot O'zbekistonning eksport salohiyatini kuchaytirish va iqtisodiy barqarorlikka erishish yo'lida samarali choralar ishlab chiqishga ko'maklashishni maqsad qilib qo'yadi.

Tadqiqot usullari va metodologiya:

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan siyosiy, iqtisodiy va amaliy yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqotda foydalanilgan usullar quyidagilardan iborat: Tahliliy usul. Eksport salohiyatini oshirishga oid mavjud ilmiy adabiyotlar, iqtisodiy ko'rsatkichlar va xalqaro tajribalar tahlil qilindi. Shu orqali eksportning qaysi yo'nalishlari rivojlanishi mumkinligi va bu yo'nalishlarda qanday muammolar borligi aniqlandi. Soliq usuli. O'zbekiston iqtisodiyotining turli sohaları, jumladan, qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sektorlarining eksportga qo'shayotgan hissasi soliq asosida o'rganildi. Bu usul yordamida asosiy eksport salohiyatiga ega bo'lgan tarmoqlar belgilandi. Komparativ tahlil. O'zbekistonning eksport ko'rsatkichlari mintaqadagi boshqa davlatlarning ko'rsatkichlari bilan solishtirildi. Bu esa mamlakatning eksportdagi raqobatbardoshligini aniqlashga imkon berdi. Statistik usul. Eksport hajmi, tarkibi va o'sish dinamikasi haqidagi statistik ma'lumotlar o'rganildi. Ushbu ma'lumotlar asosida eksport salohiyatini oshirish bo'yicha imkoniyatlar va tahdidlar aniqlab chiqildi.

Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi eksport salohiyatining hozirgi holatini o'rganish va uni rivojlantirish yo'llarini aniqlash uchun tizimli yondashuv qo'llanildi. Ilk bosqichda mamlakat eksportining asosiy tarmoqlari tahlil qilindi va muammolar aniqlab chiqildi. Ikkinchi bosqichda global bozor tendensiyalari, xalqaro standartlar va eksportni rivojlantirish bo'yicha boshqa davlatlarning tajribalari o'rganildi. Uchinchi bosqichda esa, olingan ma'lumotlar asosida mamlakat eksport salohiyatini oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqildi. Mazkur metodologiya

eksport salohiyatini oshirish uchun kompleks yondashuvni ta'minlab, tadqiqot natijalarining amaliy qiymatini oshirishga qaratilgan.

Natijalar

Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasining eksport salohiyatini oshirishda bir qancha muhim yo'nalishlarni aniqladi. Mamlakatning qishloq xo'jaligi, energetika va to'qimachilik sanoati asosiy eksport tarmoqlari sifatida alohida ahamiyatga ega. Bu tarmoqlar xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish uchun katta imkoniyatlarga ega ekani qayd etildi. Eksport mahsulotlarining diversifikatsiya darajasi yetarli emasligi, ular asosan xomashyo shaklida eksport qilinishi hamon asosiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Tayyor mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish, mahsulotlar sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish va qo'shimcha qiymat yaratish imkoniyatlarini kengaytirish zaruriyati ko'rsatib o'tildi.

Logistika infratuzilmasining rivojlanmaganligi eksport hajmining oshishiga to'sqinlik qilayotgan muhim omillardan biri sifatida qayd etildi. Hududlarda zamonaviy transport tarmog'i, omborlar va logistika markazlarini rivojlantirish zarurligi aniqlandi. Shu bilan birga, tashqi bozorlarda O'zbekiston mahsulotlariga bo'lgan talabni o'rganish va ularni kengaytirish strategiyalarini ishlab chiqish muhim ekani ta'kidlandi. Tahlil jarayonida davlat tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning eksport faoliyatiga ijobiy ta'siri kuzatildi. Ayniqsa, eksport qiluvchilarga berilayotgan soliq imtiyozlari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash va xalqaro savdo kelishuvlari mamlakatning eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynayotgani ko'rsatib o'tildi. Shu bilan birga, eksport faoliyatiga ixtisoslashgan kadrlarni tayyorlash, kichik va o'rta biznes subyektlarining eksportdagi ulushini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar eksport hajmining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim deb topildi. Bu natijalar eksport salohiyatini oshirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama

O'zbekiston Respublikasi eksport salohiyatini oshirish bugungi kunda mamlakat iqtisodiy strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud imkoniyatlar yetarli darajada ishga solinmagan. Xususan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti hajmi yuqori bo'lsa-da, ularning aksariyati xomashyo shaklida eksport qilinmoqda. Tayyor mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish va xalqaro standartlarga javob beradigan mahsulotlarni ishlab chiqarish bo'yicha tizimli yondashuv zarur. Logistika infratuzilmasini rivojlantirish, xalqaro transport yo'laklariga integratsiyalashuvni jadallashtirish eksport hajmini oshirish uchun muhim shart hisoblanadi. Tashqi bozorlarda mamlakat mahsulotlariga bo'lgan talabni tahlil qilish va ularga mos mahsulotlarni ishlab chiqarish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha innovatsion yondashuvlar talab etiladi. Eksport faoliyatini rivojlantirish uchun davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligi yuqori baholanadi. Xususan, eksport qiluvchilarga berilayotgan imtiyozlar, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik va xalqaro savdo tashkilotlari bilan aloqalarni rivojlantirish eksport hajmini oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, kichik va o'rta biznesni eksport faoliyatiga jalb qilishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu nafaqat iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratish orqali aholi turmush darajasini ham yaxshilaydi. Eksport faoliyatida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamli transformatsiya jarayonlarini tezlashtirish muhim omil sifatida ko'rib chiqildi. Ushbu yo'nalish xalqaro bozorlarda mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston Respublikasining eksport salohiyatini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur: Eksport mahsulotlarini diversifikatsiya qilish va qo'shimcha qiymatga ega mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish. Logistika infratuzilmasini rivojlantirish va xalqaro transport tizimlariga integratsiya qilish. Eksport faoliyatiga kichik va o'rta korxonalarni jalb qilish va ularga davlat tomonidan ko'mak berish. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish. Xalqaro savdo tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirish va eksport siyosatini raqamli transformatsiya orqali qo'llab-quvvatlash. Ushbu chora-tadbirlarni amalga oshirish mamlakatning eksport hajmini oshirish, xalqaro bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlash va iqtisodiy barqarorlikka erishishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qobilov A. va boshqalar. Logistika va tashqi iqtisodiy faoliyat. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020.
2. Jahon banki. O'zbekiston iqtisodiyoti: Barqaror rivojlanish uchun tavsiyalar. Jahon banki hisobotlari, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz.
4. Xalqaro savdo tashkiloti (WTO) hisobotlari, 2022 yil. www.wto.org.
5. Bekmurodov I. O'zbekiston eksport siyosati va uning rivojlanish istiqbollari. Toshkent: Fan, 2018.

MAMLAKATIMIZDA MOLIYA SIYOSATI

Nazarov G'ayrat Xayrullayevich

gayratnazarov320@gmail.com

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna , i.f.f.d.(PhD

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti)

Annotatsiya: Mamlakatimizda moliya siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va moliyaviy tizimni isloh qilish uchun zarur vositadir. O'zbekiston Respublikasi hukumatining moliya siyosati doimiy ravishda yangi sharoitlar va global iqtisodiy o'zgarishlarga moslashtirilmoqda. Moliya siyosatining asosiy yo'nalishlari pul-kredit siyosati, soliq siyosati, davlat byudjeti va investitsiya siyosatining samarali amalga oshirilishi bilan bog'liqdir. Ushbu maqolada moliya siyosatining amaldagi holati va uning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri, shuningdek, amalga oshirilgan islohotlarning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Moliya siyosatining samarali tashkil etilishi mamlakatning iqtisodiy o'sishiga va xalq farovonligini oshirishga katta hissa qo'shishi mumkin

Kalit so'zlar : Moliya siyosati, Iqtisodiy barqarorlik, Pul-kredit siyosati, Soliq siyosati, Davlat byudjeti, Investitsiya siyosati, Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, Moliya islohotlari.

Annotation : Financial policy in our country is a necessary tool for ensuring economic stability, supporting socio-economic development, and implementing financial system reforms. The government of the Republic of Uzbekistan continuously adapts its financial policy to new conditions and global economic changes. The key areas of financial policy are related to the effective implementation of monetary policy, taxation, state budget, and investment policies. This article analyzes the current state of financial policy and its impact on the national economy, as well as the role of reforms in ensuring financial stability. The effective organization of financial policy can greatly contribute to the economic growth of the country and improve the welfare of the population.

Keywords: Financial policy, Economic stability, Monetary policy, Tax policy, State budget, Investment policy, Socio-economic development, Financial reforms

Аннотация : Финансовая политика в нашей стране является необходимым инструментом для обеспечения экономической стабильности, поддержки социально-экономического развития и проведения реформ финансовой системы. Правительство Республики Узбекистан постоянно адаптирует свою финансовую политику к новым условиям и глобальным экономическим изменениям. Основные направления финансовой политики связаны с эффективной реализацией денежно-кредитной политики, налоговой политики, государственного бюджета и инвестиционной политики. В данной статье анализируется текущее состояние финансовой политики и ее влияние на национальную экономику, а также роль реформ в обеспечении финансовой стабильности. Эффективная организация финансовой политики может значительно способствовать экономическому росту страны и улучшению благосостояния населения.

Ключевые слова: Финансовая политика, Экономическая стабильность, Денежно-кредитная политика, Налоговая политика, Государственный бюджет, Инвестиционная политика, Социально-экономическое развитие, Финансовые реформы.

Kirish

Mamlakatimizda moliya siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun muhim vosita hisoblanadi. Moliya siyosati davlatning iqtisodiy o'sishiga, investitsiya muhitini yaxshilashga, xalq farovonligini oshirishga va davlat qarzini boshqarishga qaratilgan muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Moliya siyosatining samarali amalga oshirilishi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish, soliq va byudjet tizimini isloh qilish, pul-kredit siyosatini joriy etish, hamda investitsiyaviy resurslarni samarali boshqarishni talab qiladi. So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati moliya siyosatining asosiy yo'nalishlarini yangilab, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, biznes va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, davlat qarzini boshqarish va barqaror moliyaviy tizimni yaratishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu bilan birga, moliya siyosatining amaldagi asoslari xalqaro iqtisodiy o'zgarishlarga va ichki iqtisodiy muammolarga moslashtirilmoqda. Moliya siyosatining samarali amalga oshirilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlab, ijtimoiy-iqtisodiy o'sish va xalq farovonligini oshirishga katta hissa qo'shishi mumkin. Ushbu maqolada O'zbekistonda moliya siyosatining asosiy yo'nalishlari, uning iqtisodiy o'sishga ta'siri va amalga oshirilgan islohotlarning natijalari o'rganiladi. Moliya siyosatining zamonaviy sharoitdagi

ahamiyati va istiqbollari tahlil qilinadi, shuningdek, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan strategiyalar haqida so'z yuritiladi.

Tadqiqot usullari va metodologiya

Ushbu tadqiqotda moliya siyosatining samaradorligini tahlil qilish uchun bir qator ilmiy usullar va metodologiyalar qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasidagi moliya siyosatining bugungi holatini, uning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini va amalga oshirilgan islohotlarning natijalarini o'rganishdir. Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan metodologiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Tahliliy metod – Moliya siyosatining asosiy yo'nalishlari va amaldagi holatini tahlil qilishda asosiy usul sifatida ishlatilgan. Bu metod yordamida moliya siyosatining samaradorligi, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, soliq va byudjet tizimidagi o'zgarishlar, pul-kredit siyosatining amalga oshirilishi va boshqa jihatlar o'rganildi. Tahlil jarayonida iqtisodiy ko'rsatkichlar, moliyaviy indikatorlar va statistik ma'lumotlar asosida yirik iqtisodiy jarayonlar va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri baholandi. Empirik metod – Tadqiqotda empirik metod yordamida real vaqt davomida amalga oshirilgan moliya siyosati islohotlarining natijalari o'rganildi. Bu metod yordamida davlat byudjeti, soliq siyosati, davlat qarzi va investitsiya siyosatining amaldagi holati haqida ma'lumotlar to'plandi va tahlil qilindi. Korrelyatsion va regressiya tahlili – Moliya siyosatining iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganishda statistika asosida korrelyatsion va regressiya tahlilidan foydalanildi. Bu usul yordamida iqtisodiy o'sish, soliq daromadlari, davlat qarzi, inflyatsiya darajasi va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlar orasidagi bog'lanishlar o'rganildi. Korrelyatsion tahlil orqali moliya siyosatining turli jihatlarini o'rtasidagi aloqalar aniqlandi. Komparativ tahlil – Moliya siyosatining samaradorligini o'rganishda boshqa davlatlarning moliya siyosati tajribasi bilan solishtirish uchun komparativ tahlil metodidan foydalanildi. Bu metod yordamida boshqa rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning moliya siyosatiga oid tajribalar tahlil qilinib, O'zbekistonning moliya siyosatini takomillashtirish yo'llari o'rganildi. Ekspertlar fikri – Moliya siyosatining samaradorligini aniqlashda iqtisodchi ekspertlar va moliya sohasidagi mutaxassislarning fikrlari ham inobatga olindi. Ekspertlar bilan intervyu o'tkazish va ularning tavsiyalarini tahlil qilish orqali moliya siyosatining istiqbollari haqida qo'shimcha ma'lumotlar olindi. Dokumentatsion tahlil – Moliya siyosati sohasidagi huquqiy normativ hujjatlar, davlat dasturlari, hisobotlar, statistika ma'lumotlari va boshqa rasmiy hujjatlar tahlil qilindi. Bu usul yordamida moliya siyosatining yuridik

asoslari va unga doir amalga oshirilgan islohotlar haqida ma'lumotlar olingan. Tadqiqotda olingan natijalar va ularning tahlili O'zbekistonning moliya siyosatining samarali ishlashini, mavjud muammolarni hal qilishni va kelajakda amalga oshirilishi kerak bo'lgan islohotlarni aniqlashga yordam beradi. Bu metodlar yordamida mamlakatimizda moliya siyosatining iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyatini o'rganish imkoniyati yaratildi.

Natijalar

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan moliya siyosati islohotlari va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini o'rganish natijasida bir qator muhim xulosalar va tahlillar qilindi. Tadqiqot jarayonida olingan asosiy natijalar quyidagilardan iborat: Moliya siyosatining iqtisodiy o'sishga ta'siri: O'zbekistonning moliya siyosati so'nggi yillarda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun samarali mexanizmlar yaratishga qaratilgan. Moliya siyosatining asosiy yo'nalishlari – soliq islohoti, davlat byudjeti va xarajatlar tizimi, davlat qarzini boshqarish, pul-kredit siyosati – iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga va o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolishga xizmat qildi. Natijada iqtisodiy o'sish sur'atlari, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar va eksport hajmi oshdi. Soliq tizimining islohoti: Soliq siyosatidagi islohotlar va tizimni soddalashtirish orqali tadbirkorlik faoliyatining rag'batlantirilishi va iqtisodiyotni rivojlantirishga erishildi. Yangi soliq kodeksi va soliq stavkalarining o'zgartirilishi, shuningdek, soliq to'lovchilarga yanada qulay sharoitlar yaratish mamlakatning investitsiya jozibadorligini oshirdi. Davlat qarzini boshqarish: Tadqiqotda davlat qarzining o'sishi va uni boshqarish mexanizmlari ham tahlil qilindi. O'zbekiston hukumati moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun tashqi va ichki qarzni muvozanatlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Natijada, davlat qarzi boshqaruvi tizimi takomillashdi va qarzni to'lash qobiliyati yaxshilandi. Pul-kredit siyosati: Markaziy bankning pul-kredit siyosatini amalga oshirish jarayonida inflyatsiya darajasi va milliy valyutaning barqarorligi ta'minlandi. Markaziy bankning asosiy stavkalarni o'zgartirish, foiz stavkalarini boshqarish, va valyuta bozori tartibini optimallashtirish orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantirishga erishildi.

Investitsiya muhiti va eksportni qo'llab-quvvatlash: Moliya siyosatining eksportni rag'batlantirishga qaratilgan yo'nalishlari o'zining samarasini berdi. O'zbekistonning tashqi savdo aloqalari kengayib, eksport hajmi sezilarli darajada oshdi. Investitsiya muhiti va tashqi kapitalni jalb qilish uchun yaratilgan sharoitlar, xususan, eksportyorlarga qo'llanilayotgan preferensiyalar va soliq imtiyozlari, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga va qishloq xo'jaligi bilan bog'liq bo'lgan eksport

mahsulotlarini ko'paytirishga yordam berdi. Bundan tashqari, tadqiqotda amalga oshirilgan islohotlarning ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri ham tahlil qilindi. Moliyaviy barqarorlik, inflyatsiyani nazorat qilish, valyuta kursi va boshqa muhim iqtisodiy ko'rsatkichlar davlat siyosati tomonidan to'g'ri boshqarilganda, mamlakat iqtisodiyoti uchun ijobiy natijalar berishi mumkinligi ko'rsatildi. O'zbekistonning moliya siyosati iqtisodiy o'sish, barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lganligini tasdiqlovchi amaliy tahlillar amalga oshirildi.

Muhokama

Moliya siyosati mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonning moliya siyosati so'nggi yillarda iqtisodiy islohotlar orqali mustahkamlanib, iqtisodiy o'sishning sur'atlarini oshirishga, soliq tizimining shaffofligini yaxshilashga va tashqi investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan. Moliya siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri – davlat byudjetini samarali boshqarish va davlat qarzini to'g'ri yo'naltirishdir. Islohotlar natijasida iqtisodiyotda barqarorlik saqlanib qolmoqda va inflyatsiya darajasi nazorat ostiga olinmoqda. Shu bilan birga, davlat qarzini boshqarish mexanizmlarini yanada mustahkamlash zarurati mavjud. Tadqiqot natijalariga ko'ra, moliya siyosati orqali eksportni qo'llab-quvvatlashda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishilgan. Tashqi savdoni rag'batlantirish, imtiyozlar va soliq imtiyozlarining eksportga ta'siri ijobiy natijalar berdi. Mamlakatning eksport salohiyatini oshirish va investitsiya muhiti yaratish uchun amalga oshirilgan chora-tadbirlar, iqtisodiy faollikni kuchaytirishga yordam berdi. Biroq, ushbu sohadagi o'sishni davom ettirish uchun boshqa sohalarda, masalan, texnologiyalarni rivojlantirish va raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha ham qo'shimcha chora-tadbirlar zarur. Shu bilan birga, O'zbekistonning moliya siyosati nafaqat iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, balki jamiyatning har tomonlama rivojlanishiga ham yo'l ochadi. Investitsiya va eksportni qo'llab-quvvatlash, iqtisodiyotni yanada barqarorlashtirish va ijtimoiy jihatdan ham foydalidir.

Xulosa

Mamlakatimizda moliya siyosatining amalga oshirilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, tashqi va ichki qarzlarni boshqarish, eksportni rag'batlantirish va moliyaviy tizimni mustahkamlashga katta ijobiy ta'sir ko'rsatdi. O'zbekistonning moliya siyosati nafaqat iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, balki jamiyatni yanada barqarorlashtirishga, ijtimoiy himoyani kuchaytirishga ham xizmat qilmoqda. Soliq islohoti, davlat qarzi boshqaruvi va pul-kredit siyosatidagi o'zgarishlar ijobiy natijalarga olib kelmoqda. Moliya siyosati orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash,

inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy o'sishni davom ettirish uchun samarali va tizimli yondashuvlar zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 dekabrda "O'zbekiston Respublikasi moliya siyosatining 2018–2025 yillarga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari" to'g'risidagi farmoni.
2. Asimov, N. (2020). "Moliya siyosatining iqtisodiy o'sish va barqarorlikka ta'siri." *Iqtisodiyot va moliya jurnali*, 3(45), 12-20.
3. Gulomov, B., & Tashkentov, A. (2021). "Davlat qarzi boshqaruvi va uning iqtisodiyotga ta'siri." *O'zbekiston moliya institutining ilmiy maqolalari*, 15(4), 24-30.
4. OECD. (2022). "Economic Policy Reforms: Going for Growth 2022." OECD Publishing, Paris.
5. Markaziy Bank. (2023). "O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosatining holati va istiqbollari." *Markaziy bank tahlili*.

GLITSERINNING KASMETOLOGIYADA ISHLATILISHI VA FOYDALARI

Musayeva M.A., Yusupova F.B., Umurqulova.F.A

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz shahar Farovon massiv 43B uy

Annotatsiya. Ushbu maqolada glitserindan kasmetologiyada foydalanish, uning foydalari, kimyoviy tarkibini o'rganadi. Maqola, kosmetika sohalaridagi qo'llanishi, shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar orqali uning yangi imkoniyatlarini ko'rib chiqadi. Glitserinning kasmetologiyada o'rni va uning qo'llanilishi haqida ma'lumotlar ushbu maqolada chop etilgan.

Kalit so'zlar: Suyultirigan glitserin, gialuron kislotasi, centella asiatica ekstrakti, yuz parvarishi, yuz qabarishi.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЛИЦЕРИНА В КОСМЕТОЛОГИИ

Мусаева М.А., Юсупова Ф.Б., Умуркулова Ф.А.

**Термезский университет экономики и сервиса, г. Термез, массив Фараван
43Б-дом.**

Аннотация: В данной статье рассмотрено применение глицерина в косметологии, его польза, химический состав. В статье рассматривается его применение в сфере косметики, а также его новые возможности благодаря современным исследованиям. Информация о роли глицерина в косметологии и его применении опубликована в этой статье.

Ключевые слова: Разбавленный глицерин, гиалуроновая кислота, экстракт центеллы азиатской, уход за лицом, прыщи на лице.

USE AND BENEFITS OF GLYCERIN IN COSMETOLOGY

Musayeva.M.A., Yusupova.F.B., Umurkulova.F.A

Termiz University of Economics and Service, Termiz city, Farovon Massiv 43B,

Abstract: This article examines the use of glycerin in cosmetology, its benefits, chemical composition. The article examines its application in the field of cosmetics, as

well as its new possibilities through modern research. Information about the role of glycerin in cosmetology and its use is published in this article.

Key words: Diluted Glycerin, Hyaluronic Acid, Centella Asiatica Extract, Face Care, Facial Blemish

KIRISH. Glitserin o'simlik moyli yoki hayvon yog'laridan olinadigan shaffof rangsiz va hidsiz tabiiy birikmadir. 2016-yilgi tadqiqot natijalariga ko'ra glitserin ko'plab vositalar bilan solishtirilganda terining yuqori qatlamida namlikni oshirish uchun "Eng samarali namlovchi" deb topilgan.

Glitserinning foydalari: glitserin terini namlash bilan birga himoya qilishga yordam beradi. Lekin ayrim hollarda yuzda qurish va qabariq paydo bolishiga olib kelishi mumkin, agar suyultirilmagan bo'lsa.

Glitseringa mineral kislotalar ta'sir ettirib efirlar olinadi, mas, nitrat va sulfat kislotalar aralashmasi ta'sir ettirilsa, nitroglitserin hosil bo'ladi. Glitserin tabiiy yog' va karbon kislotalarning triglitseridlari aralashmasidan iborat moylar tarkibida bo'ladi. Sanoatda oziq-ovqat yog'larini turli katalizatorlar (kislotalar, ishqorlar, fermentlar) ishtirokida sovunlash yo'li bilan olinadi. Hozir Glitserinni sintez yo'li bilan propilendan olish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Glitserin organizmda yog'lar va fosfatidlarning parchalanishidan hosil bo'lib, yog' va uglerod almashinuvda bog'lovchi vositasini o'taydi.

Umumiy tarif: Glitserin namlantiruvchi vazifani bajaradi va quyidagi maqsadlarda foydalaniladi.

- *giperosmotik laksatif (ich qotishini davolash uchun) larda.
- *ko'plab farmatsevtika preparatlarining tarkibiy qismi sifatida.
- *shirinlashtiruvchi vosita sifatida.
- *qalinlashtiruvchi vosita sifatida.

Amerika Dermalogiya Akademiyasi ma'lumotlariga ko'ra glitserin:

- terining tashqi qatlamini namlaydi.
- terining to'siq funksiyasini yaxshilaydi.
- yarani davolash jarayonlarini tezlashtiradi.
- quruq tarining parvarishida yordam beradi.
- psoriaz simptomlarida yordam berishi mumkin.

Glitserin AQSH oziq-ovqat va farmatsevtika idorasi(FDA) tomonidan xavfsiz deb tan olingan.

2017-yil tadqiqotlariga ko'ra glitserin, gialuron kislotasi va centella asiatica ekstartkini qo'llashdan keyin 24 soatgacha terining himoya funksiyasini yaxshilaydi. Nojo'ya tasirlari ko'p bo'lmasada glitserin tabiiy mahsulot, shuning uchun har doim allergik reaksiya uchun potensial xavf mavjud.

Namlagich sifatida glitserin eng yaqin manbadan suv oladi. Past namlik sharoitida eng yaqinsuv manbayi teringizning pastries qatlamlari bo'lib qoladi. Bu terini suvsizlantirishi, hatto qabariq paydo bo'lishigacha olib kelishi mumkin. Suyultirilmagan glitserin qabariq paydo bo'lishigacha olib kelishi mumkinligi sababli sof glitserinni ishlatishdan ko'ra, tarkibida glitserin bo'lgan mahsulotlardan foydalanish samaraliroqdir. Tabiiy kosmetikaning ko'plab tarafdorlari glitserinni atirgul suvi bilan suyultirilishni tavsiya qiladi, chunki atirgul suvi terini namlaydi va poralarini tozalaydi. 2019-yilgi tadqiqotlarga ko'ra atirgul suvi teridagi yallig'lanishga qarshi samarali tasir ko'rsatdi.

Glitserinning kimyoviy tarkibi: Glitserin (grekcha: „glykeros“ — shirin) — 1, 2, 3-propantriol, $\text{HOCH}_2\text{-CH(OH)-CH}_2\text{OH}$ — uch atomli oddiy spirt; rangsiz, hidsiz, shinniga o'xshash, chuchmal suyuqlik; Mol. m. 92,09, zichligi 1260 kg/m³, suyuqlanish temperaturasi 17,9°, qaynash temperaturasi 290°, suvga, metil va etil spirtlarga, atsetonga aralashadi, spirt bilan efir yoki xloroform aralashmasida eriydi; yog', benzin, benzol, uglerod sulfidida erimaydi. Organik va anorganik moddalarni, mas, tuz, ishqor, shakarlarni eritib yuboradi; havodan suv yutadi (og'irlik jihatidan 40% gacha). Suv bilan aralashtirilsa issiqlik ajralib chiqib, kontraksiya (hajm kamayishi) hodisasi kuzatiladi. Boshqa spirtlar kabi metall glitseratlar hosil qiladi.

Sanoatda oziq-ovqat yog'larini turli katalizatorlar (kislotalar, ishqorlar, fermentlar) ishtirokida sovunlash yo'li bilan olinadi. Hozir Glitserinni sintez yo'li bilan propilendan olish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Glitserin organizmda yog'lar va fosfatidlarning parchalanishidan hosil bo'lib, yog' va uglerod almashinuvida bog'lovchi vositasini o'taydi.

Yuqori yogʻ kislotalarining triglitseridlari hayvon va oʻsimlik yogʻlarining asosini tashkil etadi. Glitserin nitroglitserin, gliftal smolalar ichida, matolar, teri va qogʻozni yumshatuvchilar, emulgatorlar, antifrizlar, surkov moylari, poyabzal moylari, sovun va yelimlar, atir-upa va kosmetik preparatlar, tibbiyot mazlari, likyorlar, qandolat mahsulotlari komponenti sifatida qoʻllanadi.

Xulosa. Glitserin kosmetologiyada ham tibbiyotda ham foydalaniladi va uning foydalari ham kam emas. Undan toʻgʻri foydalansa deyarli zararsiz. Kosmetologiyada yuz parvarishi uchun ishlatilsa tibbiyotda esa yurak ogʻrigʻida va gastritda ogʻriq qoldirishga qarshi dori sifatida foydalaniladi. Glitseringa mineral kislotalar taʻsir ettirib efirlar olinadi, mas, nitrat va sulfat kislotalar aralashmasi taʻsir ettirilsa, nitroglitserin hosil boʻladi. Glitserin tabiiy yogʻ va karbon kislotalarning triglitseridlari aralashmasidan iborat moylar tarkibida boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Lazutka, J. R., et al. "Genotoxicity of Dill (*Anethum Graveolens* L.), Peppermint (*Mentha Piperita* L.) and Pine (*Pinus Sylvestris* L.) Essential Oils in Human Lymphocytes and *Drosophila Melanogaster*." *Food and Chemical Toxicology*, 39.5 (2001): 485-92.;
2. Grieve, Margaret. "A Modern Herbal-Mints." *Botanical.com*. 23 Feb 2008;
3. Simonsen, J. L. (1953). *The Terpenes*, 2nd edition 1, Cambridge: Cambridge University Press, 394-408;
4. Miloradovich, Milo. *Growing and Using Herbs and Spices*. Courier Dover Publishing, 1986;
5. Gillette, Fanny Lemira. "White House Cook Book: A Selection of Choice Recipes Original and Selected, During a Period of Forty Years' Practical Housekeeping." *The Historic American Cookbook Project*. 23 Feb 2008;
6. *Plant Oils: Chemistry, Technology, and Applications*" by S. P. V. S. R. Anjaneyulu and R. P. V. Yadava;
7. "Fitoterapiya" by N.V. Lazarev;
8. Ibn Sino ning "dorivor oʻsimliklar" kitobidan
9. "Oʻsimliklarni ishlatish boʻyicha qoʻllanma" (tibbiyot va farmatsiya sohasidagi qoʻllanmalarda);
10. "Farmatsevtika dasturlari" (Farmatsevtikadan olingan tavsiyalar).

**O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA XUSUSIY KORXONALARNING KAPITAL
TUZULMASINI TAKOMILLASHTRISH**

Madumarov A'zamjon Abdullo o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti magistranti

Kapital tuzilmasi korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning o'sish va rivojlanish imkoniyatlarini belgilaydi. O'zbekiston iqtisodiyotida davlat va xususiy korxonalarining kapital tuzilmasini takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir.

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda jadal rivojlanib, davlat va xususiy sektorlar faoliyatini yanada samarali tashkil etishga qaratilgan keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida davlat va xususiy korxonalarining kapital tuzilmasini takomillashtirish muhim iqtisodiy masalalardan biriga aylandi. Korxonalar uchun samarali kapital tuzilmasini shakllantirish raqobatbardoshlikni oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Davlat korxonalari ko'pincha davlat byudjetidan moliyalashtirilsada, ular ham qarz kapitalini jalb qilish va ichki moliyaviy resurslarni boshqarish orqali kapital tuzilmasini takomillashtirishga ehtiyoj sezadilar. Bunda davlat ulushi va qarz majburiyatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash strategik ahamiyatga ega.

Kapital tuzilmasi korxonaning moliyaviy resurslarini shakllantirish va ulardan foydalanish tizimini anglatadi. Uning tarkibi asosiy va aylanma mablag'lardan iborat bo'lib, o'z navbatida, ularga ta'sir etuvchi omillar quyidagilar:

- Moliyaviy manbalar turlari;
- Moliyalashtirish manbalarining narxi;
- Korxonalar faoliyatining xatar darajasi;
- Soliq siyosati va davlat tartibga solish choralari;
- Bozor sharoitlari va raqobat muhiti.

O'zbekistonda davlat va xususiy korxonalar moliyaviy boshqaruvda turli yondashuvlarni qo'llaydi. Davlat korxonalari ko'proq byudjet mablag'lariga tayanadi, xususiy korxonalar esa aksiyadorlik kapitali va kredit mablag'larini keng qo'llaydi. Kapital tuzilmasini shakllantirishda quyidagi holatlar muhim:

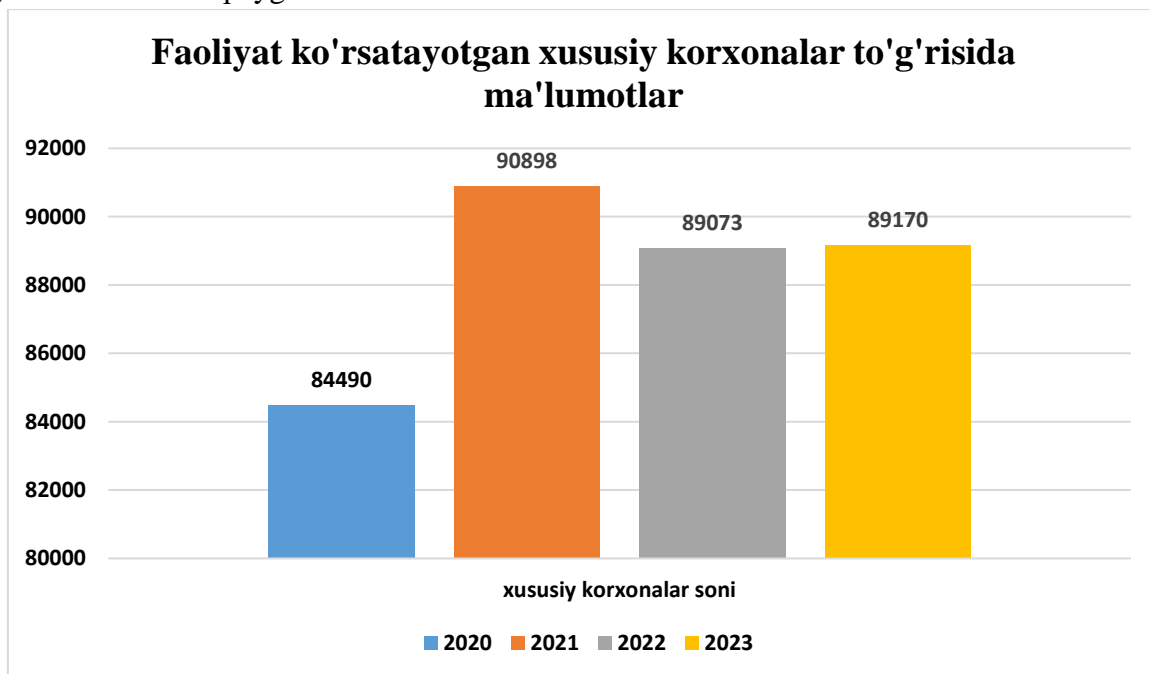
- Davlat korxonalarining investitsion loyihalar uchun mablag'larni jalb qilish strategiyasi;
- Xususiy korxonalarining moliyaviy xavflarni boshqarish usullari;
- Innovatsion texnologiyalarga sarmoya kiritish imkoniyatlari.

So'nggi yillarda O'zbekistonda korxonalarining kapital tuzilmasini takomillashtirish bo'yicha sezilarli o'zgarishlar kuzatildi.

Misol tariqasida 2023-yilda mamlakatda jami investitsiyalar hajmi 15% ga oshdi va 14 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Xususiy sektorda investitsiyalarning ulushi 65% ga yetdi, bu esa xususiy kapitalning faol o'sishini ko'rsatadi. Davlat korxonalari soni 2020-yildan beri 20% ga qisqartirilib, ularning samaradorligi oshirildi. Toshkent Fond Birjasida savdolar hajmi yiliga 25% ga o'sib, 2023-yilda 500 million AQSh dollaridan oshdi.

Mamlakatimizda xususiy korxonalarining soni kundan kunga ortib bormoqda. 2024-yilning 1-fevral holatiga ko'ra, O'zbekistondagi jami xususiy korxonalar soni 63465 tani tashkil etgan. Xususiy korxonalarining 27944 tasi savdo sohasida, 9750 ta sanoat, 5 192 tasi yashash va ovqatlanish bo'yicha

xizmatlar hamda 4 161 tasi qurilish sohasida faoliyat yuritmoqda. Mamlakat bo'yicha eng ko'p xususiy korxonalar Toshkent shahrida qayd etilgan — 8 094 ta. Shu bilan birga, Farg'ona (7 848 ta) hamda Qashqadaryo (7 608 ta) viloyatlaridagi xususiy korxonalar soni boshqa hududlardagiga qaraganda sezilarli ko'paygan.

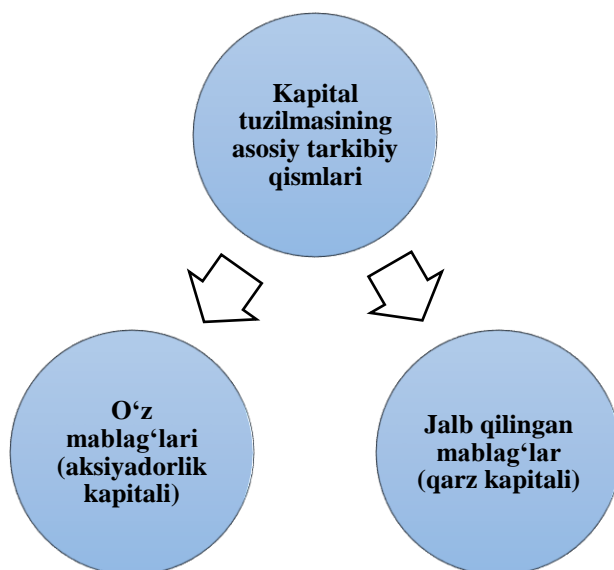
1-rasm. O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan xususiy korxonalar to'g'risida ma'lumotlar

O'zbekistondagi korxonalar uchun quyidagi strategiyalar samarali bo'lishi mumkin:

- Kapital bozorlarini rivojlantirish;
- Moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish;
- Korxonalar uchun kredit olish shartlarini yengillashtirish;
- Xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirish;
- Korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish;
- Kredit reyting tizimini rivojlantirish.

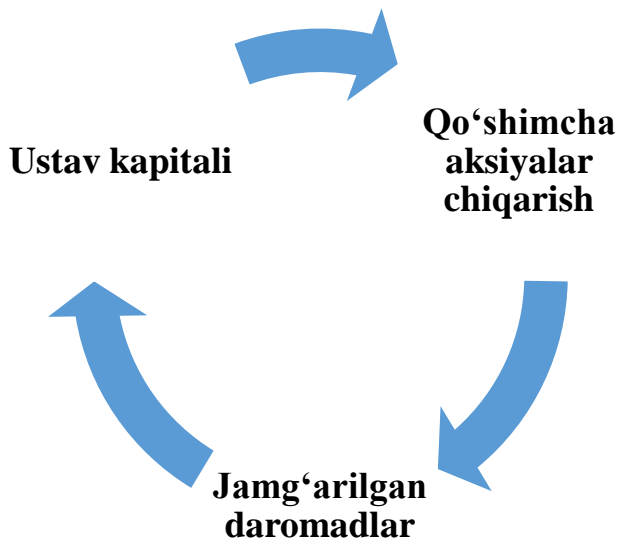
O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda xususiy sektorning rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirdi. Xususiy korxonalar mamlakat iqtisodiyotida muhim rol o'ynab, yangi ish o'rinlari yaratish va milliy daromadni oshirishda asosiy omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Kapital tuzilmasining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

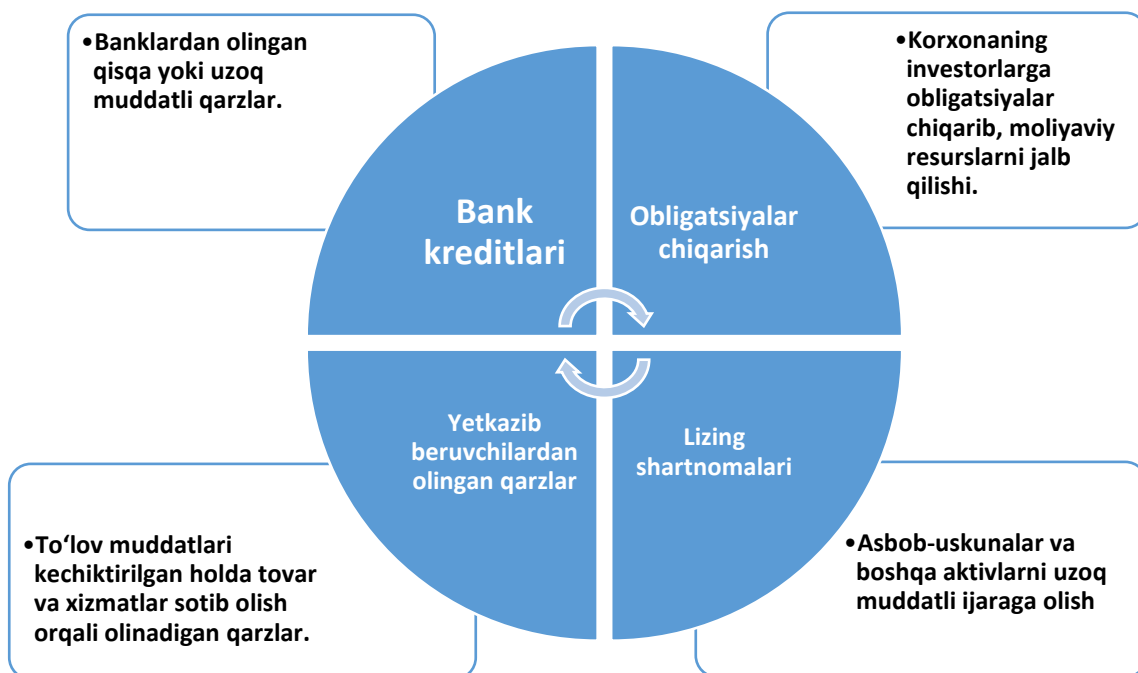
2-rasm. Kapital tuzilmasining tarkibiga kiruvchi asosiy elementlar

O'z mablag'lari (aksiyadorlik kapitali) kompaniyaning egalari yoki aksiyadorlari tomonidan taqdim etilgan moliyaviy resurslarni anglatadi. U quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

3-rasm. O'z mablag'lari (aksiyadorlik kapitali) tarkibiga kiruvchi elementlar

Jalb qilingan mablag'lar (qarz kapitali) kompaniya tomonidan tashqi manbalardan qarz olish yo'li bilan olingan mablag'larni o'z ichiga oladi. Bunga quyidagilar kiradi:

4-rasm. Jalb qilingan mablag‘lar tarkibiga kiruvchi elementlar

O‘zbekistonda davlat va xususiy korxonalarining kapital tuzilmasini takomillashtirish orqali korxonaning qiymatini maksimal darajada oshirish va moliyaviy xavflarni minimal darajada ushlab turishdan iborat. Buning uchun korxonalar qarz va o‘z mablag‘lari o‘rtasida optimal nisbatni ta‘minlaydi.

Davlat ishtirokidagi korxonalarda kapital jalb qilish masalalari muhim ekanligini e‘tirof etish bilan bir qatorda jalb qilingan moliyaviy resurslardan samarali foydalanishga ham alohida e‘tibor qaratish lozimligini qayd etish joiz. Mamlakatimizda davlat ishtirokidagi korxonalarda kapital jalb qilish amaliyoti aksiyalar va obligatsiyalar orqali amalga oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistondagi davlat va xususiy korxonalarining kapital tuzilmasini takomillashtirish bugungi kunda muhim iqtisodiy masalalardan biri hisoblanadi, chunki kapital tuzilmasi samaradorligini ta‘minlash korxonalarini moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, investitsiyalarni jalb qilish va uzoq muddatli o‘shishga erishishda katta ahamiyat kasb etadi. Davlat korxonalari asosan qarz mablag‘lariga suyangan holda faoliyat yuritayotgan bo‘lsa, xususiy sektor ko‘proq ichki kapital va investorlar sarmoyasiga tayanmoqda, biroq har ikki sektorda ham kapital tuzilmasini optimallashtirish zarurati mavjud.

Xulosa qilib aytganda, kapital tuzilmasini takomillashtirish uchun quyidagi asosiy yo‘nalishlar dolzarb hisoblanadi: davlat korxonalari uchun moliyaviy boshqaruvni modernizatsiya qilish, tashqi qarzlarni samarali boshqarish va davlat subsidiyalaridan bosqichma-bosqich voz kechish orqali mustaqil moliyaviy barqarorlikni oshirish zarur bo‘lsa, xususiy korxonalar uchun moliyaviy bozor imkoniyatlarini kengaytirish, aksiyalar chiqarish va xalqaro investorlarni jalb qilish orqali kapitalning manbalarini diversifikatsiyalash lozim. Shuningdek, kapital bozorini rivojlantirish, qonunchilik bazasini takomillashtirish va korxonalarining moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlarga moslashtirish umumiy chora-tadbirlar sifatida dolzarbdir. Shu jihatdan, kapital tuzilmasini takomillashtirish O‘zbekistondagi iqtisodiy o‘shish va barqarorlikka asos bo‘ladi, bunda davlat va

xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlik, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Viet Anh Dang, Ahmet Karpuz, Abdul Mohamed. Venture Kapital Directors and Corporate Debt Structure: An Empirical Analysis of Newly Listed Companies. // Journal of 241 134 576 85 Davlat Xo'jalik boshqaruv organlari Boshqa aksiyadorlar Joylashtirish jarayonidagi aksiyalar Scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 6, December 2023. ISSN: 2181-1016 Banking & Finance, Available online 24 October 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426623002224>
2. Meiying Liu, Xuxia Niu. The impact of kapital market opening on earnings management: Empirical evidence based on "Land-Port Connection". // Finance Research Letters, Volume 55, Part A, July 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612323002362>
3. Manel Kammoun, Gabriel J. Power, Djerry C. Tandja M. Kapital market reactions to project finance loans. // Finance Research Letters, Volume 45, March 2022. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612321001963>
4. Zichen Wang, Chang Zhang. Do shareholder litigations have spillover effects on peer companies from the perspective of financing constraints? // Finance Research Letters, Volume 58, Part B, December 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612323007730>
5. Жўрабекович Қ. Ж. и др. Халқаро IPO амалиётлари таҳлили: ташкилий хусусиятлари ва институционал инвесторлар иштироки //Экономика и финансы (Узбекистан). – 2021. – №. 1 (137). – С. 53-61.
6. Elmirzayev S., Omonov S. Rivojlangan mamlakatlarda dividend siyosati tahlili va Dividend Aristokratlari //Xalqaro moliya va hisob" ilmiy-elektron jurnali. – 2020. – T. 2.

CREATING A CLEAN COMPETITIVE ENVIRONMENT AMONG ENTERPRISES

Amirova Dilshoda Hasanovna

a master of Termiz State University

dilshodaamirova9@gmail.com

ANNOTATION: Competition is a struggle between independent producers (enterprises) to produce goods on favorable terms and sell them at a good price, to strengthen their position in the economy as a whole. This article provides the necessary insights into competition and how to create pure competition between businesses.

KEYWORDS: resource allocation task, innovative task, adaptation function, distribution function, control function.

Competition is a conflict of economic interests between market participants, which means the struggle between them for higher profits and greater profitability. Competition is a multifaceted economic phenomenon that represents a complex relationship between all market participants. Competition between resource suppliers is to sell their economic resources (capital, land, labor) at high price. Competition between producers and suppliers of resources is most evident in a market economy where the economy is fully liberalized.

A "clean" competitive environment refers to a marketplace where businesses compete fairly, based on merit and value creation, without unfair advantages or unethical practices. This type of environment encourages:

Innovation and Efficiency-when businesses are motivated by competition, they are driven to innovate, improve their products and services, and find more efficient ways to operate. This leads to the development of new technologies, better customer experiences, and higher-quality offerings. **Equitable Market Access**-a clean competitive environment ensures that all enterprises, regardless of their size or resources, have an equal opportunity to succeed. This reduces barriers to entry and promotes diversity within industries.

Consumer Welfare-consumers benefit from fair competition in the form of lower prices, higher-quality products, and better services. In a competitive market, businesses must cater to consumer needs to stand out, which drives improvements across sectors. **Economic Growth**- a dynamic and competitive environment fuels economic growth by encouraging new investments, job creation, and the efficient allocation of resources. It fosters a spirit of entrepreneurship that can uplift entire economies.

Competition also takes place between consumers, who buy goods at convenient and affordable prices, that is, the buyer tries to get more profit for every penny spent, and strives to buy cheap and high-quality goods faster. There is a struggle among producers to make more profit on the costs incurred, and in pursuit of these profits to sell goods, favorable markets, cheap raw materials, energy, and cheap labor resources. Competition is based on the separation and independence of producers as

property owners, and conflicts of interest. Because every property owner has their own **interests**, and they strive to achieve those interests. The property owner's activities in the production of goods and in all other spheres will be subject to this interest. Another condition for the existence of competition is the existence of commodity relations, a certainly developed market system. Therefore, the main area of competition is the market.

The introduction of new technologies, the rapid development of demand-driven products, the availability of skilled labor and the use of modern marketing services will be the prerequisites for winning the competition. A monopoly is anti-competitive because it provides the producer with sole control and does not create conditions for competition. Competition is divided into fair and impartial in terms of the choice of the path of struggle. Fair competition is based on market rules, accepted in the struggle in the market, in ways acceptable to all. Prohibited and condemned methods of competition include criminal methods such as fraud, deception, defiance, economic espionage, subversion, and even physical violence. The market economy actually only recognizes fair competition. Competition keeps the economy healthy. State antitrust laws play an important role in the use and control of competition in the public interest.

According to the method of competition, it is divided into price competition and priceless competition. Price competition means the sale of goods or services to competitors at a lower price due to the temporary reduction of profits in Karaganda (discounts, discounts for wholesale buyers, etc.). Extension, environmental friendliness, security, etc.) According to their scale, competition is divided into two types - intra-industry and inter-industry competition. The economic literature singles out four forms of intra-industry competition. These are free competition, monopolistic competition, monopoly and oligopolistic competition. These conditions can only exist in an environment where market relations are established. As the principles of monopolization intensify in the economy, competition will be limited. In order to create a competitive environment, the state pursues antitrust policies, takes measures to de-monopolize the economy, and implements antitrust laws.

The Law on Restriction of Monopolistic Activities (August 3, 1992) prohibits the monopolization of prices, the creation of a deliberate market deficit, and the use of unfair competition. The Law on Consumer Protection (April 26, 1996) Particular attention is paid to the creation of a mechanism to prevent excessive competition. The Law "On Restriction of Monopolistic Activities and Competition in Commodity Markets" (December 27, 1996) also provides the legal conditions for a healthy competitive environment.

The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan Sh. Mirziyoyev "On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan" reads as follows: Paragraph 3.2 is entitled "Deepening structural changes, increasing its competitiveness through modernization and diversification of key sectors of the national economy" in the annex to the "Strategy", which states phase reduction; to master the production of fundamentally new types of products and technologies, based on which to ensure the competitiveness of national goods in domestic and foreign markets. At the heart of the development and liberalization of the economy is, of course, the deepening of structural reforms, increasing its competitiveness through the modernization and diversification of key sectors of the national economy.

Theories of competition Competition is a conflict of economic interests of market participants, which means the struggle between them for higher profits and greater profitability. The first complete theoretical rules about competition and its driving forces, antitrust management mechanisms, appeared only in the middle of the XVIII century. The role of A.Smith and D.Ricardo, representatives of classical political economy, is great. In the following periods, the theory of competition further developed due to the work of F. Perru, A. Marshall, J. Keynes, V. Leontev, J. Schumpeter, P. Sraffa, M. Porter, F. Kotler and others. As for the nature of competition, it can be divided into three main approaches. Including the behavioral approach, the structural approach, and the functional approach. In today's market economy, the following main tasks of competition can be identified:

1. regulatory function;
2. resource allocation task;
3. innovative task;
4. adaptation function;
5. distribution function;
6. control function.

The task of regulating competition is to influence supply in order to align production with demand (consumption). It is through this task that supply in the economy is determined by demand, the structure and volume of production by individual and social needs, that is, the economy is regulated by market laws.

References:

1. The National Encyclopedia of Uzbekistan. The first volume. Tashkent, 2000 Law of the Republic of Uzbekistan "On the development and support of small and private entrepreneurship". // Economics and reporting, No. 2, 1995.
2. Law of the Republic of Uzbekistan "On Foreign Investments". (Taxpayer's Journal No. 6). April 30, 1998
3. Law of the Republic of Uzbekistan "On Entrepreneurship and Guarantees of Entrepreneurial Activity". April 14, 1999 New laws of Uzbekistan. - "Justice", 1999.
4. <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/download/1706/1792/4385>

LEV SEMYONOVICH VIGOTSKIYNING TARIXIY- MADANIY KONSEPSIYASI

Xurramova Latofat O'ktam qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika instituti maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotasiya: Maqolada L.S.Vigotskiyning tarixiy madaniy konsepsiyasida bola psixik taraqqiyoti qonuniyatlarining yoritilishi haqida so'z boradi.

Annation: The article talks about the clarification of the laws of child mental development in the historical cultural concept of L.S.Vygotsky.

Kalit so'zlar: madaniy tarixiy konsepsiya, tafakkur, taraqqiyot manbai, inson, psixolog.

Key words: cultural historical concept, thinking, source of development, human, psychologist.

L.S.Vigotskiy (1896-1934) eng mashhur rus psixologi va faylasuflaridan biridir. Olim o'z ilmiy qarashlarida ilgari surgan ko'plab g'oyalar bevosita bolalarning psixik taraqqiyotiga oiddir. L.S.Vigotskiyning oliy psixik funksiyalar shakllanishi haqidagi qonuni bolalar tarbiyasi va ta'limini amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Psixolog ilmiy qizqishlarining markazida bolaning ijtimoiy-madaniy taraqqiyoti masalasi turadi. L.S. Vigotskiyning izlanishlari oliy psixik funksiyalar, ya'ni ixtiyoriy xotira va diqqat, tafakkur, irodaviy harakatlarni bevosita miyaning faoliyati bilan tushuntirib bo'lmasligini, harakatlarni bevosita miyaning faoliyati bilan tushuntirib bo'lmasligini, ushbu funksiyalarning mohiyatini tushunish uchun ularning ildizlarini organizmdan tashqaridagi ijtimoiy muhitdan izlash lozimligini ko'rsatadi. Aynan L.S. Vigotskiyning ilmiy qarashlari ijtimoiy muhit ahamiyatini aniqlashtirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qildi.

L.S. Vigotskiyning fikricha, muhit oila psixik funksiyalarning taraqqiyot manbaidir. Muhitning taraqqiyotdagi ro'li yosh o'tishi bilan taraqqiyot manbaidir. Muhitning taraqqiyotdagi ro'li yosh o'tishi bilan o'zgarib boradi. Shuning uchun muhitni absolyut emas, nisbiy qabul qilish kerak. Insonda xulq atvorning tug'ma shakllari mavjud bo'lmaydi. Odamning psixik taraqqiyoti faoliyatning tarixan shakllangan turlari va usullarini o'zlashtirish orqali kichadi. Miyaning morfofiziologik xususiyatlari va muloqot bola taraqqiyoti uchun sharoit sifatida xizmat qiladi. Taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi ta'limdir.

L.S.Obuxovanning fikricha, L.S. Vigotskiyning katta xizmati shundaki, u bolalar psixologiyasi faniga tarixiylik tamoyilini kiritgan. Ushbu tamoyilga ko'ra, psixik hodisalar harakatdagi narsa sifatida o'rganilishi lozim.

Madaniy- tarixiy konsepsiya- L.S. Vigotskiy tomonidan XX asrning 20-30 yillarida ishlab chiqilgan inson psixik taraqqiyoti haqidagi nazariyadir. Konsepsiyaning asosiy mazmuni quyidagilardan tashkil topgan: mehnat qurollarini ishlatishi tufayli odam tabiatdan ajralib chiqqan. Tabiatga ishlov berish uchun odam ushbu qurollardan foydalansa, o'z psixikasiga ta'sir ko'rsatish uchun u psixologik qurollarni qo'llaydi. Psixologik qurollar belgilardan iboratdir. Ushbu qurollar ixtiyoriy psixik funksiyalar- ixtiyoriy diqqat va xotira, mantiqiy fikrlash, irodaviy harakatlar va

hokazolarning asosini tashkil etadi. Ixtiyorsiz psixik funksiyalar L.S.vigotskiy natural yoki tuban funksiyalar , deb atagan, ixtiyoriy psixik funksiyalar ijtimoiy kelib chiqishga ega , belgilar bilan vositalangan , odam tomonidan ixtiyoriy bravishda amalga oshiriladigan funksiyalardir.

Madaniy- tarixiy konsepsiyaning muhim g'oyalaridan biri rivojlanishning eng yaqin zonasi haqidagi nazariy qarashdan iborat. Rivojlanishning eng yaqin zonasi – bola rivojlanishining ayni vaqtdagi darajasi bilan kelajakda erishish mumkin bo'lgan taxminiy darajasi o'rtasidagi vaqtinchalik masofadan iborat. Bu zonaga yetilmagan, ammo yetilish jarayonida bo'lgan funksiyalar kiradi.

L. S. Vigotskiyning fikricha. Psixik taraqqiyotning harakatlantiruvchi kuchi ta'limdir. Ta'lim psixik taraqqiyotni o'z ortidan tortadi va uni tezlashtiradi. U kutilgan natijani berishi uchun taraqqiyotdan oldin bo'lishi, ya'ni rivijlanishning eng yaqin zonasiga mo'ljal olishi lozim.

L. S. Vigotskiy o'z konsepsiyasida bola psixik taraqqiyotining 4 asosiy qonunini ta'riflab berdi. Bu qonunlar quyidagilardan iborat;

1. Bola taraqqiyot ritmlarini farqlanish qonuni. Bu qonunga ko'ra bolaning rivojlanishi o'zsur'atlariga ega, bu sur'atlar vaqt ritmiga to'g'ri kelmaydi. Shuning uchun chaqaloqlikdagi hayotning 1yili o'smirlikdagi 1 yilga teng bo'lmaydi;
2. Bola taraqqiyotidagi metamorfoza qonuni. Bu qonunga ko'ra, rivojlanish sifat o'zgarishlarning zanjiridan iborat. Bola kamroq biladigan, qo'lidan kamroq narsa keladigan odam emas, balki psixikasi sifat jihatdan kattalar psixikasidan farqlanuvchi mavjudotdir;
3. Bola taraqqiyotining notekislik qonuni. Bu qonunga ko'ra, bola psixikasining har bir tomoni o'z taraqqiyotining optimal davriga ega bo'ladi, har xil psixik funksiyalar notekis, noproporsional rivojlanadi;
4. Oliy psixik funksiyalarning shakllanish qonuni. Bu qonunga ko'ra, har qanday oliy psixik funksiya avval bolaning atrofdagilar bilan bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi, keyinchalik u individual sohaga ko'chadi.

Demak, I.S.Vigotskiy psixologiyada madaniy- tarixiy yondashuvga asos slogan. Mazkur yondashuv bolalar psixologiyasidagi nazariy va amaliy muammolarni hal qilishda ham katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Z.T. Nishanova , G.K. Alimova, A.G'. Turg'unboyeva, M.X. Asranboyev / Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi/ O'zbekiston respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan maktabgacha ta'lim yo'nalishi uchun tavsiya etilgan darslik/ Toshkent 2017/195b

Z. Nishanova, G. Alimova. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish Metodikasi o'quv qo'llanma. – T : O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.

ASSESSING THE CREDIBILITY OF ACADEMIC SOURCES

Supervisor: Xusanova Mohira Sherali qizi

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek The faculty of Psychology, department of
Foreign languages Phylology and foreign languages

Student of group 302-21: Adilova Muslima Xusniddin qizi

Annotation: This article discusses the critical process of assessing the credibility of academic sources, providing a comprehensive guide for researchers and students. It highlights key factors such as authorship and credentials, the peer review process, publication outlets, citations, bias, methodology, and the overall reputation of sources. The article emphasizes the importance of verifying the expertise of authors, ensuring transparency in research methods, and identifying potential biases to determine whether a source can be trusted. Additionally, it stresses the role of academic community recognition, such as citations and reviews, in confirming a source's reliability. By following the strategies outlined in the article, readers can strengthen their research and ensure the integrity of their academic work.

Key words: authorship, credentials, peer review, publication outlet, citations, references, bias, objectivity, methodology, empirical evidence, academic sources, credibility, academic research, academic integrity, research evaluation, scholarly sources, conflict of interest, research design, evidence-based arguments, academic reputation, citation analysis

Assessing the Credibility of Academic Sources

In today's information-rich world, it is essential to evaluate the credibility of academic sources to ensure the reliability and accuracy of research. Whether you're conducting research for an academic project, preparing a thesis, or exploring a new topic, using trustworthy sources is crucial. Credible academic sources provide accurate, peer-reviewed, and well-researched information that can support your arguments and ideas. In this article, we will explore various strategies for assessing the credibility of academic sources.

Authorship and Credentials

One of the first steps in assessing the credibility of an academic source is to examine the author's credentials and expertise. Reliable academic sources are typically written by scholars, experts, or professionals in the field. Consider the following when evaluating authorship:

Academic Qualifications: Does the author have relevant academic degrees or certifications? For example, a Ph.D. in the subject area can indicate expertise.

Institutional Affiliation: Is the author associated with a reputable university, research institution, or organization? Esteemed institutions often have high standards for their scholars and researchers.

Publication History: Has the author published other works in reputable journals or books? Previous work can demonstrate experience and credibility in the subject.

Peer Review Process

The peer review process is a critical marker of academic credibility. Peer-reviewed articles undergo evaluation by other experts in the field, ensuring that the research methods, findings, and conclusions are sound. Here's how to check if a source is peer-reviewed:

Journal Databases: Use databases like JSTOR, Google Scholar, or PubMed to access peer-reviewed articles. Many databases allow you to filter results by peer-reviewed status.

Journal Information: Check the journal's website or the article itself for the mention of the peer review process. Reputable academic journals often highlight their peer review procedures.

Research Reports: For grey literature (such as technical reports or conference proceedings), verify whether the organization or conference involved has a process for reviewing the research.

Publication Outlet

Where an article is published can also reveal its credibility. Reputable academic journals and publishers have rigorous standards for the materials they publish. Consider the following:

Journal Impact Factor: Many journals have an "impact factor" that measures how frequently articles in the journal are cited. High-impact journals are generally considered more credible because they publish work that contributes significantly to the field.

Publisher Reputation: Well-known academic publishers like Springer, Oxford University Press, and Elsevier are trusted sources of scholarly information. These publishers ensure that their content is high quality and thoroughly vetted.

Open Access Journals: While many open access journals are credible, some predatory publishers exploit the open access model. To assess their credibility, check the journal's editorial board and review the practices listed in resources like the *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*.

Citations and References

The references used in an academic source can help gauge its credibility. A well-researched article should cite reliable and authoritative sources. Pay attention to the following:

Current and Relevant References: Are the sources cited up-to-date? Older references can be acceptable in some fields, but in fast-evolving disciplines like technology or medicine, recent citations are essential.

Source Variety: Does the author cite a diverse range of reputable sources? A credible article often references well-established books, journal articles, and authoritative organizations.

Self-Citations: Be cautious of sources that excessively cite their own work, as this may indicate a lack of external validation.

Bias and Objectivity

Evaluating the objectivity of an academic source is essential in determining its credibility. Reliable academic sources strive for neutrality and base their findings on evidence. To assess bias:

Purpose of the Source: What is the aim of the article? Academic research typically aims to inform or advance knowledge, whereas sources with commercial or political motives might skew the information.

Funding Sources: Check whether the research has been funded by an organization that might have an interest in the outcome. A conflict of interest can affect the objectivity of the research.

Balanced Presentation: Does the article present multiple viewpoints, or does it only favor one perspective? A credible academic source will acknowledge differing opinions and provide evidence-based arguments.

Methodology and Evidence

The strength of an academic source lies in the rigor of its methodology and the quality of its evidence. Evaluating these factors is essential to assessing the source's reliability:

Clear Methodology: A credible source will explain its research design, data collection methods, and analytical processes. This transparency allows others to replicate the study and assess its validity.

Empirical Evidence: Reliable academic sources base their conclusions on solid, verifiable evidence, such as experimental data, surveys, or case studies. Look for sources that clearly describe how they gathered and analyzed their data.

Consistency with Other Research: Compare the findings in the article with those from other credible sources. If the results align with established research, this can be a sign of credibility.

Reputation and Reviews

Finally, consider the reputation of the source itself. The broader academic community's reception of the source can provide insight into its trustworthiness:

Citations by Other Scholars: Is the source frequently cited by other researchers in the field? This often indicates that the work has been recognized and valued by other experts.

Critical Reviews: Look for reviews or critiques of the article or journal in scholarly publications or databases. Academic reviews can shed light on the strengths and weaknesses of the source.

Recommendations from Professors or Mentors: Academic experts, professors, or academic advisors can often provide recommendations on credible sources in your field of study.

Conclusion

Assessing the credibility of academic sources is a crucial skill for any researcher or student. By carefully evaluating the authorship, peer review process, publication outlet, references, bias, methodology, and reputation of a source, you can determine whether the information is reliable and trustworthy. Ensuring that your sources are credible not only strengthens your own research but also contributes to the integrity of academic work as a whole. In an era where information is readily accessible and abundant, the ability to assess the credibility of academic sources has become more important than ever. Relying on trustworthy, peer-reviewed, and well-supported research ensures the integrity of your own academic work and enhances the quality of your arguments. By developing a critical approach to evaluating sources—considering factors like authorship, methodology, and potential bias—you can confidently navigate the vast landscape of academic literature. This careful evaluation not only improves the accuracy of your research but also helps to foster a more informed and intellectually rigorous academic community.

REFERENCES

1. Badke, W. (2017). *Research Strategies: Finding your Way through the Information Fog*. Libraries Unlimited.
2. Booth, W. C., Colomb, G. G., & Williams, J. M. (2008). *The Craft of Research* (3rd ed.). University of Chicago Press.
3. Hart, C. (2018). *Doing a Literature Review: Releasing the Research Imagination*. Sage.
4. Kuhn, T. S. (2012). *The Structure of Scientific Revolutions* (50th Anniversary ed.). University of Chicago Press.
5. McMillan, V. E. (2012). *Writing Papers in the Biological Sciences* (5th ed.). Bedford/St. Martin's.
6. Northey, M., & Knight, D. (2013). *Making Sense in the Social Sciences: A Student's Guide to Research and Writing*. Oxford University Press.
7. Stossel, T. (2014). *The Importance of Peer Review in Academic Publishing*. *Journal of Research Integrity*, 25(3), 130-135. <https://doi.org/10.1234/jri.v25i3.2021>.
8. Khusanova, M. (2023). HISTORY OF USING TESTS IN MONITORING THE LEVEL OF QUALIFICATION. *Science and innovation*, 2(B7), 17-21
9. Mahira, K. (2024). METHODOLOGICAL PROBLEMS FOR A FOREIGN LANGUAGE TEACHER: MONITORING AND ASSESSING SKILLS. *Multidisciplinary and Multidimensional Journal*, 3(10), 10-15.

10. Mahira, K. (2024). TEACHER ASSESSMENT: HISTORICAL DEVELOPMENT AND RESEARCH. *INTERNATIONAL JOURNAL OF EUROPEAN RESEARCH OUTPUT*, 3(11), 45-49.
11. Xolmurodova, S., & Khusanova, M. (2023). TEACHING WRITING IN ENGLISH. *Научный Фокус*, 1(1), 1173-1175.
12. Iroda, B., & Mohira, H. (2023). EFFECTIVE PRONOUNCIATION TEACHING IN ENGLISH LANGUAGE. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(19), 700-703.
13. No, P. Didactic Conditions for the Formation of Discussion Competence among Students.
14. Mokhira, K. (2023). HOLISTIC SCORING AS A GRADING METHOD. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 493-495.
15. Mokhira, K. (2023). THE IMPORTANCE OF DIFFERENT SUB-SKILLS THAT ARE INVOLVED IN PARTICIPATING IN A GROUP DISCUSSION. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 496-499.
16. Qizi, K. M. S. (2022). Learning new content material through cooperative group discussions.

THE CONCEPT AND EVOLUTION OF INTONATION: ITS HISTORY, STRUCTURE, AND SIGNIFICANCE

Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek The faculty of Psychology, department
of Foreign languages Phylology and foreign languages

Student of group 302-21: Bo'stonova Mohidil O'ktam qizi

Annotation: This article explores the concept of intonation, focusing on its historical development, functions, and structural components. It delves into how intonation, through variations in pitch, stress, rhythm, and tone, contributes to the grammatical, discourse, and expressive aspects of language. The historical section highlights key contributors to the study of intonation, such as Aristotle, Henry Sweet, and Kenneth L. Pike, while emphasizing the advancements made in the 20th century with technological tools. Additionally, the article examines cross-linguistic variations, contrasting the roles of intonation in tonal and non-tonal languages. The conclusion underscores the significance of intonation in communication, from emotional expression to technological applications, offering insights into its role in fostering human connection and understanding.

Key words: Intonation, pitch, stress, rhythm, tone, communication, phonetics, history of intonation, linguistic functions, expressive function, grammatical function, discourse function, tonal languages, pitch accent, speech synthesis, language learning, emotional expression.

Intonation: Understanding Its History, Role, and Content

Intonation, the rise and fall in the pitch of the voice, is a key element of spoken communication. It serves not only as a tool to convey meaning but also as a subtle art that adds depth, emotion, and clarity to our words. This article explores the history of intonation, its evolution, and its intricate components.

The History of Intonation

Intonation has been a part of human language since the dawn of communication, but its study as a linguistic phenomenon is relatively modern. Ancient rhetoricians such as Aristotle and Cicero indirectly touched upon intonation when discussing oratory and delivery, noting how voice modulation could influence persuasion and emotional resonance. In the 18th and 19th centuries, linguistic scholars began formalizing the study of intonation. Figures such as Joshua Steele and Henry Sweet were pioneers in documenting the musicality of speech. Sweet, often regarded as the father of modern phonetics, emphasized intonation as a critical component of spoken English, noting how variations in pitch patterns could distinguish statements, questions, and exclamations. The 20th century saw a surge in intonation research, propelled by advances in phonetics and the development of tools like the spectrograph. Scholars such as Daniel Jones and Kenneth L. Pike contributed significantly to the field, analyzing how intonation patterns vary across languages and cultural contexts. With the advent of modern technology, the study of intonation expanded further into acoustic phonetics and computational linguistics.

The Role and Content of Intonation

Intonation comprises several components that work together to create meaning in spoken language. These include pitch, stress, rhythm, and tone. Below is an overview of the key elements:

Functions of Intonation

Intonation serves three main functions:

- **Grammatical Function:** Intonation helps to structure sentences and clarify grammatical meaning. For example, in English, a rising intonation at the end of a sentence typically indicates a question ("You're coming?"), while a falling intonation signals a statement ("You're coming.").
- **Discourse Function:** Intonation organizes information and helps signal the speaker's intent. For example, a speaker might use intonation to emphasize a specific word in a sentence ("I want *that* one.") or to indicate a continuation of thought.

- **Expressive Function:** Intonation conveys emotions, attitudes, and subtleties that words alone cannot express. A cheerful tone, for instance, can brighten a greeting, while a flat tone might signal indifference.

Components of Intonation

- **Pitch:** The highness or lowness of the voice. Pitch movement often conveys specific meanings or emotions, such as excitement or doubt.
- **Stress:** The emphasis placed on certain syllables or words to convey importance or contrast.
- **Rhythm:** The pattern of stressed and unstressed syllables in speech, contributing to its overall flow.
- **Tone:** In tonal languages like Mandarin or Yoruba, tone carries lexical meaning, distinguishing between words that are otherwise identical.

Cross-Linguistic Perspectives on Intonation

Intonation patterns vary widely across languages and cultures. In some languages, such as English, intonation primarily serves grammatical and expressive functions. However, in tonal languages, pitch changes can entirely alter the meaning of a word, making intonation an integral part of vocabulary and grammar. Languages like Japanese use pitch accent, where variations in pitch distinguish words but are less pervasive than in fully tonal languages. Conversely, in non-tonal languages like Finnish or German, intonation plays a more supplementary role in expressing nuances of emotion and emphasis.

The Importance of Intonation in Communication

Effective use of intonation is crucial for clear and engaging communication. In everyday conversations, it helps listeners interpret not just what is being said, but how it is being said. Misuse or misunderstanding of intonation can lead to confusion, as a monotonous delivery might come across as disinterest or sarcasm might be mistaken for sincerity. In modern times, intonation is also a focus in speech therapy, language teaching, and artificial intelligence. For example, language learners must grasp the intonation patterns of their target language to sound natural, while advancements in AI voice technology rely on replicating human-like intonation for realistic speech synthesis.

Conclusion

Intonation is a powerful and nuanced aspect of language. Its history reflects the evolution of human communication, while its content reveals the intricate interplay between sound, meaning, and emotion. Whether in daily conversations, public speaking, or advanced technological applications, mastering intonation enhances clarity, expressiveness, and connection in communication. In summary, intonation is much more than a technical feature of language—it is a bridge between spoken words and human emotion. Its role in shaping meaning, signaling intent, and expressing feelings underscores its importance in all forms of communication, from casual conversations to cross-cultural interactions. By understanding its history and components, we gain deeper insight into how humans connect through sound. As technology advances and globalization fosters more multilingual communication, the study of intonation will continue to play a pivotal role in fostering understanding and refining the art of spoken expression.

REFERENCES

1. Brazil, D. (1997). *The Communicative Value of Intonation in English*. Cambridge University Press.
2. Crystal, D. (1969). *Prosodic Systems and Intonation in English*. Cambridge University Press.
3. Halliday, M. A. K. (1970). *A Course in Spoken English: Intonation*. Oxford University Press.
4. Ladd, D. R. (2008). *Intonational Phonology* (2nd ed.). Cambridge University Press.
5. Pike, K. L. (1945). *The Intonation of American English*. University of Michigan Press.
6. Roach, P. (2009). *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (4th ed.). Cambridge University Press.
7. Wells, J. C. (2006). *English Intonation: An Introduction*. Cambridge University Press.
8. Teshaboyeva, N., & Mamayoqubova, S. (2020). COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 409-414).

9. Teshaboyeva, N. (2020). LINGUISTIC PERSONALITY, ITS STRUCTURAL CHARACTERISTICS IN THE NEW PERSPECTIVE DIRECTIONS. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 415-420).
10. Teshaboyeva, N. Z. (2019). TEACHING ENGLISH THROUGH LITERATURE INTESL AND TEFL CLASSROOMS. In СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 82-84).
11. Хидирова, Д., & Тешабоева, Н. (2022). Pedagogical conditions for the development of the healthy thinking in students. Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari, 1(1), 120-122.
12. Gaybullayeva, N. D. K., & Kizi, T. N. Z. (2022). THE ROLE OF INNOVATIVE METHODS FOR LISTENING COMPREHENSION IN TEACHING LANGUAGE LEARNERS FOREIGN LANGUAGES AND MAINLY ENGLISH. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(10), 8-10.
13. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi, Jurayev Muhammadrahim Murod o'g'li, & Mamirova Munisa Rajab qizi. (2021). Language Learning Culturally and the Role of Literature in Teaching Process. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2(3), 1-5. Retrieved from <https://www.cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/84>
14. Teshaboyeva, N. (2023). THE IMPORTANCE OF TOURISM IN PRESENT DAY. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 5(5).
15. Teshaboyeva, N. (2023). THE MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 5(5).
16. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Adjective word group and its types. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 59-61).
17. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Modifications of Consonants in Connected speech. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 7-9).
18. Teshaboyeva, N., & Rayimberdiyev, S. (2023, May). THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH

- CLASSES. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 8, pp. 149-153).
19. Nafisa, T., & Marina, S. (2023). TEACHING AND LEARNING OF ENGLISH VOCABULARY IN TESL AND TEFL CLASSROOMS. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 465-469.
 20. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" *Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi*, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
 21. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). CHANGES OF MEANING OF WORDS. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(12), 126-129.
 22. Sharifova Dinora Tohir qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). “ NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES”. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 292–297. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13128>
 23. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" *Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi*, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
 24. Qodirova Aziza Yunusovna, & Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi. (2023). “VERBS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES”. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 280–283. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13126>
 25. Tuxtayeva Aziza Ilhom qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). Word Formation: Compounding . "Conference on Universal Science Research 2023", 1(12), 113–115. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/cusr/article/view/3185>
 26. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla, & Iskandarova Sarvinoz Shukurullo qizi. (2023). THE CLASSIFICATION OF SYNONYMS AND THEIR SPECIFIC FEATURES. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN

- VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 126–131. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3191>
27. Тешабоева, Н. (2023). Teaching writing as a major part of productive skills in mixed ability classes . *Информатика и инженерные технологии*, 1(2), 652–656. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/computer-engineering/article/view/25759>
 28. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(12), 187-192.
 29. Teshaboyeva, N. (2023). Compound sentences in the English language. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 68-70.
 30. Nafisa, T. (2023). THE USA ECONOMY, INDUSTRY, MANUFACTURING AND NATURAL RESOURCES OF GREAT BRITAIN. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 1(9), 94-97.
 31. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
 32. Nafisa, T. (2023). VOWELS AND THEIR MODIFACATIONS. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 298-305.
 33. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
 34. Nafisa, T. (2023). THE EDUCATION SYSTEM OF THE USA: PRESCHOOL EDUCATION, SECONDARY AND HIGHER EDUCATION, SCHOOL FORMS. *The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development*, 1(6), 53-57.
 35. Qizi, T. N. Z., & Umedovich, M. Y. (2023). AMERICAN-BASED PRONUNCIATION STANDARDS OF ENGLISH. *Scientific Impulse*, 2(15), 563-567.
 36. Nafisa, T. (2023, December). Word Formation: Compounding. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 113-115).
 37. Nafisa, T. (2023). NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 292-297.

KONSTITUTSIYA-INSON HUQUQLARINING ASOSI.

Korabayev Rustam Xatamovich

Jinoyat ishlari bo'yicha Shirin shahar sudining raisi

Ushbu maqolada inson huquqlarini himoya qilish tushunchasi, inson huquqlari va qadr qimmatining muqaddas ekanligi, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy islohotlarining inson manfaatlari zahirida bo'layotganligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar. Inson qadri, inson huquqlari, Konstitutsiya, Konstitutsiyaviy islohotlar.

Inson huquqlari – har bir alohida shaxsning qadr-qimmatini va erkinliklari himoya qilinishini ta'minlaydigan qoidalar majmuasidir. Ular huquqiy davlat konstitutsiyaviy huquqining negizini tashkil etib, shaxsning huquqiy maqomi asosini va asosiy huquqlarini mujassamlashtiradi. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak xalqimiz azaldan erksevar bo'lgan, yordamga muhtojlarga yordam qo'lini cho'zishni insoniy burch hisoblagan. Zardushtiylik muqaddas kitobi – «Avesto»da inson huquqlarining ustuvorligi, insonlarning jamoa bo'lib yashash tarzi, ular, shuningdek davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, jamoa hayoti bilan bog'liq masalalarni birgalikda hal etish tartibi qayd etilgan. O'sha davrlarda mehnat faoliyati, jamoalarni boshqarish saylanadigan oqsoqollar qo'lida bo'lib, jamoa hayoti bilan bog'liq barcha ishlar Oqsoqollar kengashi orqali hal etilgan.

Hozirgi davr tushunchasidagi inson huquqlari kontsepsiyasi Yevropada Uyg'onish va Reformatsiya davrlarida boshlangan deb qaraladi. 1215 yili Angliyada Buyuk erkinliklar xartiyasi qabul qilingan. Ushbu hujjatda soliq solish, sud ishlari, diniy huquqlar, mulk huquqi, vasiylik va boshqa masalalarni tartibga soladigan 63 modda bo'lgan. Deklaratsiyaga erkinlik, mulkchilik, xavfsizlik va kamsitishga qarshilik ko'rsatish kabi huquqlar kiritilgan. Inson huquqlari sifatida shuningdek fikr va mulohazalarni, shu jumladan, diniy masalalar bo'yicha ham erkin ifodalash huquqlari ham tan olingan. Barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi printsiplari e'lon qilingan. Hozirda esa Davlatimizning bosh qomusi – yurtimizni demokratik yo'ldan rivojlantirishning huquqiy kafolati hisoblanadi. Inson huquqlari esa – demokratik jamiyatning umume'tirof etgan prinsiplaridan biridir. Inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan insonparvarlik g'oyalari o'tmishdagi davlatchiligimiz taraqqiyotida ham o'z aksini topganini yuqorida aytib o'tdik.

Konstitutsiya – atamasining ma’nosiga e’tiborni qaratadigan bo‘lsak tuzish, tuzuk, nizom, tuzilish, yaratish degan ma’nolarni anglatadi. Insoniyat tarixiy taraqqiyoti shundan xabar beradiki, qayerdagi demokratiya ildiz o’tsa, o o’sha joyda inson huquqlari kafolatlanadi va fuqarolarning tengligi masalasi alohida qayd etiladi. Inson huquqlari insonning dunyoga kelishi bilan bog‘liq. Inson huquqlari tushunchasi bizning zaminimizda asrlar davomida yashab kelayotgan qadriyatligini hisobga olgan holda va hozirgi rivojlanib borayotgan huquq tizimida inson qadrini yuksak darajada e’zozlanishi davlatimizning yutuqlaridan biri hisoblanadi.

Keyingi yillarda yurtimizda inson huquqlari sohasidagi xalqaro majburiyatlar bajarilishini ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlar qabul qilindi. Fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga rioya etish va ularni himoya qilishning qonunchilik, ta’lim va institutsional asoslari yaratildi. Insonning Konstitutsiyaviy huquqlari va erkinliklari rioya qilish monitoringi tizimi shakllantirildi. Inson huquqlarini himoya qilish bo‘yicha xalqaro va mintaqaviy mexanizmlar, shuningdek, xalqaro inson huquqlarini himoya qiluvchi tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish bo‘yicha izchil ishlar amalga oshirildi. Hozirgi kunda olib borilayotgan davlat siyosati va qilinayotgan har bir islohot Inson qadrini yanada yaxshilanishiga xizmat qilmoqda. Shuningdek xalqimiz va xalqaro hamjamiyat “Yangi O‘zbekiston” deganda “Inson qadri va xalq manfaati hamma narsadan ustun”, degan ezgu g‘oya, inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining samarali himoyasi amaliy ishlar bilan o‘z tasdig‘ini topayotgan, demokratik va adolatli qonunlar amal qilayotgan, yuksak ma’naviy-huquqiy madaniyatga ega fuqarolar mamlakatini ko‘z oldiga keltiradi.

Yangi qabul qilinayotgan qonun loyihasida bevosita inson huquqlarini, uning sha’ni va qadr qimmatini himoya qiluvchi normalar qo‘shilganini alohida ta’kidlash kerak. Masalan yangi tahrirdagi 13 va 14-moddalarda inson hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmat va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanishi va bularni himoya qilish davlatning majburiyati ekanligi bayon etilgan. Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi” deb to‘ldirish taklif qilinayotganligi ham yurtimizda inson huquqlari, sha’ni va qadr-qimmatiga e’tibor berilayotganligidan dalolat berib turibdi. Shuningdek Insonning davlat organlari bilan o‘zaro munosabatlarida qonunchilikda yuzaga keladigan, bartaraf etib bo‘lmaydigan barcha qarama qarshiliklar va noaniqliklar inson foydasiga talqin qilinishi aytib o‘tilgan. Bunga mos ravishda 14-moddada davlat o‘z faoliyatini inson farovonligini hamda jamiyatning barqaror rivojlanishini ko‘zlab, ijtimoiy adolat va qonuniylik prinsiplari asosida amalga oshiradi. Jinoyat qonunchiligining bir qancha normalari

konstitutsiyada o'z aksini topdi ya'ni Miranda qoidasi ham jinoyat protsessi uchun asos sifatida qabul qilindi. Bir qancha rivojlangan davlatlar Konstitutsiyalarini chuqur tahlil qilgan holda qabul qilinayotgan normalar orqali inson huquqlari va manfaatlari mustahkamlanmoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, inson va uning huquqlari qadriyati deb tan olgan yurtimizda inson huquqlarini xalqaro andozalariga mos ravishda amalga oshirilayotganda, inson huquqlari va qadr qimmatli oliy ne'mat ekanligini tushunib etishimiz maqsadga muvofiqdir. Mamlakatimizda inson huquq va manfaatlarini himoya qilish borasida barcha huquqiy asoslar yaratilgan va kafolatlangan hamda amalga oshirilayotgan islohotlarning barchasi inson huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularni himoyalash kabi oliyjanob maqsadlarga xizmat qilmoqda. Bu esa inson huquqlari sohasida salmoqli yutuqlarni qo'lga kiritganligidan dalolat beradi. Shuni ta'kidlash kerakki; inson huquqlari rivojlanishi uzluksiz davom etuvchi va takomillashib boruvchi jarayon hisoblanadi. Shunga ko'ra, inson huquqlariga oid norma va qoidalarni har bir shaxs qalbi va ongiga singdirishi, o'z fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishi va o'z navbatida, milliy o'zlikni anglashga hamda huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyati shakllantirilishiga o'z hissasini qo'shmog'i lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, T. 2020.
2. Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston: demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda" Toshkent-2021.
3. Muminov Abdulxay Rashidovich, Tillabaev Mirzatiillo Alisherovich Inson huquqlari: darslik /Muminov A.R., Tillabaev M.A. Mas'ul muharrir A.X. Saidov. - 2 nashr. –T.: "Adolat" nashriyoti, 2013. – 402 bet.
4. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi
5. <http://www.lex.uz>
6. <https://pravacheloveka.uz/oz/news/human-rights-are-the-highest-value>

TEACHING AND LEARNING PROCESS OF THE FUNCTIONS OF ENGLISH INTONATION

Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek The faculty of Psychology, department of Foreign
languages Phylology and foreign languages

Student of group 302-21: Eshbekova Laziza Xayrulla qizi

Annotation: This article explores the multifaceted role of intonation in English, emphasizing its importance in communication. It highlights six key functions: indicating sentence types, expressing emotions and attitudes, structuring speech, emphasizing new information, managing turn-taking in conversations, and conveying subtle nuances. The article underscores how intonation shapes meaning beyond words, providing emotional depth and clarity in spoken interactions. It also stresses the importance of mastering intonation, particularly for language learners, to enhance fluency and understanding. Through its analysis, the article demonstrates that intonation is an indispensable element of effective and meaningful communication.

Key words: Intonation, English, communication, pitch variation, sentence types, emotions, attitudes, speech structure, new information, turn-taking, nuances, language learners, fluency, comprehension, spoken language.

The Function of Intonation in English

Intonation is a crucial aspect of spoken English, often overlooked in its subtle but profound role in communication. It refers to the variation in pitch as we speak, which influences the meaning and emotional tone of our utterances. Unlike stress, which emphasizes specific syllables or words, intonation operates across phrases and

sentences, guiding listeners through the speaker's intent, emotions, and the structure of the discourse.

Indicating Sentence Type

One of the primary functions of intonation is to signal the type of sentence being spoken. For example:

- **Declarative sentences** typically end with a falling intonation, signaling completeness or certainty.
 - *"She is coming home."*
- **Yes/no questions** often use a rising intonation toward the end, indicating a request for confirmation.
 - *"Are you ready?"*
- **Wh-questions**, on the other hand, usually end with a falling intonation, emphasizing the request for specific information.
 - *"Where are you going?"*

This use of intonation helps listeners quickly identify the speaker's intent.

Expressing Emotion and Attitude

Intonation adds an emotional layer to spoken words, conveying feelings like happiness, sadness, surprise, or sarcasm. For instance:

- A simple phrase like *"Really?"* can express disbelief with a rising intonation or sarcasm with a flat or falling intonation.
- Similarly, *"That's great!"* can sound sincere with an enthusiastic rise and fall or indifferent with a monotone delivery.

Listeners rely on these vocal cues to interpret not just what is said but how it is meant, bridging gaps that written words might leave.

Structuring Speech

Intonation helps organize speech by signaling relationships between ideas. Speakers use rising intonation to indicate that more is coming, while falling intonation signifies the end of a thought or sentence. For example:

- In a list:
 - *"I bought apples (rising), bananas (rising), and oranges (falling)."*
The intonation tells the listener that the list continues until the final item is reached.

This structuring function helps maintain clarity, especially in longer sentences or conversations.

Highlighting New Information

Speakers use intonation to emphasize new or important information within a sentence. This is often paired with stress, as in:

- *"She went to the park."* (emphasis on the new information, *park*).
This guides listeners in focusing on the relevant parts of the message, enhancing comprehension.

Managing Turn-Taking in Conversation

In conversational English, intonation plays a role in managing the flow of dialogue. For instance:

- A rising intonation at the end of a phrase can signal that the speaker has not finished and wishes to continue.
- A falling intonation suggests completion, inviting the listener to respond.

This subtle function helps conversations proceed smoothly, preventing interruptions or misunderstandings.

Conveying Subtle Nuances

Intonation can also hint at nuances like politeness, hesitation, or certainty. For example:

- Rising intonation might soften a statement to make it less assertive or more polite.
 - *"Could you help me with this?"*
- A flat intonation could imply boredom or lack of interest, even if the words themselves appear neutral.

Conclusion

In English, intonation serves as a powerful tool for communication, shaping meaning beyond the literal words. It provides structure, conveys emotion, and ensures effective interaction between speakers and listeners. Mastering intonation is essential not only for native speakers but also for language learners, as it bridges linguistic content with human connection. By understanding and practicing intonation, one can enhance both clarity and emotional depth in spoken English. Intonation is more than just a technical feature of English—it is the melody of speech that brings words to life. It transforms language into a dynamic, expressive tool that enables speakers to connect on a deeper level. Whether clarifying meaning, expressing emotions, or structuring conversations, intonation plays a vital role in effective communication. For learners of English, developing an awareness of intonation can significantly improve both comprehension and fluency, making interactions more natural and engaging. Ultimately, intonation reminds us that how something is said often matters just as much as what is said.

REFERENCES

1. Brazil, D. (1997). *The Communicative Value of Intonation in English*. Cambridge University Press.
2. Cruttenden, A. (1997). *Intonation* (2nd ed.). Cambridge University Press.
3. Dalton, C., & Seidlhofer, B. (1994). *Pronunciation*. Oxford University Press.

4. Halliday, M. A. K. (1967). *Intonation and Grammar in British English*. Mouton.
5. Ladd, D. R. (2008). *Intonational Phonology* (2nd ed.). Cambridge University Press.
6. Roach, P. (2009). *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (4th ed.). Cambridge University Press.
7. Wells, J. C. (2006). *English Intonation: An Introduction*. Cambridge University Press.
8. Teshaboyeva, N., & Mamayoqubova, S. (2020). COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 409-414).
9. Teshaboyeva, N. (2020). LINGUISTIC PERSONALITY, ITS STRUCTURAL CHARACTERISTICS IN THE NEW PERSPECTIVE DIRECTIONS. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 415-420).
10. Teshaboyeva, N. Z. (2019). TEACHING ENGLISH THROUGH LITERATURE IN TESOL AND TEFL CLASSROOMS. In СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 82-84).
11. Хидирова, Д., & Тешабоева, Н. (2022). Pedagogical conditions for the development of the healthy thinking in students. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari*, 1(1), 120-122.
12. Gaybullayeva, N. D. K., & Kizi, T. N. Z. (2022). THE ROLE OF INNOVATIVE METHODS FOR LISTENING COMPREHENSION IN TEACHING LANGUAGE LEARNERS FOREIGN LANGUAGES AND MAINLY ENGLISH. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(10), 8-10.
13. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi, Jurayev Muhammadrahim Murod o'g'li, & Mamirova Munisa Rajab qizi. (2021). Language Learning Culturally and the Role of Literature in Teaching Process. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2(3), 1-5. Retrieved from

<https://www.cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/84>

14. Teshaboyeva, N. (2023). THE IMPORTANCE OF TOURISM IN PRESENT DAY. Журнал иностранных языков и лингвистики, 5(5).
15. Teshaboyeva, N. (2023). THE MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. Журнал иностранных языков и лингвистики, 5(5).
16. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Adjective word group and its types. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 59-61).
17. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Modifications of Consonants in Connected speech. In "Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 7-9).
18. Teshaboyeva, N., & Rayimberdiyev, S. (2023, May). THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH CLASSES. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 8, pp. 149-153).
19. Nafisa, T., & Marina, S. (2023). TEACHING AND LEARNING OF ENGLISH VOCABULARY IN TESL AND TEFL CLASSROOMS. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 465-469.
20. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
21. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). CHANGES OF MEANING OF WORDS. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(12), 126-129.
22. Sharifova Dinora Tohir qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). "NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES". Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 292–297. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13128>

23. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
24. Qodirova Aziza Yunusovna, & Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi. (2023). "VERBS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES". Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 280–283. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13126>
25. Tuxtayeva Aziza Ilhom qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). Word Formation: Compounding . "Conference on Universal Science Research 2023", 1(12), 113–115. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/cusr/article/view/3185>
26. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla, & Iskandarova Sarvinoz Shukurullo qizi. (2023). THE CLASSIFICATION OF SYNONYMS AND THEIR SPECIFIC FEATURES. "XXI ASRDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 126–131. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3191>
27. Тешабоева, Н. (2023). Teaching writing as a major part of productive skills in mixed ability classes . Информатика и инженерные технологии, 1(2), 652–656. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/computer-engineering/article/view/25759>
28. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(12), 187-192.
29. Teshaboyeva, N. (2023). Compound sentences in the English language. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 68-70.
30. Nafisa, T. (2023). THE USA ECONOMY, INDUSTRY, MANUFACTURING AND NATURAL RESOURCES OF GREAT BRITAIN. *INTERNATIONAL*

JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 1(9), 94-97.

31. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
32. Nafisa, T. (2023). VOWELS AND THEIR MODIFICATIONS. *Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 298-305.*
33. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
34. Nafisa, T. (2023). THE EDUCATION SYSTEM OF THE USA: PRESCHOOL EDUCATION, SECONDARY AND HIGHER EDUCATION, SCHOOL FORMS. *The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development, 1(6), 53-57.*
35. Qizi, T. N. Z., & Umedovich, M. Y. (2023). AMERICAN-BASED PRONUNCIATION STANDARDS OF ENGLISH. *Scientific Impulse, 2(15), 563-567.*
36. Nafisa, T. (2023, December). Word Formation: Compounding. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 113-115).
37. Nafisa, T. (2023). NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES. *Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 292-297.*

INVESTIGATING THE CONNECTION BETWEEN FASHION AND PERSONAL IDENTITY

Ma'ripov Jalolxon Kamoliddin o'g'li

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek The faculty of Psychology, department of Foreign
languages Phylology and foreign languages

Student of group 302-21: Axrorova Sevinch Saidmurod qizi

Annotation: This article examines the intricate connection between style and identity, exploring how personal and cultural expressions of style serve as extensions of individuality and community. It highlights how style reflects not only personality but also deeper cultural, social, and historical contexts. The piece emphasizes the role of culture and subcultures in shaping stylistic choices, illustrating how traditional clothing and subcultural aesthetics like punk and streetwear can communicate shared values and beliefs. It also discusses style as a tool for empowerment, enabling individuals to challenge stereotypes, assert authority, or embrace fluid identities that transcend societal norms. The discussion acknowledges the fluid and evolving nature of both style and identity, underscoring how they adapt to personal growth and societal change. In the digital age, social media platforms amplify this relationship, offering new opportunities for self-expression while also raising questions about authenticity. The conclusion ties these threads together, framing style as an ongoing dialogue that reflects both the individual and the collective. It encourages readers to see style as not just superficial but as a meaningful medium for understanding and celebrating diversity in identity. This annotation positions the article as an insightful exploration of the complex ways style shapes and is shaped by who we are and what we value.

Key words: Style, identity, self-expression, culture, subcultures, personal growth, empowerment, fashion, cultural heritage, social norms, individuality, diversity, aesthetics, authenticity, societal trends, digital age, social media, fluidity, gender norms, traditional clothing.

Exploring the Relationship Between Style and Identity

Style is more than the clothes we wear or the way we present ourselves. It is a dynamic form of self-expression, a reflection of identity, culture, and personal values. The interplay between style and identity runs deep, touching on psychology, sociology, and even history. This article delves into how style shapes and is shaped by individual and collective identity, illustrating its power to communicate who we are and what we stand for.

Style as a Mirror of Identity

At its core, identity encompasses the characteristics, beliefs, and experiences that define an individual or group. Style acts as a visual extension of this identity, serving as a tool to showcase personality, cultural background, or affiliation. For instance, someone wearing a tailored suit may convey

professionalism and formality, while another in vintage-inspired clothing might express nostalgia or a connection to past aesthetics.

The choices we make—colors, patterns, accessories—are rarely arbitrary. They often stem from deep-seated preferences or a desire to align with a particular social or cultural narrative. Even subtle elements, like a preference for minimalist versus ornate designs, can signal aspects of one's personality or priorities.

The Influence of Culture and Subcultures

Cultural heritage plays a pivotal role in shaping style. Traditional clothing, for example, often reflects a group's history, values, and geography. Think of the intricate embroidery of Mexican huipiles or the elegance of a Japanese kimono; these garments are steeped in meaning and serve as markers of cultural identity.

Similarly, subcultures use style as a form of rebellion or solidarity. Punk rockers in the 1970s adopted torn clothing, leather jackets, and bold hairstyles to challenge societal norms. Today, streetwear has become a cultural phenomenon, blending influences from hip-hop, skateboarding, and urban life to forge a distinct identity for its wearers.

Style as a Tool for Empowerment

For many, style is not just a reflection of identity but also a means of empowerment. Clothing can challenge stereotypes, break barriers, and foster confidence. Consider how movements like "power dressing" in the 1980s allowed women to claim authority in male-dominated workplaces. Similarly, gender-fluid and nonbinary fashion trends today challenge traditional gender norms, offering individuals a way to express identities that defy societal expectations.

The Fluidity of Style and Identity

Both style and identity are fluid. They evolve with time, personal growth, and shifting cultural landscapes. A person's style at 20 may be vastly different at 40, reflecting changes in career, values, or worldview. Societal trends also influence these shifts; what was once avant-garde can become mainstream, and vice versa.

This fluidity highlights the iterative nature of self-expression. Through experimentation, people discover what resonates with their sense of self and refine their style accordingly.

Style in the Digital Age

In today's interconnected world, social media has amplified the relationship between style and identity. Platforms like Instagram and TikTok allow individuals to curate and share their aesthetic, blending influences from across the globe. This democratization of style fosters creativity and innovation but also raises questions about authenticity and the pressures of maintaining an image.

Conclusion

The relationship between style and identity is intricate and profound. Style is not merely about appearances; it is a statement of who we are, where we come from, and who we aspire to be. By understanding and embracing this connection, we can use style as a powerful tool for self-expression and cultural dialogue. Whether subtle or bold, traditional or experimental, our style speaks volumes about our identity—without ever uttering a word. Ultimately, the relationship between style and identity is an ongoing dialogue—one that evolves as we navigate the complexities of life. Our style choices reflect not only who we are in the moment but also who we are becoming. By embracing the freedom to explore and redefine this connection, we allow ourselves to grow, challenge societal norms, and forge deeper connections with others. In this way, style becomes more than just a personal endeavor; it becomes a bridge to understanding and celebrating the diverse identities that shape our world.

REFERENCES

1. Barnard, M. (2014). *Fashion as Communication*. Routledge.
2. Barthes, R. (1983). *The Fashion System*. University of California Press.
3. Davis, F. (1992). *Fashion, Culture, and Identity*. University of Chicago Press.
4. Entwistle, J. (2000). *The Fashioned Body: Fashion, Dress, and Modern Social Theory*. Polity Press.
5. Kawamura, Y. (2005). *Fashion-ology: An Introduction to Fashion Studies*. Berg Publishers.
6. Lipovetsky, G. (1994). *The Empire of Fashion: Dressing Modern Democracy*. Princeton University Press.
7. Ma'ripov J. K. A BRIEF INFORMATION ABOUT TENSES //O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA. – C. 464.
8. Tolibovna A. K. et al. Features Of Anthropocentric Study Of Sacred Texts //Open Access Repository. – 2022. – T. 8. – №. 1. – C. 5-10.
9. Tolibovna A. K. et al. Functions of Allusion and Allusion as a Marker of Intertextuality and Precedence //European Multidisciplinary Journal of Modern Science. – 2022. – T. 6. – C. 485-487.
10. Ma'ripov J. KORPUS HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA //Центральноазиатский журнал образования и инноваций. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 175-178.
11. Ma'ripov J. Antroposentrizm–tilshunoslikning zamonaviy yonalishi sifatida //Инновационные исследования в современном мире: теория и практика. – 2022. – Т. 1. – №. 28. – С. 62-68.

12. Solnyshkina M. I. et al. IMPORTANCE OF SETTING GOALS. SMART GOALS //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 318-320.
13. LEARNER I. Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, The faculty of psychology, The teacher at the department of Foreign languages.
14. Маърипов Д. Psychological value of the novels by agatha christie //Информатика и инженерные технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 630-632.
15. Steele, V. (1998). *Paris Fashion: A Cultural History*. Oxford University Press.
16. Teshaboyeva, N., & Mamayoqubova, S. (2020). COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 409-414).
17. Teshaboyeva, N. (2020). LINGUISTIC PERSONALITY, ITS STRUCTURAL CHARACTERISTICS IN THE NEW PERSPECTIVE DIRECTIONS. In МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ (pp. 415-420).
18. Teshaboyeva, N. Z. (2019). TEACHING ENGLISH THROUGH LITERATURE INTESL AND TEFL CLASSROOMS. In СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 82-84).
19. Хидирова, Д., & Тешабоева, Н. (2022). Pedagogical conditions for the development of the healthy thinking in students. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari*, 1(1), 120-122.
20. Gaybullayeva, N. D. K., & Kizi, T. N. Z. (2022). THE ROLE OF INNOVATIVE METHODS FOR LISTENING COMPREHENSION IN TEACHING LANGUAGE LEARNERS FOREIGN LANGUAGES AND MAINLY ENGLISH. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(10), 8-10.
21. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi, Jurayev Muhammadrahim Murod o'g'li, & Mamirova Munisa Rajab qizi. (2021). Language Learning Culturally and the Role of Literature in Teaching Process. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2(3), 1-5. Retrieved from <https://www.cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/84>
22. Teshaboyeva, N. (2023). THE IMPORTANCE OF TOURISM IN PRESENT DAY. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 5(5).
23. Teshaboyeva, N. (2023). THE MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 5(5).
24. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Adjective word group and its types. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 59-61).
25. Teshaboyeva, N. Z. (2023, November). Modifications of Consonants in Connected speech. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 11, pp. 7-9).
26. Teshaboyeva, N., & Rayimberdiyev, S. (2023, May). THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH CLASSES. In *Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education* (Vol. 1, No. 8, pp. 149-153).

27. Nafisa, T., & Marina, S. (2023). TEACHING AND LEARNING OF ENGLISH VOCABULARY IN TESL AND TEFL CLASSROOMS. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 465-469.
28. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
29. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). CHANGES OF MEANING OF WORDS. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(12), 126-129.
30. Sharifova Dinora Tohir qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). “ NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES”. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 292–297. Извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13128>
31. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla kizi, & Akramov Ibrohimjon. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 109–113. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3187>
32. Qodirova Aziza Yunusovna, & Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi. (2023). “VERBS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES”. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 280–283. Извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/13126>
33. Tuxtayeva Aziza Ilhom qizi, & Teshaboyeva Nafisa. (2023). Word Formation: Compounding . "Conference on Universal Science Research 2023", 1(12), 113–115. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/cusr/article/view/3185>
34. Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla, & Iskandarova Sarvinoz Shukurullo qizi. (2023). THE CLASSIFICATION OF SYNONYMS AND THEIR SPECIFIC FEATURES. "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi, 1(12), 126–131. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/itfttdm/article/view/3191>
35. Тешабоева, Н. (2023). Teaching writing as a major part of productive skills in mixed ability classes . *Информатика и инженерные технологии*, 1(2), 652–656. Извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/computer-engineering/article/view/25759>
36. Teshaboyeva, N., & Yakubova, N. (2023). WORD FORMATION. COMPOUNDING. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(12), 187-192.
37. Teshaboyeva, N. (2023). Compound sentences in the English language. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 68-70.
38. Nafisa, T. (2023). THE USA ECONOMY, INDUSTRY, MANUFACTURING AND NATURAL RESOURCES OF GREAT BRITAIN. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 1(9), 94-97.

39. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
40. Nafisa, T. (2023). VOWELS AND THEIR MODIFACATIONS. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 298-305.
41. Nafisa, T. (2023, December). Secondary ways of word formation. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 109-112).
42. Nafisa, T. (2023). THE EDUCATION SYSTEM OF THE USA: PRESCHOOL EDUCATION, SECONDARY AND HIGHER EDUCATION, SCHOOL FORMS. *The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development*, 1(6), 53-57.
43. Qizi, T. N. Z., & Umedovich, M. Y. (2023). AMERICAN-BASED PRONUNCIATION STANDARDS OF ENGLISH. *Scientific Impulse*, 2(15), 563-567.
44. Nafisa, T. (2023, December). Word Formation: Compounding. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 12, pp. 113-115).
45. Nafisa, T. (2023). NOUNS AND THEIR GRAMMATICAL CATEGORIES. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 292-297.

CHALLENGES IN MAINTAINING STYLE DURING TRANSLATION

Supervisor: Abduraxmanova Zilola Yoqubjon qizi

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek The faculty of Psychology, department of Foreign
languages Phylology and foreign languages

Student of group 302-21: Rustamova Zohida Zafar qizi

Annotation: This article explores the stylistic challenges faced by translators in the process of converting texts from one language to another. It highlights various issues, including cultural differences, tone and register, connotative versus denotative meaning, wordplay, and the preservation of literary style. The article also addresses the difficulties of maintaining consistency in technical terminology and adapting sentence structure across languages. It emphasizes the importance of creativity, cultural awareness, and linguistic sensitivity in ensuring that a translation accurately conveys the original text's meaning, while remaining stylistically appropriate for the target audience. Ultimately, the article underscores the pivotal role of translators in bridging linguistic and cultural gaps.

Key words: Translation, stylistic challenges, cultural differences, tone, register, connotative meaning, denotative meaning, wordplay, puns, humor, sentence structure, literary translation, technical terminology, linguistic sensitivity, creativity, cultural awareness, adaptation, consistency, target audience.

Stylistic Problems of Translation

Translation is a complex process that involves more than simply converting words from one language to another. It is also about conveying meaning, tone, context, and style. While the task of translating can be approached with precision and accuracy, stylistic challenges often present obstacles that translators must navigate. These stylistic problems are important to recognize because they impact how a translated text resonates with its target audience, maintaining the essence of the original while adapting it to a new cultural and linguistic context.

Cultural Differences

One of the biggest challenges in translation is addressing the cultural differences between the source and target languages. Language is deeply embedded in culture, and many stylistic elements are influenced by the cultural norms of a given language. Idiomatic expressions, humor, metaphors, and references to local customs or history may not have direct equivalents in the target language.

For example, in a British novel, references to a "Sunday roast" or certain regional phrases may lose their impact if translated without considering the cultural context. The translator might need to replace these terms with culturally relevant alternatives that preserve the intent, while still sounding natural to the target audience.

Register and Tone

A key aspect of style is the register, or level of formality, used in a text. The translator must maintain the same register as the original, but this is often difficult because different languages handle formality in unique ways. For instance, in languages like Spanish or French, the form of address (using "tu" vs. "vous" in French, or "tú" vs. "usted" in Spanish) carries a significant weight in terms of social context, which can be difficult to replicate in English.

The tone of the original text—whether formal, informal, humorous, serious, or sarcastic—also plays a crucial role in stylistic translation. In some cases, a translator may struggle with balancing the tone of the source text and ensuring that it is faithfully conveyed in the target language. A humorous text, for instance, may rely on specific word choices or cultural references that may not translate well into the target language, thus challenging the translator to find an alternative that communicates the same playful tone without losing the meaning.

Connotative vs. Denotative Meaning

In translation, there is often a tension between the denotative meaning (the literal definition of words) and the connotative meaning (the emotional, cultural, or associative meaning of words). Words in the source language may carry specific connotations that do not exist in the target language.

For example, the word "home" in English may have warm, comforting connotations, but its equivalent in another language may not carry the same emotional resonance. The translator must carefully choose words that evoke similar feelings in the target audience while ensuring that the intended meaning is preserved.

Wordplay, Puns, and Humor

Translating wordplay, puns, and jokes can be some of the most difficult stylistic problems. These forms of humor often rely on the specific sound, structure, or meaning of words in the source language, and they may not have an equivalent in the target language. For instance, a pun based on a double meaning in English might have no counterpart in a language like Japanese, which has a very different syntactical and phonological structure.

A common solution is for the translator to create an entirely new wordplay that fits the target language's cultural context while still conveying the same comedic effect. This process requires both creativity and a deep understanding of both languages' nuances.

Syntax and Sentence Structure

The structure of sentences can differ significantly between languages. English, for example, tends to favor a subject-verb-object (SVO) structure, while languages like Japanese and Latin have flexible sentence structures, often using subject-object-verb (SOV) or other variations.

When translating, a translator may need to adjust sentence structure to maintain the flow and clarity of the original text while also ensuring that the target language sounds natural. Overly literal translations can result in awkward or stilted phrasing, which may disrupt the stylistic integrity of the original.

Maintaining Style in Literary Translation

In literary translation, the stylistic problem becomes even more pronounced. Every word, phrase, and sentence in a novel or poem is chosen carefully by the author to convey a particular aesthetic, rhythm, or literary device. Translating this style requires more than just a knowledge of grammar and vocabulary—it also demands an understanding of the writer’s artistic intent and how best to preserve that in a different language.

For example, in poetry, rhythm, meter, rhyme, and imagery are essential to the style. Translating poetry often requires the translator to make difficult choices: Should they prioritize the literal meaning of the text, or should they focus on preserving the aesthetic and emotional impact? These decisions can significantly affect the final product, and a translator’s style may even influence how a particular piece of literature is understood by new audiences.

Consistency of Terminology

In technical and specialized texts (e.g., legal, medical, scientific), consistency of terminology is crucial. A stylistic problem arises when the translator has to choose between multiple possible equivalents for a technical term, each with slightly different nuances. For example, in legal translations, the choice between “contract” and “agreement” may seem minor but could have important implications in certain contexts.

The translator must balance stylistic choices with the need for precise, consistent terminology. This requires a thorough understanding of the subject matter and an awareness of any specialized conventions in the target language.

Length and Conciseness

Some languages tend to be more concise, while others are more verbose. In languages like German, longer words and more complex sentence structures may lead to longer sentences compared to English. Conversely, languages like Chinese often express ideas more concisely than their English counterparts.

Translators face the challenge of maintaining the length and balance of the original text. Over-explaining or overly simplifying the translation can result in a loss of style and meaning. The translator must ensure that the translated text conveys the same amount of information and feels just as dynamic or impactful as the original.

Conclusion.

Stylistic problems in translation are among the most challenging aspects of the field. They involve not just linguistic proficiency, but also cultural sensitivity, a deep understanding of the source and target languages, and a nuanced approach to tone, register, and context. A skilled translator must not only be faithful to the original text but also capture its style and impact, adapting it to resonate with a new audience while preserving the intent of the original author. Ultimately, the success of a translation often depends on the translator's ability to strike a balance between faithfulness to the source text and adaptation to the needs and expectations of the target audience. Translators play a crucial role in bridging linguistic and cultural gaps, and overcoming stylistic challenges is central to their craft. In conclusion, the stylistic problems of translation are multifaceted and require more than technical linguistic expertise. Translators must navigate a delicate balance between preserving the original tone, register, and cultural nuances while adapting the text to make it meaningful and engaging for a new audience. This involves not only an understanding of language mechanics but also creativity, cultural awareness, and sensitivity to context. The art of translation is as much about finding the right stylistic choices as it is about conveying the message accurately. As the demand for global communication grows, the role of translators in overcoming these stylistic challenges will continue to be crucial in ensuring that language transcends borders without losing its richness and authenticity.

REFERENCES

1. Abduraxmanova Z, Abiyirkulova Z, Nurmatova M: UNDERSTANDING MULTICULTURALISM IN SOCIOLOGY: EMBRACING DIVERSITY IN SOCIETY, 2022
2. Abduraxmanova, Z., & Mamurova, M. (2021). THEORETICAL APPROACH TO SPEECH DISFLUENCIES IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION. In *МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ* (pp. 43-45).
3. Axmedova S. R. и др. Masofaviy ta'lim va uning horijiy tillarni o'qitishdagi o'rni //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 608-612.
4. Axmedova, S. R. (2021). Chet tillarni o'rganish va undagi metodlarning ahamiyati. *Science and Education*, 2(11), 1076-1080.
5. Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation* (2nd ed.). Routledge.
6. Fayzullaeva, U., & Togaev, S. (2024). A LITERARY PHENOMENON IN THE POSTMODERN ERA. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 4(37), 146-148.
7. Hatim, B., & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. Longman.
8. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
9. Nida, E. A., & Taber, C. R. (2003). *The Theory and Practice of Translation*. Brill.
10. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge.

ALIMENT TO'LOVCHI SHAXS XORIJGA CHIQISHI UCHUN TAQIQNI QANDAY BEKOR QILISH MUMKIN?

Azimov Alpomish Ro'ziboy o'g'li

Huquqni qo'llash amaliyotini o'rganish va metodik ta'minlash sho'basi boshlig'i

Aliment to'lovchi shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishi taqiqlangan bo'lsa, bu holat uning qarzdorlik yoki majburiyatlarini bajarmaganligi bilan bog'liq bo'ladi. Lekin, bunday taqiqni bekor qilish uchun qonunchilikda bir necha imkoniyatlar belgilangan. Ularning har biri aliment to'lovchi tomonidan amalga oshirilishi mumkin.

Birinci navbatda, O'zbekiston Respublikasining **“Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida”**gi Qonunning 40-moddasiga muvofiq, undiruvchining (ya'ni aliment oluvchi shaxs – ko'p hollarda sobiq turmush o'rtoq) roziligi zarur. Undiruvchi o'z arizasida ijroni to'xtatish haqida davlat ijrochisiga murojaat qilishi mumkin. Bunday rozilik berilganda, davlat ijrochisi xorijga chiqish taqiqini bekor qiladi.

Ikkinchidan, aliment to'lovchi shaxs alimentlarni oldindan to'lashi mumkin. Bunda aliment summasi kelajakdagi davr uchun to'liq qoplangan bo'lishi shart. Yoki aliment majburiyatini ta'minlash uchun garov shartnomasi tuziladi. Bu holda garov qiymati qonun bo'yicha belgilangan bazaviy hisoblash miqdorining 250 baravaridan kam bo'lmasligi lozim. Davlat ijrochisi buni tasdiqlagan hujjat asosida xorijga chiqish taqiqini bekor qiladi va manfaatdor tashkilotlarni bu haqda xabardor qiladi.

Uchinchi yo'l esa taqiqqa nisbatan sudga shikoyat qilish yoki prokuror tomonidan qarzdorlikni bekor qilishga doir protest taqdim etilishidir. Agar sud yoki prokuror qarorni bekor qilsa, xorijga chiqish taqiqini olib tashlash mumkin bo'ladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, alimentlarni oldindan to'lash yoki garov taqdim etish imkoniyati faqat aliment to'lovidan qarzdorlik mavjud bo'lmagan holda amalga oshiriladi. Agar qarzdor oldindan to'lov qilsa yoki garov shartnomasi tuzilsa, davlat ijrochisi xorijga chiqish taqiqini bekor qilish bo'yicha tegishli choralarni ko'radi.

Xulosa qilib aytganda, aliment to'lovchi xorijga chiqishi uchun qonunga muvofiq uchta yo'ldan birini tanlashi mumkin: 1) undiruvchi roziligiga erishish, alimentlarni oldindan to'lash;

2) garov taqdim qilish;

3) sud yoki prokuror orqali qarorni bekor qilish.

Har bir holatda aliment to'lovchining qonunchilik talablariga muvofiq ish yuritishi muhim.

ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИБ ФИЗИКА ФАНИНИНГ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Исраилова Гулрух Зафаровна
ИИБ Жиззах академик лицей ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу ишда ўқув жараёнида кейс-стади методининг келиб чиқиши ундан фойдаланишнинг афзалликлари келтириб ўтилган. Кейснинг назарий таҳлили белгиланган, кейс топшириқлари муҳокама қилинган.

Таянч сўзлар: кейс-стади, таълим методлари, ўқув жараёни, педагогик технология, дарс самарадорлиги.

Бугунги кунда фан ва техника ва интернет ривожланиши жамиятнинг ахборотлашишига олиб келмоқда. Ахборот технологиялари ҳаётимизнинг турли жабҳаларига кенг ва жадал кириб бориши ахборотлашган жамиятни шакллантиришга замин яратмоқда. Ахборотлашган жамиятнинг ташкилий-технологик асосини глобал тармоқ -интернет ташкил этади. Ахборотлашган жамият талабларига тўлиқ жавоб берадиган замонвий ўқитиш технологияларидан тўлиқ фойдаланган ҳолда дарс ўтиш, бугунги кундаги олий таълимда етук мутахасислар тайёрлашда муҳим ўрин эгаллайди. Интерфаол таълим, ўз моҳиятига кўра, суҳбатнинг «ўқувчи (тингловчи ва курсант) – ахборот-коммуникацион технологиялар» шаклида ташкил этилиши ўқувчи (тингловчи ва курсант)лар томонидан мустақил равишда ёки ўқитувчи раҳбарлигида ахборот технологиялари ёрдамида билим, кўникма, малакалар ўзлаштирилишини англатади [1]. Технология негизда муайян муаммоли вазиятни ҳал қилиш жараёнининг умумий моҳиятини акс эттирувчи элементлар ётади. Булар қуйидагилар: таълим шакллари, таълим методлари, таълим воситалари, таълим жараёнини бошқариш усул ва воситалари, муаммони ҳал қилиш юзасидан олиб борилаётган илмий изланишнинг усул ва воситалари, ахборотларни тўплаш, уларни ўрганиш усул ва воситалари, илмий таҳлилнинг усул ва воситалари, ўқитувчи ва ўқувчи (тингловчи ва курсант) ўртасидаги таълимий алоқанинг усул ва воситалари, ўқув натижалари [2].

“Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да таълим тизимига илғор педагогик технологияларини жорий қилиш зарурлиги кўп марта такрорланган [1]. Бугунги кунда Республикаимизнинг педагогика соҳасидаги олим ва амалиётчилари илмий асосланган ҳамда Ўзбекистоннинг ижтимоий-педагогик шароитига мослашган таълим технологияларини яратиш ва уларни таълим-тарбия амалиётида қўллашга интиломоқдалар. Янги педагогик-технологиялар кун сайин ривожланиб бораётган пайтда янгидан-янги замонвий педагогик-технологиялардан бири Кейс-стади методи ҳақида тушунчалар бериб ўтамиз. Кейс-стади инглизча case - аниқ вазият, stadi – таълим сўзларининг бирикувидан ҳосил қилинган бўлиб, аниқ вазиятларни ўрганиш, таҳлил этиш ва ижтимоий аҳамиятга эга натижаларга эришишга асосланган таълим методидир. Мазкур метод муаммоли таълим методидан фарқли равишда реал вазиятларни ўрганиш асосида аниқ қарорлар қабул қилишга асосланади. Агар у ўқув жараёнида маълум бир мақсадга эришиш йўли сифатида қўлланилса, метод характерига эга бўлади, бирор бир жараённи тадқиқ этишда босқичма-босқич, маълум бир алгоритм асосида амалга оширилса, технологик жиҳатни ўзида акс эттиради [3-4].

Кейс-стади технологиясининг умумий кўриниши:

Ушбу метод дастлаб 1920 йилда Гарвард бизнес мактаби ([Harvard Business School](#))да қўлланилган. Гарвард бизнес мактабининг ўқитувчилари бизнес йўналишидаги аспирантура бўлими учун тўғри келадиган дарсликларнинг мавжуд эмаслигини тез англайдилар. Ушбу масалани ечиш учун бизнес мактабининг ўқитувчилари томонидан қўйилган дастлабки кадам етакчи бизнес амалиётчиларидан интервью олиш, ҳамда мана шу менеджерларнинг фаолияти, унга таъсир этувчи омиллар юзасидан батафсил ҳисобот ёзиш бўлди. Маъруза тингловчиларга у ёки бу ташкилот тўқнаш келган конкрет вазият, ушбу вазиятни таҳлил этиш ва мустақил равишда ёки жамоа бўлиб мунозара ташкил этиш асосида унинг ечими топиш тарзида тақдим этилар эди. Кейинчалик кейс методи бизнес йўналишидаги таълим муассасаларида кенг тарғиб этилган [5]. Ҳозирги кунда эса, касбий компетентликни ривожлантириш нуқтаи назаридан мазкур метод тарафдорлари кўпайиб бормоқда. XX асрнинг 50- йилларидан бошлаб бизнес-кейслар Ғарбий Европа мамлакатларида оммалашди. Европанинг етакчи бизнес мактаблари [INSEAD](#), [LBS](#), [HEC](#), [LSE](#), [ESADE](#) ва бошқалар кейс-стади методи асосида дарс берибгина қолмай, кейсларни яратишда ҳам фаол иштирок эта бошлайдилар. Кейс – бу яхлит ахборотлар мажмуи. Қоидага кўра, кейс уч қисмдан иборат бўлади: 1) кейсни таҳлил этиш учун зарур ёрдамчи ахборотлар; 2) аниқ вазият баёни; 3) кейс топшириғи. Профессор-ўқитувчи раҳбарлигида аудиторияда ҳамкорликда кейс-топшириғини муҳокама қила олиш демакдир. Таълимни технологиялаштиришнинг асосини, таълим жараёнини, унинг самарадорлигини ошириш ва таълим олувчиларни, берилган шароитларда ва ажратилган вақт ичида лойиҳалаштирилаётган ўқув натижаларга эришишларини кафолатлаш мақсадида тўлиқ бошқариш ғояси ташкил этади. Бундай ёндашишнинг моҳияти, таълим жараёнини тизимлаштиришдан уни, аниқ расмийлаштирилган ва деталлари бўйича аниқ элементларга бўлиб ташлаш ёрдамида максимал шакллантиришдир [6].

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, юқорида айтиб ўтилган методни назарий ва амалий машғулотларда қўллай олсак, ўтиллаётган дарсларнинг самарадорлиги янада юқори бўлишига эришиш мумкин. Таълимий характерга эга муаммоли вазият (ўқув кейси)ни ташкил этиш мақсади мавжуд имкониятларни ҳисобга олган ҳолда жамоа ўртасида муаммоли вазиятни яратиш, уни ҳал қилиш ечимлари тўғрисидаги фикрларни жамлаш, муҳокама қилиш орқали тўғри қарорлар қабул қилиш муҳитини яратишдан иборат

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Э.З. Имамов Х.Н.Каримов, С.С.Халилов, А.Э.Имамов // Будущее за обучением с активным процессом самообразования студентов // “Science and innovation” international scientific journal. (ISSN: 2181-3337) 2022. № 5. -С. 479-482. (URL: // cyberleninka.ru/article/n/buduschee-za-obucheniem-s-aktivnym-protsessomsamoobrazovaniya-studentov/viewer)
2. Х.Ш.Асадова, Ю.Н.Каримов // Янги замонвий технологиялар асосида ўқув жараёнини самарали ташкил этиш // “Science and innovation” international scientific journal. Volume 1 Issue 7. 2022. -С. 230-233. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-zamonviy-tehnologiyalar-asosida-uv-zharayonini-samarali-tashkil-etish/viewer>
3. Э.З. Имамов Х.Н.Каримов, С.С.Халилов, А.Э.Имамов // Янги Ўзбекистонда қайта тикланувчи энергия манбаларини жорий этиш билан боғлиқ муаммолар //«Science and innovation» international scientific journal. (ISSN: 2181-3337) 2022. № 3. -С. 367-372. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-zbekistonda-ayta-tiklanuvchi-energiya-manbalarinizhoriy-etish-bilan-bo-li-muammolar/viewer>
4. Kh.N.Karimov. // Methods of self-education in teaching students physics using ict-information and computer technologies. // “Galaxy international Interdisciplinary Research Journal”, 11(2), -С. 471–475.
5. Axmadov, M., Asfandiyorov, M., (2023). // Pedagogik dasturiy vositalar yordamida fizika fanini o‘qitish. // Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 90-92. (<https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/21486>)
6. X.N.Karimov, M.M.Asfandiyorov, M.A.Axmadov. //Zamonaviy yondashuvlar asosida fizika o‘qitishni rivojlantirish.// “Yosh olimlar, doktorantlar va tadqiqotchilarning onlayn ilmiy-forumi” materiallar to‘plami. 2023. –P. 113

**AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARINI FIZIKA FANIGA QIZIQTIRISHDA
AXBOROT TEKNOLOGIYALARNING O'RNI**

**Jumanov Anvar Alisherovich, Azimova Gulsum Tolibovna,
Ibotov O'ktamjon Navro'zovich**

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU akademik litseyi

Axborot-kommunikatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga qo'llash bugungi kunda ta'lim tizimining eng dolzarb muammolaridan biridir. Zamonaviy texnologiyalar ta'limning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchilar va o'qituvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Bu texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilish, shuningdek, bilim olish jarayonini osonlashtirish mumkin [1].

Axborot-kommunikatsion texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari sifatida quyidagilarni ko'rib o'tishimiz mumkin.

- O'quv materiallarining boyligi va tezkor yangilanishi: Internetda mavjud bo'lgan katta hajmdagi ma'lumotlar, onlayn kurslar, video darslar va boshqa resurslar orqali o'quvchilar yangi bilimlarga ega bo'lishlari mumkin. Ma'lumotlar doimiy ravishda yangilanib boradi.

- Masofaviy ta'lim imkoniyatlari: Onlayn platformalar va videokonferensiyalar yordamida ta'lim oluvchilar joylashuvidan qat'i nazar ta'lim olish imkoniga ega bo'ladilar.

- Shaxsiylashtirilgan ta'lim: Interaktiv va moslashuvchan o'quv tizimlari orqali har bir o'quvchi o'z sur'atida va xohishiga qarab o'qish imkoniyatiga ega bo'ladi.

- Ijtimoiy va jamoaviy o'rganish: Axborot-kommunikatsion texnologiyalar guruhli ishlarni, muhokamalarni va kollaboratsion faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi, bu esa o'quvchilar o'rtasida o'zaro o'rganish va tajriba almashish imkonini yaratadi.

- Keng qamrovli baholash va monitoring: Onlayn testlar, avtomatik baholash tizimlari va statistik ma'lumotlar orqali o'qituvchilar o'quvchilar yutuqlarini tez va aniq baholashlari mumkin.

Shunday qilib, axborot-kommunikatsion texnologiyalar ta'limni takomillashtirish va uning sifatini oshirishda katta imkoniyatlar yaratadi. [2].

Ta'lim jarayonlarida zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalangan holda darslarni tashkillashtirish uchun maxsus dasturiy ta'minotlar bo'lishi kerak. Bugungi kunda o'qitishning ananaviy ko'rinishidan farq qiladigan zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash orqali o'qitishni tashkil etish yuqori samaradorlikka erishishga imkoniyat yaratadi [3]. Fizika fanini o'qitish borasida o'quvchilar ongida nazariy modelning tasavvurlarini shakllantirish, hodisalar va jarayonlar bilan tanishtirishning samarali metodlarini ishlab chiqish muhimdir. Fizik va matematik jarayonlarni kompyuterda modellashtirish uchun informatsion texnologiyaga oid bilimlardan keng foydalaniladi [4-5]. Ta'lim tizimida multimediyali elektron o'quv adabiyotlar, ma'ruzalar, virtual laboratoriya ishlari, har xil animatsion dasturlar va yana boshqa ishlarni yaratishda kerak bo'ladigan maxsus dasturlar mavjud. Fizik jarayonlarni modellashtirish imkoniyatini beradigan dasturlarga: Origin, MathCad, MatLab, Maple, Crocodile Physics, Electronics, Workbench, Interactive Physics va boshqa dastur paketlarini misol keltirish mumkin [6]. Shu bilan birga tayyor ochiq kodli Phet pedagogik dasturiy ta'minoti ham mavjuddir. Phet pedagogik dasturiy paketini Kalorada uinversiteti olimlari tomonidan ishlab chiqilgan va keng ommoga ochiq kod bilan tarqatilgan. Bu dastur paketining afzalliklari juda ko'p bo'lib shulardan:

-laboratoriya sharoitida amalga oshira olmaydigan fizik, matematik, kimyoviy va biologik jarayonlarni modellashtirilgan holatda kuzatishimiz mumkin,

-bu ishlarni amalga oshirishimiz uchun real va ortiqcha resurs talab qilinmaydi (modellashtirilgan ishlarni qayta va qayta kompyuterda bajarishimiz mumkin)

-dastur ilovasini bir marta o'rnatib offlayn ko'rinishida foydalanaverishimiz mumkin

-dasturning kompyuter versiyasi bilan bir qatorda mobil versiyasi ham mavjuddir

Bu pedagogik daturiy vositalar yordamida o'rganuvchi o'quvchilar istalgan paytda fizik jarayonlarni to'xtatib qo'yishi, orqaga qaytarishi hamda dastlabki parametrlarni o'zgartirib jarayonning ishtirokchisidek his qilishi mumkin. Fizik jarayonni o'rganish albatta ma'lum bir model, ya'ni mazkur jarayonning mavhumlashtirilgan, soddalashtirilgan obrazi asosida olib boriladi. Real fizik jarayonning immitasion kompyuter modelini yaratishda ma'lum bir model asos qilib olinadi [7]. Quyidagi jadvalda axborot texnologiyalarining fizika fanini o'qitishda qo'llanilishining asosiy usullari ko'rsatib o'tilgan.

Usul	Tavsif	Afzalliklari	Misollar
Interaktiv darslar	Darslarda onlayn quizlar, testlar, interaktiv materiallar	O'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi	Kahoot, Quizlet, Nearpod
Simulyatsiya va modellashtirish	Fizikaviy jarayonlarni kompyuter orqali simulyatsiya qilish	Amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi, real holatlar bilan tanishtiradi	PhET Interactive Simulations
Video darslar va laboratoriya ishlar	Fizikaviy tajribalarni video ko'rsatish	O'quvchilarga tajribalarni kuzatish imkonini beradi	YouTube, Virtual Labs
Onlayn resurslar va ma'ruzalar	O'quvchilar uchun ma'ruzalar va boshqa resurslarni onlayn taqdim etish	Ma'lumotlarni tezkor olish, o'rganishning qiziqarli usuli	Coursera, Khan Academy, edX
Virtual va kengaytirilgan haqiqat (AR/VR)	Fizikaviy muhitlarni virtual yoki kengaytirilgan haqiqatda o'rganish	Nazariy bilimlarni amaliy ko'rish va his qilish imkoniyati	Google Cardboard, Oculus Rift

Shuningdek modellashtirishning o'ziga xos muhim tomonlari shundaki, turli xil fizik qurilma va asboblarni tayyorlash shart emas, hodisalarni jonli va tabiiy ko'rinishda tasvirlanishi, tajribani oz fursat ichida istalgan marta takrorlash mumkinligi, kuzatish qiyin bo'lgan yoki umuman kuzatilishi mumkin bo'lmagan jarayonlarni ham namoyish eta olish imkoniyatiga egaligi [8]. O'qituvchiga bu pedagogik daturiy vositalar kompyuter monitorida shuningdek, multimedia proyektori yordamida ko'pgina fizik effektlarni namoyish etishning hamda yangi noan'anaviy o'qitish turini takomillashtirishning imkonini beradi. Bugungi kunga kelib informatsion texnologiyalardan

foydalanish ko'zga ko'rinmas, tez yoki sekin o'tuvchi jarayonlarning, murakkab hodisalarning fizik mexanizmlarni animatsiya qilish imkonini yaratadi.

Shunday ekan ta'lim jarayoniga zamonoviy texnologiyalarni qo'llash orqali ta'limning sifat va samaradorligini oshirishimiz mumkin. Fundamental fizik nazariyalarga asosan fizika kursi materiallari to'g'ri va yagona sistemaga keltirilgan. Bu esa fan olamidagi barcha ilmiy yo'nalishlarning g'oyalari asosidagi ilmiy bilimlar o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish uchun asos bo'ladi, degan xulosaga olib keladi.

Adabiyotlar

1. Axmadov, M., Asfandiyorov, M., (2023). // Pedagogik dasturiy vositalar yordamida fizika fanini o'qitish. // Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 90-92. (<https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/21486>)

2. X.N.Karimov, M.M.Asfandiyorov, M.A.Axmadov. //Zamonaviy yondashuvlar asosida fizika o'qitishni rivojlantirish.// "Yosh olimlar, doktorantlar va tadqiqotchilarning onlayn ilmiy-forumi" materiallar to'plami. 2023. –P. 113

3. Э.З.Имамов, Х.Н.Каримов, С.С.Халилов, А.Э.Имамов. // Будущее за обучением с активным процессом самообразования студентов. // "Science and innovation". (ISSN: 2181-3337) 2022. № 5. -С. 479-482.

4. В.В.Турдиқулов, О'С.Назирова, Ю.Н.Каримов. // Atom va molekularlarning yorug'likni yutishi va nurlanishi // UIF = 8.1 | SJIF = 5.685. 2022. –С. 1252-1258.

5. Э.З. Имамов, Х.Н.Каримов, А.Э.Имамов. // Янги Ўзбекистонда қайта тикланувчи энергия манбаларини жорий этиш билан боғлиқ муаммолар. // "Science and innovation". (ISSN: 2181-3337) 2022. № 3. -С. 367-372.

6. X.N.Karimov. //Fizika fanini o'qitishda virtual laboratoriya ishidan foydalanish.// "Yosh olimlar, doktorantlar va tadqiqotchilarning onlayn ilmiy-forumi" materiallar to'plami. –P. 102-104

7. X.N.Karimov, A.E.Imamov, E.Z.Imamov. // Development of creative thinking in higher education.// "Science and innovation" international scientific journal. (ISSN: 2181-3337) 2023. №3. -С. 359-361.

8. X.Sh.Asadova, Yu.N.Karimov. // Effective organization of the educational process based on new modern technologies. // "Science and innovation" . Volume 1 Issue 7. 2022. -S. 230-233.

**1-SINF O'QUVCHILARIDA "IJODIY FIKRLASH"
KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURATI.**

Murodova Aziza Sobirjonovna

SHDPI 'Ta'lim-tarbiya nazariyasi va metodikasi

Mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Tabiat va insonning uyg'unligi jamiyat rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Biologik va ijtimoiy omillar bolalarning intellektual rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ular asosida o'quvchilarda atrof-dagi olam haqida ilk tasavvurlar shakllanadi. Bolalar olgan bilimlarini mustaqil ravishda amalda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bolaning atrof-dagi olamdan olgan ma'lumotlari asosida shaxsiy tasavvurlari shakllanadi [14].

Atrof-dagi olam bilan munosabat bolalarda hissiy intellektning rivojlanishiga, voqelikning ro'y berish sabab va oqibatlarini o'rganishga yordam beradi. Masalan, fasllarning o'zgarishi o'simliklar, hayvonlarning o'zgarishiga olib kelishini o'rgatadi.

Bolalarning atrof-muhitga do'stona munosabatda bo'lishi ulardan ekologik madaniyatning shakllanishiga yordam beradi.

O'quvchilarga "ijodiy fikrlash"ni o'rgatish uchun esa ularning tasavvurlarini rivojlantirish lozim. Hech qanday ijodiy mahsulot tasavvursiz bo'lmaydi [3]. Tasavvur ijod natijasini oldindan tasavvur qilish imkonini beradi. U obrazlar (timsillar) bilan ish ko'radi. U obrazlarni o'zgartirish bilan yangi, oldin mavjud bo'lmagan ijodiy mahsulotni tug'ilishini ta'minlaydi. "Oldin ma'lum bo'lmagan narsa to'g'risida o'ylash uchun kuchli tasavvurga ega bo'lish kerak" – degan edi P.Feynman [12]. Tasavvur qilish uchun miyaga ma'lumotlarni idrok beradi. Idrok tashqi olamdan ma'lumotlarni qabul qilib miyada tahlil qilish jarayoni. Atrofdagi ro'y beradigan real voqealar haqida sensor kanallari yordamida olinadigan ma'lumotlarning tahliliga bevosita idrok deyiladi. Verbal, visual yoki boshqa shakldagi ma'lumotlar asosida qilinadigan idrokka bilvosita idrok deyiladi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish muammolari xorijiy mamlakatlar olimlari tomonidan ko'p vaqtlardan buyon o'rganib kelingan, lekin ular o'z ilmiy-tadqiqot ishlarida atrofimizdagi olamni o'rganish jarayonida o'quvchilarning tasavvur va ijodiy fikrlashini rivojlantirishda intellekt xaritadan foydalanish imkoniyatlarini o'rganmaganlar [3].

O'quvchilarga "ijodiy fikrlash"ni o'rgatish ularning tasavvurlarini rivojlantirishdan boshlanadi. "Tasavvur" inson ruhiyatining idrok, fikrlash va xotiralari o'rtasidagi holatida bo'lgan, boshqa ruhiy jarayonlardan farq qiladigan maxsus ko'rinishidir [1].

Tasavvur ko'rgazmali-obrazli fikrlashning asosi bo'lib, amaliy faoliyatsiz ham muammoni yechishga imkon berad. U voqelikni kutilmagan yangi obrazlar orqali aks ettirishdir. Tasavvur ijod natijasida oldindan tasavvur qilish va biror ko'rinishda (verbal yoki vizual) tasvirlashga imkon beradi. Ya'ni, ijodiy mahsulotning vujudga kelishini ta'minlaydi. Tasavvur inson miyasining eng takomil kompyuterga o'xshashligini isbotlaydi. Bu kompyuterda genlar orqali o'tgan ko'plab ma'lumotlar bo'lib atrofda olamdan olinadigan ma'lumotlar ularni uyg'otadi va ular ko'z o'ngimizdan o'tadi. Endi ularni Faqat o'zgalar ham bila oladigan shaklda tasvirlash lozim bo'ladi. Tashqi ta'sir qancha kuchli bo'lsa "kompyuter miyaning" unga reaksiyasi shuncha kuchli bo'ladi. Eynshteynning fikricha tasavvur bilimdan muhimroq. Bilim cheklangan "tasavvur" esa butun olamni qamrab oladi, rivojlanishni vujudga keltiradi. O'quvchida tasavvurni rivojlantirish uchun uni o'ylatadigan, mulohaza yuritishga undaydigan muhitni vujudga keltirish lozim [17].

"Ijodiy fikrlash"ni yaxshilash uchun tasavvurdagi suratlarni chizish, ta'sirli musiqa eshitish, taassurotni bayon qilish, sayohat qilib ko'rganlarini hikoya qilish yaxshi natija beradi.

Tasavvurni rivojlantirishda fantaziyaning roli katta. Fantaziya tasavvurning eng yuqori darajada rivojlanganini ko'rsatadi. Shuningdek tasavvurni rivojlantirish uchun ko'zni yumib xayol surish va ularni bayon qilish yoki suratini chizish yaxshi natija beradi.

Shuningdek tasavvur qilish uchun sensor kanallaridan foydalanish ham yaxshi natija beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari fikrlash nuqtai nazaridan ham katta potensialga ega bo'ladilar. Birinchi va ikkinchi sinf o'quvchilarida vizual va vizual-timsolli (rolli) fikrlash ustun bo'lsa, uchinchi va tortinchi sinflarda og'zaki-mantiqiy va timsolli fikrlash ustun bo'ladi.

b) Ma'lumotlar qancha yaxshi kodlansa ular xotirada shuncha yaxshi saqlanadi. Odatda mulohaza yuritish, ma'nosini tushunish asosida qabul qilingan ma'lumotlar xotirada yaxshi saqlanadi. Shu nuqtai nazardan ma'lumotlarni vizuallashtirish muhim ahamiyatga ega.

c) Agar yangi ma'lumotlar miyada mavjud ma'lumotlar bilan mos kelsa miya ularni oldingilari bilan solishtirib shu lahzadayoq o'zlashtiradi. Agar mos kelmasa,

ma'lumotlarni qabul qilishning dastlabki lahzalaridayoq vujudga kelgan neyronlar izi o'zgaradi.

d) Qabul qilingan ma'lumotlarni qayta ishlashning so'ngi etapi unutishdir. Miya ma'lumotlarni ahamiyatligiga qarab saralaydi. Ba'zilariga ahamiyat berilmaydi va biz ularni tezda unutimiz.

Miya 3 terabaytdan 1000 terabaytgacha ma'lumotlarni xotirada sig'ira oladi. 900 yillik tarix yozilgan Britaniya milliy arxivi materillari 70 terabaytni tashkil qiladi xolos.

Inson doimo takomillikka, ya'ni teran fikrlashga, xotirasini mustahkamlashga va tanasining sog'lom va go'zal bo'lishiga intilgan. Bular esa miya faoliyatini takomillashtirish bilan bog'liq.

Bosh miya ikkita: chap va o'ng yarimsharlarga bo'linadi [165]. Ular ma'lumotlarni bir tomondan ikkinchisiga uzatadigan tolalar dastasi (qadoqsimon modda) bilan birlashtirilgan. Shuningdek, har bir yarim shar uni qismlarga ajratuvchi 4 ta: peshona, chakka, tepa qism va ensalarga bo'linadi. Ular quyidagi faoliyatlar uchun mas'uldirlar: peshona- nutq, harakat, murakkab fikrlash; chakka qism- eshitish va hid bilish; tepa qism- tuyish va ta'm bilish; ensa qism- ko'rishni (rangni, yorug'likni, harakatni) talqin qiladi.

Birinchi sinf o'quvchilari yoshi (7-8 yoshlar) ijodiy faollikni shakllantirish uchun eng qulay hisoblanib, bu davrda o'quvchilar faol va tabiatga ko'ra qiziquvchan bo'ladilar [2]. Shuning uchun ham ularning ijodiy faolliklarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan shu yoshlarda o'quvchilarda nostandart fikrlash ko'nikmalari shakllantiriladi. Buning uchun o'qituvchi mashg'ulotda o'quvchini qiziqtirishi, uni ijodiy faoliyatga yetaklovchi muhit vujudga keltirishi lozim. Boshqacha aytganda, ularni ijod qilishga "ijodiy fikrlash"ga o'rgatishlari lozim. Buning uchun "ta'limning faol usullaridan" foydalanish taqozo qilinadi. Bunday mashg'ulotlarda:

- o'quvchilarni fikrlash faoliyatlari rag'batlantiriladi;
- kreativ xususiyatlarning namoyon bo'lishiga imkon yaratiladi;
- ular o'zlariga ishonch hosil qiladilar;
- kommunikativ ko'nikmalari shakllanadi;
- "ijodiy fikrlash" ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Fikrlash biror muammo haqida muayyan bir xulosaga kelish maqsadida mulohaza yuritmoq yoki o'ylamoqdan iborat bo'lgan bilishning psixologik jarayondir.

"Ijodiy fikrlash" – muammoning yechimini topish maqsadida biror yangilikni yaratish maqsadidagi fikrlash. Ijodiy fikrlashning mahsuli oddiy rasmdan haykalchadan tortib yuksak badiiy asargacha bo'lishi mumkin.

Ta'limda ijodiy fikrlash – mavzuning ma'nosini tushinishga yo'nalgan, o'quvchilarning yangi g'oyaga, xulosaga kelishlarini ta'minlaydigan fikrlashdir.

“Ijodiy fikrlash ko'nikmalari” mashq qilish natijasida qo'yilgan muammoni ijodiy yechish usullarini o'lashtirish mahoratidir.

Mantiqiy fikrlash (logic thinking) – sensor kanallari atrofdagi olamdan olinadigan ma'lumotlarni sabab va oqibat zanjiri orqali ongda qayta ishlanishidir. Bu mulohazalar zanjiri o'zgaralar uchun ham tushunarli bo'lib, oxirgi fikr qariyb bir xil bo'ladi. Bunday ko'nikmalarga ega kishilar bilimlarni boricha o'zlashtira oladilar xolos.

Nostandart fikrlash (non standart thinking) mantiqiy fikrlash tarzidan farq qilib noodatiy yo'llar bilan xulosa chiqarish jarayonidir. U muammoni yechishning g'ayrioddiy usullarini topishdir. Nostandart fikrlash aniq bir individga taalluqli bo'lib u uzoq mashq qilishning natijasidir. Bunday ko'nikmaga ega kishilar yuksak intellektual imkoniyatlarga va ilmiy salohiyatga ega bo'ladilar. Nostandart fikrlash ko'nikmalarini ta'lim jarayonida shakllantirish va rivojlantirish mumkin. U kuchli iqtidorni yuzaga chiqarishga yordam beradi.

Fikrlash narsalarning yaxshi tomoni va ularni yanada yaxshilashga qaratilgan bo'lmog'i kerak. O'quvchilarni har qanday vaziyatda ham voqeaning ijodiy tomonlarini topishga o'rgatish lozim. Ijodiy fikrlash ko'nikmalari – qo'yilgan muammoni ijodiy yechish usullarining egallaganligi. Bu sohada orttirilgan mahorat, malaka.

Nostandart fikrlash – tanlangan yo'ldan to'g'ri harakat qilmasdan turli yondashuv va imkoniyatlarni tekshirtirishdir. U ijodga bevosita aloqador. Nostandart fikrlash uchun tasavvur, metafora (istiora), analogiya va intuitsiya muhimdir. Metafora va analogiya ma'lum bir sohadagi g'oyalarni butunlay boshqa sohalarga tadbiq etishga imkon beruvchi usullardir. O'quvchilarga bu usullarni o'rgatish kelgusida ularni nostandart fikrlovchilar bo'lishlarini ta'minlay oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi qonuni. O'RQ-637-son. 23.09.2020. – T.: 2020. – 75 b. //https://lex.uz/docs/5013007
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi PF-4947-son Farmoni. www.lex.uz.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2019 yil 19 mart kuni o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi "Yoshlarni ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish to'g'risida"gi ma'ruzasida belgilab berilgan vazifalar ijrosini ta'minlash bo'yicha 5 ta muhim tashabbus. <https://www.pv.uz/uz/news/>

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-sonli Farmoni. www.lex.uz.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14 avgustdagi "Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismonan barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3907-sonli Qarori. www.lex.uz.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-sonli qarori. www.lex.uz.

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi "Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3151-sonli qarori. www.lex.uz.

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 1 apreldagi "Ilm-fan sohasidagi davlat siyosati va innovatsion rivojlantirishdagi davlat boshqaruvini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5047-sonli Qarori. www.lex.uz.

II. Asosiy adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2016. – 56 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – T.: O'zbekiston, 2017. – 104 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O'zbekiston, 2017. – 48 b.

4. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. – T.: O'zbekiston. NMIU, 2019. – 400 b.

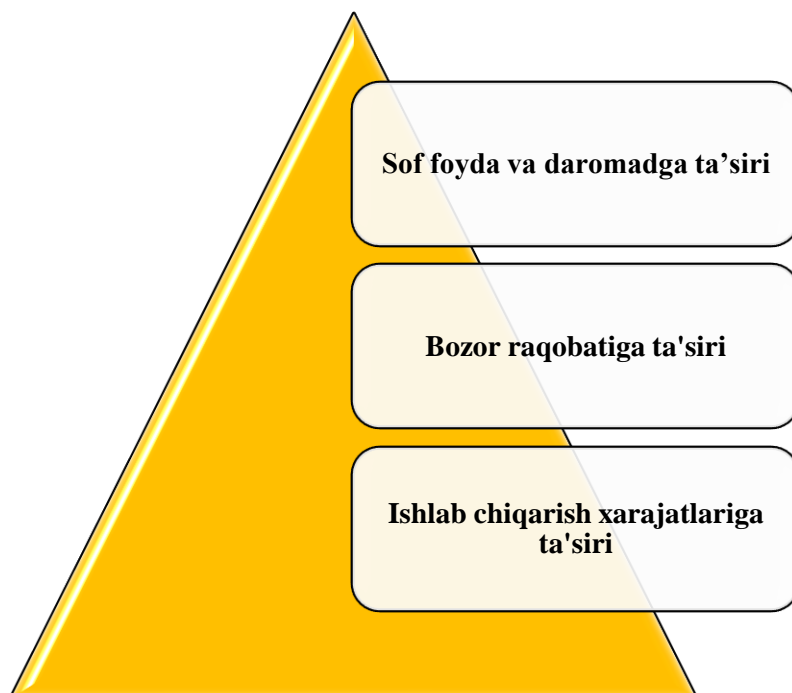
5. Abduqodirov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – T.: Iste'dod, 2008. – 180 b.

AKSIZOSTI TOVARLAR NARXLARINING KORXONA QIYMATIGA TA'SIRI*Yusufov Husan Shokir o'g'li**Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistranti*

Mamlakatimizda aksiz solig'i davlat daromadlarini shakllantirishda va ayrim tarmoqlarni tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, aksiz solig'i bo'yicha samarali ma'muriyatchilikni ta'minlash turli qiyinchiliklar va samarasizlik tufayli murakkab vazifa hisoblanadi. Aksiz solig'i ma'muriyati tartibga solinadigan tarmoqlarga ta'sirini hisobga olgan holda rioya etilishini nazorat qilish, adolatli yig'ishni ta'minlash va daromadlarni optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Aksiz solig'i ma'muriyatchiligida duch keladigan muammolarni o'rganish va takomillashtirish strategiyalarini taklif qilishga qaratilgan. Ushbu muammolarni hal qilish orqali hukumatlar soliq yig'ish mexanizmlarini yaxshilashlari va maqsadli tarmoqlar uchun yaxshi tartibga solish va natijalariga erishishdan iborat.

Asosan aksiz solig'i davlat tomonidan maxsus tovarlarga qo'yiladigan bilvosita soliqlar bo'lib, odatda, ularning narxlariga qo'shiladi. Aksizlar iste'mol bozorida talabni boshqarish, ijtimoiy masalalarni hal qilish va davlat byudjetiga daromad olish maqsadida joriy etiladi. Aksizosti tovarlar, odatda, alkogol mahsulotlari, tamaki, yoqilg'i va hashamat buyumlaridan iborat bo'lib, ularning narxлари iqtisodiyotning turli segmentlariga, xususan, korxonalar qiymatiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Korxonalar qiymati esa kompaniyaning umumiy moliyaviy salohiyati va bozor qiymatini belgilovchi ko'rsatkichdir. U nafaqat korxonaning sof foydasi va aktivlari qiymatiga, balki tashqi omillarga, jumladan, soliq yuklamasiga ham bog'liqdir. Aksizosti tovarlar narxlarining oshishi yoki pasayishi korxonalar uchun quyidagi yo'nalishlarda ta'sir ko'rsatishi mumkin:

1-rasm. Aksizosti tovarlar narxlarining korxonalar qiymatiga ta'sir yo'nalishlari

Mamlakatimizda aksiz solig'i mamlakatkatning maxsus tovarlar va xizmatlarga nisbatan undiriladigan bilvosita soliq turidir. Ushbu soliq, odatda, sog'liq va xavfsizlikka ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan, yoki maqsadli ravishda ma'lum tovarlar va mahsulotlarni iste'mol qilishni cheklash yoki tartibga solish uchun joriy etiladi. Aksiz solig'i asosan ma'lum tovarlar, masalan, spirtli ichimliklar, tamaki mahsulotlari, pivo, yoqilg'i, ba'zi turdagi kosmetika, ba'zi dori vositalari kabi mahsulotlarga qo'llaniladi.

Aksiz solig'i to'lanadigan mahsulotlar ishlab chiqaruvchi yoki import qiluvchi yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadi. Ushbu soliq, ko'pincha mahsulotning narxiga qo'shiladi va iste'molchilar tomonidan sotib olishda to'lanadi, ya'ni soliqni oxirgi iste'molchi to'laydi. Aksiz solig'i davlat byudjetini to'ldirishda muhim manba bo'lib, ayni paytda muayyan tovarlarning iste'molini cheklash yoki rag'batlantirish maqsadida qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 25.10.2021 yildagi "Aholi va iqtisodiyot tarmoqlarini tabiiy va suyultirilgan gaz bilan barqaror ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5267-sonli qaroriga asosan 2022-yil 1-yanvardan boshlab ishlab chiqaruvchi korxonalar tomonidan sotiladigan suyultirilgan gazga aksiz solig'i solinmasligi belgilab qo'yildi.

Tushumlar	2020-yil mlrd.so'm	2021-yil mlrd.so'm	2022-yil mlrd.so'm	2023-yil mlrd.so'm
Budjet daromadlari	98 186,1	120 231,7	162 587	183 442,8
Shundan askiz solig'i	6 461,2	9 439,3	11 687,8	13 988,1
Aksiz solig'ini budjet daromadlaridagi ulushi foizda	6,5	7,8	7,2	7,6

2-rasm. Aksiz solig'ining budjet daromadlaridagi ulushi

Aksiz solig'ining asosiy vazifasi mablag' yig'ishdan iborat, ya'ni u fiskal funksiyani to'liq bajaradi. Bozor iqtisodiyoti jarayonlari rivojlanib borgan sari aksiz solig'i fiskal funktsiya bilan bir qatorda boshqa vazifalarni ham bajaradi. Davlat iqtisodiyotni tartibga solish va ichki milliy bozorni rivojlantirishda hamda himoyalashda asosan aksiz solig'iga tayanadi. Davlat aksiz solig'i orqali mamlakat hududiga ayrim tovarlarni ko'proq olib kirish yoki olib chiqish va buning aksini ifodalovchi vazifalarni bajarishi mumkin.

Shu bilan birga ushbu ta'sirlarni quyidagicha ifodalashimiz mumkin:

- Aksiz solig'ining oshishi tovarlarning yakuniy narxiga qo'shiladi, bu esa sotuv hajmining kamayishiga olib kelishi mumkin. Natijada korxonaning daromadlari pasayadi va qiymati kamayadi.
- Aksiz solig'i yuqori bo'lgan tovarlar uchun xomashyo yoki yarim tayyor mahsulotlarning xarid qiymati oshishi mumkin. Bu ishlab chiqarish jarayonida umumiy xarajatlarning ortishiga sabab bo'ladi.
- Aksiz narxlar xalqaro miqyosda yuqori bo'lsa, mahalliy korxonalar xorijiy raqobatchilarga nisbatan raqobatbardoshlikni yo'qotishi mumkin. Bu, o'z navbatida, eksport salohiyatiga va bozor ulushiga ta'sir qiladi.

Aksizlarning oshirilishi ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan bir qator ijobiy va salbiy ta'sirlarga ega bo'lishi mumkin:

Aksizosti tovarlar narxlari va korxonalar qiymati o'rtasidagi bog'liqlik murakkab iqtisodiy masala bo'lib, davlat siyosati va korxonalar boshqaruvi strategiyasini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Aksizlarning oqilona va maqsadli boshqarilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlab, davlat byudjeti va biznes subyektlari o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, aksizlarning ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirini chuqur tahlil qilib, tegishli choralarini ko'rish zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak aksiz solig'i davlat daromadlarini shakllantirishda va ayrim tarmoqlarni tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, aksiz solig'i bo'yicha samarali ma'muriyatchilikni ta'minlash turli qiyinchiliklar va samarasizlik tufayli murakkab vazifa hisoblanadi. Aksiz solig'i ma'muriyati tartibga solinadigan tarmoqlarga ta'sirini hisobga olgan holda rioya etilishini nazorat qilish, adolatli yig'ishni ta'minlash va daromadlarni optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Aksiz solig'i ma'muriyatchiligida duch keladigan muammolarni o'rganish va takomillashtirish strategiyalarini taklif qilishga qaratilgan. Ushbu muammolarni hal qilish orqali hukumatlar soliq yig'ish mexanizmlarini yaxshilashlari va maqsadli tarmoqlar uchun yaxshi tartibga solish natijalariga erishishdan iborat. Aksiz solig'i ma'muriyatchiligini takomillashtirish bilan bog'liq masalalarni tahlil qilish asosida bir nechta xulosalar chiqarish mumkin:

Aksiz solig'ini ma'muriyatchiligidagi asosiy muammolardan biri ham soliq to'lovchilar, ham soliq organlari uchun tartiblarning murakkabligi hisoblanadi. Jarayonlar va talablarni soddalashtirish muvofiqlikni oshirishga va ma'muriy yukni kamaytirishga olib keladi.

Monitoring va ijro mexanizmlarini kuchaytirish soliq to'lashdan bo'yin tovlash va aksiz to'lanadigan tovarlarning noqonuniy savdosini cheklashga yordam beradi.

Ilg'or texnologiyalar va ma'lumotlar tahlilidan foydalanish soliq ma'muriyatchiligini yaxshilash va daromadlarni yig'ishni oshirish imkonini beradi. Soliq qonunlari va qoidalaridagi noaniqliklar soliq to'lovchilar uchun chalkashliklarni keltirib chiqarishi va nizolarga olib keladi.

KALLIKREIN-KININ , KLINIK AHAMIYATI. PROTEINOPATIYALAR

Nusratova Jasmina

Email-jasmina.nusratova03@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot fakulteti
stomatologiya yonalishi 2-kurs 23 -05guruh talabasi

Ilmiy rahbari: **Djurakulova Aziza**

Email-azurakulova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada kallikrein-kinin tizimining proteinopatiyalar rivojlanishidagi oʻrni va ahamiyati oʻrganilgan. Ushbu tizimning asosiy komponentlari boʻlgan kallikrein va kininlar yalligʻlanish, qon aylanishi va ogʻriq mexanizmlarida muhim rol oʻynaydi. Proteinopatiyalar oqibatida kallikrein-kinin tizimining buzilishi kasallikning patogeneziga sezilarli taʼsir koʻrsatadi. Tadqiqot natijalari tizimning klinik biomarker sifatidagi ahamiyatini namoyon qiladi.

Annotation: This article investigates the role and significance of the kallikrein-kinin system in the development of proteinopathies. The main components of this system, kallikreins and kinins, play a critical role in inflammation, circulation, and pain mechanisms. Dysregulation of the kallikrein-kinin system due to proteinopathies significantly influences the pathogenesis of diseases. The findings highlight the potential of this system as a clinical biomarker.

Аннотация: В данной статье изучается роль и значение калликреин-кининовой системы в развитии протеинопатий. Основные компоненты этой системы, калликреины и кинины, играют ключевую роль в механизмах воспаления, циркуляции и боли. Дисрегуляция калликреин-кининовой системы из-за протеинопатий существенно влияет на патогенез заболеваний. Результаты исследования подчеркивают потенциал этой системы в качестве клинического биомаркера.

Kalit soʻzlar: kallikrein-kinin tizimi, proteinopatiyalar, biomarker, yalligʻlanish, patogenez.

Inglizcha: kallikrein-kinin system, proteinopathies, biomarker, inflammation, pathogenesis.

Ruscha: калликреин-кининовая система, протеинопатии, биомаркер, воспаление, патогенез.

Kirish (Introduction). Kallikrein-kinin tizimi (KKT) organizmdagi yalligʻlanish, qon tomir tonusi va ogʻriqni boshqaruvchi asosiy tizimlardan biridir. Ushbu tizimning asosiy komponentlari boʻlgan kallikrein fermentlari va bradikinin kabi kininlar fiziologik va patologik jarayonlarni boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Proteinopatiyalar esa oqsillarning notoʻgʻri yigʻilishi yoki parchalanishi bilan bogʻliq boʻlgan kasalliklar boʻlib, ular nevrodegenerativ kasalliklardan tortib yurak-qon tomir tizimi patologiyalarigacha bir qator kasalliklarni oʻz ichiga oladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi kallikrein-kinin tizimining proteinopatiyalar rivojlanishidagi oʻrnini oʻrganish va klinik ahamiyatini baholashdan iborat.

Materiallar va usullar. Tadqiqot obyektlari: Proteinopatiya tashxisi qo'yilgan 50 nafar bemor va sog'lom nazorat guruhidan 30 nafar ishtirokchi jalb qilindi. Tahlil uchun bemorlardan qon plazmasi, siydik va to'qimalar biopsiyasi olindi.

Laborator tahlillar:

1. Kallikrein va kininlar miqdori:

ELISA usuli yordamida kallikrein faolligi va bradikinin darajasi o'lchandi.

2. Protein agregatlarini aniqlash: Immunogistokimyoviy usullar yordamida patologik protein yig'ilishlari kuzatildi.

3. Genetik tahlil:

Kininogen genidagi polimorfizmlar aniqlash uchun PCR-qayta amplifikatsiya qilingan.

Statistik tahlil:

Ma'lumotlar ANOVA va t-test yordamida tahlil qilindi. $P < 0,05$ darajasi statistik jihatdan ahamiyatli deb qabul qilindi.

Natijalar

1. Kallikrein-kinin tizimi faolligi:

Proteinopatiya bilan og'rigan bemorlarda kallikrein faolligi sezilarli darajada oshdi ($P < 0,01$).

Kinin darajasining oshishi bemorlarning klinik simptomlari, jumladan yallig'lanish va og'riq kuchayishi bilan bog'liq ekanligi kuzatildi.

2. Proteinopatiyalarda kallikrein-kinin tizimining o'zgarishi:

Proteinopatiyalarda kininogen parchalanishining kuchayishi aniqlanib, bu tizimning patologik jarayonlarga jalb etilganligini ko'rsatdi.

To'qima biopsiyalarida kallikrein va patologik oqsillar to'plangan maydonlar kuzatildi.

3. Klinik bog'liqliklar:

KKT faolligining oshishi kasalliklarning progressiv bosqichlarida yanada kuchaygani tasdiqlandi.

Bradikinin darajasining yuqori bo'lishi og'riq va yallig'lanish kuchayishi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'ldi.

Munozara (Discussion). Ushbu tadqiqot kallikrein-kinin tizimining proteinopatiyalarning patogenezidagi markaziy rolini tasdiqlaydi. Tizimning yuqori faolligi patologik oqsil yig'ilishlari, yallig'lanish jarayonlari va klinik simptomlar bilan bog'liq ekanligi aniqlangan. Bu natijalar klinik diagnostika va davolash usullarini yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega.

Natijalarning avvalgi tadqiqotlar bilan taqqoslanishi kallikrein-kinin tizimining neurodegenerativ kasalliklar, masalan, Altsgeymer va Parkinson kasalliklaridagi rolini yanada yoritadi.

Xulosa (Conclusion)

Kallikrein-kinin tizimi proteinopatiyalar rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu tizimni klinik biomarker sifatida qo'llash yallig'lanish jarayonlarini diagnostika qilish va davolashda yangi imkoniyatlar taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schmaier, A. H. (2021). "The kallikrein-kinin system in health and disease." *Thrombosis and Haemostasis*, 121(8), 1047-1057.
2. Bhoola, K. D., et al. (2019). "The kallikrein-kinin system: Roles in inflammation and cardiovascular diseases." *Journal of Biological Chemistry*, 294(13), 4871-4880.
3. Kumar, S., et al. (2018). "Protein misfolding and aggregation in disease." *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 19(11), 615-630.
4. Goyal, R., & Longo, D. L. (2020). "Proteinopathies and their mechanisms." *New England Journal of Medicine*, 382(14), 1321-1334.
5. Gavins, F. N. E., & Russell, J. (2020). "Bradykinin and its receptors in inflammation and disease." *British Journal of Pharmacology*, 177(3), 548-564.
6. Raedschelders, K., et al. (2018). "Oxidative stress and the kallikrein-kinin system." *Antioxidants & Redox Signaling*, 28(4), 258-279.
7. Ellis, L. M., & Hicklin, D. J. (2022). "Pathophysiology of protein aggregation and neuroinflammation." *Trends in Molecular Medicine*, 28(5), 102-109.

**SURUNKALI GEPSTITLAR. XOLESISTITLARDA YOG‘LAR HAZIMLANISHINI
BUZILISHI(STEATOREYA)**

G‘aniyeva Nilufar

Email-nilu29519@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot fakulteti
stomatologiya yònalishi 3-kurs 23-05-guruh talabasi

Ilmiy rahbari: Djorakulova Aziza

Email-azurakulova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola surunkali gepatit va xolesistitlarning yog‘lar hazm bo‘lish jarayoniga ta‘sirini o‘rganishga bag‘ishlangan. Ushbu kasalliklar gepatobiliyer tizimning funktsional buzilishlari natijasida steatoreya — yog‘larning najas orqali chiqarilishining kuchayishini yuzaga keltiradi. Tadqiqotda yog‘lar emulsiya qilinishi va parchalanishi jarayonlarining buzilishi bilan bog‘liq patofiziologik mexanizmlar, shuningdek, steatoreyaning diagnostikasi va davolash usullari yoritilgan.

Annotation: This article examines the impact of chronic hepatitis and cholecystitis on fat digestion. These diseases disrupt the hepatobiliary system, leading to steatorrhea – excessive fat excretion in stool. The study explores the pathophysiological mechanisms behind impaired fat emulsification and breakdown, as well as diagnostic and treatment approaches for steatorrhea.

Аннотация: В статье рассматривается влияние хронического гепатита и холецистита на процессы переваривания жиров. Эти заболевания нарушают функцию гепатобилиарной системы, что приводит к стеаторее – избыточному выделению жиров с калом. В исследовании анализируются патофизиологические механизмы нарушенного эмульгирования и расщепления жиров, а также методы диагностики и лечения стеатореи.

Kalit so‘zlar: surunkali gepatit, xolesistit, steatoreya, yog‘lar hazmi, gepatobiliyer tizim.

Keywords: chronic hepatitis, cholecystitis, steatorrhea, fat digestion, hepatobiliary system.

Ключевые слова: хронический гепатит, холецистит, стеаторея, переваривание жиров, гепатобилиарная система.

Kirish. Surunkali gepatit va xolesistit gepatobiliyer tizimning keng tarqalgan patologiyalari bo‘lib, ular jigar, o‘t pufagi va oshqozon-ichak traktining yog‘lar hazm bo‘lish jarayoniga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu kasalliklarda o‘t suyuqligining yetarli darajada ajralmasligi yog‘larning emulsiya va parchalanish jarayonini buzadi. Bu holat natijasida yog‘larning katta qismi najas orqali chiqariladi (steatoreya). Tadqiqotning asosiy maqsadi surunkali gepatit va xolesistitda yog‘lar hazmi va steatoreya rivojlanishining patofiziologik mexanizmlarini o‘rganish hamda diagnostika va davolash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Materiallar va usullar. Tadqiqot obyektlari:

Bemorlar guruhi: 100 nafar surunkali gepatit va 80 nafar xolesistit tashxisi qo'yilgan bemorlar. Bemorlarning yoshi: 30-60 yosh, erkaklar va ayollar nisbati 1:1.

Nazorat guruhi: Sog'lom 50 nafar ishtirokchi (o'rtacha yoshi: 35 yosh).

Diagnostika usullari. 1. Biokimyoviy tahlillar: Jigar fermentlari (ALT, AST, GGT, ALP) faolligi o'lchandi. Lipaza va amilaza darajalari baholandi. Najasdagi yog'larning miqdori Soxlet usuli bilan aniqlandi.

2. Instrumental usullar: Gepatobiliyer tizim ultratovush diagnostikasi (UZI). O't pufagi kontraktilligi sinovlari (dinamik UZI).

3. Klinik simptomlarni baholash: Bemorlarning ovqatdan keyin og'irlik, diareya va qorindagi noqulaylik kabi simptomlari qayd etildi.

Statistik tahlil: Tahlillar ANOVA, chi-kvadrat va ko'p o'zgaruvchili regressiya usullari yordamida amalga oshirildi ($P < 0,05$ ahamiyatlilik darajasi).

Natijalar. 1. Gepatobiliyer tizimdagi o'zgarishlar: Surunkali gepatit va xolesistitli bemorlarda ALT, AST va GGT darajalarining sezilarli oshishi kuzatildi ($P < 0,001$). O't pufagi kontraktilligida pasayish bemorlarning 70%ida qayd etilgan.

2. Yog'larning hazm bo'lishining buzilishi: Steatoreya bemorlarning 85%ida kuzatildi. Najasdagi yog' miqdori bemorlarda 3,5 baravar oshgan (nazorat guruhiga nisbatan $P < 0,01$). Lipaza faolligining pasayishi bemorlarda sezilarli darajada aniqlandi.

3. Klinik xususiyatlar: Surunkali gepatitli bemorlarda qorindagi og'irlik hissi va diareya simptomlari ko'p uchragan.

Xolesistitli bemorlarda o't yo'llarining diskineziyasi va ovqatdan keyingi noqulayliklar qayd etildi.

Munozara: Natijalar surunkali gepatit va xolesistit yog'lar hazm bo'lishining buzilishi, ayniqsa steatoreya rivojlanishi bilan bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Surunkali gepatit: Jigar funksiyalarining buzilishi va o't hosil qilish jarayonining pasayishi steatoreya rivojlanishining asosiy sababidir.

Xolesistit: O't chiqarilishining pasayishi va o't pufagi kontraktilligida kuzatilgan buzilishlar yog'larning yetarli emulsiya bo'lmasligiga olib keladi.

Mazkur tadqiqot yog' hazmi buzilishlarining diagnostika va davolash uchun yangi yondashuvlarni talab qilishini ko'rsatadi. Steatoreya bilan og'rigan bemorlarda ferment terapiyasi va individual parhez rejasi samarali ekanligi aniqlandi.

Xulosa

Surunkali gepatit va xolesistitda yog'larning hazm bo'lishi sezilarli darajada buziladi. Steatoreya ushbu patologiyalarning keng tarqalgan klinik namoyonlaridan biri bo'lib, bemorlarning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yog' hazmini yaxshilash uchun ferment terapiyasi, parhez va gepatoprotektor dorilarni qo'llash samarali davolash strategiyasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Friedman, S. L., et al. (2018). "Hepatic dysfunction and fat metabolism." *Journal of Hepatology*, 68(5), 1035-1050.
2. Gabbay, V., et al. (2019). "Gallbladder motility in chronic cholecystitis." *Gastroenterology and Hepatology*, 15(8), 785-792.
3. Russo, M. W., et al. (2020). "Chronic hepatitis and bile secretion disorders." *Hepatology*, 72(3), 1123-1131.
4. Montalto, G., et al. (2021). "Steatorrhea in hepatobiliary pathologies." *World Journal of Gastroenterology*, 27(16), 2018-2030.
5. Nawaz, H., et al. (2020). "Fat malabsorption and hepatobiliary diseases." *Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 18(2), 384-396.
6. Singh, A., & Kumar, P. (2022). "Role of bile acids in fat digestion." *Journal of Clinical Gastroenterology*, 56(4), 211-220.
7. Shaikh, S. (2018). "Chronic hepatitis and bile secretion pathways." *Hepatology Research*, 48(2), 137-145.
8. Reuben, A. (2019). "Steatorrhea in liver diseases." *Clinical Liver Disease*, 14(2), 89-101.

**BACHADON MIOMASI: KELIB CHIQISH SABABLARI VA ZAMONAVIY DAVOLASH
USULLARI****Juraeva Gulbahor Alisherovna****Amanov Akmal Karimjonovich**

Toshkent tibbiyot akademiyasi, Termiz filiali

Annotatsiya: Bachadon miomasi – ayollar orasida keng tarqalgan yaxshi xulqli o'simta bo'lib, u asosan reproduktiv yoshda uchraydi. Miomaning asosiy kelib chiqish sabablari orasida gormonal o'zgarishlar va genetik omillar alohida ajralib turadi. Ushbu maqolada bachadon miomasining etiologiyasi, xavf omillari, diagnostika usullari va zamonaviy davolash usullari keng yoritilgan. Konservativ va jarrohlik yondashuvlar, shuningdek, minimal invaziv usullar va innovatsion davo usullari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Tadqiqotda profilaktik yondashuvlarning ahamiyati ham ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Bachadon miomasi, etiologiya, gormonal o'zgarishlar, konservativ davolash, jarrohlik, minimal invaziv texnologiyalar, profilaktika

Kirish. Bachadon miomasi (fibromioma yoki leiomioma) – bu ayollarda bachadon mushak to'qimalaridan hosil bo'ladigan yaxshi xulqli o'simta. Mioma reproduktiv yoshdagi ayollarda uchraydi va ko'pincha simptomlarsiz kechadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma'lumotlariga ko'ra, bachadon miomalari 20–40% ayollarda kuzatiladi. Ushbu maqolaning maqsadi – miomaning kelib chiqish sabablarini, diagnostik va davolash usullarini hamda profilaktika choralari bo'yicha tavsiyalarni yoritish.

Metodlar. Tadqiqot uchun xalqaro va milliy ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va klinik tadqiqotlar tahlil qilindi. Ma'lumotlar PubMed, Scopus va WHO ma'lumotlar bazalaridan olingan. Shu bilan birga, so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy ishlar va davolash protokollari asosida zamonaviy yondashuvlar tahlil qilindi.

Natijalar. Etiologiya va xavf omillari

1. Gormonal omillar: Estrogen va progesteron gormonlarining yuqori darajalari miomaning o'sishini rag'batlantiradi. Menopauza davrida miomaning kichrayishi ushbu gormonlarning rolini tasdiqlaydi.
2. Genetik omillar: Genetik moyillik – oila a'zolarida mioma aniqlangan hollarda xavf oshadi.
3. Ekologik va hayot tarzi omillari: Yomon ekologiya, ortiqcha vazn va noto'g'ri ovqatlanish mioma rivojlanishini tezlashtirishi mumkin.
4. Reprodukativ omillar: Kech homiladorlik, tug'maslik va kam farzandlilik xavf omillari hisoblanadi.
5. Boshqa omillar: Stress va immunitetning pasayishi mioma rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Diagnostik usullar

1. Ultratovush tekshiruv (UTT): Mioma diagnostikasida eng asosiy va iqtisodiy samarali usul.
2. Magnit-rezonans tomografiya (MRT): Miomaning o'lchami va joylashuvini aniq aniqlashda yordam beradi.
3. Gisteroskopiya: Endometrial miomalarni aniqlash va biopsiya olish uchun qo'llaniladi.
4. Laborator tadqiqotlar: Gormonlar va qon ko'rsatkichlari tahlili yordamida tashxisni qo'llab-quvvatlash.

Davolash usullari

1. Konservativ yondashuvlar:

Dori vositalari: Gonadotropin-releasing gormon agonistlari (GnRH) – mioma hajmini kichraytiradi.

Progesteron antagonistlari – simptomlarni kamaytiradi va gormonlarni balanslaydi.

Shifokor nazorati ostida kuzatish: Kichik o'lchamli miomalarda qo'llaniladi.

2. Jarrohlik usullari:

Myomektomiya: Reprodukativ yoshdagi ayollar uchun bachadonni saqlab qolish bilan o'simta olib tashlanadi.

Gisterektomiya: Mioma hajmi katta bo'lganda yoki bachadonni olib tashlash zarur bo'lganda qo'llaniladi.

3. Minimal invaziv usullar:

Uterin arter embolizatsiyasi (UAE): Miomaga qon oqimini to'xtatish orqali o'simta regressiyasiga erishiladi.

Fokuslangan ultratovush ablyatsiyasi (FUS): Radioto'lqinlar yordamida miomani termal yo'q qilish.

4. Innovatsion usullar: Gen terapiyasi va yangi dori vositalari o'rganilmoqda.

5. Profilaktika: Sog'lom turmush tarzi, muntazam tibbiy ko'riklar va gormonal o'zgarishlarni nazorat qilish.

Munozara: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bachadon miomasining rivojlanishida gormonal va genetik omillar muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy diagnostika usullari miomalarni erta aniqlash va samarali davolashga yordam beradi. Innovatsion minimal invaziv yondashuvlar va yangi dori vositalari mioma bilan bog'liq noqulayliklarni kamaytirishda samarali ekanligi aniqlandi. Shuningdek, profilaktika va sog'lom turmush tarzi miomadan himoyalashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Bachadon miomasi yaxshi xulqli o'simta bo'lib, uning davosi asosan kasallikning o'lchami va simptomlariga bog'liq. Diagnostikaning zamonaviy texnologiyalari va davolash usullari yordamida kasallikni samarali boshqarish mumkin. Profilaktik yondashuvlar va sog'lom hayot tarzini targ'ib qilish miomani oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bulun, S. E., et al. (2020). "Pathogenesis and treatment of uterine fibroids." *Nature Reviews Endocrinology*, 16(7), 411-425.
2. Parker, W. H., et al. (2021). "Uterine fibroids: Diagnosis and management." *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 224(3), 233-242.
3. Hehenkamp, W. J. K., et al. (2019). "Minimally invasive treatment options for uterine fibroids." *Journal of Minimally Invasive Gynecology*, 26(2), 197-204.
4. Stewart, E. A., et al. (2022). "New therapeutic strategies for uterine fibroids." *The Lancet Oncology*, 23(5), 563-574.
5. WHO (2023). "Guidelines for the prevention and management of uterine fibroids." *World Health Organization*.

**KELAJAKDA TEKNOLOGIK MASHINALARNING RIVOJI VA
TRENDLAR, TEKNOLOGIK MASHINALARNING YANADA
AVTOMATLASHTIRILISHI VA UNING SANOATDA QO'LLANILISH BOSQICHLARI.**

Kurbanov Aziz Teshaboyevich

Qarshi Muhandislik Iqtisodiyot Instituti katta o'qituvchi

Ziyotov Abdiqodir Mansur o'g'li

Qarshi Muhandislik iqtisodiyot instituti 5-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola kelajakda texnologik mashinalarning rivojlanishi va trendlari haqida ma'lumot beradi. Unda sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, va sanoat 4.0 kabi zamonaviy texnologiyalar yordamida mashinalarning yanada rivojlanishi va raqamli transformatsiya jarayoni o'rganilgan. Shuningdek, maqolada texnologik mashinalarning iqtisodiyot, sanoat, va ekologik muhitga ta'siri hamda ularning kelajakdagi imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar

Kelajak texnologiyalari, texnologik mashinalar, sanoat 4.0, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, raqamli transformatsiya, mashina o'qitish, ishlab chiqarish texnologiyalari, ekologik texnologiyalar, innovatsiya.

"Будущее развитие и тенденции технологических машин, дальнейшая автоматизация технологических машин и этапы их применения в промышленности."

Аннотация

В статье рассматриваются развитие и тенденции технологических машин в будущем. Освещены вопросы развития машин с использованием современных технологий, таких как искусственный интеллект, автоматизация и Индустрия 4.0, а также процесс цифровой трансформации. Также проведен анализ влияния технологических машин на экономику, промышленность и экологию, а также их возможности в будущем.

Ключевые слова

Технологии будущего, технологические машины, Индустрия 4.0, искусственный интеллект, автоматизация, цифровая трансформация, машинное обучение, производственные технологии, экологические технологии, инновации.

"Future Development and Trends of Technological Machines, Further Automation of Technological Machines, and Their Application Stages in Industry."

Annotation. This article provides insights into the future development and trends of technological machines. It explores advancements in machines enabled by modern technologies like artificial intelligence, automation, and Industry 4.0, as well as the digital transformation process. Additionally,

the article analyzes the impact of technological machines on the economy, industry, and ecological environment, and discusses their potential opportunities in the future.

Keywords

Future technologies, technological machines, Industry 4.0, artificial intelligence, automation, digital transformation, machine learning, manufacturing technologies, ecological technologies, innovation

Kirish soʻz

Bugungi kunda texnologik mashinalar hayotimizning barcha jabhalarida oʻz oʻrniga ega boʻlib, ular nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini, balki kundalik turmush tarzimizni ham sezilarli darajada oʻzgartirib kelmoqda. Zamonaviy texnologiyalar bilan bir qatorda sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamli transformatsiya kelajakning yangi texnologik mashinalarini shakllantirishda muhim rol oʻynamoqda. Ushbu maqola texnologik mashinalarning rivojlanish yoʻnalishlari, yangi texnologiyalar bilan integratsiya jarayoni va kelajakda kutilyotgan oʻzgarishlarni oʻrganishga bagʻishlangan. Kelajakdagi texnologik mashinalarning rivoji bizga qanday imkoniyatlar taqdim etishini va bu jarayonlar global iqtisodiyotga, sanoat sohasiga va ekologik muhitga qanday taʼsir koʻrsatishini koʻrib chiqamiz.

Adabiyotlar Tahlili

1. Sanoat 4.0 va Avtomatlashtirish

Adabiyot: Kagermann, H., Wahlster, W., & Helbig, J. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Securing the future of German manufacturing industry.

Tahlil: Ushbu manbada Sanoat 4.0 konsepsiyasi tushuntiriladi va avtomatlashtirish, IoT, hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining sanoatga taʼsiri oʻrganiladi. Sanoat 4.0 texnologik mashinalarni yanada moslashuvchan va aqlli qilishi haqida tushuncha beradi.

2. Sun'iy Intellekt va Mashina Oʻqitish

Adabiyot: Russell, S., & Norvig, P. (2020). Artificial Intelligence: A Modern Approach.

Tahlil: Bu kitob sun'iy intellektning nazariy va amaliy asoslarini, shu jumladan, mashina oʻqitish texnologiyalarining mashinalarni boshqarish va avtomatlashtirishda qanday rol oʻynashini yoritadi. Texnologik mashinalarning aqlli boʻlishi kelajakdagi eng muhim yoʻnalishlardan biri sifatida tavsiya etiladi.

3. Raqamli Transformatsiya

Adabiyot: Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation.

Tahlil: Mazkur asarda raqamli transformatsiya jarayonining biznes va ishlab chiqarish sohalariga taʼsiri yoritiladi. Texnologik mashinalar raqamli oʻzgarish jarayonida qanday oʻzgarishlarga duch kelishi va qanday afzalliklarga ega boʻlishi keltirilgan.

4. Ekologik Texnologiyalar va Barqarorlik

Adabiyot: Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). *The Circular Economy – A

Natija va Muhokama

Kelajakda texnologik mashinalarning rivoji va trendlari bizni ishlab chiqarish, kundalik hayot, ekologiya va iqtisodiyotda sezilarli o'zgarishlarga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, texnologik mashinalarning rivojlanishi asosan sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, va sanoat 4.0 kabi yangi texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

Natija

Texnologik mashinalar sohasidagi yangi o'zgarishlar avtomatlashtirish darajasini oshiradi va ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Mashinalar va ishlab chiqarish jarayonlarining raqamli transformatsiyasi, shuningdek, ekologik barqarorlikka erishish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Kelgusida texnologik mashinalar energiyani tejaydigan, resurslarni tejovchi va ekologik zarar yetkazmaydigan tizimlarga asoslangan bo'ladi.

Muhokama

Yuqorida keltirilgan natijalar texnologik mashinalarning rivoji kelajakda nafaqat ishlab chiqarish, balki boshqa sohalarga ham katta ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatmoqda. Texnologik mashinalar orqali kompaniyalar o'z xarajatlarini kamaytirishi va ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, mashinalarning sun'iy intellekt bilan integratsiyalashuvi ish kuchining an'anaviy shakllarini o'zgartiradi, ba'zi kasblarni avtomatlashtiradi va yangi ish o'rinlari yaratadi.

Biroq, bu o'zgarishlar qatorida muammolar ham mavjud. Masalan, avtomatlashtirishning tezlashishi bilan ayrim ish o'rinlari qisqarishi ehtimoli ortadi. Shuningdek, texnologik mashinalarning rivoji ekologik xavfsizlik masalalarini yanada dolzarblas

Xulosa

Kelajakda texnologik mashinalarning rivoji butun dunyo iqtisodiyoti, sanoat va kundalik hayotga katta ta'sir ko'rsatadi. Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, va raqamli transformatsiya kabi texnologiyalar mashinalarni yanada aqlli, samarali va ekologik jihatdan xavfsiz qilish yo'lida asosiy rol o'ynaydi. Bu rivojlanishlar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirib, energiya va resurslarni tejash imkonini beradi, natijada ekologik barqarorlikka hissa qo'shadi.

Shu bilan birga, texnologik mashinalarning kelajakdagi roli ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin, jumladan, ish o'rinlarining avtomatlashtirilishi va ma'lum kasblarning qisqarishi kabi. Shuning uchun, kelajakdagi muvaffaqiyatga erishish uchun nafaqat texnologik taraqqiyotga e'tibor qaratish, balki jamiyat va iqtisodiyot uchun optimal yechimlarni ishlab chiqish ham zarur. Bu esa bizga texnologiyadan yanada samarali foydalanish imkoniyatlarini yaratadi va u orqali barqaror va muvaffaqiyatli kelajak sari intilishda yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kagermann, H., Wahlster, W., & Helbig, J. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Securing the future of German manufacturing industry. Federal Ministry of Education and Research, Germany.
2. Russell, S., & Norvig, P. (2020). Artificial Intelligence: A Modern Approach (4th ed.). Pearson.
3. Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation. Harvard Business Review Press.
4. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
6. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Publishing Group.
7. Bogue, R. (2018). What are the prospects for robots in the construction industry? *Industrial Robot*, 45(1), 1-6.
8. Li, B. H., Hou, B. C., Yu, W. T., Lu, X. B., & Yang, C. W. (2017). Applications of artificial intelligence in intelligent manufacturing: A review. *Frontiers of Information Technology & Electronic Engineering*, 18(1), 86-96

FRAZEOLOGIK LAKUNAR BIRLIKLAR (ABDULLA QODIRIY ASARLARI
MISOLIDA)**Shaxlo Baxodirovna Baxodirova**

Chirchiq Pedagogika universiteti tayanch doktoranti

Shaxlo.bakhodirova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada frazeologik birliklar haqida mulohaza yuritilgan. Abdulla Qodiriyning asarlaridan lakunar frazemalarga misollar keltirilgan va ularning semantikasi xususida fikr yuritilgan. Lakunar frazemalarga misollar keltirishda “Diyori bakir”, “O‘tgan kunlar” va “Mehrobdan chayon” asarlari tahlilga tortilgan.

Kalit so‘zlar: Lakunar birlik, frazema, adabiy shakl, dialektal so‘z, portret, peyzaj.

Abstract: The article discusses phraseological units. Examples of lacunar phrases are given from the works of Abdulla Qadiri and their semantics are discussed. In giving examples of lacunar phrases, the works "Diyori Bakir", "Gone Days" and "Scorpion from the Altar" were analyzed.

Key words: lacunar unit, phrase, literary form, dialectal word, portrait, landscape.

Аннотация: В статье рассматриваются фразеологические единицы. Приводятся примеры лакунарных словосочетаний из произведений Абдуллы Кадири и обсуждается их семантика. В качестве примеров лакунарных словосочетаний были проанализированы произведения «Диёри Бакир», «Ўтган кунлар» и «Меҳробдан чаён».

Ключевые слова: лакунарная единица, словосочетание, литературная форма, диалектное слово, портрет, пейзаж.

Hozirgi zamonaviy tilshunoslikning til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarini o‘rganuvchi dolzarb masalalaridan biri – bu madaniyatlararo kommunikatsiya hisoblanadi. Bu esa, ko‘pincha, kommunikatsiya jarayonida o‘zaro aloqaga kirishuvchi tomonlarning milliy-madaniy o‘ziga xosligi bilan bog‘liq.

Mamlakatimizda davlat tilini rivojlantirish, shuningdek oliy ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish singari dolzarb vazifalar, ayni paytda, o‘zbek tilining lug‘at fondi, leksikasi hamda terminologiyasini rivojlantirishni taqozo etadi.

Hozirgi o‘zbek tili bilan bog‘liq tadqiqotlarning aksariyatida tahlilga tortilgan materialning manbai o‘zbek yozuvchilarining asarlaridir. Tilning holati, undagi xilma-xil hodisalar, qonun-qoidalarni tavsiflovchi darslik va boshqa o‘quv qo‘llanmalarda ham asosiy faktik material badiiy asarlardan olinadi. O‘zbek tilining muayyan tarixiy davrdagi holati, ayni holatga xos bo‘lgan xususiyatlari, grammatik o‘zgachaliklar, tilning hozirgi holati bilan umumiy va farqli jihatlarini ilmiy tadqiq etish maqsadida o‘zbek tilida yaratilgan ilk roman tilini dialektik, semantik tahlil qilishni taqozo etadi. Ma‘lumki, Abdulla Qodiriy romanlari tili o‘zbek tilining o‘ziga xos milliy xususiyatlarni aks ettirgan bo‘lib, roman matni bugungi kunda o‘zbek tili birliklaridagi o‘zgarishlar, evrilishlar, rivojlanishlarning eng xolis ko‘zgusi bo‘lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda lakunalar, asoslan, til va tarjima sohasida sodir bo‘layotgan muammoli vaziyatlarni to‘ldirishga doir tadqiqotlar yig‘indisi deb qaraladi. Ba’zi matnlarda ikki til o‘rtasidagi tarjima jarayonida so‘zlarni qo‘llashda odamlarning xatolariga olib keladi. Bir til ichida lakunalar, odatda tarjima va tafsir jarayonida muhim ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin. Tadqiqotchilarning

maqsadi, matn yoki soʻzning toʻgʻri va toʻliq tarjima boʻlishi uchun kerakli boʻsh joylarni aniqlashdir. Bu matnni oʻqish, soʻz yoki ifodalarni tushunish va maʼnoni toʻliq va toʻgʻri targʻib etish jarayonida muhimdir.

Umuman tilning, uning adabiy shaklining ham shakllanishi bevosita umumisteʼmoldagi va keng ommaga tushunarli soʻzlardan tashkil topishi¹, birinchi navbatda, millat vakillarining soʻzlashuv (muloqot, suhbat) jarayonini optimallashtirish (qulaylashtirish) ehtiyojidan yuzaga keladi. Demakki, bu oʻrinda soʻzlashuv uslubiga xos birliklarni, ularning shakllanish va ommalashish xususiyatlarini eʼtiborga olmasdan turib, tilning adabiy shakli, meʼyoriy xususiyatlarini tavsiflash mumkin emas. Ammo, soʻzlashuv nutqi “koʻcha tili” sifatida juda oʻzgaruvchan, individual va jamoaviylik xususiyatlari bilan farqlanuvchi juda murakkab jarayonlar tizmasidir. Uning biron ixtiyoriy koʻrinishini tahlilga tortish va oʻrganishda ham muayyan mezonlarga amal qilish talab etiladi.

Shuningdek, biror dialektida uchragan soʻzni shu dialektga xos, soʻzlashuv tilida uchragan soʻzni soʻzlashuvga xos deb qarash hamma vaqt toʻgʻri boʻlavermasligini² taʼkidlash joiz. Zero, muayyan soʻzlashuv jarayonida qoʻllanilgan soʻz biror dialektga xos boʻlishidan tashqari muayyan folklor yoki yozma manbalarda ham uchrashi mumkin. Bu kabi xususiyatlar “yangi”, okkazional, individual boʻlmagan aksariyat dialektizmlar uchun xos xususiyatdir. Shunday ekan, folklorizm, dialektizm yoki soʻzlashuvga xos deb qaralayotgan soʻzning asl manbalari va etimologiyasining nisbiy boʻlishi, ular orasidagi chegaraning mavhumligi, oʻzaro integral xususiyatlar kasb etishi ham muayyan tadqiq obyekti sifatida tanlangan mazkur soʻzlarga maqsadga muvofiq yondashishni taqozo etadi.

Tilning reprezentativ (kuzatishning imkoni boʻlgan) xususiyatlarini oʻrganishda aksar hollarda badiiy asarlarga murojaat qilinadi. Chunki badiiy nutq nisbatan meʼyoriy va nutqning turli koʻrinishlarini oʻzida mujassamlashtiradigan tipik shakldir. Shuningdek, unda dialektizmlarni qoʻllash imkoniyatining mavjudligi bizning tadqiqotda ham undan bemalol foydalanish imkoniyatini beradi.

Tildagi lakunalarning dialektizmlar bilan toʻldirilishida badiiy adabiyot vakillarining katta hissi bor. “Dialektal soʻz, soʻz formalari va ifodalarning umummilliy adabiy tilga oʻtishida yozma asarlar, ayniqsa, badiiy adabiyot katta oʻrin tutadi”³. Dialektizmlarning tilshunoslar tomonidan saralanib, adabiy meʼyor sifatida tavsiya etilishiga nisbatan adabiy asarlar orqali adabiy norma darajasiga koʻtarilgan dialektizmlar salmogʻi yuqori ekanligi ham mazkur usulning nisbatan mahsuldorligini tavsiflaydi.

Frazema lisoniy birlik sifatida miyaning til xotirasi qismida mavjud ramzga teng; frazemadan foydalanishda ana shu ramzdan nusxa olinadi. Frazema lisoniy birlik sifatida qismga teng boʻladi; maʼlum grammatik belgi-xususiyatlar qoʻshilgandan keyin-gina butunga aylanadi va nutqda ishlatiladi; keyingi holatida frazema nutqiy birlikka teng boʻladi, frazemashakl deyiladi.

Lisoniy birlik sifatida frazema ikki jihatning - ifoda jihatining va mazmun jihatining bir butunligidan iborat⁴.

¹ Муродова Н. Ўзбек адабий тили ва шевалар лексикасининг қиёсий тадқиқи. – Т.: Фан, 2002. – Б. 112.

² Ўзбек тилининг изоҳли луғатини тузиш учун қўлланма. – Т.: Фан, 1964. – Б. 9.

³ Ақобиров С. Изоҳли луғат ва нутқ маданияти // “Ўзбек тили нутқ маданиятига оид масалалар” тўплами. – Т., Фан, 1973. – Б. 186.

⁴ Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy oʻzbek tili (darslik). Toshkent – 700174. "Universitet" nashriyoti.- 2006 y. 420 b.

Abdulla Qodiriyning asarlaridagi lakunalar va frazemalar, uning adabiyotida xususiy ahamiyatga ega bo'lgan tarkibiy elementlardir. Bu frazemalar, odatda uning dostonlarida voqealarga va personajlarga xos bo'lishi mumkin. Bu frazemalar uning asarlarida madaniy muhitning o'zgacha usullari uchun ahamiyatga ega bo'lishini ko'rsatadi.

Frazeologizmning semantik tuzilishi (ma'no imkoniyatlari) frazeologik ma'no (barqaror birikma asosida ifodalanadigan axborot) va qo'shimcha ma'no bo'yoqdorligidan iborat bo'ladi. Belgi, harakat kabilar haqida frazeologizm ifodalaydigan ma'lumot frazeologik ma'no deyiladi. Frazeologik ma'no obrazlilik bilan leksik ma'nodan farq qiladi⁵.

Abdulla Qodiriy tarixiy frazemalardan ham mohirona foydalanadiki, uning ilm doirasi naqadar keng bo'lganiga yana bir bor amin bo'lamiz. "...militaning go'ristonliqdan ushlab chiqaturg'on tuppa-tuzuk odamshavanda sochi taralg'an, dumi yuluq, qip-qizil barkashdakkina yuzlik sun'iy afandixon hazratlari bilan o'zini firavn qizi bilgan dilbarxon...larni!.." keltirilgan jumlada firavn qizi iborasi qo'llangan. Firavn qizi- rivoyat qilishlaricha, payg'ambar Muso alayhissalom Misr podshosi firavnni "Allohga imon keltir, kofirlikni qo'y", deb ko'p marta islomga da'vat qiladi. Ammo firavn har gal "Men o'zim xudoman, yer-u ko'kni men yaratdim, haloyiq mening hukmimda", deb kibrlanadi, nayrang qiladi. Oxir-oqibat Alloh taolo Firavnni shakkokligi uchun askarlari bilan birga daryoga g'arq qiladi. Bu yerda muallif marja(rus ayol)larning kibrlanishini Firavnning qiziga o'xshataydi ("Nafsi shayton" (Hangama) 98-100 betlar).

O'sha davr nuqtayi nazaridan qaraydigan bo'lsak, hali Yevropa madaniyati endi kirib kelayotgan payt edi. Shu sababli yangi kirib kelgan Yevropa liboslari odamlarda unchalik ham ijobiy taassurot uyg'otmayotgan edi. Shu sababli o'sha davr uchun katta yangilik hisoblangan zamonaviy liboslarga nisbatan ko'proq salbiy iboralar qo'llanar edi. Masalan, dumi qopqonda qolg'anlar- kiyimi qopqonga tushib yulnib qolganlar, ya'ni kalta kiyingan zamonaviylar. Bu ibora erkaklar va ayollarga birdek qo'llangan. "Ikkinchi tomondan ikkita dumi qopqonda qolg'anlar ko'zlarini to'latib-to'latib qaraydirlar-da..." ("D.B." 118-120 betlar). Biz bu ibora orqali o'sha davr insonlari dunyoqarashi, zamonaviy liboslarga berilgan baho haqida tasavvurga ega bo'lamiz. Hozirgi kunda ham noodatiy kiyingan insonlarni ba'zan uchratib turamiz. Ya'ni bizning millatimizga, ijtimoiy muhitimizga mos kelmaydigan zamonaviy (yoki o'ta diniy) liboslarni uchratib turamiz. Ammo hozirgi adabiy nutqimizda bunday noodatiy kiyingan insonlarga nisbatan qo'llanuvchi ibora topish biroz mushkul.

Almisogdan qolgan iborasi hozirgi kunda ham uchrab turadi. Yozuvchi bu iborani quyidagi ma'noda qo'llaydi. Almisog- Alloh taolo ruhlardan ahdu paymon olgan kun, o'zini va farishtalarini tan olgan ruhlar musulmon, olmaganlari kofir bo'lgan kun. "Chunonchi bu bir juft baytning ma'xazini(manba) tekshirsak, tarixning quloq-quloq ichkarisiga kirib ketamiz; varaq-varaq tarix hamoqat va shaqovatidan(baxtsizlik) o'quy-o'quy nihoyat hazrat odamga, nihoyat almisogga borub yetamiz" ("Tavakkaltu allohu"ni degan yer na talqonu na qalqonning g'amin yer ("D.B." 145-146 bet). Hozirgi kunda adabiy nutqimizda bunday holat uchun yana odam ato davridan qolgan yoki otamni davridan qolgan iboralari ham qo'llanadi.

Yana bir frazema izohiga to'xtalsak, tancha ko'rpani issig'lab berish- yugurdaklik, xizmatkorlik; laganbardorlik ("D.B." 124-128 betlar). Demak, laganbardor insonlarga nisbatan shu ibora qo'llanganini ko'rishimiz mumkin. "Mahkamai shar'iyaning raisi Zahiriddin a'lam falonchi,

⁵ Rahmatullayev Sh., Mahmudov N., Xolmanova Z., O'razova I., Rixsiyeva K. O'zbek tili frazeologik lug'ati [Matn] : lug'at /- T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyotmatbaa ijodiy uyi, 2022. – 8 bet.

*pistonchi domlalar*ga *tancha ko'rpani issig'lab berib, o'zi tomosha qilub o'tursun!*" Hozirgi kunda bunday holatga nisbatan xalq tilida *"paxta qo'yish, padxod qilish"* kabi iboralar qo'llanadi.

Sovutmachiq dasturxon-naridan-beri tayyorlangan, supta dasturxon("O'.K." 179-b 1 ta). Bu tasvirida yozuvchi yoyilgan dasturxonning yengil-yelpi tuzalganiga ishora qiladi va mana shunday chiroyli ibora bilan tasvirlaydi. *"O'n chog'liq xotin bo'lishib sovutmachiq dasturxonga o'turishdilar."*

Puk berish- bildirib qo'yish, oshkor qilish ("O'.K." 130-b. 1 ta) hozirgi so'zlashuv nutqimizda bunday holatga nisbatan ko'proq *shipshitib qo'yish, bildirib qo'yish, uchini chiqarish* kabi iboralar ishlatiladi. *"— Avvalo so'zlamayturg'an bo'lg'andan so'ng puk berish kerak emas, tildan ilingandan keyin bizga zarurati bo'lmasa ham bilganni aytish kerak, — dedi usta Alim."* Hozirgi kunda bu ibora nutqimizdan chiqib ketgan bo'lsa-da, yozuvchi asari ta'sirchanligini oshirishga xizmat qilgan.

Abdulla Qodiriyning kichik asarlari to'plami *"Diyori bakr"* deb nomlangan bo'lib, bu iborani kichik asarlarining birida qo'llab o'tganini ko'rishimiz mumkin. *Diyori bakr*- qo'l tegizilmagan, buzilmagan mamlakat. *"Ham siz o'qug'uchidan besh-o'n kunga uzoqlashib turishni bo'ynimg'a olib diyori bakrdan qo'zg'aldim"*. Aytib o'tganimizdek, Qodiriy malaka uchun Moskvaga borgan edi. Toshpo'lad aka, Kalvak tog'aning ba'zi hikoyalari o'sha yerdan yo'llab turilgan edi. Bu yerda muallif o'qish tufayli yurtdan biroz uzoqlashib turganini eslatib o'tyapdi ("D.B." 276-b.).

Frazeologik ma'no o'ziga xos semantik taraqqiyot jarayonini aks ettiradi. Bunda nafaqat frazeologik ma'no, balki leksema semantikasiga oid ma'no taraqqiyotini ham kuzatish imkoniyati yuzaga keladi⁶.

Yovvoyi chiqim- turli nalog va poralar ya'ni hozirgi kundagi kammunal to'lov va soliq to'lovlari kabi. *"Tag'in bu hunarning yovvoyi chiqimlari ham behisob, deb eshitkanim bor."* ("D.B." 221-225). Yozuvchi asarida qo'llagan bu ibora bugungi kun adabiy nutqimizda asosan *ortiqcha chiqimlar* tarzida qo'llaniladi. Lekin bu holatga mos ravishda qo'llanuvchi ibora hozirgi adabiy nutqimizda mavjud emas.

Abdulla Qodiriyning "O'tgan Kunlar" romani portretlar va peyzajlar tasvirlarini juda tajribali va ma'naviy uslub bilan ifodalaydi. U romanda jismoniy, ruhiy xususiyatlar, ashyo, rang, yorqinlik va murakkablikni ifodalash uchun murakkab iboralar va tavsiflar ishlatadi. Quyidagi misollar Abdulla Qodiriy asarlaridagi portret va peyzaj tasvirlaridan foydalanish usullarini namoyish etadi:

Qodiriy jismoniy xususiyatlar, kiyim-kechak, soch-soqol va boshqa jismoniy nuqtai nazarlarni tavsiflashda murakkab tavsiflar ishlatadi. Misol uchun, *"Bo'yni g'avs"* (bo'yni yo'g'on, mansabdor), *"To'ppim arava"* (do'ppini chakkaga qo'yib qiyshaytirib kiyish), *"Peshtaham yoki koski"* (og'zi buzuq), *"Dumsiz"* (kalta kiyingan), *"Siymintan"* (kumush tanli, oq tanli), *"Shilingpocha"* (oyog'i ochiq), *"Ramaqijon"* (juda ozgan, to'zgan), *"Sebi zanaxdon"* (baqbaqa -tana a'zosi), *"Mavzun"* (benuqson, xushbichim), *"Rind"* (nozik, sinchkov), *"Yasamol"* (yasangan, bezangan), *"Ozshaloq"* (misli ozshaloq-satang ayollar kabi), *"Sartopo"* (boshdan-oyoq), *"Ixna"* (sirtqi ko'rinishiga e'tibor bermovchi), *"Sho'x mashrab"* (tabiati sho'x, o'ynoqi) va hokazo. Bu tavsiflar barcha personajlar portretlarini chiroyli va yorqin ko'rinishda tasvirlaydi.

⁶ Rahmatullayev Sh., Mahmudov N., Xolmanova Z., O'razova I., Rixsiyeva K. O'zbek tili frazeologik lug'ati [Matn] : lug'at /- T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyotmatbaa ijodiy uyi, 2022. – 10 bet.

Shunday qilib, Abdulla Qodiriy o'z asarlarida portret va peyzaj tasvirlarini o'zining tajribali va ma'naviy uslubi bilan aniq va murakkab iboralar bilan ifodalaydi, bu esa uning adiblik mahorat va romandagi jismoniy xususiyatlar, tabiatning turli ashyolarini samarali ko'rsatish uchun muhimdir.

Bu misollar Abdulla Qodiriyning asarlari, xususan "Mehrobdan Chayon", "O'tgan kunlar", "Diyori bakir" romani va to'plamlarida qanday iboralar va mazmunlardan foydalanganini ko'rsatish uchun yordam beradi. Uning so'zlashuvlarida iboralar o'zining asarlarining aniq, mazmundorligi va ma'naviyati bilan bog'liq bo'lgan jarayonlarni ilovasiz aks ettiradi.

ADABIYOTLAR

1. Abdulla Qodiriy "Mehrobdan chayon" [Matn]: roman / A. Qodiriy. – Toshkent:Yoshlar nashriyot uyi, 2019. – 328 b
2. Abdulla Qodiriy "Diyori bakir" kichik asarlar to'plami. "Yangi asr avlodi", 2007-y. 469-b.
3. Абдулла Кодирий. "Ўткан кунлар" роман. www.ziyouz.com. Kutubxonasi 2007- 220 б.
4. Ақобиров С. Изоҳли луғат ва нутқ маданияти // "Ўзбек тили нутқ маданиятига оид масалалар" тўплами. – Т., Фан, 1973. – Б. 186.
5. Муродова Н. Ўзбек адабий тили ва шевалар лексикасининг қиёсий тадқиқи. – Т.: Фан, 2002. – Б. 112.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғатини тузиш учун қўлланма. – Т.: Фан, 1964. – Б. 9.
7. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili (darslik). Toshkent – 700174. "Universitet" nashriyoti.- 2006 y. 420 b.
8. Rahmatullayev Sh., Mahmudov N., Xolmanova Z., O'razova I., Rixsiyeva K. O'zbek tili frazeologik lug'ati [Matn] : lug'at /– Т.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyotmatbaa ijodiy uyi, 2022. – 636 bet.

XORIJDAGI FUQAROLARNING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQLARI VA ERKINLIKlARI SAMARALI HIMOYA QILINISHI KUCHAYTIRILDI

Quvondiq Ulug'ov

Surxondaryo viloyati Adliya boshqarmasi Rejalashtirish va nazorat-tahlil sho'basi
boshlig'i

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya bugun hayotimizning barcha jabhasida muhim ahamiyat kasb etib, inson huquq va erkinliklarining kafolati sifatida o'z o'rnini tobora mustahkamlab bormoqda.

Xususan, bosh qomusimizning 23-moddasida belgilangan O'zbekiston Respublikasi o'z hududida ham, uning tashqarisida ham o'z fuqarolarini himoya qilish va ularga homiylik ko'rsatishni kafolatlashi;

O'zbekiston Respublikasi fuqarosi O'zbekistondan tashqariga majburiy chiqarib yuborilishi yoki boshqa davlatga berib yuborilishi mumkin emasligi;

Davlat xorijda yashayotgan vatandoshlar bilan aloqalarni saqlab qolish hamda rivojlantirish to'g'risida xalqaro huquq normalariga muvofiq g'amxo'rlik qilishi belgilangan.

Shunga ko'ra, amaldagi qonun hujjatlari to'liq Konstitutsiyaga muvofiqlashtirilayotgan bo'lib, birgina misol sifatida O'zbekiston Respublikasining joriy yil 4-dekabrda O'RQ-1009-son Qonuni bilan Jinoyat-protsessual kodeksiga kiritilgan qo'shimchalar va o'zgartirishga muvofiq, kodeks xorijiy davlat sudining qarori tan olinishi va ijroga qaratilishini, ozodlikdan mahrum etilgan shaxsni jazoni o'tashni davom ettirish uchun, shuningdek o'ziga nisbatan tibbiy yo'sindagi majburlov chorasi qo'llanilgan shaxsni majburiy davolashni davom ettirish uchun, qabul qilib olishni hamda xorijiy davlatga berishni nazarda tutuvchi yangi bob bilan to'ldirilganligini aytishimiz mumkin.

Shuningdek, mazkur Qonun bilan kodeksda ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarni va o'ziga nisbatan tibbiy yo'sindagi majburlov choralari qo'llanilgan shaxslarni qabul qilib olish hamda berish asoslari, sud jarayoni ishtirokchilarining protsessual maqomi belgilandi.

METHODOLOGY FOR FORMING STUDENTS' INTELLECTUAL RESEARCH COMPETENCES

Xo'jjiyev Ma'murjon Yangiboyevich

Bukhara Engineering Technological Institute p.f.f.d, (PhD)

Annotatsiya

Maqolada kichik yoshdagi o'quvchilarning ilmiy-tadqiqot qobiliyatlarini shakllantirish va tizimni ishlab chiqish haqida so'z boradi. Tadqiqot faoliyati doirasida bo'lajak mutaxassisni uzluksiz innovatsion tayyorlash hamda intellektual loyiha faoliyatiga jalb qilish bo'yicha ish olib borish, o'qituvchi tomonidan tadqiqot mavzularini talabalarning salohiyatidan kelib chiqqan holda tesdiqlab berish. Tanlangan mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish metodikalari qolaversa mavzular va talabaning individual ishini tanlagandan so'ng o'qituvchi bilan tadqiqot mavzularining ommaviy tahlillar o'tkazishlari haqida tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Kompetentlik, tadqiqot kompetensiyasi, innovatsion tayyorgarlik, mutaxassis, ilmiy muammo, intellektual yondashish.

Аннотация

В статье говорится о формировании научно-исследовательских способностей студенческой молодежи и системном развитии. В рамках научно-исследовательской деятельности проводится работа по непрерывной инновационной подготовке будущего специалиста и вовлечению в интеллектуальную проектную деятельность, подтверждение тем исследований преподавателем на основе потенциала студентов. Помимо методов анализа литературы по выбранной теме, после выбора темы и индивидуальной работы студента разработаны рекомендации по массовому анализу темы исследования с преподавателем.

Ключевые слова: Компетентность, исследовательская компетентность, инновационная подготовка, эксперт, научная проблема, интеллектуальный подход.

Annotation

The article discusses the formation of research skills of junior high school students and the development of a system. Within the framework of research activities, work is carried out on the continuous innovative training of future specialists and their involvement in intellectual project activities, the teacher's approval of research topics based on the potential of students. Recommendations have been developed on the methods of analyzing literature on the selected topic, as well as on conducting mass analyses of research topics with the teacher after selecting topics and individual work of the student.

Keywords: Competence, research competence, innovative training, specialist, scientific problem, intellectual approach.

Introduction

Global trends in education, expressed in the integration of national education systems in the preparation of bachelors, proposing changes in approaches to teaching and reviewing forms of organizing education; research activities of students, in particular bachelors. Contributes to the introduction of a new paradigm in education. The advancement of traditional cognitive educational

trends also involves the introduction of a new approach to education, which involves the introduction of intellectual potential and competence. This requires new approaches, methods, and technologies in the educational process. The role of research in the formation of intellectual abilities in students is important. Yu.N. Kulyutkina, B.F. Sorokina. In his work, Yu.N. Kulyutkin pays special attention to motivation [1]. The purpose of research, according to V. Zhuravskaya [2], is not only the final result (knowledge), but also the process, during which students' intellectual abilities develop, acquire new knowledge, skills, broaden their worldview, and have a positive impact on the position of young people in society with their own opinions[3]. Many studies in this area, various possibilities and approaches have not yet been fully explored, which encourages teachers to explore new approaches to further shaping students' intellectual abilities[4].

The main idea of the research is to involve students in specialized disciplines, to see, formulate and solve urgent scientific problems of professional activity in research activities and within the framework of the development of a continuous system of innovative training for a future specialist, to analyze the possibilities of finding fundamentally new creative solutions and innovative solutions for their implementation.

Based on the requirements of our time, we can conclude that one of the main components of student research is the formation of intellectual research skills[5, 6, 7]. Under the research activity of future engineers, we understand the set of activities aimed at mastering, the formation of intellectual abilities of students through pedagogical approaches to research work is considered important. In our opinion, research activity is a means of forming students[8].

In our understanding, the changing nature of research competence among future engineers and the most important result of research activity is the ability to connect the knowledge gained in the sciences with the future, acquire a profession and acquire research skills. Based on this, a system of work on the formation of research competencies in engineering among small groups was formed[9].

For example, we will dwell on some examples of students at the first stage of work on research, we will determine the inclination of students to do this, we will develop motivational approaches to study what kind of research work is available at the university[10]. We will introduce a system of indicators for assessing student activity, the details of which are reflected in the following:

- i. Preparation of an intellectually-oriented research project;
- ii. Participation in conferences organized at the institute;
- iii. Participation in conferences organized at other universities;
- iv. Preparation of articles for foreign journals;
- v. Participation in student competitions and grants.

The work on involving students in intellectual project activities begins, the teacher tells about possible research topics. At the beginning of the stage, they review the literature on the selected topic. After selecting the topics and the student's individual work, they conduct a public analysis of the research topics with the teacher. Here, students present goals and develop a work plan for the goals of future design work and their expression. We connect the topic of design work and teach the discipline of the subject being studied, which contributes to the motivation of their future profession, which helps to form intellectual projects.

In organizing scientific research, it is important to prepare research papers with students based on assignments. Participation in competitions organized in the field is considered important. It

is aimed at teaching the student to correctly present his research and to be able to communicate with competitors. Students learn the ability to present their work in a specially organized manner, organize independent lessons on the ability to ask and answer questions.

Experience shows that organizing conversations with professors and teachers to confirm students' difficulties is an important skill, which is why many classes are dedicated to this:

- i. At the first stage, the student should thoroughly understand and receive instructions on the research topic together with the supervisor;
- ii. The next stage is the organization of a round table discussion with researchers;
- iii. The next stage is the presentation of undergraduates.

A separate stage of the work is the teaching of academic writing, first of all - your skills in writing scientific articles and research work must be fully mastered[13, 14].

This method of working with students allows for the development of intellectual abilities. Mastering research skills, teaching presentation skills is considered an important preparation for more serious research work.

Research results and discussion. Research results can be the basis for the formation of research competencies. The scope of research work for students of technical higher educational institutions and the introduction of a system of student training will continue to involve students in small research projects.

Conclusion: Thus, the widespread use of intellectual project methods in the educational process, as well as their involvement in the scientific and research activities of students, is a factor in the formation of intellectual abilities. The above approaches increase the scientific and intellectual research skills of future engineers. Strengthen their professional knowledge base. Therefore, a new approach to education for research work in higher education and as a key factor is rapidly advancing to the needs of the time.

Literature

1. Kulyutkin Yu.N. Personal factors of the development of cognitive activity of students in the learning process // Psychology Issues. - 1984. - No. 5. P. 41–44
2. Zhurakovskaya V.M. Innovative projects as a technological approach to learning // Bulletin of the University of the Russian Academy of Education. - 2007. - No. 4. - P. 22–26.
3. Gabdrakhmanova K.F., Vaseltsova N.A., Dzidzoeva S.M. etc. Psychology and pedagogy: Methodology and questions of practical application Gabdrakhmanova KF, Vaseltsova NA, Dzidzoeva SM et al. - Odessa: "S. Kuprienk, 2014. P. 58–78.
4. Tolipov U., Main quality levels of pedagog professional competence // Central Asian Journal of Education 3 (1), 2019. P. 2-18.
5. Tolipov U., Tolipova F. Didactic Games and their role in the continuous educational process // The Advanced Science Journal 3, p. 29-31.
6. Barakaev M. et al. Methodology and application of modular training of educational subjects in the continuing education system (Monograph). - T.: Turan-Ikbol, 2016. -- 208 p.
7. TAMOYILLARI, B. A. O. D. MASOFAVIY TA'LIM ORQALI UMUMKASBIY VA IXTISOSLIK FANLARINI KOGNITIV-VIZUAL YONDASHISH ORQALI, TALABALAR.

8. Khujjiyev, M. Y., Alimov, A. A., Khujanazarov, Z. R., Khojiev, A. K., & In, E. O. C. V. A. (2020). Improving The Quality Of Teaching The Special Subjects. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(11).
9. Хўжжиев, М. Я., Опытнo-экзаменационный результат обучения на основе когнитивно-визуального подхода в подготовке инженеров-техников. Педагогическое образование Том 4, №4. 2023. С. 220-224.

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» NOMLI
KONFERENSIYANING 2-TOM, 12-SON (Dekabr)
MUNDARIJA**

1	THE PRONOUN: ITS TYPES, FUNCTIONS AND GRAMMATICAL CHARACTERISTICS Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi, Marina I. Solnyshkina Dr.Prof., Meliyeva Rushona Qahramon qizi	6-11
2	TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING O'QISH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH. Xurramova Lola Pardayevna, Akramova Iroda Ilhom qizi	12-15
3	AGROSANOAT SOHASIGA YANGI BOZOR MEKANIZMLARINI JORIY QILISH, MAHALLIY MAHSULOTLARNING RAQOBATDOSHLIGINI OSHIRISH Farrux Jo'rayev, Sirojiddin Sultonov	16-21
4	O'ZBEKISTONDA IJTIMOY O'ZGARISHLAR Keldiyeva.Sh, Jaloliddinova.M, Xoshimjonova.N	22-26
5	HIKOYA , ERTAK VA MASAL JANRIDAGI ASARLARNI TAHLIL QILISH Mavlyuda Ennazarova	27-29
6	TA'LIMDA AKTDAN FOYDALANISH: INNOVATSION PEDAGOGIK YONDASHUVLAR Sirotillo Abduraximov	30-33
7	ПЕРВЫЕ ШАГИ В ОРГАНИЗАЦИИ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ Садокат Сиддикова	34-37
8	OLIV TA'LIM TALABLARINING MULOQOT KO'NIKMAVARINI METODIK RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY USULLAR MUNIRA ATAMURODOVA, IXTIYOR YUSUPOV	38-39
9	BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASINING DOLZARB MASALALARI Sitara Omonova, Sevara Hamidova	40-43
10	DISCOVER THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF DICTIONARIES AND DICTIONARY USE IN THIS AGE Zilola Abduraxmonova , Dildora Boltaboyeva	44-46

11	YASHIL SUV O‘TLAR BO‘LIMIGA UMUMIY TA’RIF, HUJAYRASINING TUZILISHI VA KO‘PAYISH USULLARI. Zulayho Abdinazarova, Nargiza Saidova, Mahliyo Buxorova	47-52
12	ICHKI ORGANLAR (SPLANXOLOGIYA) Mutabar Alimardonova , Nargiza Saidova , Mahliyo Buxorova	53-60
13	UNDOSH TOVUSHLAR TASNIFI,TAHLILI VA TALAFFUZI Oftoboy Xolto‘rayeva , Marjona Husanova	61-64
14	TOVUSH VA FONEMA Lola Xurramova , Sitora Abdialimova , Asad Suyunov	65-69
15	XOTIRA Aslam Jabborov	70-73
16	BOLANING HAR TOMONLAMA KAMOL TOPISHIDA OILA VA MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTINING O’RNI. Ganjina Abdukarimova	74-77
17	PROSPECTS FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES THROUGH MODERN TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE Shahina Norqulova	78-85
18	TARJIMA USULLARI LEV TOLSTOYNING “URUSH VA TINCHLIK” ASARI MISOLIDA Oybek Buronov , Khimoyiddin Orifov	86-89
19	O‘ZBEK TILINING ASOSIY IMLO QOIDALARI. Dilnoza Shokirova , Rayhona Meyliyeva , Marjona Shavkatova	90-93
20	DUNYO TILLARI. TILLARNING BIR BIRIGA TA’SIRI Shahnoza Ahmadjonova , Dinora To‘rayeva , Munisa Elamanova	94-96
21	O‘ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANISHINI IQTISODIYOTGA TA’SIRI. Sulaymonov Ibrohimjon, Yodgorov Nurbek, Asadov Samoiddin	97-100
22	ТУТНИНГ ЯНГИ НАВЛАРИГА МАҲАЛЛИЙ ВА МИНЕРАЛ УГИТЛАРДА ОЗУҚЛАНТИРИШ ВА УЛАРНИ ИПАК ҚУРТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ, ПИЛЛА ҲОСИЛИ, БИОЛОГИК ҲАМДА ТЕХНАЛОГИК КО’РСАТКЧЛАРИГА ТА’СИРИ С.Т.ВАЛИЕВ, М.Бердимуратов	101-103
23	ISTE’MOL, JAMG‘ARMA VA INVESTITSIYA O‘RTASIDAGI O‘ZARO ALOQA VA MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA’SIRI Naima Ochildiyeva , Feruza Ollokulova	104-108

24	SURXONDARYONING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO'LLARI. Ilxom Xudoyqulov	109-114
25	JAHON MOLIYAVIY-IQTISODIY INQIROZI SHAROITIDA MAMLAKAT IJTIMOYIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDA TADBIRKORLIKNI O'RNI VA ROLI Laylo Karimova	115-119
26	TIL HAQIDAGI UMUMIY MA'LUMOT ,TIL VA JAMIYAT Maftuna Suyunova , Umida Nurmamatova , Gulhayo Eshmurodova	120-123
27	NUTQ TOVUSHLARINING TASNIFI Zarina Sharipova , Sabrina Mavlonova , Nodira Muhammadiyeva	124-129
28	TOVUSH VA FONEMA Shahrizoda Quvondiqova , Aziza Abdullayeva , O'g'iloy Axtamova	130-133
29	O'ZBEK TILINING ASOSIY IMLO QOIDALARI Farangiz Mixliyeva , Munisa Xolmirzayeva , To'maris Ziyadullayeva	134-137
30	RAQOBAT VA MONOPOLIYA Abdurasul O'ralov, Abduvali Ibragimov , O'rol Pulatov , Lochinbek Uralov , Abdulaziz Sharifov	138-140
31	ISTE'MOL, JAMG'ARMA VA INVESTITSIYA Shaxrinoz Usmonova , Feruza Ollokulova	141-144
32	O'ZBEKISTONDA ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHDAGI TO'SIQLAR: TAHLIL VA YECHIM Mahbuba Rahmonova , Feruza Ollokulova	145-149
33	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA G'AZNACHILIK AXBOROT TIZIMIDA BUDJET NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI Xamidulloxon Abduqaxxorov	150-158
34	ANALYZING IMAGERY IN A SELECTED POEM (IN THE EXAMPLE OF "THE LOVE SONG OF J.ALFRED PRUFROCK" BY T.S. ELIOT) Jalolxon Ma'ripov , Ozoda Abdumo'minova	159-163
35	SANOAT KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIVERSIFIKATSIYALASHNING AHAMIYATI. Nafisa Omonova , Feruza Ollokulova	164-168
36	MAXSULOTLARNI IQTISODIY BAHOLASH VA SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI Ozoda Qodirova , Feruza Ollokulova	169-173

37	UNDOSH TOVUSHLAR TASNIFI ,TAHLILI VA TALAFFUZI Farangiz Gadoyeva , Shahnozabonu Xazratqulova , Ruxshona Ziyodullayeva	174-177
38	NUTQNING FONETIK BO'LINISHI;JUMLA,TAKT,SO'Z,BO'G'IN, TOVUSH.BO'G'IN TUZILISHI VA UNING TURLARI. Muxlisa Abdumajidova , Nilufar Raxmonova , Ruxshona Mannonova	178-180
39	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI EKSPORT SALOHIYATINI KUCHAYTIRISH YO'LLARI Nigora Tursunova , Feruza Ollokulova	181-184
40	MAMLAKATIMIZDA MOLIYA SIYOSATI G'ayrat Nazarov , Feruza Ollokulova	185-190
41	GLITSERINNING KASMETOLOGIYADA ISHLATILISHI VA FOYDALARI Musayeva M.A, Yusupova F.B, Umurqulova.F.A	191-194
42	O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA XUSUSIY KORXONALARNING KAPITAL TUZULMASINI TAKOMILLASHTRISH A'zamjon Madumarov	195-199
43	CREATING A CLEAN COMPETITIVE ENVIRONMENT AMONG ENTERPRISES Dilshoda Amirova	200-202
44	LEV SEMYONOVICH VIGOTSKIYNING TARIXIY- MADANIY KONSEPSIYASI Latofat Xurramova	203-204
45	ASSESSING THE CREDIBILITY OF ACADEMIC SOURCES Mohira Xusanova , Muslima Adilova	205-209
46	THE CONCEPT AND EVOLUTION OF INTONATION: ITS HISTORY, STRUCTURE, AND SIGNIFICANCE Nafisa Teshaboyeva , Mohidil Bo'stonova	210-216
47	KONSTITUTSIYA-INSON HUQUQLARINING ASOSI. Rustam Korabayev	217-219
48	TEACHING AND LEARNING PROCESS OF THE FUNCTIONS OF ENGLISH INTONATION Nafisa Teshaboyeva	220-227
49	INVESTIGATING THE CONNECTION BETWEEN FASHION AND PERSONAL IDENTITY Jalolxon Ma'ripov , Sevinch Axrorova	228-233
50	CHALLENGES IN MAINTAINING STYLE DURING TRANSLATION Zilola Abduraxmanova , Zohida Rustamova	234-237
51	ALIMENT TO'LOVCHI SHAXS XORIJGA CHIQISHI UCHUN TAQIQNI QANDAY BEKOR QILISH MUMKIN? Alpomish Azimov	238

52	ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИБ ФИЗИКА ФАНИНИНГ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ Гулрух Исраилова	239-241
53	АКАДЕМИК ЛИТСЕЙ О'QUVCHILARINI ФИЗИКА ФАНИГА ҚИЗИҚТИРИШДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ О'РНИ Anvar Jumanov , Gulsum Azimova , O'ktamjon Ibotov	242-244
54	1-СINF О'QUVCHILARIDA "IJDIIY FIKRLASH" КО'НИМАЛАРИНИ RIVOJLANTIRISHNING ZARURATI. Aziza Murodova	245-249
55	AKSIZOSTI TOVARLAR NARXLARINING KORXONA QIYMATIGA TA'SIRI Husan Yusufov	250-252
56	KALLIKREIN-KININ , KLINIK AHAMIYATI. PROTEINOPATIYALAR Jasmina Nusratova , Aziza Djurakulova	253-255
57	SURUNKALI GEPSTITLAR. XOLESISTITLARDA YOG'LAR HAZIMLANISHINI BUZILISHI(STEATOREYA) Nilufar G'aniyeva , Aziza Djorakulova	256-258
58	BACHADON MIOMASI: KELIB CHIQISH SABABLARI VA ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARI Gulbahor Juraeva , Akmal Amanov	259-261
59	KELAJAKDA TEXNOLOGIK MASHINALARNING RIVOJI VA TRENDLAR, TEXNOLOGIK MASHINALARNING YANADA AVTOMATLASHTIRILISHI VA UNING SANOATDA QO'LLANILISH BOSQICHLARI Aziz Kurbanov , Abdiqodir Ziyotov	262-265
60	FRAZEOLOGIK LAKUNAR BIRLIKLAR (ABDULLA QODIRIY ASARLARI MISOLIDA) Shaxlo Baxodirova	266-270
61	XORIJDAGI FUQAROLARNING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQLARI VA ERKINLIK LARI SAMARALI HIMOYA QILINISHI KUCHAYTIRILDI Quvondiq Ulug'ov	271
62	METHODOLOGY FOR FORMING STUDENTS' INTELLECTUAL RESEARCH COMPETENCES Ma'murjon Xo'jjiyev	272-275
	MUNDARIJA	276-280

